

วารสาร อินทนิลทักษิณสาร

มหาวิทยาลัยทักษิณ

ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2563)

Vol. 15 No. 1 January - June 2020

ISSN : 2672-9660 (Online)

ISSN : 2672-9652 (Print)

Social

COVID-19 · Humanities in pandemic times · Digital Disruption

Digital Disruption

INTHANINTHAKSIN JOURNAL
Thaksin University

วารสาร อินทนิลทักษิณสาร

วารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ
INTHANINTHAKSIN JOURNAL — Thaksin University

● ที่ปรึกษา

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองคณบดีฝ่ายวิชาการและการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
รองคณบดีฝ่ายบริหารและการวางแผน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

● บรรณาธิการประจำฉบับ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คุณัญญ์ สมชนะกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ประเทศไทย

● กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.จิราภา วิทยากริช	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
	เจ้าคุณทหารลาดกระบัง
รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ วิเศษปรีชา	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรพร ทองชะไค	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อาจารย์ ดร.สมิทธิ์ชาติ พุมมา	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อาจารย์ ดร.ขวัญจิตต์ สุวรรณพรรัตน์	มหาวิทยาลัยทักษิณ
อาจารย์รัชไนย์ ศรีศักดิ์	มหาวิทยาลัยทักษิณ

● กองจัดการวารสาร

นางสาวสุมาลี ทองดี	มหาวิทยาลัยทักษิณ
นายชัยวุฒิ ปลื้มใจ	มหาวิทยาลัยทักษิณ

สถานที่ติดต่อ กองจัดการวารสารอินทนิลทักษินสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา อ.เมือง จ.สงขลา 90000

โทรศัพท์ 0-7431-7607 โทรสาร 0-7444-3972, 0-7444-3970

>>>พิมพ์ที่ บริษัท นำคิดส์โฆษณา จำกัด

32 ถนนพัทลุงสงเคราะห์ 1 ซอย 10 ต.หาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

โทรศัพท์ 074-236637

INTHANINTHAKSIN JOURNAL

Thaksin University

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทรรศน์ บทวิจารณ์หนังสือ บทความปริวรรต ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ของบุคลากรมหาวิทยาลัยทักษิณและหน่วยงานต่าง ๆ

2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย และการทำผลงานทางวิชาการ และเป็นสื่อกลางในการแสดงความคิดเห็นทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาตะวันออก (ภาษาญี่ปุ่น ภาษาจีน ภาษาเกาหลี ภาษามลายู) ประวัติศาสตร์ การบริหารและการพัฒนาชุมชน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การท่องเที่ยว บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ นิเทศศาสตร์ และวัฒนธรรมศึกษา

กำหนด
เผยแพร่
วารสาร

ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

เผยแพร่ออนไลน์ในรูปแบบวารสารทางอิเล็กทรอนิกส์

การจัดเก็บค่าพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารฯ บทความละ 2,000 บาท

ให้โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารกรุงไทย ชื่อบัญชี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เลขที่ 868-0-04540-3 และให้แจ้งชื่อ ที่อยู่พร้อมสำเนาหลักฐานการโอนเงิน มาที่ กองจัดการวารสารอินทนิลทักษิณสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ อ.เมือง จ.สงขลา 90000 หรือ ทางอีเมล sumalee@tsu.ac.th

- บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ได้รับการตรวจทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะสาขา
- ข้อเขียนทั้งหมดที่ปรากฏในวารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นข้อคิดเห็นของผู้เขียนโดยเฉพาะไม่ใช่ความเห็นและความรับผิดชอบของ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ หรือกองบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

วารสารอินทนิลทักษิณสาร ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 นี้ มีเรื่องน่ายินดีคือ วารสารของเราได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) รอบที่ 4 ให้อยู่ในกลุ่มที่ 2 ต่อไปอีก 5 ปี คือ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2567 จากจำนวนกลุ่มคุณภาพวารสารทั้งหมด 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ 2 และกลุ่มที่ 3 วารสารของเราเปรียบเสมือนต้นอินทนิลต้นเล็กที่ค่อย ๆ รดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ยมา 15 ปีเต็ม จนในวันนี้รากแก้วมั่นคง ลำต้นแข็งแรงพร้อมจะเติบโตชูขอผลิบานต่อไป ทั้งนี้ช่วงครึ่งปีแรกของปี พ.ศ. 2563 วิฤตการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19 ส่งผลกระทบไปทั่วทุกมุมโลกและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของวิถีคิดและการใช้ชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก จนคำว่า “ยุคโลกป่วน (Disrupted World)” ที่นักวิชาการกล่าวถึงกันมาหลายปีเกิดขึ้นจริงอย่างเป็นรูปธรรมในแทบทุกวงการ จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การศึกษาวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ยังคงตระหนักถึงความหลากหลายของสาขาวิชาต่าง ๆ ทางด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ที่จะใช้บูรณาการศาสตร์ ในการดำเนินการวิจัยและสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม ให้รอดผ่านจากยุคโลกป่วนและวิฤตการณ์

ทั้งหลายไปได้ วารสารอินทนิลทักษิณสารเล่มนี้ ยังคงประกอบด้วยบทความที่มีคุณค่าทางวิชาการและมีความหลากหลายที่จะสามารถเป็นแหล่งอ้างอิงความรู้ที่ผ่านการสังเคราะห์ให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาต่อยอดเพื่อนำผลการศึกษามาพัฒนาประเทศต่อไป

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการยังคงทำงานอย่างมุ่งมั่นในการที่จะเป็นช่องทางการนำเสนอองค์ความรู้ทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางการการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติต่อไป หวังว่าทุกคนจะให้ความสนใจส่งบทความเพื่อตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงานมายังวารสารของเรา หากมีคำแนะนำหรือข้อติชมอันใด กรุณาส่งมาได้ที่ กองบรรณาธิการ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คุณัญญ์ สมชนะกิจ

บรรณาธิการประจำฉบับ

สังเคราะห์องค์ความรู้เรื่อง “วัฒนธรรมบริโภคนิยม” จากงานวิจัยไทย.....9	
ในรอบ 22 ปี (พ.ศ. 2538 - พ.ศ. 2560)	
Knowledge Synthesis from the Studies in Thailand about	
“Culture of Consumerism” for lately 22 years (1995 - 2017)	
จิตติกานต์ หลักอารียะ (Chittikan Lakariya)	
พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (Pornpan Khemakhunasai)	
คนขอทานกับขบวนการต่อรองอำนาจในฐานะผู้แสดงความสามารถ (วณิพก).....23	
ในบริบทสังคมไทย	
Beggars and Power Negotiations as a Performer (Minstrel) in Thai Society	
สุรศักดิ์ วงศ์ษา (Surasak Wongsas)	
สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสานและภาคกลาง.....49	
ในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560)	
The status of the North, the Northeastern and the Central Regional	
Literature Researches in 2 decades (1997 - 2017)	
พัชลิณี จี๋นุ่น (Phatchalin Jeennoon)	
บุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ : การสร้างรูปและความหมายทัศนศิลป์.....85	
จากวิถีคิดแบบนามธรรมของภาคใต้	
Personification of Nature : Creation and Meaning of Visual Art	
from People’s Abstraction Mindset of Southern Thailand Visual Art	
วิเชษฐ์ จันทร์คงหอม (Wichet Chankhonghom)	
สุชาติ เถาทอง (Suchat Thaotong)	
โกสุม สายใจ (Kosoom Saichai)3	
ลำเพลินบ้านแพง : การปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์.....109	
Lam Plern Ban Phaeng : Adaptation in the Globalization	
เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (Chalermwong Thampichitseuk)	
ราชันย์ นิลวรรณภา (Rachan Nilawanapa)	

สารบัญ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....137

Traditional Knowledge in Chai Nat Province for Sustainable

Tourism Promotion

รัตนพล ชื่นคำ (Rattanaphon Chuenka)

จริยา สุพรรณ (Jariya Supun)

การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะ.....169

บริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย

**Promoting Lifelong Learning to the Elderly in Island Border Areas
between Thailand and Malaysia**

ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ (Suparat Pinsuwan)

มูหำหมัด सालะบิง (Muhammad Salaebing)

ศันสนีย์ จันทร์อานูภาพ (Sansanee Chanarnupap)

สำรวจงานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว.....195

ที่มีต่อการเมือง สปป.ลาว ระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2016

**Survey the Studies about Role of the Lao People's Revolutionary Party
in Lao PDR Politics During 1992 - 2016**

ณัฐพล อิงทม (Nattapol Ingthom)

ผลจากการเปรียบเทียบสองช่วงการศึกษาในเรื่องวัฒนธรรมบริโภคนิยม เห็นได้ว่าการบริโภคนิยมมีพลวัต ปรับเปลี่ยนรูปแบบและมีแนวโน้มขยายตัวต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

คำสำคัญ : องค์ความรู้, วัฒนธรรมบริโภคนิยม

Abstract

This article aimed to synthesize knowledge about consumerism culture from research in Thailand around 22 years (1995 – 2017) by using documentary research methodology, collecting research, thesis and academic article from 9 databases, 42 topics. The result showed 2 turning points of studying that are study of consumerism behavior (1995 – 2006) that most research studied mainstream consumerism behavior and attitude by using consumption of signs, identity, values and myth. Target areas are communities, coffee shops and shopping center. The other turning point is the change of culture into goods (2007 – 2017). The consumption is the target of material society emphasizing attitude and way of life as consumerism studied by using idea to change culture into good, the qualitative and quantitative research methodology. Target areas are Bangkok, Northeast Region, South Region and abroad. The results from the comparison of two study periods in consumption cultures found that the consumption was dynamic and continued to expand indefinitely.

Keyword : Knowledge, Culture of consumerism

บทนำ

การบริโภคเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ทุกคนกระทำเป็นประจำทุกวัน นับตั้งแต่วันแรกที่เกิดมาจนกระทั่งวันสุดท้ายของชีวิต และเกิดขึ้นตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงของการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน เมื่อตื่นขึ้นมาในตอนเช้า บุคคลแต่ละคนเริ่มการบริโภคนับตั้งแต่ทำสัมผัสกับพื้น หลังจากนั้น กิจกรรมการบริโภคที่หลากหลายก็ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

จนถึงเวลาเข้านอนอีกครั้งหนึ่ง (ชูชัย สมितिไกร, 2557 : 5) การบริโภค จึงมีความหมายครอบคลุมถึงกิจกรรมหลากหลายประเภทในชีวิตมนุษย์และความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมที่ดำเนินไปบนพื้นฐานการบริโภคหรือการใช้ทรัพยากร วัตถุ เวลา แรงงาน เทคโนโลยี ข้อมูล รวมไปถึงความคิด ความรู้สึก สิ่งเหล่านี้มีการหมุนเวียนถ่ายเทระหว่างมนุษย์ผ่านกิจกรรมการบริโภค สถานะความสำคัญของสิ่งที่บริโภคก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา (กฤตินี ณัฏฐวุฒินันท์, 2549 : 204)

วัฒนธรรม (Culture) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เป็นวัตถุและสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรม สิ่งเหล่านี้รวมกันเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำรงและดำเนินชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือความประพฤติของคนในสังคม วัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมชาติ วัฒนธรรมย่อย หรือวัฒนธรรมกลุ่ม ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคของบุคคล โดยวัฒนธรรมจะกำหนดว่าพฤติกรรมใดที่มีความเหมาะสม และพฤติกรรมใดขัดต่อจารีตแบบแผนและประเพณี ทำให้พฤติกรรมการบริโภคของบุคคลสอดคล้องกับบรรทัดฐานที่ได้กำหนดไว้ในสังคม และเห็นได้จากพฤติกรรมการบริโภคต่าง ๆ (ชูชัย สมितिไกร, 2557 : 334)

วัฒนธรรมบริโภคมีการเปลี่ยนแปลงตามอิทธิพลของยุคสมัย ยุคอุตสาหกรรม (Industrial Age) ให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีคุณประโยชน์ทางการใช้งาน (Use value) และมีค่าทางการแลกเปลี่ยน (Exchange value) ส่งผลต่อการบริโภคสินค้าเป็นหมู่รวม (Mass consumption) และสินค้าแต่ละชิ้นมีความใกล้เคียงกันเพื่อความสะดวกสบายเชิงเศรษฐกิจ ยุคปัจจุบันเป็นยุคของการสะสม แลกเปลี่ยน และใช้ประสบการณ์ (Experiential Age) วัฒนธรรมบริโภคจึงให้ความสำคัญกับการบริโภคความแตกต่าง โดยคำนึงถึงคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Sign value) หรือภาพลักษณ์ (Image value) โดยพิจารณาถึงสถานะบทบาททางสังคมที่ล้วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันแทบทั้งสิ้น (กฤตินี ณัฏฐวุฒินันท์, 2549 : 205)

สังคมไทยเป็นอีกสังคมหนึ่งที่ตกอยู่ท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม ปัจจุบันมีสินค้าวัตถุจำนวนมากที่ถูกกระบวนกรโฆษณาเสกสรรปั้นแต่งให้มีความหมาย

มากไปกว่าประโยชน์ที่มีอยู่ในตัววัตถุลินค้าเอง ทั้งสินค้าที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและสินค้าฟุ่มเฟือย การบริโภคในสังคมทุกวันนี้จึงไม่ใช่แค่เพียงตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน แต่เป็นการบริโภคเพื่อความรู้สึกทางจิตใจ อารมณ์ ค่านิยมที่มีความเปลี่ยนแปลง แปรผันไปตามกาลสมัย (ศรีนคร รัตน์เจริญצר, 2546 : 225) แสดงให้เห็นว่าการบริโภคได้แทรกซึมเข้าสู่ทุกอณูแห่งจิตและวิญญาณของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ไปแล้ว

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยไทยเรื่องวัฒนธรรมบริโภคนิยมในรอบ 22 ปี (พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2560) โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงศึกษาพฤติกรรมบริโภคนิยม (พ.ศ. 2538 - พ.ศ. 2549) และช่วงการท้าววัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560) จำแนกเนื้อหา ดังนี้ 1) ระเบียบวิธีการวิจัย 2) แนวคิดหรือทฤษฎี 3) พื้นที่ศึกษาหรือข้อมูลที่ศึกษา 4) ประเด็นที่ศึกษา และ 5) สถาบันที่ศึกษา โดยเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ และฐานข้อมูลออนไลน์ จำนวน 42 เรื่อง ผู้สังเคราะห์องค์ความรู้มองทิศทางเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมบริโภคนิยมจากสองช่วงเวลา ว่าแต่ละช่วงเวลานั้นมีวิถีชีวิตและพฤติกรรมกรรมการบริโภคอย่างไร

1. ช่วงศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคนิยม (พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2549)

ช่วงศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคนิยม (พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2549) มีการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมบริโภคนิยม จำนวน 17 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง รสนิยม : ภาษาในสังคมไทยยุคบริโภคนิยม งานวิจัยเรื่อง สัญญะของลัทธิบริโภคนิยม งานวิจัยเรื่อง ภาพสะท้อนบริโภคนิยม งานวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมบริโภคนิยมกับอาหารเพื่อสุขภาพในบริบทสังคมเมือง งานวิจัยเรื่อง ร้านกาแฟ ความหมายในวัฒนธรรมไทย ยุคบริโภคนิยม งานวิจัยเรื่อง บริโภคนิยม : วัฒนธรรมสากลในยุคโลกาภิวัตน์ งานวิจัยเรื่อง ค่านิยมกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคของคนไทย งานวิจัยเรื่อง การบริโภคนิยมของเด็ก : ศึกษากรณีความต้องการและการได้มาซึ่งสิ่งของจากพ่อแม่ ในเขตกทม งานวิจัยเรื่อง ผ้าทอพื้นเมืองกลุ่มไทข่าเหนือในกระแสนิยม งานวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวไทยมุสลิม : มุมมองด้านสุขภาพ งานวิจัยเรื่อง สู่พรมแดนความรู้ เรื่องวัฒนธรรมบริโภค : ความเป็นปกติวิสัยของการบริโภควัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน งานวิจัยเรื่อง ปฏิวัติบริโภค : จากสิ่งของฟุ่มเฟือย

มาสู่สิ่งของจำเป็น ที่วี ดูเียน จำเป็นต้องใช้ งานวิจัยเรื่อง นัยยะวัฒนธรรมบริโภค หลังสิ้นนามิ งานวิจัยเรื่อง ฟาสต์ฟู้ด กลายพันธุ์ : การเปลี่ยนแปลงความหมายของ อาหารกับการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ข้ามวัฒนธรรม งานวิจัยเรื่อง ละครเวทีไทยร่วมสมัย ในวัฒนธรรมบริโภค งานวิจัยเรื่อง การดำรงชีพและแบบแผนการบริโภคของมนุษย์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และงานวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างอัตตานิยมวัฒนธรรม ผู้บริโภคกับภาพลักษณ์ประเทศแหล่งกำเนิด การรับรู้คุณภาพสินค้า และความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค

การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมบริโภคนิยม ช่วงศึกษาพฤติกรรมการบริโภคนิยม (พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2549) งานวิจัยทั้งหมดใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษา พฤติกรรม ค่านิยมและแบบแผนในการบริโภคของคนไทยในสังคมสมัยใหม่หรือ ในยุคโลกาภิวัตน์

พื้นที่ศึกษาในช่วงศึกษาพฤติกรรมการบริโภคนิยม (พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2549) ได้แก่ ชุมชนในเมือง ร้านกาแฟสตาร์บัค ศูนย์การค้า และพื้นที่ในการจัดงานศิลปะ

ประเด็นที่ศึกษาในช่วงศึกษาพฤติกรรมการบริโภคนิยม (พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2549) คือ พฤติกรรมบริโภคนิยม การบริโภคนิยมของผู้บริโภคในสังคมไทยสมัยใหม่ หรือ ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ทุนนิยมได้เข้ามาครอบงำ ทำให้คนในสังคมไทยหลงใหลอยู่ใน วิถีทุนนิยมที่เน้นการผลิต การขาย เพื่อแสวงหากำไรสูงสุดท่ามกลางการแข่งขัน ทางธุรกิจ และกระตุ้นให้เกิดการบริโภคอย่างไร้ขีดจำกัด การบริโภคได้กลายเป็น เป้าหมายของสังคมทุนนิยม ความสุขของมนุษย์ในสังคมทุนนิยมถูกตีค่าด้วย ความสามารถในการบริโภคสินค้า ในยุคนี้ผู้บริโภคต้องการสุนทรียภาพเป็น ความพึงพอใจส่วนบุคคล มีการแสดงออกถึงรสนิยมในการดำเนินชีวิตแบบของตัวเอง ประกอบกับที่มีสินค้าบริการมากมายในตลาดที่พร้อมส่งเสริมการแสวงหาความสุข ความบันเทิง งานวิจัยในช่วงนี้พบว่าใช้ทฤษฎีมาร์กซิสต์และแนวคิดวัฒนธรรม บริโภคนิยม บริโภคนิยมเชิงสัญลักษณ์ อัตลักษณ์ รวมทั้งแนวคิดค่านิยมและมายาคติ ในการศึกษาถึงพฤติกรรมของผู้บริโภค

แนวคิดหลักพื้นฐานของมาร์กซ์ให้ความสนใจในเรื่องของ “คน” และ “ความสัมพันธ์ระหว่างคน” ที่เรียกว่า “ความสัมพันธ์ทางสังคม” รูปแบบความสัมพันธ์ที่ มาร์กซ์ให้ความสนใจมากที่สุดคือ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ การที่

มนุษย์เข้ามาสัมพันธ์กันเพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งมาร์กซ์ถือว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของชีวิตคนในสังคม มาร์กซ์กล่าวถึงกระบวนการผลิตและการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดว่า จะวิเคราะห์ตัววัตถุ ต้องผ่านผลผลิตเข้าไปให้ถึง ‘กระบวนการผลิต’ วัตถุเหล่านั้น โดยเฉพาะในระบบทุนนิยมทำให้มองเห็นแค่ ‘ตัวผลผลิต’ แต่มองไม่เห็น กระบวนการผลิต ด้วยเหตุนี้ระบบทุนนิยมจึงต้องผลิตซ้ำ สืบทอดตัวเองอยู่ตลอดเวลา อาจเกิดขึ้นทั้งในการผลิตซ้ำด้านวัตถุ หรือในการผลิตซ้ำแรงงาน รวมทั้งการผลิตซ้ำด้านความคิด จิตสำนึกอุดมการณ์ จากกระบวนการผลิตทางวัตถุของมาร์กซ์ที่วางพื้นฐานว่า วัตถุทุกชนิดจำเป็นต้องผ่านกระบวนการผลิตนั้น ต่อมา เรย์มอนด์ วิลเลียมส์ ได้นำมาขยายขยายต่อมาว่า ไม่เพียงแต่วัตถุเท่านั้น ที่ต้องมีการผลิต แม้แต่วัฒนธรรม อุดมการณ์ จิตสำนึกก็ต้องผ่านกระบวนการผลิต เช่นเดียวกัน การผลิตวัฒนธรรมนี้เป็นไปในลักษณะเดียวกับการผลิตวัตถุ กล่าวคือ ต้องมีวัตถุดิบ มีกรรมวิธีในการผลิต มีผู้ผลิต มีผู้บริโภค มีผลผลิต ฯลฯ เพียงแต่ว่า วัตถุดิบที่นำมาผลิตวัฒนธรรม จิตสำนึก อุดมการณ์ อาจจะแตกต่างไปจากการผลิตวัตถุเท่านั้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2560 : 65-66)

การบริโภคในเชิงวัฒนธรรม หรืออีกนัยหนึ่งคือ “วัฒนธรรมการบริโภค” นั้น อธิทิเทพ หลินวรัตน์ (2558 : 65) ได้กล่าวถึง Featherstone (Mike Featherstone) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ และผู้อำนวยการศูนย์ทฤษฎีวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งได้นำเสนอถึงสามแนวทางหลักเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภคไว้ว่า ประการแรก วัฒนธรรมการบริโภคเป็นผลมาจากการขยายตัวของการผลิตสินค้าภายใต้ระบบทุนนิยม ประการที่สอง สินค้าภายใต้วัฒนธรรมบริโภคได้กลายมาเป็นสิ่งที่คนในสังคมใช้ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และใช้สร้างความแตกต่าง ประการสุดท้าย วัฒนธรรมบริโภคเป็นแหล่งความรู้สึกรังเกียจและความฝันของผู้คน จากแนวทางการศึกษาทั้งสามของ Featherstone สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอยู่ อธิบายได้ว่า ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีรูปแบบการผลิตขนาดใหญ่ ทำให้ได้ผลผลิตที่เป็นสินค้าบริการจำนวนมาก ซึ่งนำไปสู่การสะสมของวัฒนธรรมด้านวัตถุในรูปแบบของสินค้าบริโภคและช่วยกระตุ้นการเติบโตด้านกิจกรรมการใช้เวลาว่างและการบริโภคของคนในสังคมให้เพิ่มมากขึ้น ส่วนตัว “สินค้า” กลายมาเป็นวัตถุที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับใช้เป็นสื่อในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สินค้าภายใต้

วัฒนธรรมการบริโภค กลายเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ซึ่งถูกบริโภคและสามารถนำมาเป็นสื่อสร้างอัตลักษณ์ของผู้คน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฌอง โบดริยาร์ด นักทฤษฎีสังคมชาวฝรั่งเศสที่มองว่าโลกยุคปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการบริโภคที่สินค้าถูกบริโภคได้มากกว่ามูลค่าที่แท้จริง และประโยชน์ใช้สอยของสินค้าถูกทำให้หมดบทบาทลงอย่างสิ้นเชิงเพราะโดยปกติแล้วผู้คนมักคิดกันว่าวัตถุที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ไม่สอยหรือไม่กี่เป็นวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนเป็นอันดับแรก แต่ฌอง โบดริยาร์ดกลับมองในทางตรงข้ามกับทัศนะข้างต้นเพราะเขาเชื่อว่าเครื่องมือเครื่องใช้ และวัตถุที่อยู่รอบตัวเรามีพื้นฐานมาจาก “ค่าแห่งการแลกเปลี่ยนแห่งสัญญา” เป็นสำคัญ ส่วน “ค่าการใช้” ของวัตถุนั้นไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกเหนือจากเป็นสิ่งที่ทำให้เราระลึกถึงคุณค่าของสิ่งนั้นหรือเป็นแค่เครื่องเตือนใจเท่านั้น (ชาติชาย มุกสง, 2549 : 238-239)

ดังนั้นพฤติกรรมของคนไทยในสังคมบริโภคนิยมโดยเฉพาะในสังคมเมืองซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งศูนย์กลางของบริโภคนิยม จึงตกอยู่ในสภาวะความอยากและความปรารถนาที่ไม่มีสิ้นสุด ภายใต้กระแสบริโภคนิยมและโลกาภิวัตน์นี้ ผู้บริโภคต้องมีสติและปัญญา ในการเลือกบริโภคเชิงคุณค่าของประโยชน์ใช้สอยเพื่อปลดปล่อยตนเองจากการเป็นเหยื่อ หรือการครอบงำไม่หลงกระแส รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รู้จักพอ บริโภคตามความจำเป็นและประโยชน์ที่แท้จริง ไม่ตกเป็นเหยื่อของการโน้มน้าวชักจูงจากเครื่องมือของบริโภคนิยม หรือติดกับของสัญญา

งานวิจัยในช่วงศึกษาพฤติกรรมการบริโภคนิยม (พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2549) เป็นผลงานของนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นิสิตปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาจิตกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร นักศึกษาวิทยาลัยการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี นักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามารับดี มหาวิทยาลัยมหิดล นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขามุมิภาคศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และอาจารย์ภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2. ช่วงการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560)

ช่วงการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560) มีการศึกษา งานวิจัยเกี่ยวกับการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า จำนวน 25 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางการตลาดของฟิลลิป คอตเลอร์ กับลัทธิบริโภคนิยม งานวิจัยเรื่อง เมื่อวัยรุ่นบริโภคแฟชั่น : การบริโภคอัตลักษณ์ ภายใต้วัฒนธรรมบริโภค งานวิจัยเรื่อง ทศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อการยอมรับ สินค้าวัฒนธรรมไทยประเภทเพลงไทยสมัยนิยมที่มีเสียงดนตรีไทยประกอบ ในเขตกรุงเทพมหานคร งานวิจัยเรื่อง ลุนตยา - อเชะ สื่อสัญลักษณ์ของชนชั้น ผู้กระบวนกรกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม งานวิจัยเรื่อง กระบวนการที่ทำให้ วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า : กรณีศึกษามวยไทยผ่านสื่อโทรทัศน์ งานวิจัยเรื่อง การรับรู้วัฒนธรรมความปลอดภัยของแรงงานไทยในวิถีชีวิตแบบบริโภคนิยม งานวิจัยเรื่อง การเปิดรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเทศเกาหลีจากสื่อมวลชน และพฤติกรรมการบริโภคสินค้าเกาหลีของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร งานวิจัยเรื่อง กระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าการท่องเที่ยวในภาคอีสาน งานวิจัยเรื่อง บริโภคนิยมและวิกฤตความเป็นชายในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัย งานวิจัยเรื่อง ถนนชายโขงเมืองเชียงคาน : การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว งานวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมการบริโภคในบันเทิงคดีไทยร่วมสมัย งานวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมบริโภคนิยมในภาพยนตร์โฆษณาทางโทรทัศน์ สำหรับเด็กวัยรุ่นตอนต้น งานวิจัยเรื่อง ก่องข้าว/กระต๊อบข้าวในฐานะที่เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม งานวิจัยเรื่อง ภาพยนตร์ไทยในฐานะสินค้าทางวัฒนธรรม งานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริโภค : อาหารนิยมบริโภคกับอาหารเพื่อสุขภาพ งานวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมบริโภคนิยมทุนนิยมและสัญญา งานวิจัยเรื่อง การโฆษณาวัฒนธรรมการบริโภคในสังคมไทย งานวิจัยเรื่อง นางเล็ดขาว : ดำเนินกับการสร้างสินค้าทางวัฒนธรรม งานวิจัยเรื่อง การบริโภคสินค้าวัฒนธรรมผีตาโขน งานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริโภคอาหาร ของวัยรุ่นในจังหวัดสงขลา : การสังเคราะห์องค์ความรู้และปัจจัยที่มีอิทธิพล ต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหาร งานวิจัยเรื่อง การสร้างและการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม ผู้การเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวของชาวมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี งานวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การสร้างวัฒนธรรมและการสื่อสารในยุคดิจิทัล งานวิจัยเรื่อง พฤติกรรม

การบริโภคอาหารหม้อไฟเกาหลีในเขตพื้นที่สยามสแควร์ งานวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการบริโภคอาหารของวัยรุ่นไทย ผลกระทบแนวทางแก้ไข และงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อมโยงของวัฒนธรรมบริโภคใน จ.พิษณุโลก กับวัฒนธรรมการบริโภคในกลุ่มประเทศอาเซียน

การศึกษาเรื่องการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ศึกษากระบวนการนำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่น ตำนาน มาเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว และวัฒนธรรมการบริโภคของคนยุคโลกาภิวัตน์

พื้นที่ศึกษาในช่วงการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560) ได้แก่ พื้นที่ในกรุงเทพฯ สยามสแควร์ จังหวัดนครปฐม จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพิษณุโลก พื้นที่ในภาคอีสาน พื้นที่ในภาคใต้ เกาะลังกาวิ ประเทศเวียดนาม ประเทศพม่า ประเทศกัมพูชา ประเทศลาว และสถานีโทรทัศน์

ประเด็นที่ศึกษาในช่วงการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560) คือ ทศนคติและวิถีชีวิตแบบบริโภคนิยม งานวิจัยในช่วงนี้พบว่า แนวคิดการแปลงวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ทั้งในเชิงท่องเที่ยวและเชิงอุตสาหกรรม ส่งออกวัฒนธรรมไปยังต่างประเทศ และแนวคิดทางการตลาดของฟิลลิปคอตเลอร์

แนวคิดการแปลงวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า เป็นการทำให้วัฒนธรรมมีคุณค่า และราคาเป็นที่ต้องการของตลาด เป็นการกระตุ้นการผลิต สิ่งสำคัญที่จะทำให้วัฒนธรรมเป็นสินค้าก็คือ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ผลักดันให้วัฒนธรรมเป็นสินค้า และออกสู่ตลาด ในขณะเดียวกันตลาดก็เป็นปัจจัยสำคัญ ในการกำหนดราคาของวัฒนธรรม ซึ่งจะผันผวนไปตามระบบกลไกตลาด และความต้องการของตลาด รวมถึงอรรถประโยชน์ที่ผู้ซื้อพึงได้ กาญจนา แก้วเทพ (2560 : 70) กล่าวถึงแนวคิดของ Stones ที่ได้พูดถึงการทำความเข้าใจตรรกะของระบบทุนนิยมไว้ว่า ‘กระบวนการแปลงทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็นสินค้า’ ที่ระบบทุนนิยมใช้เป็นเครื่องมือหลักในการทำงาน ในระบบสังคมก่อนหน้าทุนนิยมนั้น จะมีสิ่งของบางอย่างเท่านั้นที่เป็นสินค้าและมีสิ่งของหลายอย่างที่ไม่สามารถจะเป็นสินค้าได้’ เช่น พระพุทธรูป ความรัก เกียรติยศ ฯลฯ แต่ทว่าในระบบทุนนิยมนั้น จะมีกระบวนการแปลง ‘ทุกสิ่งทุกอย่าง

ให้กลายเป็นสินค้า' และกลไกสำคัญที่มาร์กซ์ค้นพบว่าได้ช่วยในการแปลงทุกอย่างทุกอย่างให้กลายเป็นสินค้าก็คือ การตั้งราคาช่วงวด (Price) ให้แก่สิ่งนั้น ซึ่งจะทำให้วัตถุ สิ่งของนั้นเชียบจากการอยู่ใต้กฎเกณฑ์ของมูลค่าใช้สอยไปสู่มูลค่าแลกเปลี่ยนซึ่งเป็นกฎของมูลค่าประเภทที่ระบบทุนนิยมใช้เป็นรูปแบบหลัก

ซัซพล ทรวงสุนทรวงศ์ (2560 : 227) กล่าวถึง Mac Cannell ซึ่งแสดงความคิดเห็นถึงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในปัจจุบันว่าพยายามใช้วัฒนธรรมของตนเป็นจุดขายทางตลาด และแสดงอัตลักษณ์ของท้องถิ่น หรือแม้กระทั่งการใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่แสวงหาความแปลกใหม่ในชีวิต หรือเสาะหาสิ่งที่พวกเขาไม่มีหรือไม่สามารถหาได้ในประเทศของตน และเพื่อที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวในชุมชนของตนนั้น คนท้องถิ่นในบางชุมชนถึงกับคิดค้นกิจกรรมและพิธีกรรมใหม่ ๆ ขึ้นมาดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมายังท้องถิ่นของตน อีกทั้ง Cohen เองก็ได้กล่าวถึงบริบทของการค้า Commoditization ว่าหมายถึงกระบวนการการประเมินมูลค่าของสิ่งของและกิจกรรม หลังจากนั้นสิ่งของและกิจกรรมดังกล่าวจะกลายเป็นสินค้าและบริการและท้ายที่สุดกระบวนการดังกล่าวจะนำสินค้าหรือบริการเข้าไปสู่วงจรของการแลกเปลี่ยนและซื้อขาย Commoditization จัดเป็นการแพร่หลายของความคิดในระบบทุนนิยมและมีความเกี่ยวข้องกับขั้นตอนการผลิต และการแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคและบริโภค การจัดการสินค้าและการกำหนดมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงรสนิยมและประสบการณ์ของผู้บริโภคด้วย

แนวคิดทางการตลาดของฟิลลิปคอตเลอร์ เป็นแนวคิดของการตลาดที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกธุรกิจในปัจจุบัน กล่าวได้ว่า เรามีอาจปฏิเสธความสำคัญของแนวความคิดทางการตลาดในยุคสมัยนี้ว่าเป็นหนึ่งในสาเหตุ หรือแรงจูงใจให้ผู้คนต้องการจับจ่ายใช้สอย ตลอดจนเกิดการบริโภคมากขึ้น ๆ และหนึ่งในผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดท่านหนึ่งของการตลาดคือ ฟิลลิป คอตเลอร์ (Philip Kotler) ได้เสนอแนวความคิดทางการตลาดโดยเน้นความสำคัญไปที่การพยายามทำความเข้าใจ เพื่อตอบสนองและสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า ตลาดในความหมายของ ฟิลลิป คอตเลอร์ (Philip Kotler) หมายถึงที่ใดก็ตาม ทั้งที่เป็นสถานที่หรือไม่มีสถานที่ ที่มีอุปสงค์และอุปทาน ในสินค้าหรือบริการมาพบกัน จนทำให้เกิดราคาที่มาจากกลไกตลาด โดยเศรษฐกิจในระบบตลาดนี้

ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของราคา เช่น การที่ราคาลดลงโดยอัตโนมัติเมื่อมีการเสนอขายสินค้า เป็นต้น ทางด้านทฤษฎีนั้น เห็นว่า เศรษฐกิจในระบบตลาดที่แท้จริงนั้น จำเป็นต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ดังนี้คือ ผู้ผลิตสินค้าที่มีขนาดเล็ก ผู้บริโภคจำนวนมากรวมถึง มาตรการในการกีดกันการเข้าตลาดที่น้อย เงื่อนไขเหล่านี้ ถ้ามีครบทั้งหมดจะถือว่าเป็นตลาดที่สมบูรณ์ซึ่งพบได้มากในโลกปัจจุบัน (ยุวดี ช่วยกิจ, 2551 : 14)

ดังนั้นในยุคนี้การบริโภคจึงเป็นเป้าหมายของสังคมทุนนิยมซึ่งเป็นสังคมที่เน้นวัตถุนิยม ให้ความสำคัญกับมูลค่าทางเศรษฐกิจ คนในสังคมไทยหลงใหลอยู่ในวิถีของทุนนิยมที่เน้นการผลิต การขาย เพื่อแสวงหากำไรสูงสุดท่ามกลางการแข่งขันทางธุรกิจ และกระตุ้นให้เกิดการบริโภคอย่างไร้ขอบเขตจำกัด

งานวิจัยช่วงการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560) เป็นผลงานของนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นักศึกษาปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง นิสิตปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาไวยากรณ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม นิสิตปริญญาเอก สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

บทสรุป

งานวิจัยไทยเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมบริโภคนิยมทั้งสองช่วงในรอบ 22 ปี (พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2560) ให้ความสนใจในประเด็นเรื่องการบริโภคนิยมเหมือนกัน และมีประเด็นที่แตกต่างกันตามช่วงเวลา ช่วงศึกษาพฤติกรรมบริโภคนิยม (พ.ศ. 2538 – พ.ศ. 2549) งานวิจัยให้ความสนใจเรื่องพฤติกรรมบริโภคนิยมของคนไทยในสังคมบริโภคนิยมโดยเฉพาะในสังคมเมือง จะเห็นว่าการบริโภคเป็นเรื่องที่

มีความสำคัญมากสำหรับมนุษย์ทั่วไป และมนุษย์ส่วนใหญ่ที่มุ่งมั่นทำงานก็เพื่อหาเงินมาใช้ในการบริโภคมากที่สุด และการบริโภคยังต้องมีความคุ้มค่าต่อตัวเอง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมถึงการนำสินค้าและบริการมาใช้ประโยชน์เพื่อการผลิตเป็นสินค้าและบริการอื่น ๆ หรือการใช้บริการอย่างใดอย่างหนึ่งถือเป็นการบริโภคด้วยเช่นกัน เช่นการพักโรงแรม การท่องเที่ยว การขนส่ง ฯลฯ ซึ่งถือว่าเป็นพฤติกรรม การบริโภคทั้งสิ้น บางครั้งการบริโภคสินค้า และการบริการต่าง ๆ ของผู้บริโภค มีวัตถุประสงค์บางอย่างที่แตกต่างกันออกไป การสร้างค่านิยมในการบริโภคมีหลากหลายรูปแบบ โดยกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมโดยผ่านสินค้า จนวนัตถุหรือสิ่งของเหล่านั้นได้รับการยอมรับจากสังคมว่ามีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของคน ดังที่เกษม เพ็ญภินันท์ (2549 : 33) ได้พูดถึงแนวคิดของโบดริยาร์ดที่อธิบายถึงคุณลักษณะของสินค้าว่า สินค้าไม่ได้มีหน้าที่ในด้านประโยชน์ใช้สอย แต่เป็นของสะสมชี้ให้เห็นว่า สินค้าได้กลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและผูกไว้กับความหมายในเชิงคุณค่าที่สังคมหยิบยื่นให้ เมื่อใดก็ตามที่มีการบริโภคเกิดขึ้น สินค้าได้กลายเป็นความไม่มีขีดจำกัดของระบบสัญลักษณ์ การบริโภคไม่ได้มีหน้าที่ทำให้เกิดความพึงพอใจของปัจเจกบุคคล แต่กลายเป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ช่วงการทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า (พ.ศ. 2550 - พ.ศ. 2560) งานวิจัยให้ความสนใจเกี่ยวกับการแปลงวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าซึ่งอยู่ในสังคมแบบทุนนิยมที่มีกระบวนการแปลงทุกสิ่งทุกอย่างให้กลายเป็นสินค้า โดยเฉพาะในด้านวัฒนธรรมที่มีการสร้าง และปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมหรือทรัพยากรของคนในสังคมไทยให้กลายเป็นสินค้า ไม่ว่าจะเป็นทางการท่องเที่ยวหรือการบริการด้านอื่น ๆ ให้กับผู้บริโภค สินค้าทางวัฒนธรรมไม่จำเป็นต้องหมายถึงความเชื่อเพียงอย่างเดียว อาจหมายถึง ฝีมือหรือความโดดเด่นเฉพาะอย่าง เช่นเดียวกับทีนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2547 : 22) กล่าวว่า สินค้าอุตสาหกรรมสมัยนี้ต้องปรับตัว สร้างลักษณะเฉพาะตัวแต่ละชิ้นขึ้นมาบ้าง เพื่อตอบสนองรสนิยมของผู้บริโภคที่แต่ละคนมีไม่เหมือนกัน แต่ปรับอย่างไรก็ยังสร้างลักษณะโดดเด่นได้ไม่เท่ากับสินค้าที่ผลิตด้วยมือ แบบแผนการบริโภคของผู้บริโภคก็คือ หันมานิยมบริโภคสินค้าทางวัฒนธรรมมากขึ้นเปิดโอกาสให้แก่สินค้าหัตถกรรม และเจาะตลาดจากกลุ่มเป้าหมายเล็ก ๆ มากขึ้น

วัฒนธรรมการบริโภคในสังคมไทยจากสองช่วงในรอบ 22 ปี ในเรื่องวัฒนธรรมบริโภคนิยมจากงานวิจัยไทย อาจกล่าวได้ว่าเป็นภาพสะท้อนทั้งหมดของสังคมไทย ซึ่งประเทศไทยก็ไม่ต่างจากประเทศอื่นๆ ในโลกที่วัฒนธรรมการบริโภคนิยมได้ปกคลุมเกือบทุกส่วนของสังคม แต่ยังคงให้ความสนใจในบริบทของวัฒนธรรมการบริโภคในสังคมไทยให้ครอบคลุม และหลาภมิติในการบริโภคให้มากกว่านี้ เพราะการบริโภคนิยมไม่เคยหยุดนิ่ง ยังคงมีพลวัต ปรับเปลี่ยนรูปแบบ มีแนวโน้มขยายตัวต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด จึงจะเป็นภาพสะท้อนของวัฒนธรรมบริโภคในสังคมไทยได้อย่างรอบด้าน และทำให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถเติมเต็มนิยามของการบริโภคนิยมในงานวิจัยไทยต่อไปในอนาคตได้

เอกสารอ้างอิง

- กฤตินี ณัฏฐวุฒินันท์. (2549). นัยยะวัฒนธรรมบริโภคหลังสึนามิ, ใน ปรีติตา เฉลิมเผ่า กอนนันทกุล, (บรรณาธิการ), **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (เล่ม 1) โครงการสังเคราะห์ความรู้และจัด ประชุมเรื่อง “วัฒนธรรมบริโภค” เพื่อจัดประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 5**, 204 – 213. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2560). **สายธารแห่งนักคิด ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง กับสื่อสารการศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : อินทนิล.
- เกษม เพ็ญภินันท์. (2549). สู่พรมแดนความรู้ เรื่องวัฒนธรรมบริโภค : ความเป็นปกติวิสัยของการบริโภควัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน, ใน ปรีติตา เฉลิมเผ่า กอนนันทกุล (บรรณาธิการ), **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (เล่มที่ 1) โครงการสังเคราะห์ความรู้และจัดประชุมเรื่อง “วัฒนธรรมบริโภค” เพื่อจัดประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 5**, 7 - 61. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. (2560). การสร้างและการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมสู่การเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวของชาวมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี**. 11(1), 224 - 238.

ชาติชาย มุกสง. (2549). ฟาสต์ฟู้ดกลายพันธุ์ : การเปลี่ยนแปลงความหมายของอาหารกับการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ข้ามวัฒนธรรม, ใน ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (บรรณาธิการ), **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (เล่มที่ 1) โครงการสังเคราะห์ความรู้และจัดประชุม เรื่อง “วัฒนธรรมบริโภค” เพื่อจัดประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 5**. 214-261. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ชูชัย สมितिไกร. (2557). **พฤติกรรมผู้บริโภค** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2547). **บริโภคโพสต์โมเดิร์น**. กรุงเทพฯ : มติชน.

ยุวดี ช้วยกิจ. (2551). **ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางการตลาดของฟิลลิป คอตเลอร์ กับลัทธิบริโภคนิยม** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศรินธร รัตน์เจริญขจร. (2546). **ร้านกาแฟ : ความหมายในวัฒนธรรมไทย ยุคบริโภคนิยม**, ใน พัฒนา กิตติอาษา (บรรณาธิการ), **มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย**, 224 - 264. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

อิทธิเทพ หลินวรัตน์. (2558). การโฆษณา : **วัฒนธรรมการบริโภคในสังคมไทย**, **วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ**. 2(2), 63 - 74.

คนขอทานกับขบวนการต่อรองอำนาจในฐานะผู้แสดงความสามารถ (วณิพก) ในบริบทสังคมไทย Beggars and Power Negotiation as a Performer (Minstrel) in Thai Society

สุรศักดิ์ วงศ์ษา¹ (Surasak Wongsasak)¹

บทคัดย่อ

คนขอทานหรือวณิพกจัดเป็นกลุ่มผู้ประสบปัญหาทางสังคมซึ่งมีสาเหตุมาจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในอดีตคนขอทานถูกนิยามให้เป็นเสมือน “ขยะสังคม” โดยรัฐบาลได้ใช้อำนาจรัฐดำเนินนโยบายควบคุมขอทานครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2484 เพื่อขจัดความเป็นขอทานให้หมดไปด้วยวิธีการจับกุมคุมขัง และตัดผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ผลกระทบของการดำเนินนโยบายนำไปสู่ภาวะกดดันต่อกลุ่มวณิพกเกิดเป็นความพยายามต่อสู้และช่วงชิงอำนาจผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่อสถาปนาอัตลักษณ์บนพื้นที่ทางสังคม โดยการหยิบยืมหลักสิทธิมนุษยชน และพื้นที่ทางวัฒนธรรมของความเป็นวณิพก ปัจจุบันการขยายพื้นที่เชิงอำนาจของวณิพกเพื่อท้าทายวาทกรรมกระแสหลักทำให้รัฐบาลปรับนโยบายควบคุมขอทานโดยนิยามคนขอทานคือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และเปลี่ยนคนขอทานที่มีศักยภาพหรือวณิพกให้กลายเป็นผู้แสดงความสามารถ นอกจากนี้รัฐบาลยังใช้มาตรการคุ้มครองและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนขอทานให้กลายเป็นผู้มีศักยภาพต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

คำสำคัญ : คนขอทาน, ผู้แสดงความสามารถ, การต่อรองอำนาจ

¹ นักศึกษาริทยูธเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร 10240, อีเมล : surasak_wongsasak@hotmail.com

¹ Ph.d Student, Doctor of Philosophy (Social Development Administration), School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration (NIDA), Bangkok, Thailand 10240, Email : surasak_wongsasak@hotmail.com

* Corresponding author : E-mail address : surasak_wongsasak@hotmail.com

(Received : October 9, 2019 ; Revised : May 15, 2020 ; Accepted : May 22, 2020)

Abstract

Beggars or minstrels have categorized as a social unprivileged group who is caused by poverty and social inequality. In the past, beggar was defined as a “social garbage”. For the first time, Thai government enforced beggars controlling policy in 1947s to eliminate begging by arresting, imprisoning, and reducing deserved benefits from being a social unprivileged people. The impact of the policy implementation lead to make pressuring circumstance into minstrels who attempt to attract and scramble the power with discursive practice by human right concept and cultural sphere of minstrels for establishing their identity in social space. In the present, power sphere expansion’s minstrels for expostulating mainstream discourse get the government to adjust the policy by redefining as a social unprivileged people and turning potential beggars or minstrels to performers. Therefore, the government implement protection and quality of life development for beggars to create the potential people for nation development.

Keywords : Beggars, Performers, Negotiation

บทนำ

หากผู้เขียนตั้งคำถามว่าชนคิดแก่ผู้อ่านในแวดวงสังคมศาสตร์ว่า ปัญหาสังคมที่ควรได้รับการแก้ไขคืออะไร? คำตอบที่ได้รับเป็นไปได้อาจเกี่ยวข้องกับปัญหาที่กำลังเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ ณ ปัจจุบันหรือปัญหาที่ได้รับความสนใจจากกลุ่มคนในสังคมเป็นบริเวณกว้างอาทิปัญหาความวุ่นวายทางการเมือง ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ฯลฯ ทว่าหากย้อนกลับมาตั้งคำถามว่า ปัญหาสังคมในมุมมองของผู้เขียนคืออะไร? ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าปัญหาทางสังคมอาจมิได้พิจารณาสภาพการดำรงอยู่แต่เพียงปัญหาเชิงโครงสร้างอย่างเดียวเท่านั้น ในทางกลับกันปัญหาสังคมหลายประการยังสามารถมองได้ว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมิติของความเป็นปัจเจกบุคคล ดังเช่น ปัญหาเกี่ยวกับ

ความเป็นพลเมืองชั้นสองในสังคมหรือผู้ไร้อำนาจ (Powerless Person) (คนพิการ ผู้สูงอายุ สตรี เด็ก หรือผู้ป่วยโรคเรื้อรังบางประเภท) เป็นต้นว่า ปัญหาเหล่านี้ มักถูกเพิกเฉยบิดเบือนและไม่ได้รับความสนใจจากภาครัฐรวมถึงภาคประชาสังคม (เลวลักษณะ วราวุธ, 2551 : 4; สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2554 : 1-3) ในบางกรณี ความเข้าใจของสังคมต่อประเด็นปัญหาเชิงปรากฏการณ์ข้างต้นยังถูกกดทับและ ทำให้กลายเป็นอื่น (Otherness) จนนำมาสู่วิกฤติของปัญหาที่ภาครัฐกำลังก้าวเข้าสู่ ปลายทางของความล้มเหลวในการแก้ไขอย่างไม่รู้จบ

สำหรับปัญหาการขอทาน (Beggar) ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่ามีความ เกี่ยวข้องกับปัญหาความเป็นพลเมืองชั้นสองในฐานะผู้ถูกกระทำผ่านวาทกรรม กระแสหลัก (Main Discourse) ในรูปแบบของการถูกนิยามหรือตีตราจากสังคม ว่าเป็นผู้มีความเขลา เกียจคร้าน หย่อนความสามารถ ไร้ระเบียบ ขยะสังคม ฯลฯ และการผลิตซ้ำเกี่ยวกับวาทกรรมเหล่านี้ยังถูกนำเสนอผ่านผลงานทางวิชาการในอดีต ที่นำเสนอปัญหาขอทานเพียงมิติทางเศรษฐกิจและสังคมเช่น ปัญหาการขอทาน เชิงเศรษฐกิจเกิดจากความขาดแคลนปัจจัยการผลิตและการยังชีพ (Alston, Freebain & James, 2001 : 890) ระดับการศึกษาต่ำไม่เพียงพอการจ้างงาน (Namwata, Mgabo & Dimoso, 2012 : 133) อัตราค่าครองชีพที่สูงขึ้น (Khan, Menka & Shamshad, 2014 : 37) เป็นต้น สำหรับปัญหาการขอทานเชิงสังคม เกิดจากความเจ็บป่วยทางจิตและทพพลภาพ (ณัฐนรี ไค้งสุวรรณศรี, 2559) การค้า ประเวณี (Roth, 2012 : 5-8) และการถูกบังคับใช้แรงงาน (Shelly, 2010 : 1 - 3) เป็นต้น อย่างไรก็ตามปัจจุบันพลวัตการดำรงอยู่ของวาทกรรมคนขอทานในสังคมไทยพบว่า เริ่มมีความสั่นคลอนและถูกรื้อสร้าง (Deconstruction) โดยการสถาปนาชุดความรู้ ขึ้นใหม่ผ่านการให้คำอธิบาย การสร้างอัตลักษณ์ การนิยามความเป็นตัวตนจาก คนขอทานกลายเป็นวณิพกหรือผู้แสดงความสามารถ (Performer)² ที่มีศักยภาพ ในพัฒนาตนเองและจรรโลงสังคมด้วยการนันทนาการ อาทิ การแสดงดนตรี ละคร นาฏศิลป์ กายกรรม มายากล และศิลปะเชิงสหวิทยาการ

²ผู้แสดงความสามารถ (Performer) หมายถึง ผู้ได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เป็นผู้แสดงความสามารถ เช่น การเล่นดนตรีหรือการแสดงอื่นใด ซึ่งทำให้ผู้ชมหรือผู้ฟังเกิดความพึงพอใจ ต่อการแสดงนั้น โดยอาจส่งมอบเงินหรือทรัพย์สินให้เป็นการตอบแทน

ดังนั้นมุมมองต่อปัญหาขอทานในทัศนะของผู้เขียนจึงให้ความสำคัญกับ มิติการเมืองเชิงวัฒนธรรม (Political Culture) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้และ ต่อรองโดยอาศัยพื้นที่ทางวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือเชิงอำนาจเพื่อท้าทาย วาทกรรมกระแสหลักสำหรับบทความวิชาการ (Academic Article) ฉบับนี้ได้เขียนขึ้น จากการประมวลเอกสาร (Literature Review) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยอาศัยพื้นฐานแนวคิดการต่อรองเชิงอำนาจ (Power Negotiation) ผ่านการมองปัญหาการขอทานในฐานะผู้แสดงความสามารถ (วณิพก) สำคัญ ของบทความวิชาการฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก คือ ภูมิหลังความ เป็นมาของคนขอทาน ส่วนที่สอง คือ การต่อรองเชิงอำนาจของคนขอทานผ่านการ ช่างเชิงแนวคิดสิทธิมนุษยชน และพื้นที่ทางวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือการต่อรอง เชิงอำนาจและส่วนที่สาม คือ บทส่งท้ายเกี่ยวกับประเด็นสำคัญที่น่าขบคิดสำหรับ การค้นหาคำตอบต่อไปในอนาคตและแนวทางการเสริมพลังอำนาจเชิงวาทกรรม แก่คนขอทานในฐานะผู้แสดงความสามารถ บทความฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับ การทำความเข้าใจปัญหาการขอทานในแง่ของการเมืองเชิงวัฒนธรรมที่ถูกแสดง ผ่านการต่อสู้ และช่วงชิงการนิยามความเป็นตัวตนของคนขอทานรูปแบบของการ เคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) และยังเปิดมุมมองต่อการสร้างแนวทาง การแก้ไขปัญหสำหรับหน่วยงานภาครัฐที่พึงปรารถนาต่อไป

กว่าจะมาเป็นผู้แสดงความสามารถ : ภูมิหลังของ “คนขอทาน”

“คนขอทาน” (Beggar) ได้รับการจัดให้อยู่ในบทบาทเกี่ยวกับการกระทำ ของมนุษย์ประเภทหนึ่งซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลโดยพบหลักฐานสำคัญในคัมภีร์ พระไตรปิฎกว่าด้วยนิทานมหาเวสสันดร โดยกล่าวถึงตัวชูชกดำเนินเรื่องเป็น “บุคคลทำการขอทาน” ส่วนสังคมตะวันตกในสมัยกรีกโบราณพบว่าการขอทาน ในหลักฐานจากพระคัมภีร์ไบเบิลฉบับใหม่ (New Testament) เช่นเดียวกันโดย จำแนกคนขอทานออกเป็นสองกลุ่มได้แก่ กลุ่มการขอทานแบบเจียมตน (Ptochos)³

³ กลุ่มการขอทานแบบเจียมตน (Ptochos) หมายถึง บุคคลที่ประกอบอาชีพด้วยการขอทาน เนื่องจาก ไม่สามารถประกอบอาชีพอื่นได้หรือเป็นผู้ตกทุกข์ได้ยาก

และการขอตานแบบกั้วร้าว (Penes)⁴ นอกจากนี้ในสังคมกรีกโบราณยังพบว่ามี การแบ่งชนชั้นสำหรับคนขอตานโดยให้สถานะของการขอตานแบบกั้วร้าวเป็น ชนชั้นที่สูงกว่ากลุ่มการขอตานแบบเจียมตน (รณรงค์ จันโต, 2560 : 30-31) ส่วนในคัมภีร์อัลกุรอานมีหลักฐานปรากฏเกี่ยวกับการนิยามบุคคลขอตาน ความว่า “การตัดฟันแบกไปขายที่ตลาด ดีกว่าการขอตาน ไม่ว่าจะได้รับหรือไม่ได้รับ” (วิทยา วิเศษรัตน์, 2558) สำหรับสังคมไทยการขอตานถูกให้คำอธิบายว่าเป็นเรื่องของ การตอบแทนกันจากความเชื่อเรื่อง “บาปบุญคุณโทษ” ทำให้คนให้บริจาทาน จะได้บุญตอบแทน ในทางกลับกันคนขอตานเป็นบุคคลที่มีกรรมติดตัวมาแต่กำเนิด จึงมาคอยรับส่วนแบ่งจากผู้อื่นตามหลักความเชื่อของศาสนาพุทธ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2545 : 6-12)

ปัจจุบันสถานการณ์การขอตานพบเห็นทั่วโลกทั้งในประเทศพัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนา ดังเช่น ในมลรัฐออนตาริโอซึ่งเป็นมลรัฐที่ใหญ่อันดับที่สอง ของประเทศแคนาดาได้มีการตรากฎหมาย“ถนนปลอดภัย” ในปี พ.ศ. 2542 โดยจุดประสงค์คือ ห้ามการขอตาน เช่นเดียวกับประเทศเดนมาร์กที่ระบุว่า การขอตานเป็นสิ่งผิดกฎหมายโดยมีโทษจำคุกเป็นเวลา 6 เดือน ในขณะที่ฝรั่งเศส ได้ทำการยกเลิกกฎหมายขอตานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ทว่ายังมีการห้ามขอตาน แบบกั้วร้าวโดยใช้เด็กหรือสัตว์เป็นสื่อกลางเรียกร้องทรัพย์สิน ในประเทศกรีก ระบุว่า การขอตานมีโทษจำคุก 6 เดือน ส่วนประเทศอังกฤษพบว่ามีกฎหมายที่ เกี่ยวเนื่องกันระหว่างคนขอตานและคนเร่ร่อนแต่ไม่มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง และไม่มีการระบุนความผิดทางอาญาเช่นกันเมื่อกลับมาพิจารณาประเทศมหาอำนาจ อย่างอเมริกาในบางพื้นที่ห้ามให้มีการขอตานแบบกั้วร้าว ส่วนเมืองสำคัญ เช่นบอสตันได้มีการออกกฎหมายเพื่อจัดระเบียบการขอตานในปี พ.ศ. 2553 โดยการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ลดการให้ทานและจัดประเภทบุคคลขอตานระหว่าง คนขอตานแบบเจียมตัวและคนขอตานแบบกั้วร้าวอย่างชัดเจน และลิ่งคีย์โปร ห้ามการขอตานอย่างเข้มงวดภายใต้กฎหมายคนเร่ร่อน (รณรงค์ จันโต, 2560 : 61-76)

⁴ กลุ่มการขอตานแบบกั้วร้าว (Penes) หมายถึง บุคคลที่ได้รับสวัสดิการในระดับต่ำแต่ยังมีความ เพียงพอในการดำรงชีพ ทั้งนี้ความหมายดังกล่าวไม่รวมถึงคนยากจนและสาเหตุของการขอตานกลุ่มนี้ เกิดจากความเกียจคร้านเป็นหลัก

สำหรับประเทศไทยการขอทานเป็นปัญหาเรื้อรังมายาวนานมักพบในเมืองหลวงและเมืองท่องเที่ยว (กรุงเทพมหานคร/เชียงใหม่/ชลบุรี) จากกระบวนฐานข้อมูลการจัดระเบียบขอทานของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการพบว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2559 - 2561 มีจำนวนขอทานทั้งสิ้น 6,858 คน โดยระบุว่าคนขอทานมีพัฒนาการมาจากการขอเศษเงินจากผู้มีจิตศรัทธาเพื่อประทังชีวิตมาเป็นการประกอบธุรกิจประเภทใหม่ในรูปแบบของแก๊งขอทานโดยผ่านนายหน้า อีกทั้งมีระบบการบริหารจัดการด้วยการบริการรถรับส่ง บริการอาหารน้ำดื่มระหว่างขอทาน และการจัดแบ่งรายได้จากการขอทาน นอกจากนี้ยังมีการโยกย้ายแหล่งขอทานไปตามจังหวัดต่าง ๆ ที่มีงานเทศกาลทำให้อาชีพขอทานสามารถสร้างรายได้กับผู้ประกอบการมหาศาลด้วยการลงทุนเพียงเล็กน้อยและสามารถหลบหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ได้ง่าย ทั้งนี้ การขอทานสามารถพบเห็นตามแหล่งชุมชนที่มีผู้คนสัญจรไปมาจำนวนมาก เช่น ศูนย์การค้า แหล่งท่องเที่ยว สถานีขนส่ง ป้ายรถโดยสารประจำทาง สะพานลอย เป็นต้น พฤติกรรมขอทานเช่นนี้จึงสร้างความไร้ระเบียบแก่รัฐและความรำคาญให้แก่ประชาชนที่ใช้พื้นที่สาธารณะ (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2561)

หากพิจารณาจากมิติทางเศรษฐกิจการขอทานเป็นไปได้ว่าเกิดจากความเหลื่อมล้ำจากการกระจายรายได้อย่างไม่เท่าเทียมทำให้กลายเป็นกลุ่มคนเปราะบาง (Venerable Persons) และไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทำให้ต้องมาเร่ร่อนขอทานเป็นอาชีพ ในทำนองเดียวกันกลุ่มคนขอทานยังสะท้อนให้เห็นถึงการเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ ในขณะที่มีคนจำนวนมากไม่น้อยถูกกระทำในรูปแบบของการค้ามนุษย์โดยแฝงมาในรูปแบบของความเชื่อที่ว่าตนอยู่ในสภาพที่ช่วยเหลือนตนเองไม่ได้ ยิ่งกว่านั้นผู้แสวงหาประโยชน์จากการขอทานยังอาศัยความเชื่อทางศาสนาจนขวยโอกาสจากความใจบุญของผู้ให้ทานเพื่อแสวงหารายได้อย่างมิชอบด้วยกฎหมาย⁵ (ปัทมวดี ปัทมาโรจน์, 2518 : 166-170) อย่างไรก็ตามนักวิชาการ เช่น วสันต์ ฤ กลาง (2549 : 31) เสนอว่าสาเหตุที่ทำให้บุคคลมาขอทานเกิดจากสภาพแวดล้อมในชุมชนโดยการถูกชักชวนจากกลุ่มเพื่อนหรือผู้ที่ทำการขอทานมาแล้วและมีรายได้จำนวนมากจึงทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ ประกอบกับการขอทานเป็นงานที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีกระบวนการทำงานไม่ซับซ้อน

⁵ พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559 มาตรา 22

ไม่ต้องใช้ความรู้ความสามารถ ดังจะพบว่ามีการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามายังเมืองหลวงของกลุ่มคนในชนบทที่ว่างงานจากฤดูกาลเพาะปลูกหรือทำนา (อาชีพนอกระบบ) ครั้นถึงฤดูทำนาก็จะอพยพย้ายกลับภูมิลำเนาเดิม นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานความเชื่อมโยงที่เกี่ยวข้องกับการนิยามความเป็นขอมทาน โดยถูกระบุให้อยู่ประเภทเดียวกับคนวิกลจริตและกลุ่มประเภทเดียวกับ คนพิการ ผู้สูงอายุ และคนไร้ที่พึ่ง (รณรงค์ จันโต, 2560 : 34)

ในอดีตประเทศไทยพบว่ามีนโยบายควบคุมการขอทานเป็นครั้งแรกในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามโดยมีแนวคิดการสร้างชาติ หรือ รัฐชาติ (Nation State) ให้มีความเป็นสมัยใหม่ (Modernization) หรือแบบศิวิไลซ์ (Civilization) (ณัฐพล ใจจริง, 2552) ในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการตราพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2484 โดยระบุในมาตรา 6 ห้ามมิให้บุคคลใดทำการขอทาน⁶ ซึ่งเหตุผลที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ คือ สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า เห็นสมควรมีกฎหมายควบคุมการขอทานแต่ไม่ได้กำหนดบทลงโทษที่เกี่ยวกับผู้แสวงหาผลประโยชน์จากการขอทานทำให้ปัญหาดังกล่าวจึงไม่มีแนวโน้มลดลงจากการรายงานของมูลนิธิกระจกเงา พบว่า ในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยมีเด็กถูกบังคับให้ขอทานผ่านขบวนการค้ามนุษย์มากกว่า 1,500 คน ทั่วประเทศโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครพบว่า เป็นสถิติที่มากกว่าร้อยละ 80 อีกทั้งผู้กระทำการขอทานได้กลับมาขอทานซ้ำอีก กล่าวอีกนัยยะหนึ่ง พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 ได้กลายเป็นเพียงเครื่องมือหรือสัญลักษณ์ของการสร้างความเป็นสมัยใหม่ตามแบบตะวันตกเพียงเท่านั้น โดยไม่สามารถสร้างประสิทธิผลในการแก้ไขปัญหการขอทานได้อย่างเป็นรูปธรรม (พิมพารณ์ บุญประเสริฐ, 2555 : 1)

อย่างไรก็ตามผลพวงของพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 ยังมีความหมายครอบคลุมและมีผลบังคับใช้กับนักแสดงอิสระและ วนิพก ดังปรากฏในเนื้อหาสาระของบทบัญญัติดังกล่าวความว่า

⁶ พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 มาตรา 6

การขบถ้อง การดิดีตีเป่า การแสดงการเล่นต่าง ๆ หรือ การกระทำอย่างอื่นในทำนองเดียวกันนั้น เมื่อมิได้มีข้อตกลงโดยตรง หรือโดยปริยายที่จะเรียกเก็บค่าฟังค่าดู แต่ขอรับทรัพย์สินตามแต่ ผู้ฟังผู้ดูจะสมควรใจ ไม่ให้รับฟังเป็นข้อแก้ตัวว่าไม่ได้ทำการขอทาน ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา⁷

หลังจากนโยบายกวาดล้างขอทานครั้งใหญ่เกิดขึ้นทำให้วณิกจำนวนมาก ถูกจับกุมและคุมขังเนื่องจากรัฐได้นิยามวณิกเป็นคนขอทาน โดยการทำให้ กลายเป็นอื่น (Otherness) และถูกตีตรา (Stigmatization) จากสังคมจนนำไปสู่ การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ผลดังกล่าวเกิดผลกระทบต่อวณิกหรือ ผู้แสดงความสามารถโดยถูกทำให้ไร้อำนาจผ่านการไม่มีกฎหมายรับรองสถานะ ทางสังคม (เสวลักษณะ วราวุธ, 2551 : 4) สภาพการณ์เช่นนี้จึงกลายเป็นภาวะ แรงกดดันที่นำไปสู่ปฏิบัติการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องสิทธิภายใต้ แนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) และการช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อปลดแอกจาก การจองจำของอำนาจรัฐให้มีความตนในสังคมเช่นเดียวกับกลุ่มอาชีพอิสระอื่นๆ

การต่อรองอำนาจของผู้แสดงความสามารถ

ในปี ค.ศ. 1980 แนวคิดว่าด้วย “การต่อรองอำนาจ” ได้รับความสนใจจาก นักพัฒนาเอกชนและนักเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างกว้างขวาง แนวคิดดังกล่าว มีลักษณะต่อต้านอคติทางเชื้อชาติ (คนผิวสี ชาติพันธุ์ ผู้ลี้ภัย) อคติทางเพศ (เกย์ ทอม สวาทประภทสอง เครียร์) และการต่อต้านความเป็นพหุวัฒนธรรมอื่นๆ ในสังคม อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างสิทธิให้คนชายขอบในแง่ของการวิพากษ์วัฒนธรรม กระแสหลักเพื่อผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของกลุ่มพหุวัฒนธรรมในกระบวนการ พัฒนาของรัฐ (Adam, 2008 : 101) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคำนึงถึงความเป็น ประชาธิปไตยแบบเข้มข้น (Radical Democratization) อันเป็นรากฐานของการ ต่อรองเชิงอำนาจของกลุ่มพลเมืองชั้นสองให้กลายมาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน งานพัฒนาสังคม (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2554 : 2) ดังนั้นการนิยามความเป็นตัวตน ของพหุปัจเจกจึงถูกกระทำผ่านการปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive practice)

⁷ พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 มาตรา 6 วรรคสอง

ดังเช่น การหยิบยืมแนวคิดเสรีนิยมทางการเมืองว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (อนุสรณ์ ลิมมณี, 2531 : 34-35) และการถกเถียงพื้นที่ทางวัฒนธรรม (Bourdieu, 1997 : 75; de Certau, 1984 : 89; Hall, 1986 : 43) มาเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับ วาทกรรมกระแสหลัก เป็นต้นว่าการปฏิบัติการทางวาทกรรมได้กลายเป็นขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) เพื่อล้มเลิกการกีดกันทาง สังคมบนพื้นที่ของความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

1. สิทธิมนุษยชนกับขบวนการต่อรองอำนาจ

การเกิดขึ้นของแนวคิดสิทธิมนุษยชน (Human Rights) เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2527 โดยใจความสำคัญของหลักการดังกล่าว ระบุว่า

สิทธิตามธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนมีติดตัวมาแต่กำเนิดจนกระทั่งเสียชีวิต ทั้งนี้สิทธิมนุษยชนไม่อาจโอนแก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้และเป็นสิ่งจำเป็น ต่อมนุษย์เพื่อชีวิตที่ดีในสังคม (กุลพล พลวัน, 2538 : 12-15)

ใจความสำคัญข้างต้นได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติภายใต้ ปฏิญญาสากลว่าด้วยแนวคิดสิทธิมนุษยชน โดยจำแนกการคุ้มครองออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรก คือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights) ซึ่งหมายรวมถึงสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาตั้งแต่เดิมนั้นนั่นคือ สิทธิในการ ดำรงชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สิน ความเสมอภาค ความยุติธรรม และการแสวงหา ความสุข ประเภทที่สอง คือ สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Rights) ซึ่งหมายถึงสิทธิในการศึกษา สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสม ต่อสุขภาพของตนเองและครอบครัว เป็นต้น อีกทั้งบทบัญญัติดังกล่าวยังได้จัดทำ กติการะหว่างประเทศ (International Covenant) ซึ่งสอดคล้องกับลัทธิทุนนิยมที่มี สมมติฐานว่าทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในสังคม จึงควรแข่งขันเพื่อทำมาหากิน มากกว่าการรอคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่น (กุลพล พลวัน, 2538 : 12)

ในอดีตสหรัฐอเมริกาและอังกฤษพบว่ามีการใช้อำนาจรัฐละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากนโยบายการยกเลิกการขอทานเป็นอาชีพซึ่งระบุว่ามีความผิด และใช้มาตรการลงโทษทางอาญาโดยการจำคุกแก่คนขอทานแบบถาวร อย่างไรก็ตาม ผลสืบเนื่องทางกฎหมายก่อให้เกิดผลเสียอย่างมหาศาลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขัดต่อหลักรัฐธรรมนูญและหลักสิทธิมนุษยชนสากลทำให้พระราชบัญญัติ

คนจรจัดของสหรัฐอเมริกาและกฎหมายประชาสงเคราะห์ของอังกฤษ (English Poor Law) ได้รับการล้มเลิกเมื่อนำหลักคิดดังกล่าวมาพิจารณาความเชื่อมโยงกับนโยบายควบคุมการขอทานจะพบว่า การใช้อำนาจรัฐควบคุมและจำกัดสิทธิการประกอบอาชีพของกลุ่มผู้แสดงความสามารถ (วณิพก) กับกลายเป็นการคุกคามและกีดกันช่องทางการหาเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ยังเกิดการแบ่งชนชั้นระหว่างคนรวยและคนยากจน และการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งขัดแย้งกับเป้าหมายประสงค์ของการคุ้มครองสวัสดิภาพของปัจเจกชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ (สมศักดิ์ ชินอรุณชัย, 2537 : 15-17) จึงถือได้ว่ากฎหมายนั้นล้าสมัย ดังนั้นสหรัฐอเมริกาและอังกฤษจึงออกมาตรการทางสังคมสงเคราะห์แทนการลงโทษทางอาญาในเวลาต่อมา (Sethna, 1980 : 79) หลักกฎหมายที่ค้ำนิงสิทธิมนุษยชนดังกล่าวจึงได้รับความนิยมไปทั่วโลก

ในประเทศไทยปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อวณิพกและผู้แสดงความสามารถ คือ การเข้าถึงโอกาสความยุติธรรม (Access to Justice) ซึ่งเกิดจากประสิทธิภาพของกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิในกลุ่มคนเหล่านี้ นั้นหมายความว่าหากเกิดปัญหาและข้อจำกัดต่อศักยภาพในการเข้าถึงสิทธิที่ควรได้รับความคุ้มครองย่อมเกี่ยวพันกับโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรมตามมา จากสถิติคดีความที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 - 2559 พบว่าเรื่องการละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรมมีจำนวน 899 เรื่อง (ร้อยละ 21.70) ซึ่งถือเป็นอันดับหนึ่งของเรื่องที่มีการร้องเรียนทั้งหมด อย่างไรก็ตามแม้ว่าข้อมูลดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการละเมิดสิทธิที่เกิดขึ้นกับประชาชนทั่วไป โดยไม่มีข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิจากการลงบันทึกระจำวันของเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อวณิพกและผู้แสดงความสามารถ หากแต่กลุ่มคนเหล่านั้นก็ย่อมมีโอกาสในการถูกละเมิดสูงกว่าบุคคลทั่วไปเนื่องจากเป็นกลุ่มผู้เปราะบาง (Vulnerable People) (ภิมกร โดมมมงคล, 2562 : 162-163) นอกจากนี้นโยบายควบคุมการขอทานของไทยยังขาดประสิทธิภาพของการแก้ไขปัญหาขอทานโดยพบในงานศึกษาของ จีวรธรณ ทองทัฬห และพรชัย เลื่อนฉวี (2559 : 207-208) ระบุว่า ปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนของนโยบายควบคุมขอทาน พ.ศ.2484 คือ การตีความของคำว่า “ขอทาน” มีลักษณะเฉพาะเจาะจง

จนทำให้เกิดช่องว่างของการนำนโยบายไปปฏิบัติจากการใช้ดุลพินิจของพนักงานฝ่ายปกครองโดยมิชอบ เช่น การเรียกสินบนหรือทรัพย์สินจากวณิกและผู้แสดงความสามารถ เป็นต้น

การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของผู้แสดงความสามารถยังถูกสะท้อนผ่านงานศึกษาของ วชิร วรณลี (2559 : 20) โดยอธิบายว่า พื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิมีรากฐานมาจากความคิดของนักกฎหมายธรรมชาติเรื่อง “สิทธิความเป็นส่วนตัว” อันเป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐานประการหนึ่งและเป็นสิทธิตามธรรมชาติตั้งแต่กำเนิด ในกรณีของผู้แสดงความสามารถนั้น นักปราชญ์ชาวเยอรมัน Hegel ได้ให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะของบุคคล (Personality) อย่างหนักแน่นว่าการคุ้มครองควรได้รับปกป้องจากกฎหมายในฐานะผู้สร้างสรรค์ผลผลิตทางความคิดที่มีลักษณะพิเศษ ผู้แสดงความสามารถจึงต้องมีสิทธิของผู้สร้างสรรค์ (Moral Rights) ดังนั้นเมื่อพิจารณาแล้วบุคคลผู้แสดงความสามารถตามกฎหมายในทัศนะของ Hegel จึงมีความเกี่ยวข้องกับนักแสดง นักดนตรี นักร้อง นักเต้น นักรำ นักศิลปะ ฯลฯ เมื่อผู้แสดงความสามารถแสดงออกด้วยวิธีการใด ๆ ที่มีรูปแบบกำหนดซึ่งมิใช่อริยบทตามธรรมชาติและใช้ศักยภาพของการเป็นผู้แสดงเป็นหลักเพื่อถ่ายทอดให้ผู้ชมเข้าใจ รับรู้ และตอบสนองทางอารมณ์ก็นับว่าเป็นผู้แสดงความสามารถอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว

ในสังคมไทยการแสดงความสามารถของวณิกมีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่ของอัตลักษณ์และการเรียกร้องสิทธิ ดังเช่น วณิกแบบเดี่ยวและวณิกแบบกลุ่มจะใช้กล่อ้งรับบริจาคโดยไม่ใช้ชั้นหรือแก้วแบบเดียวกับคนขอทาน ส่วนนักดนตรีเปิดหมวกบริเวณทางสาธารณะจะใช้ถุงกีตาร์หรือหมวกเป็นภาชนะในการรับเงินจากผู้ที่ยื่นขอการแสดง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างความหมายของอัตลักษณ์ตัวตนยิ่งแตกต่างมากเพียงใด การจัดประเภทในการใช้พื้นที่ทางสังคมก็ยิ่งหลากหลายมากขึ้น ดังจะพบว่า วณิกแบบเดี่ยวจะใช้พื้นที่ในการแสดงออก คือ ทางสาธารณะ ป้ายรถเมล์ บนสะพานลอย เป็นต้น อย่างไรก็ตามวณิกเป็นวงดนตรีสามารถทำการแสดงในหลากหลายพื้นที่ได้มากกว่าสถานที่สาธารณะ เช่น โรงเรียน ค่ายทหาร ร้านอาหาร การกุศล รายการทีวี เป็นต้น เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เนื่องมาจากวณิกแบบกลุ่มมีความพร้อมมากกว่าโดยเฉพาะอุปกรณ์การแสดง การเดินทางโดยรถยนต์ การรวมตัว

เป็นสมาคมโดยมีใบรับรองอย่างถูกต้อง (นัฐวุฒิ สิงห์กุล, 2555 : 158) แต่สำหรับ
 วณิพกแบบเดี่ยวกลับขาดโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างจำกัด เนื่องจากการไม่มี
 ใบอนุญาตในการประกอบอาชีพ

ตามพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 มิได้กำหนดให้วณิพก
 สามารถทำการแสดงในพื้นที่สาธารณะได้และหากฝ่าฝืนจะมีความผิดทางอาญา
 เช่นเดียวกับคนขอทานข้อจำกัดทางกฎหมายนี้เองจึงกลายเป็นเงื่อนไขในการ
 ลิดรอนสิทธิมนุษยชนในการประกอบอาชีพอย่างอิสระต่อวณิพกแบบเดี่ยวที่
 ไม่สามารถอาศัยกลุ่มและเครือข่ายในการต่อรองและเข้าถึงพื้นที่สาธารณะได้ง่ายนัก
 เช่นเดียวกับวณิพกแบบกลุ่ม (นัฐวุฒิ สิงห์กุล, 2555 : 159) ในเวลาต่อมาวณิพก
 หลายกลุ่มจึงเรียกร้องให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484
 มาตรา 6 โดยกำหนดให้วณิพกและผู้แสดงความสามารถไม่ถือว่าเป็นคนขอทาน
 แต่การแสดงความสามารถต้องมีการขึ้นทะเบียนและได้รับการอนุญาตจากพนักงาน
 เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นทุกครั้งข้อเรียกร้องข้างต้นได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการว่า
 การขึ้นทะเบียนเป็นผู้แสดงความสามารถเป็นการแสดงอัตลักษณ์ของบุคคล
 อย่างถูกต้องตามกฎหมายโดยรัฐต้องให้ความคุ้มครองเช่นเดียวกับการขึ้นทะเบียน
 เป็นผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือผู้ป่วยจิตเวช ดังนั้นหัวใจหลักของพระราชบัญญัติควบคุม
 การขอทาน พ.ศ. 2559 จึงมีจุดประสงค์เพื่อจำแนกคนขอทานออกจากผู้แสดง
 ความสามารถและป้องกันการตกเป็นเหยื่อค้ำมนุษย์ เช่นเดียวกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
 ในฐานะผู้แสดงความสามารถได้ให้ความเห็นว่า

รู้เรื่องมาพอสมควรแล้ว และเคยไปให้การสนับสนุนนโยบายควบคุมขอทาน
 ฉบับใหม่ ส่วนตัวเห็นว่าดีเนื่องจากจะทำให้การแสดงความสามารถในฐานะวณิพก
 ถูกต้องตามกฎหมายสำหรับคนไม่มีทางเลือก ขบวนการค้ำมนุษย์อาจน้อยลงและ
 ผู้แสดงความสามารถต่างชาติแอบแฝงจะได้ไม่มาแย่งอาชีพคนไทย ซึ่งสิ่งเหล่านี้
 เป็นสิทธิที่วณิพกควรได้รับ (แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย, 2551 : 12)

ข้อเรียกร้องดังกล่าวได้รับการผลักดันเข้าสู่วาระการพิจารณาของรัฐบาล
 ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2559 และถูกบรรจุอยู่ใน
 พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559 เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2559
 ผลดังกล่าวทำให้วณิพกสามารถประกอบอาชีพโดยการขึ้นทะเบียนเป็นผู้แสดง

ความสามารถอย่างถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถือว่าเป็นบุคคลเช่นเดียวกับ
คนขอทานอีกต่อไป

ดังนั้นอิทธิพลของแนวคิดสิทธิมนุษยชนว่าด้วยสิทธิของความเป็นพลเมือง
และสิทธิตามกฎหมาย อธิบายว่า บุคคลมีสิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพใดๆ
ก็ตามที่ไม่ละเมิดผู้อื่น ตลอดจนความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ใจความสำคัญ
ดังกล่าว นำมาซึ่งสิทธิที่จะกระทำการแสดงทุกประเภทภายใต้เงื่อนไขที่ไม่ก่อให้เกิด
ความวุ่นวายต่อสังคมหรือบุคคลโดยเฉพาะการทำร้ายร่างกาย การทะเลาะเบาะแว้ง
เนื่องด้วยผู้แสดงความสามารถมิกระทำการได้ละเมิดต่อสิทธิในทรัพย์สินของผู้ให้
ในทางกลับกันผู้ให้ทรัพย์สินต้องมีความเต็มใจหรือกระทำโดยไม่ถูกบีบบังคับ ชูเชิญ
เพื่อส่งมอบทรัพย์สินในการช่วยเหลือและตอบแทนผู้แสดงความสามารถก็ตามฉะนั้น
“วิธีการให้และการรับ” จึงกลายมาเป็นกลไกสำคัญในการให้ความช่วยเหลือ
เพื่อนมนุษย์ร่วมกันในสังคมแบบพุทธศาสนา ทั้งนี้การให้ของก้านลยังสะท้อนถึง
พื้นที่ทางอำนาจของผู้แสดงความสามารถในรูปแบบของสิ่งตอบแทนที่พึงได้รับจาก
การสร้างความพึงพอใจผ่านการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ อิทธิพลของสิ่งก้านล
จะสะท้อนถึงอำนาจในการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ให้และผู้รับในเวลาเดียวกันและ
เป็นสิทธิที่พึงจะได้รับในฐานะการกระทำเพื่อการแลกเปลี่ยนจากผู้ชมการแสดง

2. พื้นที่ทางวัฒนธรรมกับขบวนการต่อรองอำนาจ

ปัจจุบันแนวคิดเรื่อง “วัฒนธรรม” ตามแนวทางของนักมานุษยวิทยามุ่งให้
ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการต่อรอง อีกทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการ
สร้างพื้นที่ทางอำนาจให้แก่ผู้อ่อนแอในฐานะของการเป็นผู้กระทำทางสังคม
(Social Actors) (Bourdieu, 1977; Certeau, 1984 : 89 ; Hall, 1986 : 43) ได้กลายเป็น
จุดสนใจของนักมานุษยวิทยาทำการศึกษารูปแบบของการต่อรองเพื่อผ่อนคลาย
การครอบงำและเสนอมุมมองที่ซ่อนเร้นบนความสัมพันธ์เชิงอำนาจทำให้วัฒนธรรม
ที่ถูกกำหนดโดยมิติเชิงภูมิศาสตร์แบบตายตัว (Static) และดำรงอยู่แบบภาวะวิสัย
ได้เสื่อมความนิยมลง (Stocking, 1982 : 19) จนกลายเป็นการให้ความสนใจ
วัฒนธรรมว่าเป็น “พื้นที่แห่งการต่อสู้” (Contested Terrain) เพื่อแย่งชิงอำนาจ
และความมีตัวตนของกลุ่มคนในสังคมดังนั้นแนวคิดเอกภาพของรัฐชาติว่าด้วย
วัฒนธรรมเชิงเดี่ยว (Singular Culture) จึงเริ่มถูกท้าทายมากขึ้น (Dunn, 1994 : 4-8)

เมื่อเรามองเห็นว่าภายใต้ขอบเขตความเป็นพลเมืองบริบทเกี่ยวกับรัฐชาติจึงมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Multi culture) และเป็นพื้นที่แห่งการต่อสู้ของ “การเมืองเชิงวัฒนธรรม” และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในฐานะเป็นกลไกหลักในการธำรงความเป็นตัวตนของปัจเจกท่ามกลางวัฒนธรรมอื่น ๆ ในสังคม

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของความเป็นขอมทานอาจหยิบยกประเด็นเกี่ยวกับเพลงมาอธิบายในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความบันเทิง ตามที่ วิภา คงคากุล (2529: 34) ระบุว่าเพลงมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ เนื่องจากเพลงสื่อถึงการแสดงออกทางอารมณ์และประสบการณ์ทางสังคม ดังนั้นเพลงจึงไม่สามารถแยกออกจากชีวิตประจำวันของมนุษย์ได้ อีกทั้งวัฒนธรรมเพลงยังสะท้อนสภาพสังคมแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะเพลงพื้นบ้าน (Folk Song) ที่เป็นรูปแบบหนึ่งของวิถีชีวิตและความเชื่อประจำท้องถิ่น ดังเช่น เพลงขอมทานถูกระบุว่าเป็นศิลปะการร้องประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแต่เดิมถูกเรียกว่า “เพลงกระบอก” เนื่องด้วยผู้ขับร้องมีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะคือ กระบอก 2 ชิ้น โดยทำการกระทุ้งให้เกิดจังหวะ (สุเพท วิสุทธิเขต, 2553) การร้องเพลงขอมทานถูกใช้เพื่อขอรับบริจาคโดยสามารถแบ่งออกได้ 2 รูปแบบ คือ การร้องเพลงขอมทานเพื่อเรียกร้อยสิ่งของหรือทรัพย์สินเพื่อการกุศล และการร้องเพลงขอมทานเพื่อเลี้ยงปากท้อง การถ่ายทอดอัตลักษณ์ของเพลงขอมทานในกลุ่มวณิกจะเป็นการฝึกร้องต่อๆ กันจนกลายเป็นทักษะประจำตัว เช่น คนในชุมชนในตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทราประกอบอาชีพเป็นวณิกแทบทุกครัวเรือน (บุญเดิม พันรอบ และภารดี มหาจันทร์, 2522 : 4-7)

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาในอดีตมุ่งวิเคราะห์ความสำคัญของเพลงขอมทานเพียงประเด็นด้านสังคมและวัฒนธรรมตามที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น (สุตินัน บ. คอมมอน, 2555 : 147) ปัจจุบันพลวัตของเพลงขอมทานได้ถูกล้ำเข้ามายังพื้นที่ทางการเมือง (Political Sphere) มากยิ่งขึ้น ดังเช่นงานศึกษาของ ณัฐฐนิชา นันดา (2553 : 156) พบว่าเพลงขอมทานถูกใช้เป็นเครื่องมือทางวาทกรรมในการแสดงออกทางชนชั้นของวัฒนธรรมรากหญ้าเพื่อแย้งชิงพื้นที่ทางอัตลักษณ์กับเพลงจากวัฒนธรรมกระแสหลัก เช่น เพลงปลุกใจ เพลงสากล เพลงป๊อป เป็นต้น โดยเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีการห้ามแสดง

เครื่องดนตรีตามที่สาธารณะ ทั้งการดีด สี ตี เป่า⁸ เป็นต้น หากมีผู้ฝ่าฝืนจะถูกจับกุม เข้าสู่กระบวนการคุมขังในสถานสงเคราะห์ ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการบังคับใช้อำนาจรัฐในการควบคุมวัฒนธรรมเพลงที่เป็นปรปักษ์กับวัฒนธรรมเพลงไทยแบบชาตินิยม อย่างไรก็ตามการจัดการวัฒนธรรมเพลงแต่เดิมยังไม่ได้มีการตอบโต้จากคนขอทานและวงพิภพอ่างชัดเจนเนื่องจากอิทธิพลของรัฐได้กระทำผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรมที่เรียกว่า “กระบวนการสร้างความเป็นไทย” (Thailanization) (Severn, 2007 : 1-14)

สำหรับเพลงขอทานมิใช่วัฒนธรรมเพลงใหม่แต่ประการใด แต่ทว่าเพลงขอทานได้ถูกทำให้กลายเป็นอื่นจากวัฒนธรรมกระแสหลัก จนกระทั่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 ส่งผลให้วัฒนธรรมไทยชาตินิยมถูกเบียดขับจากการกำเนิดขึ้นใหม่ของความเป็นพหุวัฒนธรรมที่พยายามช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมผลดังกล่าวทำให้วัฒนธรรมเพลงไทยมีความเจือปนของวัฒนธรรมทางชนชั้นหลากหลายกลุ่ม เช่น “เพลงเพื่อชีวิต” (Songs for life) ซึ่งเป็นเพลงที่ได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มชนชั้นล่าง อีกทั้งยังกลายเป็นสัญลักษณ์เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่ม เช่น คนขอทาน คนพิการ คนยากจน ฯลฯ หากพิจารณาถึงอัตลักษณ์ทางชนชั้นอาจพิจารณารูปแบบการเสกความบันเทิงที่แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ทางอำนาจของวาทกรรมเพลงระหว่างเพลงในอุดมคติของรัฐหรือในอีกแง่หนึ่งเรียกว่า “เพลงผู้ดี” กับเพลงเพื่อชีวิต หรือ “เพลงตลาด” (สาทร ศรีเกตุ, 2557 : 301-305)

วิวัฒนาการเพลงขอทาน (เพลงกระบอก) จนกลายเป็นเพลงเพื่อชีวิต (เพลงตลาด) ได้รับความนิยมอย่างมากตั้งแต่ทศวรรษที่ 2500 อาทิ วงคาราวาน วงคาราบาว วงมาลีฮวนน่า เป็นต้น เนื่องจากวัฒนธรรมเพลงเพื่อชีวิตมีผู้ฟังเป็นชนชั้นล่างในเมืองและชนบท อีกทั้งเนื้อหาของเพลงตลาดได้สร้างภาพตัวแทน (Representation) ของชนชั้นล่างและแฝงไปด้วยเนื้อหาเสียดสีและต่อต้านการเมืองแบบเผด็จการจึงทำให้เพลงเพื่อชีวิตที่มีรากฐานมาจากเพลงขอทานได้รับความนิยมอย่างมาก (ณัฐธินิชา นันตา, 2553 : 172) แม้ว่าในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพลงเพื่อชีวิตจะถูกกวาดล้างมิให้มีการผลิตและเผยแพร่ไม่ว่าจะรูปแบบใดก็ตาม

⁸ พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 มาตรา 6

ทั้งแผ่นบันทึกเสียง เทป หรือการแสดงสดในสถานบันเทิงและสถานที่สาธารณะก็ตาม แต่รูปแบบการนำเสนอเพลงขอทานยังปรากฏให้เห็นมาจนถึงปัจจุบัน ดังเช่นเนื้อหาของเพลงขอทานในอดีตและและปัจจุบันยังพบว่ามีความสำคัญ ไม่เปลี่ยนแปลงที่สะท้อนอัตลักษณ์ของกลุ่มชนชั้นล่าง ความว่า

“อันตัวข้าดวงตกลึกการ	เกิดเป็นขอทานยากไร้
ไม่มีบ้านช่องเงินทองขัดสน	นอนข้างถนนและพุ่มไม้
พ่อแม่ไม่มีชาติพี่น้อง ๆ	อาศัยเสียงร้องเลี้ยงกาย”

(เพลงขอทาน : มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, 2561)

“เมื่อดวงตาของฉันมันมืดมิด	แต่ชีวิตฉันยังไม่มืดลง
แม้ความรักยังเคยมีมั่งคง	จะร้างไกลไม่หวนกลับคืนมา
ออกย่ำไปบนทางที่หิวโซ	มิรู้คืนรู้วันเวลา
ขอเศษเงินเศษทานผู้ผ่านมา	เพียงเมตตาฉันมาเป็นครั้งคราว”

(เพลงวณิพก : คาราวาว)

นอกจากการต่อสู้เพื่อช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมของอัตลักษณ์ความเป็นขอทานผ่านบทเพลงยังมีกรณีศึกษาด้านการแสดงของครูประทีป สุขโสภา ผู้เริ่มต้นชีวิตเข้าสู่วงการศิลปะจากความหลงใหลการแสดงของคนขอทานตามงานเทศกาล จึงพยายามศึกษารูปแบบคำร้อง ทำนอง และวิธีเล่นอย่างชำนาญ ในอดีตการกระทำดังกล่าวถูกเบียดขับจากบุคคลบางกลุ่มว่า วัฒนธรรมเพลงขอทานเป็นคุณสมบัติของคนชั้นต่ำจึงไม่ควรให้ความสำคัญและนำมาเป็นแบบอย่างในการประกอบอาชีพ แต่ครูประทีป สุขโสภา ได้พลิกผันการตีตราจากสังคมจากวัฒนธรรมความเป็นขอทานมาสร้างเป็นวัฒนธรรมทางเลือกในรูปแบบของการแสดงเชิงวัฒนธรรมตลอดจนการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์จากผู้รับร้องเพลงขอทานเป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญและอนุรักษ์เพลงพื้นบ้านจนได้รับรางวัลเป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม สาขานันทนาการ พ.ศ. 2535 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงแห่ เพลงข่อย (สุเทพ วิสุทธิเขต, 2553 : 186-187) เช่นเดียวกับหวังเต๊ะ

ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (เพลงพื้นบ้าน) พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นชาวมุสลิมที่มีความเชี่ยวชาญเพลงลำตัดเป็นพิเศษ (ภาพที่ 1) จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของเพลงลำตัดในเวลาต่อมา (น้ำผึ้ง มินชัยภักดิ์, 2554 : 1-4) ครั้งหนึ่งหวังเต๊ะได้พบกับวณิกและได้เรียนรู้บทเพลงขอทานจนสร้างบทเพลงลำตัดที่มีเนื้อหาและท่วงทำนองที่ได้รับอิทธิพลมาจากเพลงขอทาน โดยมีบทสนทนากับวณิกผู้นั้นกล่าวว่า

ครั้งหนึ่งประมาณ 50 ปีที่แล้ว เคยมีวณิกมาขอข้าวสารหนึ่งกระป๋องระหว่างนั้นได้ทำการแสดงเพลงขอทานโดยมีกรับคู่ใช้สำหรับเคาะเพื่อให้เกิดทำนองเมื่อได้ฟังจนจบตนได้มอบข้าวสารให้ หนึ่งกระสอบ ใครจะรู้ว่าปัจจุบันทำนองเพลงขอทานในวันนั้น ปัจจุบันได้กลายเป็นสมบัติของแผ่นดินไปเสียแล้ว หลังจากที่ตนได้นำมาขับร้องและเผยแพร่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง จนมีคนถามตนว่าฟังเพลงนี้มาจากใคร คำตอบคือ ฟังมาจากวณิก (รัชนุช สละโวหาร, 2559 : 222-224)

ภาพที่ 1 หวังเต๊ะ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (เพลงพื้นบ้าน) พ.ศ. 2531
ที่มา : superadmin (2018)

หวังเต๊ะเป็นบุคคลหนึ่งที่ช่วงชิงพื้นที่วัฒนธรรมความเป็นขอทานมาเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับวาทกรรมเพลงกระแสหลักจนได้รับการยอมรับว่าเป็น “วัฒนธรรมเพลงกระแสรอง” ท่ามกลางความเป็นพหุวัฒนธรรมในสังคมยุคสมัย

(Dunn, 1994 : 5) โดยเนื้อหาสาระในบทเพลงขอทานของ หวังเต๊ะได้สอดแทรกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชั้นล่างจากนั้นจึงผลักดันให้เข้าสู่กระบวนการธุรกิจความบันเทิงโดยปรับเปลี่ยนเนื้อหาและท่วงทำนองที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จึงกลายมาเป็นข้อได้เปรียบให้วัฒนธรรมเพลงกระแสรองได้รับความนิยมแก่ผู้ฟังทุกกลุ่มจนเป็นผลให้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านถูกเผยแพร่สู่เวทีนานาชาติผ่านกระบวนการกลายเป็นสินค้า (Commoditization)⁹ ซึ่งสร้างผลตอบแทนเชิงเศรษฐกิจและขยายพรมแดนของอัตลักษณ์ความเป็นขอทานไปยังพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (เมืองหลวงและชนบท / ในประเทศและต่างประเทศ) หรือแม้กระทั่งพื้นที่ทางสังคม (ชนชั้นสูงและชนชั้นล่าง) เพื่อสร้างความเข้าใจแก่สังคมถึงการดำรงอยู่ของพหุวัฒนธรรมเพลงไทยในฐานะกลุ่มเบียดขับจากวัฒนธรรมกระแสหลัก (ณัฐธินิศา นันตา, 2553 : 256)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาตั้งแต่ยุคสมัยจักรวรรดินิยมที่ให้ความสำคัญกับรัฐชาติว่าต้องมีแบบแผนทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกับตะวันตกได้กลายเป็นแนวคิดที่ล้าสมัยและไม่สอดคล้องกับความเป็นรัฐชาติในยุคหลังสมัย (Postmodernism) ในทางตรงกันข้ามสังคมไทยกลับมีความดัดแปลงไปด้วยความเป็นพหุวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์รากเหง้าของจักรวรรดินิยมตะวันตกได้สร้างรูปแบบทำความเข้าใจวัฒนธรรมแบบ “สังคมนอกตะวันตก” (Non-western Societies) โดยมองว่าเป็นผู้ไร้อำนาจต่อรองกับรัฐ แท้ที่จริงแล้วรัฐชาติมิได้มีวัฒนธรรมเพียงหนึ่งเดียวอันเป็นเครื่องมือชี้วัดความทันสมัยหากแต่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมที่เรียกร่องความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น (ประชาไท, 2551) การเมืองเชิงวัฒนธรรมจึงปรับเปลี่ยนจากการกีดกันอำนาจไปสู่การกระจายอำนาจในรูปแบบใหม่ที่เน้นการดำรงอยู่ร่วมกันของความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และอัตลักษณ์ อันเป็นวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันบนพื้นฐานการเป็น “พลเมืองทางวัฒนธรรม” (Brook, 1996 : 4; Schlesinger, 1992 : 64) นอกจากนี้การดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังมีอาณาบริเวณที่กว้างขวางและ

⁹ กระบวนการกลายเป็นสินค้า (Commoditization) เป็นการมองสิ่งของในฐานะวัตถุทางวัฒนธรรมที่ถูกนิยามไว้ให้มีความหมายเฉพาะเจาะจงที่เกี่ยวกับการซ้อนทับกันขององค์ประกอบต่าง ๆ ของสังคมทั้งเรื่องเวลา (อดีต/ปัจจุบัน) วัฒนธรรม (ไทย/อื่น) และสังคม (ชนชั้นสูง/ชนชั้นล่าง) ดังนั้นสิ่งของใดมีคุณลักษณะแปรผันเป็นสินค้าและมีบริบทที่เหมาะสมต่อการซื้อขายสิ่งของเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสินค้าทันที

มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มจนกลายเป็นเครือข่ายทางสังคมและขยายอำนาจก้าวข้ามขอบเขตพหุวัฒนธรรมในระดับสากล

บทส่งท้าย

การปรับเปลี่ยนโฉมหน้าของรัฐในการแก้ไขปัญหาขอทานที่มีมายาวนานกว่า 75 ปี หลังจากมีการตราพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559 ได้ลดทอนบทบาทของรัฐในการจัดระเบียบขอทานด้วยวิธีการ “กำจัด” ออกไปจากพื้นที่ทางสังคมและยัง “จำกัด” พื้นที่แห่งความเป็นปัจเจกบุคคลให้อยู่ในสถานสงเคราะห์ บทบาทของรัฐรูปแบบใหม่ได้พลิกผันมาเป็นรัฐสวัสดิการ (Welfare State) เพื่อคุ้มครองผู้แสดงความสามารถและควบคุมคนขอทาน (Sethna, 1980 : 79) โดยพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559 ได้จำแนกความแตกต่างระหว่างคนขอทานและผู้แสดงความสามารถอย่างชัดเจน¹⁰ กำหนดมาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตเช่นเดียวกับผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็ก สตรี ฯลฯ¹¹ และออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพสำหรับผู้แสดงความสามารถ¹² เพื่อเป็นใบเบิกทางในการเข้าถึงโอกาสการหารายได้มากยิ่งขึ้นดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559 ได้เปิดพื้นที่ทางสังคมให้แก่ฉวยโอกาสและผู้แสดงความสามารถและให้การกระทำอันไม่เกี่ยวข้องกับการขอเงินหรือทรัพย์สินผู้อื่นไม่ถือว่าเป็นผิดกฎหมาย¹³ พร้อมกันนี้บุคคลทั้งสองกลุ่มยังได้รับการคุ้มครองจากรัฐในประเด็นการค้ามนุษย์ในเวลาเดียวกัน

อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญบางประการภายหลังจากการนำนโยบายไปปฏิบัติยังพบว่า ผู้แสดงความสามารถมีอาจถูกนิยามได้อย่างสมบูรณ์ในฐานะเป็นผู้ได้รับการปลดแอกอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากพระราชบัญญัติการควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559 มาตรา 14¹⁴ ได้สร้างข้อจำกัดเชิงเงื่อนไขในการประกอบอาชีพที่ต้องผูกขาดโดยรัฐบาลกลาง (ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง) และรัฐบาลท้องถิ่น (สำนักงานพัฒนาสังคม

¹⁰ พระราชบัญญัติควบคุมขอทาน พ.ศ. 2559 มาตรา 13 วรรคสอง

¹¹ พระราชบัญญัติควบคุมขอทาน พ.ศ. 2559 มาตรา 15 และ มาตรา 16

¹² พระราชบัญญัติควบคุมขอทาน พ.ศ. 2559 มาตรา 14

¹³ พระราชบัญญัติควบคุมขอทาน พ.ศ. 2559 มาตรา 13

¹⁴ พระราชบัญญัติควบคุมขอทาน พ.ศ. 2559 มาตรา 14

และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) เนื่องจากวณิพกและผู้แสดงความสามารถต้องขออนุญาตเพื่อทำการแสดงทุกครั้ง สำหรับประเด็นถกเถียงดังกล่าวในมุมมองของ เอกลักษณะ หลุ่มชมแซหัวหน้าศูนย์ข้อมูลคนหายเพื่อการต่อต้านการค้ามนุษย์ มูลนิธิกระจกเงา ได้อธิบายอย่างน่าสนใจว่า พระราชบัญญัติการควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559 อาจเป็นการละเมิดสิทธิประชาชน อีกทั้งเปิดช่องว่างให้ขบวนการค้ามนุษย์ฉกฉวยโอกาสให้มีการนำผู้แสดงความสามารถที่มีใบอนุญาตมาเป็นกลุ่มของตนเอง หรือมีการนำผู้ถูกค้ามนุษย์ไปขึ้นทะเบียนเป็นผู้แสดงความสามารถแอบแฝงให้ถูกต้องตามกฎหมายแม้ว่าปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 หากแต่ปัญหาการค้ามนุษย์ยังไม่มีแนวโน้มยุติลงในเร็ววัน ฉะนั้นการขึ้นทะเบียนเป็นผู้แสดงความสามารถอาจมิใช่ทางออกของปัญหาขอทานและการค้ามนุษย์ ยิ่งกว่านั้นยังเป็นการออกใบอนุญาตประกอบการขอทานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (ประชาไท, 2551)

ดังนั้นแล้วแม้ว่าจะมีการเปิดพื้นที่อย่างเสรีให้แก่ผู้แสดงความสามารถ ภายหลังจากมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติการควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559 หากแต่ในแง่ของการบังคับใช้กฎหมายบางมาตราอาจจำกัดสิทธิผู้แสดงความสามารถต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐในทางตรงกันข้ามอำนาจของรัฐอาจเปรียบเสมือนการคุ้มครองสิทธิและป้องกันการค้ามนุษย์ซ่อนเร้นที่แฝงมากับการใช้ประโยชน์ของช่องว่างทางกฎหมายในการเอารัดเอาเปรียบกลุ่มผู้แสดงความสามารถให้อยู่ในวังวนของปัญหาอย่างไม่สิ้นสุด ดังพบในงานศึกษาของ ดวงพร ภิญโญพันธ์ (2550 : 132-134) ระบุว่าเงื่อนไขในการตัดสินใจเข้าสู่การเป็นผู้แสดงความสามารถเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยเฉพาะปัญหาการประกอบอาชีพเดิม เช่น รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ไม่ชอบชอบงานเดิมและตกราน เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นผู้แสดงความสามารถยังถูกตีตราว่าเป็น “ขอทาน” และ “ขยะสังคม” ข้ำรอยเดิมมากกว่าการมองว่าการกระทำนั้นเป็นไปเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว การตีตราจากสังคมว่า “ไม่มีความสนใจในหมู่คนขยัน” เห็นทีจะเป็นการพิพากษาค้นแบบหยาบกร้านจนกลายเป็นการเบียดขับให้คนเหล่านั้นเข้าสู่วงจรของคนขายขอบซ้ำซาก นอกจากนี้วัฒนธรรมของการให้ตามหลักศาสนาพุทธยังกลายเป็นหลุมพราง

ให้ผู้แสดงความสามารถได้รับผลประโยชน์จากแนวคิด “บาปบุญ/ชะตากรรม/การให้ทาน” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2545 : 7)

การสถาปนาอำนาจของวณิพกในฐานะผู้แสดงความสามารถผ่านการต่อรองกับวาทกรรมกระแสหลักว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและการช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม จึงนับว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) เพื่อสร้างอัตลักษณ์และปลดแอกการครอบงำของอำนาจรัฐให้กลายเป็นผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา นอกจากนี้กลไกสำคัญข้างต้นแล้วสังคมส่วนรวมต้องหันมาให้ความสนใจและตระหนักถึงการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจโดยการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เช่น การเปิดโอกาสในการเข้าถึงการประกอบอาชีพได้อย่างอิสระโดยไม่กีดกันลักษณะทางภูมิหลังของแต่ละบุคคลว่าเป็นขอทานหรือผู้แสดงความสามารถการเปลี่ยนมุมมองใหม่ที่มีต่อผู้แสดงความสามารถจาก “ผู้รับ” (เงิน) เป็น “ผู้ให้” (การจรรโลงสังคม/การนันทนาการ) เป็นต้น กอปรกับการพลิกโฉมหน้าของรัฐได้กลายมาเป็นรัฐสวัสดิการมากขึ้นในฐานะผู้พิทักษ์ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จาก “ผู้ควบคุม” (พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484) มาเป็น “ผู้คุ้มครอง” (พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559) โดยรัฐต้องสนับสนุนการสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับการแสดงความสามารถเพื่อทำให้ระบบการขึ้นทะเบียนผู้แสดงความสามารถเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นนอกจากจะช่วยสร้างแหล่งรายได้และยังป้องกันขบวนการค้ามนุษย์ในการนำผู้แสดงความสามารถมาขึ้นทะเบียนสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้แสดงความสามารถได้ยืนหยัดบนหลักของสิทธิมนุษยชนได้อย่างสมศักดิ์ศรีและเสริมสร้างประสิทธิภาพการแก้ไขปัญหาคือขอทานของรัฐได้อย่างน่าพึงปรารถนา

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2561). **ระบบฐานข้อมูลการจัดระเบียบคนขอทาน**. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.beggar.dedw.go.th.indexadm.php>
- กุลพล พลวัน. (2538). **พัฒนาการสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- จิรวรรณ ทองทัฬ และพรชัย เลื่อนจวี. (2559). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมขอทาน พ.ศ.2458, **วารสารบัณฑิตวิทยาลัย**. 5(1), 198-214.
- ฐิตินัน บ. ค่อมมอ. (2555). เพลงและอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชน : จรัล มโนเพ็ชร กับบทบาทของนักรบทางวัฒนธรรมดนตรีล้านนา, **วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์**. 6(2), 145-179
- ณัฐธินิชา นันตา. (2553). **วาทกรรมเพลงเพื่อชีวิตในบริบทการเมืองไทย (พ.ศ.2525 - 2550)** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐนรี ไค่งสุวรรณศรี. (2559). **กว่าจะมาเป็นขอทาน : เรื่องราวที่มากกว่าความซี้แก่และการค้ามนุษย์**. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.ftawatch.org/node/46553>
- ณัฐพล ใจจริง. (2552). **การเมืองไทยสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามภายใต้ระเบียบโลกของสหรัฐอเมริกา (พ.ศ.2491-2500)** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงพร ภิญญะพันธ์. (2550). **โลกของ “นักดนตรีเปิดหมวก”** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นัฐวุฒิ สิงห์กุล. (2555). **วณิก : ตัวตนและวิถีชีวิตในพื้นที่สังคมไทย**, **ดำรงวิชาการ**. 7(2), 141-166.
- น้ำผึ้ง มโนชัยภักดี. (2554). **การแสดงลำตัดคณะห้วงเต๊ะ: การศึกษาตามแนวชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- นิติ เอื้อยศรีวงศ์. (2545). **ก่อนยุคพระศรีอารีย : ว่าด้วยศาสนา ความเชื่อ และศีลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- บุญเดิม พันรอบ และภารดี มหาจันทร์. (2522). **การสำรวจลักษณะสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง**. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประชาไท. (2551). **ติตรามนุษย์...การหลงทางของนโยบายรัฐ.สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2561**, จาก <https://prachatai.com/journal/2008/08/17910>
- ปัทมาวดี ปัทมาโรจน์. (2518). **ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเป็นขอทาน**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย. (2551). **เสียงสะท้อน พ.ร.บ.ขอทาน พ.ศ..., จัดหมายข่าวการเมืองเรื่องคนพิการ**. 13(2), 8-13.
- พิมพ์ภากรณ์ บุญประเสริฐ. (2555). **วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภิรมกร โดมมมงคล. (2562). **การคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของคนไร้ที่พึ่งในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง, วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. 27(1), 158-191.
- มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. (2561). **เพลงขอทานจังหวัดสุโขทัย**. สืบค้นเมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ.2561, จาก <http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/performing-arts/236-performance/265-----m-s>
- รณรงค์ จันใด. (2560). **โครงการศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนงานตามพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559**. กรุงเทพมหานคร : จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์.
- รัชช สละโวหาร. (2539). **บทบาทผู้ส่งสารของหวังเต๊ะในการถ่ายทอดความรู้ โดยผ่านสื่อพื้นบ้านประเภทลำตัด : กรณีศึกษาเฉพาะกรณี** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วสันต์ ณ ถลาง. (2549). **สาเหตุของการกลับมาเป็นคนเร่ร่อน ขอดทานในสถานแรกรับคนไร้ที่พึ่ง สันมหาพน อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่** (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วัชรวิ วรรณลี. (2559). **สิทธิของผู้สร้างสรรค์ในฐานะนักแสดงภายใต้สนธิสัญญาปกป้องว่าด้วยการแสดงในงานโสตทัศนวัสดุ ค.ศ. 2012** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิทยา วิเศษรัตน์. (2558). **ขอดทานนั้นสบายแต่ไร้ค่า**. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2561, จาก <http://www.islammore.com/view/2285>
- วิภา คงคากุล. (2529). **ความสำคัญของดนตรีต่อสังคม, ถนนดนตรี**. 1(1), 34-37.
- สมศักดิ์ ชินอรุณชัย. (2537). **มาตรการทางกฎหมายต่อขอดทานและผู้ถือประโยชน์จากการขอดทานในประเทศไทย** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2554). **การสถาปนาอำนาจของผู้ไร้อำนาจ**. กรุงเทพมหานคร : มาฉลองคุณ ซีเอสบี
- สาทร ศรีเกตุ. (2557). **พัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองในวัฒนธรรมเพลงไทยสากล** (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทพ วิสิทธิ์เขต. (2553). **การศึกษาอัตลักษณ์การแสดงเพลงขอดทานของครูประทีป สุขโสภา** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เสาวลักษณ์ วรายุ. (2551). **คนข้ามแดน : ชีวิตและชุมชนขอดทานเขมรในกรุงเทพมหานคร** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนุสรณ์ ลีมมณี. (2531). **ทฤษฎีเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Adam, R. (2008). **Empowerment : Participation and Social Work**. Hampshire : Palgrave Macmillan.

- Alston, J. M., Freebairn, J. W., & James, J. S. (2001). Beggar-thy-neighbor advertising : Theory and application to generic commodity promotion programs, **American Journal of Agricultural Economics**. 83(4), 888-902.
- Bourdieu, P. (1997). **Outline of a Theory of Practice**. Cambridge : Cambridge University Press.
- Brook, D. (1996). '**Class Politics versus Identity Politics**', The Public Interest. Retrieved September 6, 2018, from https://www.nationalaffairs.com/storage/app/uploads/public/58e/1a4/eb1/58e1a4eb_1ab1f109814744.pdf
- Certeau, D. M. (1984). **The practice of everyday life translated by Steven Rendall**. Berkeley : University of California Press.
- Dunn, J. (1994). 'Introduction : Crisis of the Nation-State?', **Political Studies**. 42(1), 3-15.
- Hall, S. (1986). Gramoi's Relevance for the study of race and ethnicity, **Journal of Communication Inquiry**. 10(2), 5-27.
- Khan, J.H., Menka&Shamshad. (2014). Socio-economic status of beggars in Aligarh district, India, **The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention**. 1(5), 37-52.
- Namwata, B. M., Mgabo, M. R., & Dimoso, P. (2012). Categories of street beggars and factors influencing street begging in central Tanzania, **African Study Monographs**. 33(2), 133-143.
- Roth, V. (2012). **Defining Human Trafficking and Identify Its Victims: A Study on the Impact and Future Challenges of International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-Related Trafficking in Human Beings**. Danvers, MA:Koninklijke Brill NV.

- Schlesinger, A.M. (1992). **The Disuniting of America**. New York : Norton.
- Sethna, Jehangir M.J. (1980). **Society and the criminal**. Bombay :
N.M. Trippther Private Limited.
- Severn, S.L. (2007). **Do conventional foreign direct investment theories explain why multinational enterprises conduct foreign direct investment in Thailand?** (Doctoral dissertation). Nottingham :
University of Nottingham.
- Shelly, L. (2010). **Human Trafficking in Persons Report**. New York :
United Nations.
- Stocking, G.W. (1982). **Race, Culture and Evaluation : Essays in the History of Anthropology**. Chicago : University of Chicago Press.
- Superadmin. (2561). **หวังเต๊ะ นายหวังดี นิมา**. สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2562,
จาก <https://storysiam.com/หวังเต๊ะ-นายหวังดี-นิมา/>

7. กลุ่มประเพณีพิธีกรรม 8. กลุ่มนิราศ 9. กลุ่มถกขนิยาม ดุริยธรรมและทำนวยลักษณ์
 10. กลุ่มคำถามคำทาย และ 11. กลุ่มประสมประสาน โดยพบในกลุ่มที่ 3 มากที่สุด
 สำหรับแนวคิดหรือประเด็นในการวิจัยพบ 12 ประการ ได้แก่ 1. การศึกษาเชิงคติชน
 2. การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ 3. การศึกษาพุทธปรัชญา คุณธรรม จริยธรรม
 4. การศึกษาภูมิปัญญา วัฒนธรรม 5. การศึกษาองค์ประกอบวรรณกรรม
 6. การศึกษาภาษา 7. การประยุกต์/ปรับใช้ในการเรียนการสอนหรือสังคม
 8. การศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์ 9. การศึกษาตัวละคร 10. การศึกษาเชิงสังคม
 11. การศึกษาโดยใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่ และ 12. การศึกษาเจตคติของคนในสังคม
 โดยพบในกลุ่มที่ 5 มากที่สุด นักวิจัยใช้สื่อหนังสือมากที่สุด โดยมักเก็บจากงานวิจัย
 ที่มีการรวบรวมไว้แล้ว ทำให้การขยายองค์ความรู้ด้านวรรณกรรมไม่ออกเงยนัก
 ทั้งนี้พบว่านักวิจัยให้ความสำคัญกับการวิจัยเชิงสหวิทยาการมากขึ้น

คำสำคัญ : สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น, ประเทศไทย

Abstract

This research article aimed to research the status of the north, the northeastern and the central regional literature researches in 2 decades (1997 - 2017) that assembled a set of graduate-level abstracts and full-text publications were examined, conducted during 1997 - 2017 in reference to local literature. 343 studies were found with descriptive analyses. The findings revealed the 35 education institutions in reference to local literature in the North, the Northeastern and the Central Thailand. It was followed by (1) Thai Language, Literature and Comparative literature; (2) Mass Communication and Arts; (3) History; (4) Curriculum and Instruction; (5) Buddhism and Philosophy; (6) Thai Studies and Cultural Studies; (7) Eastern Epigraphy, respectively; (8) Development and Management and (9) Research reports. Thai Language was found the most dominant field of education in quest of the local literature. The collected data fell under 11 categories: (1) fiction; (2) folk chant; (3) tale and religion; (4) idioms proverb and wise saying; (5) textbook and scripture; (6) folklore; (7) tradition and ritual; (8) Niras (a journey composition);

(9) auspicious occasion, foresight, and physiognomy; (10) Quiz; and (11) mixed literature. Among the 11, “tale and religion” was the most emphasized category in research. In addition, the study discovered 12 research concepts including (1) folklore; (2) comparison; (3) Buddhist philosophy; (4) culture and wisdom; (5) literary elements; (6) language; (7) adaption in the class or social; (8) aesthetics; (9) characters; (10) society; (11) modern theory; and (12) attitude of people. The most academically mentioned concepts were “literary elements”. By the way, the most academically mentioned media were “books” which found that the researcher often collected from the research that has been collected, resulting in the expansion of literary knowledge not growing as expected. Anyway, it found that the researchers put more emphasis on interdisciplinary research than before.

Keywords : Status of researches, Regional literature, Thailand

บทนำ

วรรณกรรมท้องถิ่น คือ งานประพันธ์ที่ถ่ายทอดในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ผู้เล่าหรือผู้เขียนเป็นคนในท้องถิ่น แบ่งเป็นมุขปาฐะ และลายลักษณ์ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดวรรณกรรมท้องถิ่น คือ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ผู้อุปถัมภ์วรรณกรรม กวีหรือผู้แต่ง ศาสนาประเพณี และการละเล่น การพิจารณาว่าเป็นของท้องถิ่นใด พิจารณาจากภาษา ตัวอักษร คำประพันธ์ และวัฒนธรรมในวรรณคดีนั้น วรรณกรรมท้องถิ่นมีบทบาทเป็นสื่อระหว่างวัดกับประชาชน และมีบทบาทในการควบคุมระเบียบทางสังคม (ปริยา หิรัญประดิษฐ์ และสมเกียรติ วัฒนางษากุล, 2554 : 10-12)

วรรณกรรมท้องถิ่นที่ปรากฏตามภูมิภาคต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของแต่ละภาคอย่างชัดเจน ทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน โดยมีลักษณะร่วมกับวรรณกรรมแบบฉบับของภาคกลางบ้าง เช่น การสอดแทรกด้านคตินิยม ปรัชญาชีวิต สังคม และธรรมเนียมนิยมในการแต่ง แสดงให้เห็นว่าชาติไทยที่ย้ายกันอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ นั้นมีวัฒนธรรม อุดมการณ์ของสังคมร่วมกันมาตั้งแต่อดีต และยังคงดำเนินวิถี

ชีวิตตามแนวทางแห่งสัญญาประชาคม โดยสามารถแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ประกอบด้วย วรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ วรรณกรรมอีสาน วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ หรือ วรรณกรรมปากใต้ และวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง ทั้งนี้ วรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ และอีสานมักมีคติความเชื่อใกล้เคียงกัน เนื่องจากอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีลักษณะร่วมกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง อันเนื่องจากการติดต่อกันอย่างยาวนาน

ที่ผ่านมา การวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง ปรากฏอย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการเก็บรวบรวมผลงานวิจัยไว้เป็นองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ยกเว้น ของภาคใต้ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการไปแล้ว ซึ่งหากมีการเผยแพร่ผลงานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทุกภาคส่วนก็จะเป็นประโยชน์แก่วงการต่างๆ โดยเฉพาะ ด้านการเรียนการสอนวรรณกรรมท้องถิ่น ที่มีทั้งรายวิชาสัมมนาวรรณกรรมท้องถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่นเปรียบเทียบ ทั้งอาจสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้สนใจทั่วไปในการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

ทั้งนี้ ธวัช ปุณณทก (2525 : 9-10) กล่าวว่า การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งปรากฏในช่วงทศวรรษ 2510 - 2520 อันเนื่องจากนักศึกษาเริ่มมีปฏิริยาต่อต้านการศึกษาวรรณคดีว่ามีไว้เพื่อรับใช้ศักดินา ไม่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ อันใดในขณะที่ยิมล คำศรี (2555 : 18-50) กล่าวถึงพัฒนาการในการวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นว่า พ.ศ. 2517 - 2533 การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นเริ่มได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจากบุคคล สถาบันและองค์กรทั้งภายในและนอกวงการศึกษาคြ် พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา นับว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคปฏิบัติ มีปัจจัยจากการเปิดหลักสูตรระดับอนุปริญญา ปริญญาตรีและปริญญาโท สาขาวิชาต่างๆ เพิ่มขึ้นในสถาบันอุดมศึกษา โดยมีรายวิชาวรรณกรรมท้องถิ่นทั้งในลักษณะของภาคนิพนธ์และวิทยานิพนธ์ในระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษา ก็มีหลักสูตรมุ่งเน้นด้านภาษาและวัฒนธรรม จึงมีการนำวรรณกรรมท้องถิ่นไปเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาเรียนด้วย นอกจากนี้ ยังมีสถาบันและองค์กรสนับสนุนการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น รวมถึงการมีนักวิชาการและผู้สนใจการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยพบว่า ช่วง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ปรากฏรายชื่อวิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย การค้นคว้าอิสระ และสารนิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโท และปริญญาเอกจำนวนมาก ทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐ เอกชน รวมถึงมหาวิทยาลัย ราชภัฏต่าง ๆ จำนวนมาก ปรากฏในสาขาที่หลากหลายและมีแนวทางการวิจัย ที่หลากหลายมากกว่าแต่ก่อน โดยมุ่งใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่น และมีปริมาณ มากยิ่งขึ้นถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ช่วงเวลาดังกล่าวยังพบข้อมูลงานวิจัยเผยแพร่ ทางสื่อออนไลน์จำนวนมาก ซึ่งสะดวกต่อการสืบค้น นับว่าเป็นช่วงเวลาที่ดีทันสมัย อีกทั้ง สอดรับกับบริบทในสังคมปัจจุบันที่ยังไม่มีการเก็บรวบรวมถึงช่วงเวลาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจวิเคราะห์สถานการณ์ภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางช่วง พ.ศ. 2540 - 2560 เพื่อจะทำให้เห็นมิติต่าง ๆ ในการวิจัยวรรณกรรม ท้องถิ่นที่มีมากกว่าแต่ก่อน และเห็นพัฒนาการของการวิจัยที่มีความต่อเนื่อง

อนึ่ง การที่การวิจัยโดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นมีมากขึ้นนับแต่ ทศวรรษ 2540 ถึงปัจจุบัน เกิดจากการเรียนรายวิชาการวรรณกรรมท้องถิ่นแผ่ขยายกว้างขึ้น ทั้งในระดับส่วนกลางและระดับภูมิภาค มีการสอนในหลักสูตรทั้งระดับปริญญาตรี และปริญญาโท มีทั้งการทำสารนิพนธ์ การศึกษาวิจัยเพื่อทำวิทยานิพนธ์ และ การวิจัยอิสระ สาขาวิชาภาษาไทยที่เปิดสอนรายวิชาการวรรณกรรมท้องถิ่นนั้น มุ่งเน้น การวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นในวงกว้าง ทั้งภาคใต้และภาคอื่นๆ ทั้งจากมหาวิทยาลัย ในเมืองหลวง เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และตาม ภูมิภาคต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยทักษิณ รวมไปถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏ กระทั่ง มหาวิทยาลัย เอกชน โดยมีหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณในการค้นคว้าวิจัย เช่น สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กรมส่งเสริม วัฒนธรรม สถาบันวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมทั้งเอกชน เช่น มูลนิธิ ไทโยต้า เป็นต้น (พัชลินจ์ จินนุ่น, 2562) รวมถึงการส่งเสริมของรัฐบาลด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ดังใน พ.ศ. 2444 ที่กระทรวงศึกษาธิการ ระบุให้สถานศึกษา จัดการเรียนรู้อะไรและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น

ในการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น แม้มีแหล่งข้อมูลหรือต้นทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย แต่ขั้นตอนที่นักวิจัยมักจะประสบปัญหา คือ การหาหัวข้อวิจัย หรือแนวทางในการทำวิจัย เนื่องจากขาดการรวบรวมองค์ความรู้ด้านการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงคิดที่จะรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นเพื่อเติมเต็มปัญหาครั้งนี้ โดยผู้วิจัยได้วิจัยองค์ความรู้และทิศทางวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ไว้แล้ว (พัชลินจ์ จินนุ่น, 2562) อย่างไรก็ตาม หลักสูตรระดับปริญญาตรีและปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทยที่เปิดสอนรายวิชาวรรณกรรมท้องถิ่นนั้น มุ่งเน้นการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นในวงกว้าง ทั้งภาคใต้และภาคอื่น ๆ ผู้วิจัยจึงคิดที่จะรวบรวมงานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และภาคกลางเพิ่มเติมโดยใช้ช่วงเวลาเดียวกัน เพื่อให้การวิจัยเป็นเอกภาพ และช่วยให้แก่นักวิจัยรุ่นหลังเห็นแนวทางการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอื่น ๆ ด้วย

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ที่ผ่านมามีบทความที่น่าเสนอแนวทางการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคต่าง ๆ ไว้บ้างแล้ว เช่น ปฐม หงส์สุวรรณ (2561) เขียนบทความวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน เรื่อง ถอดบทเรียนวรรณกรรมอีสานศึกษา : มองเส้นทางจากอดีตสู่อนาคต ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 - 2560 ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนา (2561) เขียนบทความวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ เรื่อง สามทศวรรษแห่งวรรณกรรมล้านนาศึกษา (พ.ศ. 2530 - 2560) และอภิรักษ์ณ เกษมผลกุล (2561) นำเสนอบทความวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง เรื่อง “สุนทรียะ ศรัทธา และปัญญาไทย : รากฐานและจิตวิญญาณของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง” แต่ยังไม่มีการวิจัยสถานภาพวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางในช่วง พ.ศ. 2540 - 2560 อย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านสถาบันที่วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น แนวคิดหรือประเด็นที่นำมาศึกษาวิจัย ประเภทของข้อมูลที่นำมาวิจัย สื่อและระเบียบวิจัยที่ใช้ ตลอดจนการศึกษาในเชิงพัฒนาการของการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคต่าง ๆ

การวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคต่าง ๆ สามารถใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญเพื่อเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังที่มีความสนใจวรรณกรรมท้องถิ่น จะได้มีแนวทางในการสร้างสรรค์วรรณกรรมต่อไปและต่อเนื่อง จึงจะวิจัยสถานภาพการวิจัยด้านวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และภาคกลางต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อสังเคราะห์สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และ กลางในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ด้านวิชาการ เป็นการขยายขอบเขตการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นในระดับมหาวิทยาลัยให้กว้างออกไป ช่วยให้นิสิตนักศึกษามีองค์ความรู้ในการทำวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น และเพื่อพัฒนารายชื่อนักศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นในหลักสูตรต่าง ๆ
2. ด้านหน่วยงานต่าง ๆ การรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับด้านวรรณกรรมท้องถิ่น จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์เพื่อการวางแผนในการส่งเสริมและพัฒนา นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยได้ต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้น

งานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น หมายถึง งานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การค้นคว้าอิสระ โครงการศึกษาเฉพาะบุคคล และงานตีพิมพ์ในรูปแบบงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่น ในสาขาวิชาภาษาไทยและอื่น ๆ เช่น ไทยศึกษา วัฒนธรรมศึกษา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และพุทธศาสตร์ที่อาศัยวรรณกรรมเป็นเครื่องมือหรือเป็นปัญหาในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เก็บข้อมูลจากงานวิจัยประเภทวิทยานิพนธ์และรายงานวิจัยสาขาวิชาภาษาไทย และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษาของไทย เครื่องมือ

ที่ใช้ในการเก็บรวบรวม คือ บทความวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การค้นคว้าอิสระ โครงการศึกษาเฉพาะบุคคล และงานตีพิมพ์ในรูปแบบงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่พิมพ์เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2540 - 2560 นำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้วิธีการเข้าถึงข้อมูลผ่านการสืบค้น โดยเลือกกลุ่มข้อมูลที่เห็นว่าตรงกับวัตถุประสงค์และสะดวกต่อการเข้าถึงทางสื่อออนไลน์ มีรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย ผู้วิจัยแบ่งขอบเขตของการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็น คือ ขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านข้อมูล

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่องสถานการณ์ภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560) เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร มุ่งวิเคราะห์เนื้อหาหรือตัวบท (content analysis) จากงานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางในรอบสองทศวรรษ

1.2 ขอบเขตด้านข้อมูล

1.2.1 การรวบรวมบทความคัดย่อและบรรณานุกรม ผู้วิจัยมุ่งรวบรวมจากงานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การค้นคว้าอิสระ โครงการศึกษาเฉพาะบุคคล และงานตีพิมพ์ในรูปแบบงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคต่างๆ โดยอาศัยข้อมูลเฉพาะที่ปรากฏจากการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ตของห้องสมุด และบัณฑิตวิทยาลัยของสถาบันต่างๆ เพื่อจัดทำเป็นองค์ความรู้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางในรอบสองทศวรรษ

1.2.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยแบ่งเป็นประเด็นๆ ได้แก่ การวิเคราะห์ตามประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่น ที่นักวิจัยนิยมใช้ สถาบันและสาขาที่วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น แนวคิดหรือประเด็นที่ใช้ในการวิเคราะห์ สื่อและระเบียบวิธีวิจัย และพัฒนาการการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น มีทั้งการวิเคราะห์รายภาคและการวิเคราะห์โดยภาพรวม เพื่อให้ให้นักวิจัยในท้องถิ่นต่างๆ มีแนวทางวิจัย และเห็นทิศทางการทำวิจัยในภาพรวมมากขึ้น

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 รวบรวมข้อมูลจากบทคัดย่อและจัดทำบรรณานุกรมจากงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาและงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในรูปแบบงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

2.2 วิเคราะห์สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560)

2.2.1 นำบทคัดย่อของงานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560) มาอ่านอย่างละเอียด

2.2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมมาเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับสถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560)

2.2.3 จัดประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัย

2.3 ดำเนินการจัดทำประชุมและนำเสนอร่างรายงานการวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิและประชาคมวิชาการ

2.4 นำผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยมาจัดระบบ สังเคราะห์เรียบเรียง และนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

2.5 นำเสนอร่างรายงานการวิจัย รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และเขียนบทความวิชาการเพื่อเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการที่มีมาตรฐานและระบบ Peer review

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมบทคัดย่องานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลาง ในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560) ผู้วิจัยพบงานวิจัยจำนวน 343 เรื่อง โดยแบ่งประเด็นการวิเคราะห์เป็น 5 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไป

1. สถาบันและสาขาที่ใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลาง

จากการศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในภาคเหนือ อีสานและกลางที่มีการนำวรรณกรรมท้องถิ่นไปวิจัยพบทั้งหมด 35 สถาบัน ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยพายัพ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยรามคำแหง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ หมู่บ้านจอมบึงมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สถาบันอุดมศึกษาในภาคเหนือที่นิยมวิจัยโดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นคือมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยนเรศวร ส่วนสถาบันอุดมศึกษาในภาคอีสาน ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม รองลงมา คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในภาคกลาง ได้แก่ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยรองลงมา คือ มหาวิทยาลัยศิลปากรและมหาวิทยาลัยรามคำแหงตามลำดับ นอกจากนี้ก็พบว่าบางสถาบันมีการนำวรรณกรรมท้องถิ่นไปวิจัยกันในหลากหลายสาขา ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่พบทั้งหมด 7 สาขา ได้แก่ สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา สาขาวิชาการสอนภาษาไทย สาขาวิชาปรัชญา สาขาพุทธศาสนศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาประวัติศาสตร์ และสาขาวิชาภาษาอังกฤษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบ 5 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ สาขาวิชาพัฒนศึกษา สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา

และสาขาวิชาบาลีสันสกฤต มหาวิทยาลัยมหิดลพบ 3 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชา ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา และ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคามพบ 3 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชา ไทยคดีศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย และสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร พบ 3 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชาจารึกภาษาไทย สาขาวิชาเขมรศึกษา และ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์พบ 3 สาขาวิชา ได้แก่ สาขาวิชา ภาษาไทย สาขาวิชาปฐมวัยศึกษา และสาขาวรรณคดี น่าสนใจว่า มีมหาวิทยาลัยราชภัฏ หลายแห่งที่สนใจวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นมากขึ้น รวมถึงครูอาจารย์และนักวิจัย ที่ใช้วรรณกรรมท้องถิ่นนอกเหนือจากกลุ่มนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ที่เหลือ ก็เป็นนักวิจัยที่ได้รับทุนจากภายนอก เช่น ทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย (สกว.) ทุนจากกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เป็นต้น ดังตาราง

ตารางที่ 1 สถาบันที่วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น

มหาวิทยาลัย (เหนือ/อีสาน/กลาง)	เหนือ (วพ./วิจัย)	อีสาน (วพ./วิจัย)	กลาง (วพ./วิจัย)	สาขาวิชา (เหนือ/อีสาน/กลาง)	จำนวน (เรื่อง)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	64/3	4/1	0/0	สาขาวิชาภาษาและ วรรณกรรมล้านนา 38/1/0 สาขาวิชาการสอนภาษาไทย 14/1/0 สาขาวิชาปรัชญา 4/2/0 สาขาพุทธศาสนศึกษา 1/0/0 สาขาวิชาภาษาไทย 4/0/0 สาขาวิชาประวัติศาสตร์ 1/0/0 สาขาวิชาภาษาอังกฤษ 2/0/0 รายงานวิจัย 3/1/0	72	20.99
มหาวิทยาลัยนครสวรรค์	13/2	7/2	16/0	สาขาวิชาภาษาไทย 13/7/15 สาขาวิชาไทยศึกษา 0/0/1 รายงานวิจัย 2/2/0	40	11.66
มหาวิทยาลัย ราชภัฏลำปาง	0/2	0/0	0/0	รายงานวิจัย 2/0/0	2	0.58
มหาวิทยาลัยแม่โจ้	0/1	0/0	0/0	รายงานวิจัย 1/0/0	1	0.29
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	1/0	0/0	0/0	สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา 1/0/0	1	0.29

มหาวิทยาลัย (เหนือ/อีสาน/กลาง)	เหนือ (วพ./วิจัย)	อีสาน (วพ./วิจัย)	กลาง (วพ./วิจัย)	สาขาวิชา (เหนือ/อีสาน/กลาง)	จำนวน (เรื่อง)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
มหาวิทยาลัยพายัพ	0/1	0/0	0/0	รายงานวิจัย 1/0/0	1	0.29
มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุดรดิษฐ์	0/1	0/0	0/0	รายงานวิจัย 1/0/0	1	0.29
มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่	1/0	0/0	0/0	สาขาวิชาภาษาไทย 1/0/0	1	0.29
มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงราย	0/1	0/0	0/0	รายงานวิจัย 1/0/0	1	0.29
มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	0/0	35/2	2/0	สาขาวิชาไทยคดีศึกษา 0/11/0 สาขาวิชาภาษาไทย 0/22/1 สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ 0/2/1 รายงานวิจัย 0/2/0	39	11.37
มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม	1/0	9/5	1/0	สาขาวิชาภาษาไทย และวรรณกรรมไทย 1/4/0 สาขาวิชาภาษาไทย 0/5/1 รายงานวิจัย 0/5/0	16	4.66
มหาวิทยาลัย ราชภัฏสุรินทร์	0/0	1/4	2/0	สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนา ท้องถิ่น 0/1/0 สาขาวิชายุทธศาสตร์การ พัฒนาภูมิภาค 0/0/2 รายงานวิจัย 0/4/0	7	2.04
มหาวิทยาลัย ขอนแก่น	0/0	2/5	0/0	สาขาวิชาภาษาไทย 0/1/0 สาขาวิชาปรัชญา 0/1/0 รายงานวิจัย 0/5/0	7	2.04
มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุบลราชธานี	0/0	0/5	0/0	รายงานวิจัย 0/5/0	5	1.45
มหาวิทยาลัย ราชภัฏอุตรธานี	0/0	0/2	0/0	รายงานวิจัย 0/2/0	2	0.58
มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	0/0	0/1	0/0	รายงานวิจัย 0/1/0	1	0.29
มหาวิทยาลัย ราชภัฏเลย	0/0	1/0	0/0	สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการ พัฒนา 0/1/0	1	0.29

มหาวิทยาลัย (เหนือ/อีสาน/กลาง)	เหนือ (วพ./วิจัย)	อีสาน (วพ./วิจัย)	กลาง (วพ./วิจัย)	สาขาวิชา (เหนือ/อีสาน/กลาง)	จำนวน (เรื่อง)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
มหาวิทยาลัย ราชภัฏบุรีรัมย์	0/0	1/0	0/0	สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนา ท้องถิ่น 0/1/0	1	0.29
มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ราช วิทยาลัย	6/3	14/6	0/0	สาขาวิชาพระพุทธศาสนา 6/13/0 สาขาวิชาการบริหารจัดการ คณะสงฆ์ 0/1/0 รายงานวิจัย 3/6/0	29	8.45
มหาวิทยาลัย ศิลปากร	10/0	9/0	6/0	สาขาวิชาจารึกภาษาไทย 8/5/3 สาขาวิชาเคมีศึกษา 0/2/0 สาขาวิชาภาษาไทย 2/2/3	25	7.28
มหาวิทยาลัย รามคำแหง	5/0	6/0	8/3	สาขาวิชาไทยศึกษา 19 รายงานวิจัย 0/0/3	22	6.41
จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	5/0	5/0	6/0	สาขาวิชาภาษาไทย 4/2/6 สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ 0/1/0 สาขาวิชาพัฒนศึกษา 0/1/0 สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา 0/1/0 สาขาวิชาบาลี สันสกฤต 0/1/0	16	4.66
มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์	3/0	6/0	4/0	สาขาวิชาภาษาไทย 3/5/3 สาขาวิชาปฐมวัยศึกษา 0/1/0 สาขาวรรณคดี 0/0/1	13	3.79
มหาวิทยาลัยบูรพา	0/0	1/0	4/2	สาขาวิชาภาษาไทย 0/1/4 รายงานวิจัย 0/0/2	7	2.04
มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ	2/0	3/0	1/0	สาขาวิชาภาษาไทย 2/3/1	6	1.74
มหาวิทยาลัยมหิดล	0/0	2/0	2/0	สาขาวิชาภาษาและ วัฒนธรรมเพื่อการสื่อสาร และการพัฒนา 0/1/0 สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา 0/1/1 สาขาวิชาภาษาไทย 0/0/1	4	1.16
มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช	1/0	1/0	0/0	สาขาไทยคดีศึกษา 1/0/0 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ 0/1/0	2	0.58
มหาวิทยาลัย ราชภัฏธนบุรี	0/0	0/0	2/0	สาขาไทยศึกษา 0/0/2	2	0.58
มหาวิทยาลัย ธุรกิจบัณฑิตย์	0/0	1/0	0/0	สาขาวิชาสื่อสารมวลชน 0/1/0	1	0.29

มหาวิทยาลัย (เหนือ/อีสาน/กลาง)	เหนือ (วพ./วิจัย)	อีสาน (วพ./วิจัย)	กลาง (วพ./วิจัย)	สาขาวิชา (เหนือ/อีสาน/กลาง)	จำนวน (เรื่อง)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
มหาวิทยาลัยหัวเฉียว เฉลิมพระเกียรติ	1/0	0/0	0/0	สาขาวิชาหลักสูตรและการ สอน 1/0/0	1	0.29
สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์	0/0	1/0	0/0	สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว แบบบูรณาการ 0/1/0	1	0.29
มหาวิทยาลัย ราชภัฏเพชรบุรี	0/0	0/0	1/0	สาขาวิชาภาษาไทย 0/0/1	1	0.29
มหาวิทยาลัย ราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง	0/0	0/0	0/1	รายงานวิจัย 0/0/1	1	0.29
มหาวิทยาลัย ราชภัฏพิบูลสงคราม	0/0	0/0	0/1	รายงานวิจัย 0/0/1	1	0.29
มหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย	0/0	0/0	0/1	สาขาวิชาพุทธศาสนาและ ปรัชญา	1	0.29
ไม่ระบุ/นักวิจัยอิสระ	6/0	5/0	0/0	สกว./กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ฯลฯ	11	3.20
รวม	133	147	63		343	100

จากตารางพบว่า ลำดับที่ 1 - 9 มักเป็นสถาบันอุดมศึกษาในภาคเหนือ ที่วิจัยโดยใช้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ สถาบันที่นิยมวิจัยโดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่น (พบมากกว่า 2 เรื่อง) ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ลำดับที่ 10 - 18 มักเป็นสถาบันอุดมศึกษาในภาคอีสานที่วิจัยโดยใช้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน โดยสถาบันที่นิยมใช้วรรณกรรมท้องถิ่นอีสานไปวิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ตามลำดับ ส่วนสถาบันอุดมศึกษาลำดับที่ 19 - 35 มักเป็นสถาบันอุดมศึกษาในภาคกลางที่วิจัยโดยใช้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง ส่วนสถาบันที่นิยมนำวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลางไปวิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยรามคำแหง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยมหิดล ตามลำดับ

เมื่อจัดกลุ่มการนำวรรณกรรมท้องถิ่นไปวิจัยพบว่า สามารถแบ่งได้เป็น 9 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภาษา วรรณกรรม วรรณคดีเปรียบเทียบ กลุ่มสื่อสารมวลชน ศิลปศาสตร์ กลุ่มประวัติศาสตร์ กลุ่มหลักสูตรและการสอน กลุ่มพุทธศาสนา ปรัชญา กลุ่มวัฒนธรรมศึกษา ไทยคดีศึกษา ไทยศึกษา กลุ่มจารึกตะวันออก กลุ่มการพัฒนา การจัดการ และกลุ่มงานวิจัย โดยมีการวิจัยในกลุ่มภาษา วรรณกรรม วรรณคดีเปรียบเทียบ มากที่สุด พบถึง 164 เรื่อง เกิดจากมีการเปิดสาขาวิชาภาษาไทยและที่เกี่ยวข้อง กันทุกภาค โดยเน้นการใช้ตัวบทวรรณกรรมโดยตรง ตามด้วยกลุ่มวัฒนธรรมศึกษา ไทยคดีศึกษา ไทยศึกษาพบจำนวน 41 เรื่อง ที่ถือว่าวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นมรดก ทางภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จึงมีการศึกษาโดยใช้วรรณกรรมท้องถิ่นกันเป็น จำนวนมาก ในขณะที่กลุ่มพุทธศาสนา ปรัชญาพบจำนวน 29 เรื่อง กลุ่มจารึกตะวันออก พบจำนวน 17 เรื่อง และกลุ่มหลักสูตรและการสอนพบจำนวน 17 เรื่อง กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับการใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นมากพอสมควร เช่น การวิจัยจากเอกสารโบราณของกลุ่มจารึกตะวันออก การวิจัยโดยใช้วรรณกรรม ท้องถิ่นประเพณีทิวทัศน์และศาสนาของกลุ่มสาขาพระพุทธศาสนา ปรัชญา และการนำ วรรณกรรมท้องถิ่นไปบูรณาการกับการเรียนการสอนตามนโยบายของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มหลักสูตรและการสอน ที่เหลือพบ ไม่มากนัก นอกจากนี้มีการจัดทำเป็นรายงานวิจัยจำนวนมาก พบถึง 65 เรื่อง ทำให้เห็นความนิยมการใช้ข้อมูลวรรณกรรมเป็นอย่างดี ดังตาราง

ตารางที่ 2 กลุ่มสาขาวิชาที่วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสานและกลาง

กลุ่ม	เหนือ (จำนวน)	อีสาน (จำนวน)	กลาง (จำนวน)	รวม (จำนวน)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
กลุ่มภาษา วรรณกรรม วรรณคดี	72	55	37	164	47.81
กลุ่มสื่อสารมวลชน ศิลปศาสตร์	-	2	-	2	0.58
กลุ่มประวัติศาสตร์	1	-	-	1	0.29
กลุ่มหลักสูตรและการสอน	15	2	-	17	4.95
กลุ่มพุทธศาสนา ปรัชญา	11	17	1	29	8.45
กลุ่มวัฒนธรรมศึกษา ไทยคดีศึกษา ไทยศึกษา	7	21	13	41	11.95

กลุ่มจาริกตระวันออก	7	7	3	17	4.95
กลุ่มการพัฒนา การจัดการ	-	5	2	7	2.04
กลุ่มงานวิจัย	20	38	7	65	18.95
รวม	133	147	63	343	100

เมื่อสำรวจกลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มนักวิจัยที่ใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นพบว่า นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโทที่ใช้วรรณกรรมท้องถิ่นในการทำวิจัยมากที่สุด พบจำนวน 262 เรื่อง ในขณะที่นิสิตนักศึกษาระดับปริญญาเอกพบไม่มากนัก จำนวน 16 เรื่อง อาจเกิดจากผู้เรียนระดับนี้ยังมีน้อย นอกจากนั้นก็พบในกลุ่มนักวิจัยจำนวน 65 เรื่องดังตาราง

ตารางที่ 3 กลุ่มนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น

กลุ่ม	เหนือ (จำนวน)	อีสาน (จำนวน)	กลาง (จำนวน)	รวม (จำนวน)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
ปริญญาโท	111	97	54	262	76.38
ปริญญาเอก	2	12	2	16	4.66
นักวิจัย	20	38	7	65	18.95
รวม	133	147	63	343	100

2. ประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่นที่นักวิจัยใช้สำหรับการวิจัย

วรรณกรรมท้องถิ่นที่นักวิจัยนิยมนำมาวิจัยมีหลากหลายประเภท ได้แก่ บทกวี บทร้อง คำขับพื้นบ้าน นิทานและศาสนา สำนวน สุภาษิต และคำสั่งสอน ตำรา และคัมภีร์ ตำนานพื้นบ้าน ประเพณีพิธีกรรม นิราศถกษยาม ภูมิทัศน์และตำนาน ลักษณะ คำถาม คำทาย และประสมประสานโดยประเภทวรรณกรรมที่นักวิจัยนิยมนำมาวิจัยมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มนิทานและศาสนา พบจำนวน 141 เรื่อง ตามด้วยกลุ่มบทร้อง บทขับพื้นบ้าน พบจำนวน 57 เรื่อง ต่อมา คือ กลุ่มสำนวน สุภาษิต และคำสั่งสอนพบจำนวน 39 เรื่อง กลุ่มประสมประสานประเภทวรรณกรรมพบจำนวน 32 เรื่อง กลุ่ม ตำราและคัมภีร์ พบจำนวน 22 เรื่อง กลุ่มตำนานพื้นบ้านพบจำนวน 19 เรื่อง กลุ่มประเพณี พิธีกรรมพบจำนวน 13 เรื่อง เหลือพบไม่มากนักดังนี้

ตารางที่ 4 ประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่นที่นักวิจัยนิยมใช้ศึกษา

ประเภทของวรรณกรรม	เหนือ (จำนวน)	อีสาน (จำนวน)	กลาง (จำนวน)	รวม (จำนวน)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
บันเทิงคดี	6	-	-	6	1.74
บทร้อง คำขับพื้นบ้าน	12	34	11	57	16.61
นิทานและศาสนา	49	58	34	141	41.10
สำนวน สุภาษิต และคำสั่งสอน	14	21	4	39	11.37
ตำราและคัมภีร์	17	4	1	22	6.41
ตำนานพื้นบ้าน	9	5	5	19	5.53
ประเพณีพิธีกรรม	8	5	-	13	3.79
นิราศ	-	-	1	1	0.29
ฤกษ์ยาม ดูนิมิตและทำนายลักษณะ	1	2	2	5	1.45
คำถาม คำทาย	2	3	3	8	2.33
ประสมประสาน	15	15	2	32	9.32
รวม	133	147	63	343	100

3. แนวคิดหรือประเด็นในการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น

จากการศึกษางานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางพบว่า นักวิจัยวิเคราะห์วรรณกรรมแบ่งได้เป็น 2 แนวทาง แนวทางแรกคือการศึกษาเพียงบางประเด็นในองค์ประกอบของวรรณกรรม เช่น วิเคราะห์ตัวละคร แนวคิด หรือแก่นเรื่อง คุณค่า เนื้อหา และกลวิธี อีกแนวทางหนึ่งคือการนำแนวคิดทฤษฎีมาช่วยอธิบายตัวบท เช่น แนวคิดทางคติชนของนักคิดคนสำคัญ ๆ แนวคิดหลังสมัยใหม่ซึ่งมีหลากหลายแนวคิดย่อย เช่น แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ วาทกรรม และภาพแทน เป็นต้น โดยผู้วิจัยพิจารณาจากชื่อเรื่องและวัตถุประสงค์ประกอบ

ในด้านแนวคิดหรือประเด็นที่นักวิจัยนำมาศึกษาพบว่ามีทั้งหมด 11 แนวคิด นักวิจัยนิยมศึกษาจากองค์ประกอบของตัวบทวรรณกรรมมากที่สุด (ศึกษาภาษา เนื้อหา กลวิธีต่าง ๆ) พบจำนวน 82 ตามด้วยการศึกษาเชิงสังคม (การศึกษาภาพสะท้อนด้านต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต การแต่งกาย ประเพณี วัฒนธรรม ปัญหาสังคม ฯลฯ)

พบจำนวน 49 เรื่อง การศึกษาพุทธปรัชญา คุณธรรม จริยธรรม (มุ่งพุทธปรัชญาที่นำมาจากแนวคิดในพระพุทธศาสนา เช่น ความพอเพียง การเดินทางสายกลาง ความมีเมตตา นอกจากนี้ก็เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่อิงกับนโยบายทางสังคม) พบจำนวน 43 เรื่อง การศึกษาเชิงคติชน (มุ่งนำแนวคิดทางคติชนมาอธิบายตัวบท เช่น อนุภาค แบบเรื่อง บทบาทหน้าที่ คู่ตรงข้าม) พบจำนวน 30 เรื่อง การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ (ส่วนใหญ่เน้นวิจัยเปรียบเทียบองค์ประกอบของวรรณกรรมเรื่องหนึ่งกับอีกเรื่องหนึ่ง) พบจำนวน 26 เรื่อง การศึกษาภูมิปัญญา วัฒนธรรม (มุ่งวิเคราะห์ภูมิปัญญาจากตัวบทด้านการนำเสนอเนื้อหา และวรรณศิลป์ และการอิงกับบริบทสังคม เช่น ภาษา ศิลปกรรม ข้าวของเครื่องใช้ในสังคม) และการศึกษาภาษา (มุ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดทางภาษาศาสตร์ เช่น ศึกษาการใช้เสียง คำ ประโยค) พบจำนวนเท่ากัน คือ 25 เรื่อง การประยุกต์ การปรับใช้ในการเรียนการสอนหรือสังคม (การนำวรรณกรรมไปประยุกต์หรือปรับใช้ในชั้นเรียนหรือให้คนในสังคมใช้ประโยชน์ได้) และการศึกษาโดยใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่ (มุ่งนำแนวคิดต่างๆ มาใช้ เช่น วาทกรรม อัตลักษณ์ ภาพแทน นิเวศสำนึก) พบจำนวนเท่ากัน คือ 18 เรื่อง ประเด็นนี้เริ่มได้รับความนิยมในระยะหลัง ๆ และได้รับความนิยมในกลุ่มนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาเอก ต่อมา คือ การศึกษาตัวละคร (การศึกษามิติต่างๆ ของตัวละครอย่างลึกซึ้ง เช่น สถานภาพ บทบาท ภาพลักษณ์ การประกอบสร้าง) พบจำนวน 15 เรื่อง การศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์ (มุ่งศึกษาแง่มุมของการใช้ ไวยากรณ์ ภาพพจน์ สัญลักษณ์) พบจำนวน 11 เรื่อง ส่วนการศึกษาเจตคติของคนในสังคม (มุ่งสำรวจความคิดเห็นของคนในสังคม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ) พบเพียงเรื่องเดียว ดังตาราง

ตารางที่ 5 แนวคิดหรือประเด็นที่นักวิจัยนำมาวิเคราะห์วรรณกรรม ท้องถิ่น

แนวคิด/ประเด็นในการศึกษา	เหนือ (จำนวน)	อีสาน (จำนวน)	กลาง (จำนวน)	รวม (จำนวน)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
การศึกษาเชิงคติชน	8	11	11	30	8.74
การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ	9	7	10	26	7.58
การศึกษาพุทธปรัชญา คุณธรรม จริยธรรม	14	20	9	43	12.53
การศึกษาภูมิปัญญา วัฒนธรรม	16	7	2	25	7.28
การศึกษาองค์ประกอบวรรณกรรม	38	29	15	82	23.90
การศึกษาภาษา	11	9	5	25	7.28
การประยุกต์ ปรับใช้ในการเรียน การสอนหรือสังคม	7	10	1	18	5.24
การศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์	4	6	1	11	3.20
การศึกษาตัวละคร	12	3	-	15	4.37
การศึกษาเชิงสังคม	10	30	9	49	14.28
การศึกษาโดยใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่	4	14	-	18	5.24
การศึกษาเจตคติของคนในสังคม	-	1	-	1	0.29
รวม	133	147	63	343	100

4. สื่อและระเบียบวิธีวิจัย

ในด้านการใช้สื่อพบว่า นักวิจัยใช้สื่ออย่างหลากหลาย ได้แก่ สื่อภาพยนตร์ สื่อพื้นบ้าน หนังสือเล่ม สื่อบุคคล เว็บไซต์ และแบบผสมผสาน โดยนักวิจัยนิยมใช้หนังสือเล่มมากที่สุด (เอกสารโบราณ วรรณกรรมสมัยใหม่ หนังสือที่รวบรวมข้อมูลท้องถิ่นไว้แล้ว เอกสารที่มีการปริวรรตไว้แล้ว) พบจำนวน 224 เรื่อง ตามด้วยการใช้รูปแบบผสมผสาน คือ ศึกษาทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์บุคคล หรือการใช้สื่ออื่นๆ ประกอบ เช่น วิดีทัศน์ ภาพยนตร์ พบจำนวน 74 เรื่อง การใช้สื่อบุคคล เช่น สัมภาษณ์ศิลปินพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มชาวบ้านโดยทั่วไป พบจำนวน 23 เรื่อง การใช้สื่อวีดิทัศน์ เน้นการเก็บวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทบทเพลง

พบจำนวน 20 เรื่อง และการใช้สื่อเว็บไซต์ยังพบไม่มากนัก พบจำนวน 2 เรื่อง สำหรับระเบียบวิธีการวิจัยพบว่า นักวิจัยใช้ทั้งการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อหาความถี่ และการวิจัยแบบผสมผสาน ที่พบมากที่สุด คือ การใช้การวิจัยเอกสาร พบถึง 242 เรื่อง การวิจัยแบบผสมผสาน พบจำนวน 75 เรื่อง และการวิจัยเชิงคุณภาพพบจำนวน 26 เรื่อง ดังรายละเอียด

ตารางที่ 6 สื่อและระเบียบวิธีวิจัยที่นักวิจัยนิยมนำไปศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น

สื่อ (จำนวน)									ระเบียบวิธีวิจัย (จำนวน)				
ภาค	วีดิทัศน์	ภาพยนตร์	สื่อพื้นบ้าน	หนังสือเล่ม	สื่อบุคคล	เว็บไซต์	ผสมผสาน	รวม	เอกสาร	ปริมาณ	คุณภาพ	ผสมผสาน	รวม
เหนือ	6	-	-	116	6	-	5	133	116	-	11	6	133
อีสาน	14	-	-	71	12	-	50	147	85	-	11	51	147
กลาง	-	-	-	37	5	2	19	63	41	-	4	18	63
รวม	20	-	-	224	23	2	74	343	242	-	26	75	343
ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)	5.83	-	-	65.30	6.70	0.58	21.57	100	70.55	-	7.58	21.86	100

5. พัฒนาการการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสานและกลาง

การสังเคราะห์ภาพรวมของวรรณกรรมภาคเหนือ อีสาน และภาคกลาง สามารถสรุปได้ ดังนี้

ช่วง พ.ศ. 2540 - 2545 : การมุ่งศึกษาองค์ประกอบของตัวบท นักวิจัยมุ่งวิเคราะห์เนื้อหา รูปแบบ ภาษา กลวิธี คุณค่า และแนวคิด มีทั้งวิเคราะห์องค์ประกอบของตัวบทด้านต่าง ๆ อย่างครบถ้วน เช่น วิเคราะห์ทั้งภาษา รูปแบบเนื้อหา วรรณศิลป์ แนวคิด และภาพสะท้อน บ้างก็วิเคราะห์โดยมุ่งประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น เจาะจงเพียงกลวิธี หรือศึกษาเพียงแนวคิดคุณธรรม และบ้างก็นำตัวบทหนึ่งไปเปรียบเทียบกับอีกตัวบทหนึ่ง เพื่อดูเนื้อหา ภาษา หรือแนวคิด เป็นต้น ดังตัวอย่าง

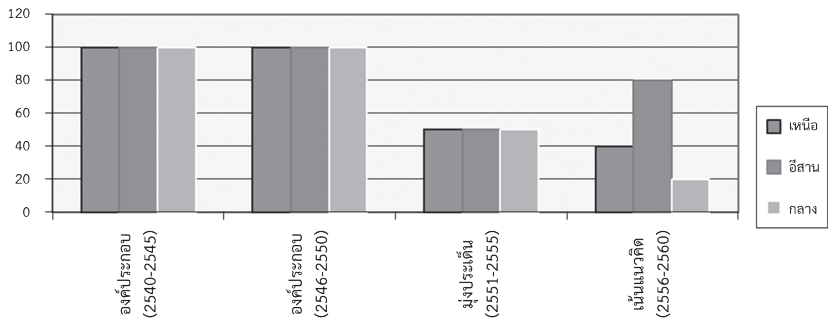
วรรณกรรมท้องถิ่นของภาคเหนือ อาทิ วาสนา ปัญญาเลย (2540) วิเคราะห์จริยธรรม
ในนิทานพื้นบ้านล้านนา นิรมล เกิดมงคล (2542) การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรม
เรื่องเจ็ยวณลาดฉบับล้านนา และพรพรรณ วรรณ (2544) การศึกษาวิเคราะห์
เพลงตลกคำเมือง วรรณกรรมท้องถิ่นของภาคอีสาน อาทิ ไพวรรณ เครือวรรณ
(2541) นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์
บุญมา ไชยแสนท้าว (2542) นิทานอุ้ม : ศึกษากรณีบ้านอุ้ม ตำบลมหาไชย
อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ และสนอง ไสววรรณ (2545) วิเคราะห์วรรณกรรม
เพลงลูกทุ่งพื้นบ้านอีสานร่วมสมัย พ.ศ. 2500 - 2545 ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นของ
ภาคกลาง อาทิ เมทินี รัชฎารักษ์ (2541) การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่อง
จันทมาต ฉบับภาคกลาง ฉบับล้านนา ฉบับอีสาน และฉบับภาคใต้ เรณูกานต์ วงศ์ภูดี
(2542) การศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดชลบุรี และณัฐกานต์ เกาศล (2545)
การเปรียบเทียบนิทานคำสอนของภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ช่วง พ.ศ. 2546 - 2550 : การสืบทอดการวิเคราะห์แนวเดิม แต่เจาะประเด็น
มากขึ้น ช่วงนี้นักวิจัยยังมุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรมอยู่ แต่เริ่ม
เจาะประเด็นมากขึ้น เช่น คุณธรรมจริยธรรม ภาพสะท้อนสังคมดังตัวอย่าง
วรรณกรรมท้องถิ่นของภาคเหนือ อาทิ ขนิษฐา จินดารักษ์ (2546) การเชื่อมโยง
ความในจารีกล้านนา นัยนา ครุฑเมือง (2547) นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ล้านนา
: ภาพสะท้อนการเมืองและสังคม และอัจฉราภรณ์ จันทรสว่าง (2548) การศึกษา
สถานภาพสตรีในกฎหมายล้านนาโบราณวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคอีสาน อาทิ
ทรงศิลป์ สุขแสน (2547) วิถีอีสานจากเพลงลูกทุ่งของไมค์ ภิรมย์พร อารีย์ ทองแก้ว (2547)
ภาพสะท้อนของนิทานพื้นบ้านชาวไทยเขมร บ้านสะเดา ตำบลนาบัว อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ และเพชรวรรณ พานิช (2549) ภาพพจน์ที่ปรากฏในหมอลำกลอนซึ่ง
ส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคกลาง อาทิ ธนวัฒน์ กุรมนาถ (2546) ตัวละคร
ในนิทานมุขตลกภาคกลาง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์สู่จิตรา แซ่ลิ่ม (2549)
ความกำกวมอย่างจงใจในปริศนาคำทายร่วมสมัยของไทย และพระสมเกียรติ
ติดชัย (2550) วิเคราะห์ความเชื่อ และค่านิยมจากนิทานพื้นบ้านของอำเภอนครไทย
จังหวัดพิษณุโลก

ช่วง พ.ศ. 2551 - 2555 : การเชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม นักวิจัยมุ่งวิเคราะห์วรรณกรรมโดยอิงกับสังคมวัฒนธรรม และการนำไปประยุกต์ใช้ในสังคม ตัวอย่างวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อาทิ ไพเราะสกล สังข์เอี่ยม (2551) การวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านในมหาชาติล้านนาฉบับสร้อยสังกร ยุพิน จันทรเรือง ธาดา จันทรเรือง อติเทพ วงศ์ทอง เบญจวรรณ สุขวัฒน์ พรรณวดี รัตนศักดิ์ (2552) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในคำป็นปอนล้านนา และชยุตภักดิ์ คำมูล (2553) วรรณกรรมประกอบพิธีกรรมล้านนา : ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่าวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคอีสาน อาทิ สดิตย์ ภาคมฤค (2551) การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณจักรกumar จักรพงษ์ ปุณชันธุ์ (2555) การศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจากคำผญา : กรณีศึกษาในเขตอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร และประมวฒ พิมพ์เสน (2555) การประยุกต์วรรณกรรมคำสอนอีสานโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมส่วนวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคกลาง อาทิ บุญสนอง สมวงศ์ (2551) การประยุกต์และบูรณาการสู่ภาคีจากวรรณกรรมคำสอนของไทยสำหรับบุคคลและ สังคม ปิยณัฐ สุนทรประเสริฐ (2553) เอกลักษณะของภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุพรรณบุรี และศุภมน อาภาพันธ์ (2554) การแสดงลักษณะทวีป - ชัยณรงค์ วงศ์เทวัญ : การศึกษาตามนวดชาติพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร

ช่วง พ.ศ. 2556 - 2560 : การใช้แนวคิดเชิงบูรณาการ ช่วงเวลานี้มีการนำแนวคิดหลังสมัยใหม่มาใช้มากขึ้น เช่น แนวคิด อัตลักษณ์ วาทกรรม เพศวิถี เรื่องเล่าสมัยใหม่ และนิเวศวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า นักวิจัยวิจัยโดยใช้แนวคิดสหวิทยาการมากขึ้น กล่าวคือ งานวิจัยเรื่องหนึ่ง ๆ มีการผสมผสานประเด็นต่างๆ ตามความสนใจ เช่น การวิจัยโดยใช้แนวคิดทั้งคติชนและวรรณคดีศึกษา หรือใช้แนวคิดทั้งคติชนและมานุษยวิทยา ตัวอย่างวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคเหนือ อาทิ เจษฎา อินคำ (2556) วรรณกรรมคำขับของชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มัชวาน ภูมิเจริญ (2558) ภาพลักษณ์ผู้หญิงล้านนาในบทเพลงคำเมืองร่วมสมัย ในช่วง พ.ศ. 2536 - 2556 และเอี่ยมพร ทิพย์เดช (2560) มายาคติในนิทานพื้นบ้านล้านนาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน อาทิ พงศ์รัช จรุงฐิติวัฒน์ (2558) วาทกรรมคำอวยพรในวรรณกรรมคำผูกแขนอีสาน ดิเรก หงส์ทอง (2559) อัตลักษณ์

และการผสมผสานทางวัฒนธรรมในเพลงของผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในอีสานตอนใต้ สุรชัยกุล นุ่นภิบาล (2560) องค์ความรู้เชิงนิเวศแบบดั้งเดิมในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน และมานิตย์ ไศกค้อ (2560) ภาพตัวแทนความศักดิ์สิทธิ์และความหมายทางวัฒนธรรมในตำนานประจำถิ่นอีสาน และวรรณกรรมท้องถิ่นของภาคกลาง อาทิ อุไรวรรณ สิงห์ทอง (2556) การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเสียงทนาย : กรณีศึกษาวัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดตาก จิรนนท์ คงรักษ์ (2558) การศึกษา ค่านิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยพวน ตำบลหาดเลี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และนนทพัทธ์ ภาพलगม (2559) วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล : การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอนชาย ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 พัฒนาการการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น

อภิปรายผล

การศึกษาสถานภาพการวิจัยวรรณกรรมภาคเหนือ อีสานและกลาง ในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560) ทำให้เห็นว่า ในรอบสองทศวรรษมีการวิจัยวรรณกรรมกันจำนวนมาก พบการวรรณกรรมวรรณกรรมท้องถิ่นหลากหลายประเภท มีทั้งการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทใดประเภทหนึ่ง เช่น วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานและศาสนา วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทตำนาน วรรณกรรมท้องถิ่นประเภทตำรา และคัมภีร์ และการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นโดยไม่มุ่งจำกัดประเภทใดประเภทหนึ่ง ส่วนใหญ่นักวิจัยมุ่งรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมจากการสัมภาษณ์บุคคล

ตามท้องถิ่นต่าง ๆ เมื่อได้ข้อมูลแล้วก็นำไปแยกประเภทเพื่อวิเคราะห์ต่อไปโดยส่วนใหญ่นิยมวิจัยวรรณกรรมประเภทนิทานและศาสนามากที่สุด อาจเกิดจากวรรณกรรมกลุ่มนี้ปรากฏโดยทั่วไปในท้องถิ่น สามารถรวบรวมข้อมูลได้ทั้งในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์ชาวบ้านในท้องถิ่น ที่สำคัญคือ สามารถศึกษาได้หลากหลายแง่มุมมากกว่าวรรณกรรมกลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากเป็นเรื่องเล่าที่มีโครงสร้างให้วิเคราะห์วิจัยสามารถวิเคราะห์ในเชิงวรรณคดีศึกษา โดยวิเคราะห์องค์ประกอบวรรณกรรมทั้งโดยภาพรวม (โครงเรื่อง ตัวละคร ภาษา แนวคิด) และมองแง่บางประเด็นเด่น ๆ ก็ได้ อาจศึกษาในเชิงคติชนวิทยา ภาษาศาสตร์ สังคมวิทยา สุนทรียศาสตร์ หรือพิจารณาโดยใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่ก็ได้

กลุ่มอื่นๆ ที่ได้รับความนิยมรองลงมา เช่น กลุ่มบทร้อง (เพลง หมอลำ ลิเก ฯลฯ) และกลุ่มตำนานพื้นบ้าน อาจเนื่องจากเป็นกลุ่มที่ยังเคลื่อนไหวอยู่ในสังคมผ่านการผลิตซ้ำโดยกลุ่มศิลปินพื้นบ้าน และองค์กรต่างๆ ที่สนับสนุนการแสดงพื้นบ้าน และเรื่องเล่าในท้องถิ่น เพื่อนำไปเพิ่มมูลค่าสินค้าทางวัฒนธรรม น่าสนใจว่ามีสถาบันและสาขาวิชาต่างๆ นำวรรณกรรมท้องถิ่นไปวิจัยเป็นจำนวนมาก ทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ไม่จำกัดเฉพาะ ในแวดวงสาขาวิชาภาษาไทย แต่ยังพบในสาขาอื่นๆ ด้วย เช่น สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

นอกจากความนิยมวิจัยในกลุ่มนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกแล้ว แม้แต่นักวิจัยก็ยังนิยมวิจัยโดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่น แต่นักวิจัยมักวิจัยเชิงคุณภาพ ขณะที่กลุ่มนิสิตนักศึกษามักวิจัยเชิงเอกสาร ในด้านการใช้แนวคิดหรือประเด็นศึกษาวรรณกรรมพบว่า มีทั้งการวิเคราะห์ในเชิงวรรณคดีศึกษาและการใช้แนวคิดอื่นๆ อย่างไรก็ตาม นักวิจัยนิยมวิจัยองค์ประกอบของวรรณกรรมในด้านรูปแบบ ภาษา เนื้อหา แนวคิด หรือภาพสะท้อนมากกว่ามุ่งนำแนวคิดหลัง

สมัยใหม่มาใช้ โดยประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาเริ่มได้รับความนิยมในทศวรรษหลัง สำหรับในด้านระเบียบวิธีวิจัยพบว่า นักวิจัยยังนิยมวิจัยเชิงเอกสาร ทำให้เห็นว่าการวิจัยโดยใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นไม่ได้เป็นเรื่องที่ล้าสมัย เพราะมีการนำข้อมูลมาวิจัยกันอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งในอนาคตก็น่าจะมีมากขึ้น

อนึ่ง ในการวิจัยสถานภาพการวิจัยวรรณกรรมภาคเหนือ อีสานและกลางในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560) ผู้วิจัยมีข้อค้นพบที่สามารถประมวลเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. นักวิจัยนิยมศึกษาในเชิงชนบทหรือเชิงวรรณคดีศึกษา กล่าวคือ ยังมุ่งเน้นการวิเคราะห์หรือตีความจากตัวบทวรรณกรรมโดยไม่ได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีที่จริงจังมากนัก ส่วนใหญ่มุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรมในเชิงวรรณคดีศึกษา เช่น รูปแบบ ภาษา เนื้อหา และคุณค่า อาจเกิดจากเป็นศาสตร์ที่ตรงสายกับสาขาวิชาภาษาไทย ซึ่งเป็นสาขาที่มีการนำข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นมาศึกษาวิเคราะห์กันมากที่สุด แม้การศึกษาภาพสะท้อนสังคมวัฒนธรรมก็อิงกับตัวบท เช่น การพินิจในเชิงค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีการดำเนินชีวิต และโลกทัศน์ของคนในสังคม ไม่ได้เชื่อมโยงกับบริบทท้องถิ่นที่เป็นอยู่ในขณะนั้นจริง ๆ อาจเกิดจากเป็นวิธีที่เข้าถึงง่ายกว่าวิธีอื่น ทั้งนี้พบว่า นักวิจัยบางคนนำบริบทสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัยมาอธิบายวรรณกรรมซึ่งแต่งในช่วงเวลาที่ต่างสมัยกัน ส่งผลให้ผู้อ่านไม่สามารถรับรู้บริบทท้องถิ่นที่แท้จริง

2. นักวิจัยนิยมวิเคราะห์ข้อมูลที่มีการรวบรวมไว้แล้ว ผู้วิจัยพบว่า มีงานวิจัยหลายเรื่องที่นักวิจัยมุ่งเก็บข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย หนังสือ หรือตำราที่มีการรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมไว้ในภาคผนวก แล้วนำมาวิเคราะห์ตัวบทในแง่มุมต่าง ๆ ส่วนใหญ่วิเคราะห์เชิงวรรณคดีศึกษาไม่ได้มุ่งนำมาตีความใหม่ หรือใช้แนวคิดใหม่ ๆ มาอธิบายตัวบท ซึ่งการวิจัยเชิงเอกสารในลักษณะนี้มีข้อเสีย คือ ทำให้การขยายขอบเขตข้อมูลวรรณกรรมไม่กว้างขวางนัก นอกจากนี้ก็สะท้อนถึงการขาดความพิถีพิถันในการสืบเสาะหาข้อมูลใหม่ ๆ ทั้ง ๆ ที่ปัจจุบันยังมีข้อมูลวรรณกรรมที่รอการปริวรรตตามศูนย์วัฒนธรรมต่าง ๆ หรือตามหอสมุดแห่งชาติเป็นจำนวนมาก เช่น เอกสารประเภทใบลาน หนังสือбудหรือหนังสือวัดเกาะ ซึ่งจัดอยู่ในหมวดหมื่นหนังสือเก่าหายากที่นับวันจะชำรุดร่วงโรยไป โดยนักวิจัยมักระบุว่า นำมาจากการวิจัยของใคร

หรือนำมาจากหนังสือ ตำราของใคร จึงทำให้การรับรู้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นมาจากนักวิชาการที่ได้ศึกษาไว้แล้วเป็นส่วนใหญ่

3. การวิเคราะห์ในแง่พัฒนาการยังปรากฏน้อย ผู้วิจัยพบว่า ในการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น นักวิจัยเก็บข้อมูลวรรณกรรมทั้งจากเอกสารที่มีการรวบรวมไว้แล้ว บ้างก็เก็บข้อมูลวรรณกรรมเชิงคุณภาพ คือ การไปสัมภาษณ์ชาวบ้านในท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลมาจำแนกประเภท วิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยแนวคิดหรือประเด็นต่าง ๆ ที่ตนมีความสนใจ บ้างก็นำตัวบทไปเปรียบเทียบกับอีกตัวบทหนึ่งในเชิงวรรณคดีศึกษา อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยังไม่ค่อยพบในการวิเคราะห์ คือ การวิเคราะห์ในเชิงพัฒนาการของวรรณกรรมจากสมัยหนึ่งไปสู่สมัยหนึ่ง หรือการมองเห็นความเคลื่อนไหวของสังคมจากวรรณกรรมสมัยหนึ่งไปสู่สมัยหนึ่ง เช่น มองพัฒนาการสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบันจากวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทบันเทิงคดี วิเคราะห์หัตถ์สนธิ์การสอนผู้ชายจากอดีตสู่ปัจจุบันจากวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทคำสอน หรือวิเคราะห์พัฒนาการภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์จากวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทเพลง การศึกษาเพียงตัวบทวรรณกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือนำการสร้างภาพรวมของวรรณกรรมยุคสมัยใดสมัยหนึ่ง ส่งผลให้เกิดภาวะชะงักงันของตัวบท

4. การนำแนวคิดหลังสมัยใหม่มาใช้มากขึ้น ผู้วิจัยพบว่า แม้นักวิจัยนิยมวิเคราะห์ในเชิงวรรณคดีศึกษา แต่ก็มีพยายามที่จะนำแนวคิดทฤษฎีหลังสมัยใหม่มาวิเคราะห์มากขึ้น เช่น การใช้แนวคิดอัตลักษณ์ นิเวศวัฒนธรรม และท้องถิ่นนิยม ซึ่งคาดว่าหลังทศวรรษ 2560 น่าจะปรากฏให้เห็นอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากงานวิจัยที่ใช้แนวคิดนี้อยู่เช่น ธรณีวิทยา ทองเสียน และวัฒนชัย หมั่นยิ่ง (2561) วิจัยเรื่องการศึกษาในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ในผลงานของคำพูน บุญทวี โดยบางมหาวิทยาลัยมุ่งเน้นไปที่การนำแนวคิดหลังสมัยใหม่อย่างชัดเจน เช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อย่างไรก็ตาม การใช้แนวคิดทฤษฎีหลังสมัยใหม่เป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังด้วย หากใช้ทฤษฎีที่ไม่สอดคล้องกับตัวบทก็จะทำให้งานขาดความสมเหตุสมผล ดูไม่น่าเชื่อถือ

5. การวิจัยเชิงสหวิทยาการที่มีมากขึ้น คือ การพยายามเก็บข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การเก็บทั้งในเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์คนในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด หรือการใช้แนวคิดทฤษฎีแบบผสมผสานมา

อธิบายตัวบท เช่น เรื่องหนึ่ง ๆ นักวิจัยอาจวิเคราะห์โดยใช้ทั้งแนวคิดวรรณคดี ศึกษา คติชนวิทยา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในงานวิจัยในระยะหลัง ๆ ก็มุ่งเน้น แนวนี้ เช่น วัชรินทร์ แก่นจันทร์ (2561) วิจัยวาทกรรมความรุนแรงในนิทานพื้นบ้าน ล้านนา วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร นักวิจัยใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ทฤษฎีความรุนแรง แนวคิดคู่ตรงข้าม และทฤษฎีอารมณ์ขัน

6. การหันกลับไปศึกษารากเหง้าทางวัฒนธรรม คือ การมุ่งสำรวจภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น เช่น วรรณกรรมประเภทนิทาน ตำนาน เรื่องเล่าต่างๆ ซึ่งน่าจะเกิดจากหน่วยงานต่างๆ กำลังให้ความสำคัญ เช่น กรมส่งเสริมวัฒนธรรมจัดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ประกาศขึ้นบัญชีระหว่าง 2552 - 2561 เฉพาะหมวดวรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา 86 รายการ เป็นนิทาน 16 เรื่อง ตำนาน 17 เรื่อง บทร้อง 4 บท บทสวด 4 บท ตำรา 8 เรื่อง ภาษาและอักษร 24 ชนิด นอกจากนั้นก็เป็นยุทธศาสตร์ของรัฐบาล หน่วยงานในมหาวิทยาลัยที่สนับสนุนหัวข้อทางศิลปวัฒนธรรม ที่เน้นการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มีการออกพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ส่งผลให้มีหัวข้อวิจัยแนวนี้เพิ่มขึ้นตามกระแสทางสังคม โดยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มุ่งศึกษาในเชิงภูมิปัญญา มากที่สุด หัวข้อในการทำวิจัยจึงมักเริ่มต้นด้วย ภูมิปัญญาในวรรณกรรม วัฒนธรรมในวรรณกรรม เป็นต้น ซึ่งถือว่าช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นไม่ให้สูญหายด้วย สำหรับงานวิจัยหลังทศวรรษ 2560 ก็ใช้ข้อมูลประเภทนิทาน ตำนานท้องถิ่นมาก เช่นกัน เช่น พิชรี แซ่ลุ่น (2561) วิจัยตำนานท้องถิ่น 4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหา วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร

7. ความพยายามนำงานวิจัยไปประยุกต์หรือปรับใช้กับคนและสังคม ผู้วิจัยสังเกตว่า นักวิจัยเริ่มให้ความสนใจที่จะนำงานวิจัยไปบูรณาการกับการเรียนการสอน หรือการบูรณาการกับสังคมมากขึ้นด้วยโดยพยายามเชื่อมโยงความรู้กับคนในสังคม หรือผู้เรียน ให้คนในสังคมได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ทำให้เห็นความเคลื่อนไหวของงานวิจัยที่พยายามเชื่อมโยงกับคนและสังคมอย่างเด่นชัด งานวิจัยแนว ๆ นี้จึงจัดเป็นงานวิจัยปรับใช้สังคมด้วย คือ สังคมได้ใช้ประโยชน์มากขึ้น

8. ความสนใจสื่อสมัยใหม่ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ในยุคไทยแลนด์ 4.0

หน่วยงานของรัฐให้ความสำคัญกับสื่อออนไลน์ ทำให้เห็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในสื่ออินเทอร์เน็ตกันอย่างแพร่หลายผู้อ่านเริ่มคุ้นเคยกับสื่อประเภทนี้มากขึ้น มีการสร้างและเสพข้อมูลในสื่อทางอินเทอร์เน็ตกันอย่างกว้างขวาง แม้แต่การเผยแพร่ข้อมูลประเภทวรรณกรรมท้องถิ่นก็ปรากฏในสื่อมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทำให้เห็นความเคลื่อนไหวของการนำข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ตมาวิเคราะห์วิจัยมากขึ้น และอนาคตน่าจะมีปริมาณเพิ่มขึ้น ผลงานที่พบ เช่น การศึกษาปริศนาในอินเทอร์เน็ต

9. การวิจัยที่ขยายสู่กลุ่มนักวิจัยและนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาเอก

ผู้วิจัยพบว่า ในช่วงหลัง ๆ มีการนำเสนอรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่ใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก เป็นผลงานของอาจารย์ในสถาบันการศึกษา และนักวิจัยอิสระ นอกจากนี้ก็พบว่า มีการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นของนิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาเอกเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะ ในภาคอีสาน ซึ่งพบว่า มหาวิทยาลัยมหาสารคามมีกลุ่มนิสิตระดับปริญญาเอกทำวิจัยมากกว่าสถาบันอื่น ๆ นิสิตมักใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่ในการวิจัย อาจเกิดจากการสนับสนุนทุนวิจัยจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน ทำให้เห็นการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นที่แสดงพัฒนาการค่อนข้างเด่นชัด

เมื่อเปรียบเทียบกับสถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่พัชลิน จินนุ่น (2562) ได้วิจัยไปแล้วก็พบว่า งานวิจัยของภาคต่าง ๆ มีแนวทางในการวิจัยที่ไม่ต่างนัก ทั้งในด้านประเภทของข้อมูลวรรณกรรมที่นักวิจัยนำมาวิเคราะห์สาขาวิชาที่นิยมวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น แนวคิดหรือประเด็นที่ใช้วิจัย ระเบียบวิธีวิจัย รวมถึงสื่อที่ใช้ในอนาคตนักวิจัยอาจหาแนวทางใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นซึ่งสอดคล้องกับที่พัชลิน จินนุ่น (2562 : 198 - 203) ได้ให้ข้อเสนอแนะในงานวิจัยองค์ความรู้และทิศทางการทำวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ 3 แนวทางสำคัญ ๆ ดังนี้

1. นักวิจัยที่ยังไม่มีแนวทางในการทำวิจัย อาจพึงเล็งวรรณกรรมที่มีการปริวรรตไว้แล้วแต่ยังขาดการวิเคราะห์อย่างลุ่มลึก
2. นักวิจัยที่มีความชำนาญด้านอักษรขอมควรมุ่งปริวรรตวรรณกรรมท้องถิ่นที่บันทึกด้วยอักษรขอมให้เป็นอักษรไทยหรือปริวรรตอักษรขอมบาลีให้เป็นภาษาไทยปัจจุบัน แล้ววิจัยให้ละเอียดต่อไป

เพราะงานวิจัยนั้นมีน้อย แต่เอกสารท้องถิ่นที่บันทึกด้วยอักษรขอมพบเป็นจำนวนมากในศูนย์ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ และ 3. นักวิจัยควรวางแนวทางใหม่ ๆ ในการศึกษาที่ยั่งยืนกับที่ ทั้งในด้านวิธีการศึกษา พื้นที่ กลุ่มประชากร เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย และการใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ

ข้อจำกัดของงานวิจัยเล่มนี้คล้ายกับงานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ผู้วิจัยทำสำเร็จไป คือ ด้านการรวบรวมข้อมูล เนื่องจากรายงานวิจัยบางเล่มปรากฏชื่อเรื่องอยู่ในฐานข้อมูล แต่ไม่ปรากฏบทคัดย่อในสื่อออนไลน์ และวิทยานิพนธ์ที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ. 2560 บางเรื่องไม่ได้จัดเก็บในฐานข้อมูลออนไลน์ จึงมีอุปสรรคในการแสวงหาข้อมูล นอกจากนี้ก็มีข้อจำกัดเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลในบางประเด็น คือ ในด้านการแบ่งแนวคิดหรือประเด็นงานวิจัย งานวิจัยหลายเรื่องใช้หลายแนวคิดหรือหลายประเด็น เช่น ศึกษาทั้งองค์ประกอบวรรณกรรม ศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์ และศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องเดียวกัน จึงทำให้เห็นประเด็นที่หลากหลาย เมื่อต้องจัดกลุ่มข้อมูล ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์เป็นสำคัญว่ามุ่งเน้นด้านใดส่วนการแบ่งประเภทของวรรณกรรมก็ยังมีวลักษณ์อยู่บ้าง บางเรื่องเป็นทั้งวรรณกรรมบทร้อง ในขณะเดียวกันก็นำไปใช้ในงานพิธีกรรม ผู้วิจัยจึงจะใช้เกณฑ์ของเนื้อหาว่าเป็นแนวใด และพิจารณาบทบาทของวรรณกรรมประกอบด้วย เช่น ใช้เพื่อขับร้อง ใช้ในงานพิธีกรรม หรือใช้เพื่ออ่าน ทั้งนี้การวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นในประเด็นต่าง ๆ เช่น การแบ่งตามสถาบันและสาขา ประเภท สื่อและระเบียบวิธีวิจัยก็เพื่อให้ นักวิจัยเห็นแนวทางในการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น จะได้นำไปปรับใช้ในการทำวิจัยต่อไป สำหรับการนำสถิติมาประกอบการศึกษาก็เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมการวิจัยด้านต่าง ๆ เท่านั้น ซึ่งข้อมูลในเชิงสถิติอาจมีการเพิ่มเติมในเชิงร้อยละ หากมีผู้พบงานวิจัยนอกเหนือจากที่ได้รวบรวมไว้ และข้อมูลบางอย่างอาจคลาดเคลื่อนได้บ้าง เช่น ประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่น หากนักวิจัยใช้มุมมองที่ต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น การนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย เพื่อกำหนดมาตรการ กฎเกณฑ์ต่างๆ โดยองค์กร หรือหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนสามารถศึกษาข้อมูลงานวิจัยที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อวางแผนการให้ทุนในอนาคต การนำไปใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ โดยนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่เจาะจงมากขึ้น และการนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ โดยนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอน หรือสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ

2. งานวิจัยนี้มุ่งวิจัยสถานภาพวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสาน และกลางในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540 - 2560) จึงควรขยายขอบเขตการศึกษาให้กว้างมากขึ้น เช่น ขยายเป็นสถานภาพการวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสานและกลางเพื่อจะได้เห็นภาพรวมการวิจัยผลงานที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ กำลังให้ความสนใจในการทำวิจัย

3. งานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือที่ปรากฏหัตถ์โดยมากเกิดจากส่วนหนึ่งมาจากงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในโครงการวิจัย “วรรณกรรมล้านนา : ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า” โดยมีศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ประคอง นิยมานเหมินท์ เป็นหัวหน้าชุดโครงการวิจัย ทั้งนี้ของภาคใต้ก็มีโครงการวิจัยดังกล่าวแล้ว คือ โครงการวิจัยภูมิปัญญาจากวรรณกรรมทักษิณ โดยมีศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้วเป็นหัวหน้าชุดโครงการวิจัย จึงควรมีการวิจัยภูมิปัญญาในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลางและภาคอีสานให้เป็นโครงการใหญ่ที่จะเพิ่มพูนงานวิจัยด้านวรรณกรรมท้องถิ่นมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จักรพงษ์ ปุณชันธุ์. (2555). **การศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจากคำผญา :**

กรณีศึกษาในเขตอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จิรพันธ์ คงรักษ์. (2558). **การศึกษาค่านิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทยพวน**

ตำบลหาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- เจษฎา อินคำ. (2556). **วรรณกรรมคำขับของชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- ชญาตม์ จินดารักษ์. (2546). **การเชื่อมโยงความในจารึกล้านนา** (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชมพูนุท เมฆเมืองทอง. (2550). **การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังวัด จังหวัดมหาสารคาม** (รายงานผลการวิจัย). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ชยุตภัฏ คำมูล. (2553). **วรรณกรรมประกอบพิธีกรรมล้านนา : ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า** (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐกานต์ เกาศล. (2545). **การเปรียบเทียบนิทานคำสอนของภาคกลางและ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดิเรก หงษ์ทอง. (2559). **อัตลักษณ์และการผสมผสานทางวัฒนธรรมในเพลงของผู้พูดภาษาเขมรถิ่นไทยในอีสานตอนใต้** (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนา. (2561). **สามทศวรรษแห่งวรรณกรรมล้านนาศึกษา (พ.ศ. 2530 – 2560)**. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2562, จาก <http://www.thaistudies.chula.ac.th/2018/12/17>.
- ทรงศิลป์ สุขแสน. (2547). **วิถีอีสานจากเพลงลูกทุ่งของไมค์ ภิมยศพร** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ธนวัฒน์ กุรมนาถ. (2546). **ตัวละครในนิทานมุขตลกภาคกลาง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย รามคำแหง.

- ธรงวิทย์ ทองเสียน และวัฒนชัย หมั่นยิ่ง. (2561). **การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ในผลงานของคำพูน บุญทวี** (รายงานผลการวิจัย). พิษณุโลก : ภาควิชาภาษาสาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธวัช ปุณโณทก. (2525). **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- นันทพัทธ์ ภาพลงาม. (2559). **วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล : การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอนชาย** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). บุรพา : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นัยนา ครุฑเมือง. (2547). **นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ล้านนา : ภาพสะท้อนการเมืองและสังคม** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรมล เกิดมงคล. (2542). **การศึกษาวีเคราะห์วรรณกรรมเรื่องเจดีย์จลลดาฉบับล้านนา** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญมา ไชยแสนท้าว. (2542). **นิทานอุ้ม : ศึกษากรณีบ้านอุ้ม ตำบลมหาไชย อำเภอสุมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- บุญสนอง สมวงศ์. (2551). **การประยุกต์และบูรณาการสู่ภาคีจากวรรณกรรมคำสอนของไทยสำหรับบุคคลและสังคม** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปฐุม หงส์สุวรรณ. (2561). **ถอดบทเรียนวรรณกรรมอีสานศึกษา : มองเส้นทางจากอดีตสู่อนาคต**. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2562, จาก <http://www.thaistudies.chula.ac.th/2018/12/17>.
- ประมวล พิมพ์เสน. (2555). **การประยุกต์วรรณกรรมคำสอนอีสานโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปรียา หิรัญประดิษฐ์ และสมเกียรติ วัฒนาพงษากุล. (2554). **เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8 (คติชนวิทยาสำหรับครู) หน่วยที่ 10**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ปิยณัฐ สุนทรประเสริฐ. (2553). **เอกลักษณ์ของภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านจังหวัดสุพรรณบุรี** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พงศ์วัช จุณฐิติวัฒน์. (2558). **วาทกรรมคำอวยพรในวรรณกรรมคำผูกแขนอีสาน** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พชรวรรณ พานิคม. (2549). **ภาพพจน์ที่ปรากฏในหมอลำกลอนชิง** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรพรรณ วรรณนา. (2544). **การศึกษาวิเคราะห์เพลงตลกคำเมือง** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระสมเกียรติ ติดชัย. (2550). **วิเคราะห์ความเชื่อ และค่านิยมจากนิทานพื้นบ้านของอำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พัชร แซ่สूं. (2561). **ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ปัญหา** (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พัชลิน จินนุ่น. (2562). **องค์ความรู้และทิศทางการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540-2560)** (รายงานผลการวิจัย). พัทลุง : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ไพศาล สังข์เอี่ยม. (2551). **การวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้านในมหาชาติล้านนาฉบับสร้อยสังกร** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพวรรณ เครือวรรณ. (2541). **นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มัชวาน ภูมิเจริญ. (2558). **ภาพลักษณ์ผู้หญิงล้านนาในบทเพลงคำเมืองร่วมสมัยในช่วง พ.ศ. 2536-2556** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- มานิตย์ ไสค์ค้อ. (2552). **วิเคราะห์บทสวดสรรภัญญะ บ้านท่าลาด ตำบลแสนสุข อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด** (รายงานผลการวิจัย). อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- เมทินี รัชฎาภิรักษ์. (2541). **การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องจันทมาต ฉบับภาคกลาง ฉบับล้านนา ฉบับอีสาน และฉบับภาคใต้** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยุพิน จันทรเรือง ธาดา จันทรเรือง อติเทพ วงศ์ทอง เบญจวรรณ สุขวัฒน์ และ พรรณวดี รัตนศักดิ์ (2552). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในคำป่นปอนล้านนา** (รายงานผลการวิจัย). เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- เรณูกานต์ วงศ์ภูดี. (2542). **การศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดชลบุรี** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วัชรินทร์ แก่นจันทร์. (2561). **วาทกรรมความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิมล คำศรี. (2555). **วรรณกรรมท้องถิ่น : สารความรู้และแนวทางการศึกษา** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พิมพ์ครั้งที่ 3. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์ไทม์ พรินติ้ง.
- วาสนา ปัญญาเลย. (2540). **วิเคราะห์จริยธรรมในนิทานพื้นบ้านล้านนา** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศุภมน อาภานันท์. (2554). **การแสดงลักษณะทวีป - ชัยณรงค์ วงศ์เทวัญ : การศึกษาตามแนวคิดพันธุ์วรรณนาแห่งการสื่อสาร** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สถิตย์ ภาคมฤต. (2551). **การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวรรณกรรมอีสาน เรื่องสุวรรณจักรกumar** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สนอง ไสววรรณ. (2545). **วิเคราะห์วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งพื้นบ้านอีสานร่วมสมัย พ.ศ. 2500 - 2545** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- สุจิตรา แซ่ลิ้ม. (2549). **ความกำกวมอย่างจงใจในปรีศนาคำทายร่วมสมัยของไทย** (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรัชชานุกุล นุ่นภิบาล. (2560). **องค์ความรู้เชิงนิเวศแบบดั้งเดิมในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล. (2561). **สุนทรียะ ศรัทธา และปัญญาไทย : รากฐานและจิตวิญญาณของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง**. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2562, จาก <http://www.thaistudies.chula.ac.th/2018/12/17>.
- อัฉรวารณณ์ จันทรส่วง. (2548). **การศึกษาสถานภาพสตรีในกฎหมายล้านนาโบราณ** (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อารีย์ ทองแก้ว. (2547). **ภาพสะท้อนของนิทานพื้นบ้านชาวไทยเขมรบ้านสะเดา ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์** (รายงานผลการวิจัย). สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- อุไรวรรณ สิงห์ทอง. (2556). **การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมเสี่ยงทาย : กรณีศึกษาวัดและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดตาก** (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เอื้อมพร ทิพย์เดช. (2560). **มายาคติในนิทานพื้นบ้านล้านนา** (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

บุคลากรฐานทางธรรมชาติ : การสร้างรูป
และความหมายทัศนศิลป์จากวิธีคิดแบบนามธรรมของภาคใต้
Personification of Nature : Creation and Meaning of
Visual Art from People's Abstraction Mindset of
Southern Thailand Visual Art

วิเชษฐ์ จันทร์คงหอม^{1*} (Wichet Chankhonghom)¹

สุชาติ เทาทอง² (Suchat Thaothong)²

โกสุม สายใจ³ (Kosoom Saichai)³

บทคัดย่อ

ความเชื่อดั้งเดิมร่วมกันของคนภาคใต้คือ เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ เช่น พระแม่ธรณี แม่โพสพ ทวด เป็นต้น ความคิดดังกล่าวเป็นความคิดนามธรรม เป็นบุคลากรฐานทางธรรมชาติ ที่คิดว่าเทพในธรรมชาติ มีชีวิตจิตใจเหมือนมนุษย์ ความเชื่อดังกล่าวถูกถ่ายทอดเป็นงานศิลปะ

การวิเคราะห์บุคลากรฐานทางธรรมชาติ พบว่า มีความเป็นเอกภาพ ระหว่าง ธรรมชาติ มนุษย์ สังคม วัฒนธรรม และเป็นวัฏจักร อีกทั้งมีแนวคิดที่แฝงอยู่คือ เอกภาพ ทวิลักษณ์ และพหุลักษณ์ มีความเชื่อมโยง ระหว่าง อดีต ปัจจุบัน อนาคต

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี 20131, อีเมล : wichet.chankhonghom23@gmail.com *

² ศาสตราจารย์เกียรติคุณ, สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี 20131, อีเมล : Suchat@go.buu.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, ชลบุรี 20131, อีเมล: kosaic@rpu.ac.th

¹ Doctoral Student, Visual arts and design Section, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, Chon Buri, 20131, Thailand, E-mail : wichet.chankhonghom23@gmail.com

² Prof., Visual arts and design Section, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University, Chon Buri, 20131, Thailand, E-mail : Suchat@go.buu.ac.th

³ Assoc. Prof. Dr., Educational Administration Section, Faculty of Liberal Arts , Rajapruk University, Nonthaburi , 11130, Thailand, E-mail : kosaic@rpu.ac.th

*Corresponding author : E-mail address : wichet.chankhonghom23@gmail.com

Received : October 7, 2019 ; Revised : May 19, 2020; Accepted : May 28, 2020

ระหว่างความจริงกับอุดมคติ ระหว่างรูปธรรมกับนามธรรม จากแนวคิดสำคัญดังกล่าว สังเคราะห์เป็นผลงานสร้างสรรค์ แสดงรูปและความหมายทัศนศิลป์ ใช้หลักสุนทรียภาพ คือ ความงาม เกิดจากเอกภาพ ความกลมกลืน และต้องมีเป้าหมายเพื่อความดี มีวิธีการสร้างรูปแบบจาก ความจริงผสานกับอุดมคติ สังเคราะห์เป็นจินตภาพและ สร้างสรรค์ผลงานผ่านทัศนสัญลักษณ์ ประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสร้างรูปทรงที่สัมพันธ์ กับทฤษฎีการรับรู้ของ เกสทอลท์ (Gestalt Theory) เช่น หลักการค้นหาภาพรวม ที่เป็นเอกภาพ (Unified whole) และส่วนรวมย่อมได้รับอิทธิพลจากส่วนย่อยรอบตัว เพื่อสร้างการรับรู้แบบตรง (Sense perception) และแบบอ้อมซึ่งต้องแปลความหมาย (Sense conception)

เป้าหมายสำคัญของผลงานสร้างสรรค์ เพื่อสุนทรียภาพ และสะท้อนความหมาย ที่แท้จริง (Contextual meaning) ของวิถีคตินามธรรมจากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ คือเอกภาพ วัฏจักรในธรรมชาติที่สมบูรณ์ ยั่งยืน ซึ่งผลกระทบทางความคิดนามธรรม จะส่งผลถึงการปฏิบัติให้เกิดเอกภาพ ความประสานกลมกลืน ความสมบูรณ์ ในวัฏจักรธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมภาคใต้

คำสำคัญ : บุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ, การสร้างรูปและความหมายทัศนศิลป์, วิถีคิดแบบนามธรรม, ทัศนศิลป์ภาคใต้

Abstract

There were mutual traditional beliefs of the people in Southern Thailand that there were the existence of gods and sacred items in the nature. These beliefs were reflected in art works in terms of personification of nature. This research aimed to study the backgrounds, significances, and values of these beliefs to analyze, synthesis, and create art works.

The analysis of personification of nature reveled that there were relationships among nature, human beings, societies, and cultures which were in cycles and in the forms of unity, duality, and pluralism. The creation of art forms were closely related to people's perceptions, and their meanings were

conveyed in both realistic and idealistic forms. Aesthetics was employed as beauty derived from unity, harmony, and the goals were for goodness. The theory of form creation was also employed, and with the relation to Gestalt Theory to create sense perception and sense conception. This created the uniqueness which derived from the integration of various Southern artistic characteristics.

The ultimate goal of the creative art works was not only for aesthetics but also reflecting the contextual meanings of personification of nature which conveyed abstract ideas and practices to create unity, harmony and perfection of the natural cycle as well as living harmoniously in the Southern multicultural society.

Keywords : Personification of nature, Creation and Meaning of Visual Art, Abstraction Mindset, Southern Thailand Visual Art

บทนำ

การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยบูรพา

ความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่สืบทอดในธรรมชาติ เช่น พระแม่ธรณี พระแม่คงคา เจ้าป่า เจ้าเขา ทวด เป็นต้น เป็นความคิดเชิงนามธรรมที่มีลักษณะเป็นบุคลาธิษฐานทางธรรมธรรมชาติ อันมีฐานความคิดเรื่องคุณธรรม ที่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน สมดุล เป็นเอกภาพ และมีความสำคัญต่อสังคมพหุวัฒนธรรมภาคใต้ ที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ชับซ้อน เปราะบาง สุ่มเสี่ยงต่อความแตกร้าง

การวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติด้านเป็นโลกทัศน์ (Vision perception) เป็นประเด็นปัญหาและเป็นแรงจูงใจในการวิจัย ผลการสรุปองค์ความรู้นำไปสู่การสังเคราะห์เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทัศนสัญลักษณ์ (Visual symbolic) ที่แสดงอัตลักษณ์ทัศนศิลป์ในสังคมพหุวัฒนธรรม อีกทั้งหากเข้าใจ

ความหมายที่แท้จริง (Contextual Meaning) จากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติจะนำไปสู่ การเห็นคุณค่าของธรรมชาติ เป็นแนวทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันและ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นเอกภาพ ในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมภาคใต้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา แนวความคิด ความสำคัญ เนื้อหา และความเชื่อ เกี่ยวกับบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติของภาคใต้
2. เพื่อวิเคราะห์มิติความสัมพันธ์ของวิถีคิดแบบนามธรรมเกี่ยวกับ บุคลาธิษฐานทางธรรมชาติของภาคใต้
3. เพื่อวิเคราะห์วิธีการคิดเชิงนามธรรมในการใช้บุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ สร้างรูปและความหมายในทัศนศิลป์ภาคใต้
4. เพื่อสังเคราะห์บุคลาธิษฐานทางธรรมชาติจากวิถีคิดแบบนามธรรมของ ภาคใต้สู่การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเชื่อเกี่ยวกับบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติในปรัชญาตะวันออกให้มนุษย์ รู้สึกเกรงกลัว และเคารพ เป็นอำนาจควรแก่การเคารพสักการะ เป็นพลังทางสร้างสรรค์ และทำลายลักษณะ “หยินหยาง” (Yin – Yang) ในปรัชญาจีนอีกทั้งความเชื่อเรื่อง มนุษย์กับธรรมชาติ (Man and The Nature) วิถีชินโตไม่ได้แยกมนุษย์ออกจาก ธรรมชาติ หรือยกมนุษย์ให้อยู่เหนือข้ามพ้นธรรมชาติ ทำตัวเป็นนายเหนือธรรมชาติ ความสอดคล้องกลมกลืนทั้งสองฝ่ายเป็นเรื่องเดียวกันแยกออกจากกันไม่ได้ มนุษย์เกิดในธรรมชาติ จำเป็นต้องอยู่และอาศัยธรรมชาติ นับถือธรรมชาติเช่นเดียวกับ ที่นับถือตนเอง ไม่รังแกข่มเหงธรรมชาติ หากไม่ ถือว่าออกตัญญูต่อธรรมชาติที่ให้อะไรสิ่ง ทุกอย่างแก่มนุษย์ (สิทธิ บุตรอินทร์, 2554 : 245 - 247) ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ แบบตะวันออกเห็นความสำคัญ และเคารพธรรมชาติ รวมทั้งเข้าใจความสัมพันธ์ เป็นเอกภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลในวรรณคดีทางพุทธศาสนา

วรรณคดีทางพุทธศาสนามีเนื้อหาเกี่ยวกับตำนานการเกิดขึ้นของจักรวาล แทรกอยู่ในพระไตรปิฎกส่วนที่เป็นพระสูตร ตอนต้นของพระสูตร บันทึกตำนานเกี่ยวกับจักรวาลไว้ว่า จักรวาลไม่ได้เกิดขึ้นเพราะพระเจ้าสร้าง แต่เกิดขึ้นมาเอง สังคมในยุคแรกเป็นยุคแห่งความดีพร้อมเช่นเดียวกับคติของฮินดู ไม่มีรัฐ ไม่มีราชา ไม่มีถือครองกรรมสิทธิ์ ไม่มีสงคราม ไม่มีเพศ ไม่มีการแต่งงาน มีแต่พรหม แต่เมื่อพรหมกินดินที่มีรสชาติอร่อย ทำให้ร่างกายเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นคนเมื่อดินที่มีรสอร่อยหมดไป คนต้องเริ่มทำการเพาะปลูก เมื่อบริโภคข้าวสาลี ทำให้มีเพศชาย เพศหญิง มีราคะจริต มีการแต่งงาน ตามมาด้วยความคิดสะสม และการถือครองกรรมสิทธิ์ เกิดการลักขโมย การทะเลาะวิวาท ตำนานนี้จะปรากฏในงานเขียนประวัติที่รับนับถือพุทธศาสนาในอนุทวีปและดินแดนที่ห่างไกลออกไปด้วย (สุกัญญา บำรุงสุข, 2555 : 60 - 63) ความเชื่อเรื่องจักรวาลในวรรณคดีทางพุทธศาสนาแสดงสัมพันธ์ของธรรมชาติกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่เกิดมาดงามตามอุดมคติ จนเสื่อมและแตกสลายไปในที่สุด หมุนวนเป็นวัฏจักรสืบไป เป็นวิถีคิดทางนามธรรมที่ใช้เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ แทนเวลาและวัฏจักร

2. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ

ในประเทศไทยความเชื่อดังกล่าวมีในทุกภูมิภาค และมีในภาคใต้จนกลายเป็นความเชื่อของคนในภาคใต้ด้วย อีกทั้งความเชื่อบางเรื่องยังสัมพันธ์กับสภาพภูมิประเทศในภาคใต้ รวมทั้งอาจเรียกชื่อต่างกัน เช่น ความเชื่อเรื่อง “พญาดือเล” เป็นความเชื่อของชาวเรือและประมงพื้นบ้านภาคใต้ฝั่งทะเลตะวันตก หมายถึงเทพเจ้าแห่งท้องทะเล หรือ พญาสะดือทะเล ประจำทะเลลึก อาจหมายถึงพระวิษณุ (นารายณ์) ในคติพราหมณ์ก็ได้ เพราะพระวิษณุอยู่ในเกษียรสมุทร หรือใน “สะดือทะเล” มีพญาอนันตนาคราชเป็นบัลลังก์ ชาวบ้านที่ออกเรือจับปลากลัวะคลื่นลมพายุซึ่งบางคนเชื่อว่าเกิดจากพญานาคแผ่ลงฤทธิ์ จึงบนบานศาลกล่าวกับพญาดือเลให้คุ้มครอง (สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2548 : 179) ภาคใต้ฝั่งตะวันออก บุคลาธิษฐานถือเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญ เชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติแผ่เร้นอยู่ทุกหนแห่ง เกิดภูมิปัญญาการอนุรักษ์ธรรมชาติ เกี่ยวกับรุกขเทวดา หรือเทพประจำแมกไม้ขึ้น

สร้างเป็นคติให้ตระหนักถึงคุณค่าธรรมชาติ เช่นคติการบูชาพญาไม้ หรือไม้ใหญ่ มีการนำผ้าไปพันรอบต้นเป็นนิมิตหมาย มีการเชนสรวงบูชาประหนึ่งต้นไม้ นั้น มีจิตรวิญญูณ ไม่ละเมิดด้วยประการทั้งปวง คติเรื่องพระภูมิเจ้าที่ ชดชบดี บริถิวนางธรรณี นางมณีเมขลา แม่โพสพ พระอินทร์ พระพายุ เหล่านี้ล้วนมุ่งให้กตัญญูรู้คุณของดิน น้ำ ลม ไฟ และทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น (สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2548 : 25 - 27) คนภาคใต้มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติอันเป็นความคิดนามธรรมร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกันคือให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ

3. ความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย

การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทยนั้น อาศัยหลักที่อาจกล่าวกว้าง ๆ ได้ก็คือ คนไทยมองปรากฏการณ์รูปธรรมที่หลากหลายต่าง ๆ ว่าสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวางไม่ค่อยแบ่งปรากฏการณ์รูปธรรมออกเป็นส่วน ๆ อีกทั้งยังมีหลักศีลธรรมเป็นฐานแห่งความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์รูปธรรมต่าง ๆ นี้ อาจเป็นศีลธรรมของพุทธศาสนา หรือเป็นระบบความเชื่อที่มีมาก่อนที่เราจะนับถือพุทธศาสนาก็ได้ เช่น เรื่องของผีและเทพารักษ์ก็เป็น “ศีลธรรม” อีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญในการสร้างความคิดนามธรรมขึ้น ความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทยจึงมักเกี่ยวโยงกับศีลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2548 : 116 – 122) ความคิดนามธรรมในสังคมไทยมีความเชื่อมโยงกับศีลธรรมและเป็นฐานของปรากฏการณ์ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

4. ศิลปะไทยร่วมสมัย

บทวิเคราะห์ ของ จักรพันธ์ วิลาสสินกุล จากโครงการวิจัย “การวิจารณ์ในฐานะปรากฏการณ์ร่วมสมัยเพื่อพัฒนาความรู้ ด้านสังคมศาสตร์แห่งการวิจารณ์” ในแง่หนึ่งมุ่งความสนใจไปยังผลงานสร้างสรรค์ทางศิลปะร่วมสมัยในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม จึงได้จัดสัมมนาเรื่อง “ปัญญา วิจิตรนสาร : ปรากฏการณ์ศิลปะไทยร่วมสมัย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนศิลป์ของศิลปิน ที่นำความรู้จากอดีตมาสังเคราะห์สร้างขึ้นใหม่ จนพัฒนาเป็นแนวทางเฉพาะตัว

5. การผันแปรทางภาษาทางจิตรกรรมไทยประเพณีสู่ศิลปะร่วมสมัย

ประเด็นที่น่าสังเกตคือ ความผันแปรทางภาษาของจิตรกรรมไทยร่วมสมัย ที่นับว่าเป็นการสืบทอดแก่นของศิลปกรรมโบราณ และมีปัจจัยใดที่เป็นภาษาใหม่ สือร่วมกับคนร่วมสมัย ผลการสัมมนาทำให้เข้าใจชัดเจนขึ้นว่า

5.1 ภาษาทางจิตรกรรมไทยถูกออกแบบมาพร้อมกับเนื้อหาบางประการ ที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ การสื่อความหมายด้วยโครงสร้างภาษาแบบนี้ ผู้สร้าง กับผู้รับต้องอยู่ในบริบทสังคมเดียวกันจึงจะเข้าใจความหมายเดียวกัน

5.2 ความรู้ด้านภาษาจิตรกรรมไทยเป็นสิ่งที่ต้องส่งสืบทอดเฉพาะ การศึกษา เรียนรู้เพื่อเกิดองค์ความรู้จึงสามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้

5.3 ความคิดและจินตนาการของศิลปินเป็นองค์ประกอบสำคัญ เห็นว่า เนื้อหาของจิตรกรรมมีความเป็นนามธรรมสูง การถ่ายทอดความคิดด้วยภาพจึงต้องใช้จินตนาการ ช่วงแต่ละคนจะสามารถถ่ายทอดอารมณ์และจินตนาการส่วนตัว แต่อยู่ภายใต้โครงสร้างภาษาของครู แต่ศิลปินร่วมสมัยแตกต่างออกไป การถ่ายทอด ความคิดส่วนตัวต้องการองค์ประกอบภาพแบบใหม่ ซึ่งการศึกษาแบบตะวันตก เข้ามาช่วย

5.4 การเข้าใจจังหวะ ช่องไฟ การซ้ำ และการเคลื่อนไหวของลายไทย และความซาบซึ้งในความรู้สึกสงบ และความสูงส่งทางจิตใจ ซึ่งกลั่นกรองจากใจ ของช่างโบราณ เป็นแก่นทางสุนทรีย์ แม้จิตรกรรมไทยร่วมสมัยจะปรับเปลี่ยนภาษา ของจิตรกรรมโบราณ เนื้อหาก็คงแตกต่างออกไป แต่ยังยึดแก่นทางสุนทรีย์เอาไว้

5.5 จากบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป จึงต้องแสดงเนื้อหาร่วมสมัยหรือ เรื่องที่เป็นปัจจุบัน และปรับแปรโครงสร้างทางภาษา

5.6 คุณค่าภาพลักษณ์ของจิตรกรรมไทย ไม่ได้ขยายพื้นที่ไปสู่คนส่วนใหญ่ ของประเทศ หากทำได้ศิลปะไทยจึงจะมีความเป็นสาธารณะอย่างแท้จริง

6. สุนทรียศาสตร์ในสังคมที่เปลี่ยนแปลง

จากผลการสัมมนาให้ข้อคิดไว้ว่า การรับ การเสพ งานศิลป์ไทยมีความสัมพันธ์ กับบริบททางสังคมอย่างยิ่ง ประเด็นเรื่องความผันแปรของภาษาและไวยากรณ์

ในจิตรกรรม จุดมุ่งหมายของการสร้างงานศิลปะ ตัวผลงานและการสื่อความหมาย หรือความเป็นสาระของศิลปะล้วนเกี่ยวข้องกับความร่วมมือ หรือความต่างสมัย ของผู้รับกับตัวงาน

ศิลปินร่วมสมัยสามารถเลือกรูปแบบความหมายเชิงสัญลักษณ์ หรือเนื้อหา อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือบางส่วนจากภาพจิตรกรรมโบราณมาใช้ หรือสร้างความหมาย เชิงสัญลักษณ์ขึ้นมาใหม่ หรือการผสมผสานเรื่องราวร่วมสมัยเข้าไว้ด้วย (จักพันธ์ วิลาสสินกุล, 2555 : 11 - 21) จากทัศนะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าจิตรกรรมไทย เป็นภาษาหนึ่ง ภาษาทางทัศนศิลป์ที่มีระเบียบแบบแผนในการแสดงออก และปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นการใช้สัญลักษณ์ การอุปมา เนื้อหาและวิธีการสร้างสรรค์เพื่อสื่อความหมายต่อสังคมเพื่อให้ทัศนศิลป์เป็นสื่อ ร่วมสมัยที่แท้จริง อีกทั้งศิลปะควรมีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของพลวัตทางสังคม

7. ลักษณะเฉพาะของศิลปกรรมภาคใต้

งานศิลปกรรมภาคใต้มีความหลากหลายทั้งลักษณะดั้งเดิมและลักษณะ ผสมผสาน โดยภาพรวมพอแยกลักษณะงานออกได้ดังนี้

7.1 ประเภทสืบต่อมาจากแบบพื้นเมืองโบราณ สมัยอยุธยา สมัยลพบุรี เป็นต้นหรือเป็นแบบดั้งเดิม อันเรียกว่าเป็นแบบ ศิลปะประเพณีนิยม (Traditional Arts) โดยมีพัฒนาการมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ภายในตัวตามยุคสมัยด้วย บางครั้ง อาจเป็นการเลียนแบบของเก่า เมื่อเห็นว่าของโบราณดั้งเดิมสวยงามควรอนุรักษ์

7.2 ประเภทที่ได้อิทธิพลจากกรุงเทพฯ หรือภาคกลาง เนื่องจากมีการติดต่อกับเมืองหลวงอย่างใกล้ชิด บางครั้งก็นำช่างเข้ามา มีการเคลื่อนย้ายศาสนวัตถุสิ่งของ ต่างๆ เข้ามา มีเจ้านายจากเมืองหลวงมาลงทุนสร้าง หรือคนในปักษ์ใต้ไปศึกษา เล่าเรียนมา ทำให้เกิดเป็นแบบศิลปะร่วมสมัยนิยม (Bangkok Arts)

7.3 ประเภทที่รับแบบอย่างอิทธิพลจากจีน เนื่องจากเมืองศูนย์กลางใหญ่ เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา และปัตตานี มีเรือสำเภาแล่นติดต่อค้าขายกับจีนโดยตรง ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นและนำช่างและแบบอย่างศิลปกรรมจีน เช่น เจริญ ศาลา ศาลเจ้า สถาปัตยกรรม นำวัสดุก่อสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ บางครั้งผ่านเมืองท่าเช่น สิงคโปร์ ปีนัง ตลอดจนผ่านมาจากกรุงเทพฯ เป็นต้น จึงเกิดเป็นแบบ ศิลปะจีนท้องถิ่น (Local Chinese Arts) ขึ้น

7.4 ประเภทที่รับแบบอย่างจากตะวันตกและตะวันออกกลาง เนื่องจากมีชาวยุโรป อเมริกา เดินทางเข้ามาค้าขาย มาตั้งคลังสินค้า มายึดดินแดนต่างๆ ตั้งเป็นอาณานิคม เข้ามาเผยแพร่ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมอย่างกว้างขวางมากขึ้นกว่าสมัยอยุธยา จึงเกิดเป็นศิลปะยุคอาณานิคม (Colonial Arts) และการติดต่อกับชาวอาหรับหรือประเทศเพื่อนบ้านที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นเหตุให้ได้รับอิทธิพลแบบอย่างศิลปกรรมจากต่างประเทศเข้ามาทั้งสิ้น (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. 2548 :193)

ศิลปกรรมภาคใต้เกิดจากการผสมผสานรูปแบบดั้งเดิมผสมผสานกับรูปแบบที่ได้รับจากภายนอกเช่นจากเมืองหลวง หรือจากต่างชาติ เกิดการสืบทอด ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปกรรมภาคใต้

วิธีการศึกษาวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเพื่อสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ โดยวิเคราะห์สังเคราะห์บุคคลาธิฐานทางธรรมชาติ หลอมรวมข้อมูลเพื่อสร้างรูปแบบและความหมายทัศนศิลป์ ใช้ทฤษฎีนิยามคำนวณทางจินตนาการ ผสมกับทฤษฎีการรับรู้โดยรวมของเกสโตลท์ ให้สัมพันธ์กับการรับรู้โดยตรงและโดยอ้อม

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจ รวบรวม และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งเอกสารต่างๆ เรื่องความเป็นมา ความสำคัญ โลกทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลาธิฐานทางธรรมชาติและศึกษาการถ่ายทอดความเชื่อเป็นผลงานจิตรกรรมในภาคใต้

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

รวบรวมข้อมูลเรื่องจิตรกรรมฝาผนัง ที่สัมพันธ์กับบุคคลาธิฐานทางธรรมชาติ ในประเด็นความเป็นมา ความสำคัญ วิธีการการใช้ศิลปะแสดงวิถีคตินามธรรม ทางด้านเนื้อหา รูปแบบศิลปะ และอัตลักษณ์เฉพาะของศิลปะในสังคมพหุวัฒนธรรม จำนวน 5 วัดประกอบด้วย

2.2.1 จิตรกรรมฝาผนังวัดป่ายาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.2.2 จิตรกรรมฝาผนังวัดคูเต่า จังหวัดสงขลา

2.2.3 จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ปฐมาวาส จังหวัดสงขลา

2.2.4 จิตรกรรมฝาผนังวัดจะทิ้งพระ จังหวัดสงขลา

2.2.5 จิตรกรรมฝาผนังโรงมหรสพทางวิญญาน วัดสวนโมกขพลาราม
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.3 เก็บรวบรวมข้อมูลจิตรกรรมร่วมสมัยของศิลปินภาคใต้

รวบรวมข้อมูลที่สัมพันธ์กับบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ อัตลักษณ์ทางด้าน
รูปแบบทัศนศิลป์ และการสื่อความหมาย จากผลงานสร้างสรรค์กลุ่มตัวอย่าง
จำนวน 12 ชิ้น ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต และถ่ายภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง อุปกรณ์บันทึกเสียง และ
กล้องบันทึกภาพ

2.4 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เนื้อหาบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ ในประเด็นความเป็นมา
ความหมาย คุณค่า โลกทัศน์ของคนภาคใต้ที่สัมพันธ์กับบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ
และวิธีการคิดเชิงนามธรรมจากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ

วิเคราะห์จิตรกรรมฝาผนัง และจิตรกรรมร่วมสมัยในภาคใต้ที่มีเนื้อหา
สัมพันธ์กับบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ ในประเด็น รูปแบบ การสื่อความหมาย
การใช้สัญลักษณ์ คุณค่า และอัตลักษณ์เฉพาะของศิลปะในสังคมพหุวัฒนธรรม
ใช้สหวิทยาการในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย

2.4.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ สวายน – นับโยด

2.4.2 ทฤษฎีวิถีศึกษาด้านานพื้นบ้าน ตัวเชื่อมและคู่ตรงข้าม ของ
เลวี - สเตราส์

2.4.3 ทฤษฎีสี่เหลี่ยมสัญลักษณ์ ของ เจมส์ คลิฟฟอร์ด (Jame Clifford)

2.4.4 ทฤษฎีการรับรู้ของเกสตาลท์ (Gestalt Theory)

2.4.5 ทฤษฎีการวิเคราะห์คุณค่าจิตรกรรม

2.4.6 ทฤษฎีองค์ประกอบศิลป์

2.5 ขั้นตอนการสังเคราะห์ข้อมูล

สังเคราะห์ หลอมรวม สร้างจินตภาพและสร้างสรรค์ผลงานผ่านทัศนสัญลักษณ์ ประยุกต์ใช้ทฤษฎีใช้ทฤษฎีนิยามคำนวณทางจินตนาการ ผสมกับทฤษฎีการสร้างรูปทรงที่สัมพันธ์กับการรับรู้ของ เกสตอลท์ (Gestalt Theory)

2.6 ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงาน

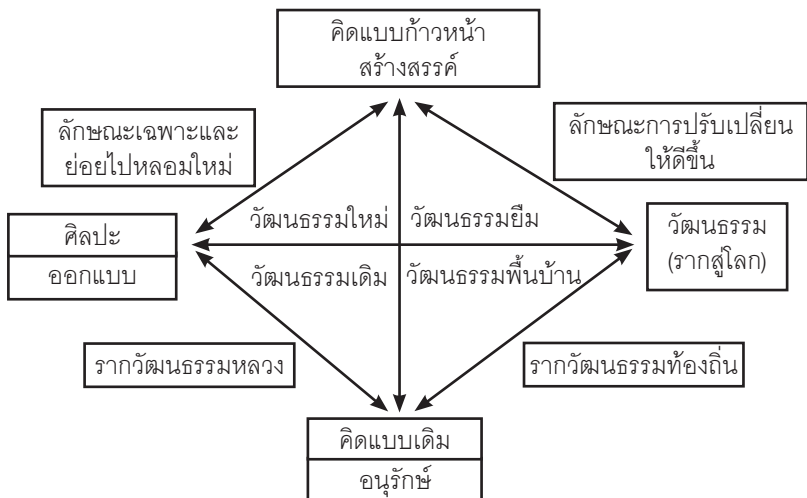
สร้างสรรค์ผลงาน โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบผลงานและให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาผลงานสร้างสรรค์

2.7 ขั้นตอนสรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ตามประเด็นที่ศึกษาและมีภาพประกอบ

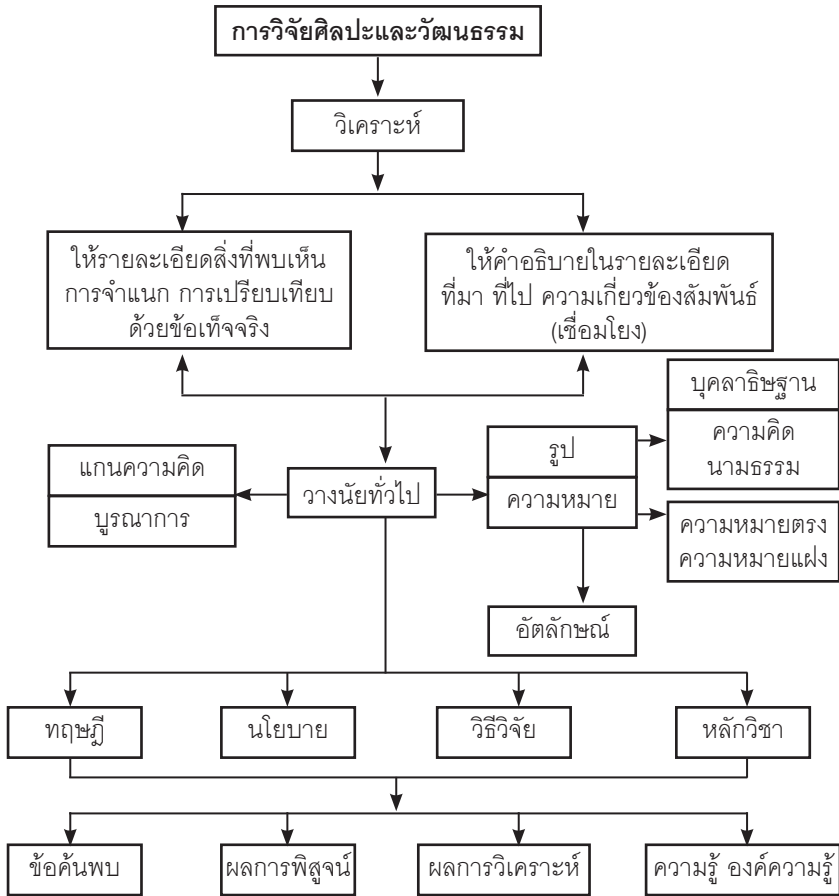
2.8 ขั้นตอนการเผยแพร่งานวิจัย

เผยแพร่บทความทางวิชาการ และจัดนิทรรศการแสดงผลงานสร้างสรรค์

แผนผังที่ 1 สี่เหลี่ยมสัญลักษณ์ (ภาษารหัส รูป ความหมาย รูปธรรม นามธรรม)

ที่มา : ประยุกต์จากสี่เหลี่ยมสัญลักษณ์ ของ เจมส์ คริฟฟอร์ด (2554 : ม.ป.พ.)

แผนผังที่ 2 การวิเคราะห์ศิลปะและวัฒนธรรม

ตารางที่ 1 สิ่งประกอบของบุคคลาธิฐานทางธรรมชาติ : การสร้างรูป
และความหมายทัศนศิลป์จากวิธีคิดแบบนามธรรมของภาคใต้

แนวคิด	ภาษาภาพ	สัญลักษณ์	ความเชื่อที่ศึกษา
มุมมอง	ภาพลักษณ์	รูป	ตำนานและ วรรณกรรมพื้นบ้าน
แนวทาง	- ทฤษฎีการสร้างภาษาภาพ - ทฤษฎีคู่ตรงข้ามและตัวเชื่อม ของ เลวี - สเตวาล์ - ทฤษฎีการรับรู้ของ เกสตอลท์ (Gestalt Theory) - ปรับปรุงจากสี่เหลี่ยมสัญลักษณ์ของ เจมส์ คลิฟฟอร์ด (Jame Clifford)	ความหมาย ความหมายตรง ความหมายแฝง	พุทธศาสนา พราหมณ์ฮินดู เต้า ข่งจื้อ อิสลาม
วิธีการ	อัตลักษณ์	อุดมคติ	สุนทรียภาพ แนวพุทธศาสนา สุนทรียภาพจาก แนวคิดชาวจีน

ผลการศึกษา

1. แนวความคิดรวมของบุคคลาธิฐานทางธรรมชาติ

บุคคลาธิฐานทางธรรมชาติของภาคใต้คือ มีลักษณะเป็นวัฏจักร และเอกภาพ
ของความสัมพันธ์ ระหว่างธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และวัฒนธรรม มีความเป็น
เอกภาพ ทวิลักษณ์ และพหุลักษณ์

1.1 เอกภาพ คือ การรวมเป็นหนึ่งเดียวของ มนุษย์ ธรรมชาติ รูปและนาม
เอกภาพของ ความจริงและอุดมคติ

1.2 ทวิลักษณ์ คือ ความเป็นคู่ คู่ตรงข้าม เช่น หินกับหยาง ขาวกับดำ
มืดกับสว่าง นรกกับสวรรค์ ดึกกับสว่าง ฟากกับดิน เป็นต้น

1.3 พหุลักษณ์ คือ สังคมพหุวัฒนธรรม พหุศิลปวัฒนธรรม

2. การสร้างรูปแบบทัศนศิลป์

วิธีคิดนามธรรมจากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติในภาคใต้ แสดงออกผ่านรูปแบบที่มีส่วนผสมของความจริง อุดมคติ และทัศนสัญลักษณ์

2.1 ทฤษฎีที่ใช้ในการสร้างสรรค์รูปแบบ

2.1.1 ทฤษฎีการรับรู้ ของเกสตัล (Gestalt Theory) คือ การรับรู้ภาพรวม และส่วนรวมย่อยประกอบขึ้นจากส่วนย่อย รวมทั้งการหาความเชื่อมโยง ความเหมือน ความต่าง ส่งผลให้เกิดความคิดรวบยอดทางการรับรู้ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2545 : 105 - 106)

2.1.2 ทฤษฎินิยามคำนวณทางจินตนาการ เป็นการสร้างรูปทรงเชิงอุดมคติและการแสดงออกทางเนื้อหาที่มีความหมาย เข้าใจได้ต่อผู้รับรู้ (สุชาติ สุทธิ, 2544 : 70 - 71)

2.1.3 ทฤษฎีวิธีการศึกษาด้านนพินันของ เลวี - สเตราส์ แนวคิดหลักเรื่อง คู่ตรงข้าม (Binary opposition) และ ตัวเชื่อม (Mediation) เช่น หารัสิ่งที่เป็นคู่ตรงข้าม หารัตัวเชื่อมของคุณสมบัติทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม (ศิริพร ณ กลาง, 2557 : 300) เช่น ใช้ลิง เป็นสัญลักษณ์ แทนความคิดที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง หรือใช้มือที่ร้ายรำ เคลื่อนไหวต่อเนื่องการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ใช้สัญลักษณ์มือที่โอบอุ้ม แทนธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงสรรพชีวิต ความเชื่อจากรากฐานภูมิปัญญาชาวจีน ลัทธิเต๋า ประยุกต์ใช้สัญลักษณ์ของลัทธิเต๋าคือ หยิน หยาง คือคู่ตรงข้ามที่หมุนเวียน เกื้อหนุนเป็นคู่ เช่น มีด กับสว่าน ดำ กับขาว ดีกับชั่ว

3. วิธีการสังเคราะห์ประกอบสร้าง

เกิดจากการหลอมรวมข้อมูล จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ ศึกษาจิตรกรรมพื้นบ้าน และศึกษาจิตรกรรมร่วมสมัย เพื่อสร้างจินตภาพและแสดงออกเป็นผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย รูปแบบอุดมคติ แสดงเอกภาพ วัฏจักร โดยใช้รูปลิง แทนความคิดนามธรรม ใช้รูปแม่แทนเทพหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ ใช้กลุ่มบุคคลแทนสังคมพหุวัฒนธรรม เป็นรูปทรงหลัก และประกอบด้วนรูปทรงย่อยซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ แฝงอยู่ในรูปทรงหลักอย่างกลมกลืนเป็นเอกภาพ

4. การใช้สีเชิงสัญลักษณ์

ทฤษฎีนี้ใช้เพื่อแยกแยะสิ่งที่เชื่อม หาส่งที่มีคุณสมบัติร่วมกัน พ้องกัน กับสิ่งที่ต่างกัน การใช้สีที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ เช่น ใช้สีเหลือง เทียว ส้ม น้ำตาล จักรของฤดูกาลก็มีสีที่สอดคล้องกัน การใช้สีที่เป็นสัญลักษณ์ร่วมสมัย ในยุคสมัยปัจจุบันที่รับรู้ร่วมกัน

การหารูปทรงร่วมกันของสรรพชีวิต รวมทั้งมนุษย์ด้วย คือคุณสมบัติ บางประการที่แสดงถึงความเป็นชีวิต คือ ความเคลื่อนไหว เหมือนมีปีก เกิด เจริญเติบโต เปลี่ยนผันแปรรูปร่างอย่างต่อเนื่อง มีส่วนประกอบสำคัญคือ หัว ตา มือหรือ ปีกที่เคลื่อนไหว สืบสายพันธุ์ และเสื่อมสลายไปตามอายุขัย

5. ทฤษฎีการรับรู้ของเกสทอลท์ (Gestalt Theory)

ทฤษฎีการรับรู้ของเกสทอลท์ คือ การรับรู้ทางการเห็น โดยเชื่อมโยง สิ่ง ที่สัมพันธ์ และแยกแยะสิ่งที่ต่างกัน และประมวลผลเพื่อการรับรู้ภาพรวม

6. หลักการสุนทรียภาพทางทัศนศิลป์

หลักการทางสุนทรียภาพจากแนวคิดชาวจีนคือเอกภาพ และความกลมกลืน อีกทั้งเชื่อว่า ความงามต้องส่งผลถึงความดี ศิลปะจึงจะมีคุณค่า และสุนทรียภาพ แนวพุทธศาสนา คือ ความงามแบบอุดมคติ รวมทั้งการรับรู้สุนทรียภาพแบบอ้อม ซึ่งต้องตีความเพื่อแปลความหมาย

7. หลักการทางทัศนศิลป์

การสร้างจินตภาพเชิงทัศนสัญลักษณ์จากรูปทรง สี เส้น ที่ผสมสัมพันธ์ เชื่อมโยง เพื่อสร้างเอกภาพ และความกลมกลืน เช่น รูปทรงที่แสดงเอกภาพ ความกลมกลืน ในวัฏจักรคือองค์ประกอบในรูปทรงกลม และมีส่วนประกอบ ที่ให้ความรู้สึก หมุนวน เคลื่อนไหว ของรูปสัญลักษณ์

8. อัตลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมภาคใต้

สร้างรูปแบบสร้างสรรคจากอัตลักษณ์จิตกรรมฝาผนัง เช่น รูปแบบของ จิตรกรรมวัดจะทิ้งพระ ภาพโดยรวมสีเหลือง พื้นระนาบของต้นไม้เว้นพื้นสีขาว ซึ่งเป็นสีพื้นของฝาผนัง และตัดเส้นด้วยสีดำ และประยุกต์ใช้ใช้ลวดลายและ

เทคนิคบาติกมาปรับใช้ เช่นลวดลายของผ้าบาติก ประกอบด้วยเส้นและจุด ลวดลายพันธุ์พืชจะผสมผสานภาพสัตว์ที่มีลักษณะเฉพาะแฝงอยู่ในลวดลาย รวมทั้งแสดงอัตลักษณ์จากรูปแบบหนังตะลุง ใช้เส้นผสมจุด สีสว่างสดใส

9. เนื้อหา

เนื้อหาแสดงความคิดนามธรรมจากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ เทพในธรรมชาติ เอกภาพ ความกลมกลืน ความสัมพันธ์ของธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และวัฒนธรรมผลงานสร้างสรรค์

แนวความคิดผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 1 เอกภาพในวิถีคิดนามธรรม

วิถีคิดนามธรรมจากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ เป็นความคิดแบบหลอมรวม ความคิดนามธรรมที่เคลื่อนไหว เป็นพลังแฝง เป็นโลกทัศน์ อุดมคติ และมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติในบริบทของธรรมชาติ มนุษย์ สังคม และศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นเอกภาพ การสร้างจินตภาพโดยใช้ลึงเป็นบุคลาธิษฐานแทนความคิดนามธรรม เป็นสื่อสัญลักษณ์ที่รับรู้ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมภาคใต้

ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 1

ภาพชุดที่ 1 ชื่อผลงาน เอกภาพในวิถีคิดแบบนามธรรม เทคนิค สีอะคริลิก

ความหมายตรง คือความคิดนามธรรมจากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ
เอกภาพ ทวิลักษณ์ พหุวัฒนธรรม

ความหมายแฝง คือวิถีคิดนามธรรมมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของธรรมชาติ
มนุษย์ และสังคมวัฒนธรรม

แนวความคิดผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 2 เอกภาพในธรรมชาติ

เทพในธรรมชาติเป็นผู้ลบล้างกาลให้เกิดวัฏจักรในธรรมชาติ เปรียบเหมือนการร่ายรำอย่างมีจังหวะ ล้วนส่งอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ก่อให้เกิดจินตภาพในรูปแบบบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ เปรียบเหมือนแม่ผู้มีพลัง และมีเมตตาเลี้ยงดูทุกสรรพชีวิต

ภาพชุดที่ 2 ชื่อผลงาน เอกภาพในธรรมชาติ เทคนิค สีอะคริลิก

ความหมายตรง สื่อถึงเทพในธรรมชาติ และสรรพชีวิตที่เคลื่อนไหวสอดคล้องกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ความหมายแฝง คือการสะท้อนความคิดนามธรรมที่มีต่อเทพในธรรมชาติ คือแม่ มีคุณสมบัติ คือ มีเมตตา มีคุณธรรม มีความสำคัญ และยิ่งใหญ่

แนวความคิดผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 3 เอกภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม ได้หลอมรวมผู้คนที่หลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา รวมเป็นคนไทยภาคใต้ที่เชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ เป้าหมายสำคัญของบุคลากรพื้นฐานทางธรรมชาติ คือให้เคารพ เห็นคุณค่าของธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ภาพชุดที่ 3 ชื่อผลงาน เอกภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม เทคนิค สีอะคริลิก

ความหมายตรง สื่อถึงเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เป็นทั้งความจริงที่เป็นรูปธรรม และเป็นความคิดนามธรรมที่ไร้รูปลักษณะ แต่สามารถถ่ายทอดผ่านบุคลากรพื้นฐาน แสดงให้เห็นเอกภาพของโลกมนุษย์ นรก สวรรค์ เห็นอดีต ปัจจุบัน อนาคต และการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

ความหมายแฝง แสดงความงามของการหลอมรวมความแตกต่างหลากหลาย ความมีสีสัน ให้เป็นเอกภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม

ผลงานสร้างสรรค์ ระยะที่ 2

ภาพชุดที่ 4 ชื่อผลงาน เอกภาพในวิถีคตินามธรรม เทคนิค สีอะคริลิก ขนาด 100 x 100 ซม.

ภาพชุดที่ 5 ชื่อผลงาน เอกภาพในธรรมชาติ เทคนิค สีอะคริลิก ขนาด 80 x 80, 80 x 100 ซม.

ภาพชุดที่ 6 ชื่อผลงาน เอกภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม เทคนิค สีอะคริลิก ขนาด 80 x 100 ซม.

สรุป

บุคลากรพื้นฐานทางธรรมชาติ การสร้างรูปและความหมายทัศนศิลป์ สื่อความหมายที่สะท้อนความเชื่อเรื่องเทพในธรรมชาติ ความเป็นไปตามวัฏจักรอย่างมีเป็นเอกภาพ มีลักษณะเป็นเอกภาพ ทวิลักษณ์ พหุลักษณ์ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติมนุษย์ และสังคมวัฒนธรรม

ใช้ทฤษฎีวิธีการวิเคราะห์ตำนานพื้นบ้านของ เลวี - สเตราส์ แนวคิดหลักเรื่อง คู่ตรงข้าม (Binary opposition) และ ตัวเชื่อม (Mediation) สร้างรูปแบบที่สัมพันธ์กับทฤษฎีการรับรู้ของ เกสตัลท์ (Gestalt Theory)

สร้างจินตภาพผ่านรูปแบบบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ ผ่านการสังเคราะห์เพื่อหลอมรวมความจริงจากธรรมชาติที่เป็นรูปธรรม กับความจริงจากการรับรู้แบบนามธรรม สร้างจินตภาพและถ่ายทอดรูปแบบผ่านสร้างสรรค์รูปแบบใหม่เป็นทัศนศิลป์ร่วมสมัย ในแบบอุดมคติเชิงสัญลักษณ์ ใช้รูปแบบศิลปะสะท้อนอัตลักษณ์ทางศิลปะจากสังคมพหุวัฒนธรรม สื่อความหมายแบบตรงและแบบอ้อม อีกทั้งมีเป้าหมายเชิงสุนทรียภาพ

ผลการศึกษาวิจัยและผลงานสร้างสรรค์จะเป็นสื่อและเป็นการสะท้อนความหมายที่แท้จริงของบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ คือให้เห็นความจริงในธรรมชาติ เห็นคุณค่าของธรรมชาติและคุณธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นเอกภาพ สันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมภาคใต้

อภิปรายผล

การศึกษาเอกสาร ศึกษาภาคสนาม การใช้สหวิทยาการในการวิเคราะห์ได้ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ และสังเคราะห์โดยการหลอมรวมเป็นผลงานสร้างสรรค์ในลักษณะของงานทัศนศิลป์ร่วมสมัยขึ้นใหม่ จำนวนสามชุด ที่สัมพันธ์กับสมมติฐานในการสร้างสรรค์ และตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ คือสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ร่วมสมัยจากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ รูปแบบอุดมคติเชิงสัญลักษณ์ สะท้อนโลกทัศน์ของคนภาคใต้ และแสดงมิติสัมพันธ์ของบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ คือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสังคมวัฒนธรรม

การสร้างรูปและความหมายทัศนศิลป์เพื่อสื่อสารและสร้างความคิดนามธรรมที่เป็นเอกภาพร่วมกัน ในความเชื่อเรื่องบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ ที่เห็นธรรมชาติเป็นบุคคลและปฏิบัติต่อเทพในธรรมชาติเหมือนเพื่อนมนุษย์ ให้ความเคารพไม่ละเมิด เป็นผู้ร่วมรับรู้ทุกข์สุขของมนุษย์ ความคิด ความรู้สึกดังกล่าวได้ถ่ายทอด

เพื่อหล่อหลอมความคิดผู้คน ให้มีจิตใจอ่อนโยน มีจริยธรรม เพื่อขยายขอบเขตวิธีคิดดังกล่าวให้เชื่อมความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพความแตกต่างหลากหลาย เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ให้เกิดเอกภาพ ความสันติสุข ในสังคมพหุวัฒนธรรมภาคใต้

การสร้างสรรค์ผลงานแสดงรูปและความหมายทัศนศิลป์ จากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ อันเป็นวิธีคิดนามธรรมของภาคใต้ที่แสดงอัตลักษณ์ทางทัศนศิลป์แสดงถึงการเชื่อมโยงเป็นเอกภาพทางสุนทรียภาพที่มีร่วมกันในพื้นที่สังคมพหุวัฒนธรรมภาคใต้

จากความเป็นมา วัตถุประสงค์ของการวิจัยสร้างสรรค์ที่ตั้งไว้ ค้นพบความหมายของวิธีคิดนามธรรมจากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ หลอมรวมข้อมูลเพื่อสร้างรูปแบบโดยใช้ทฤษฎีนิยามคำนวณทางจินตนาการ ผสมกับทฤษฎีการรับรู้โดยรวมของเกสโตลท์ สัมพันธ์กับการรับรู้โดยตรงและโดยอ้อม อีกทั้งสามารถแสดงอัตลักษณ์ทัศนศิลป์ภาคใต้ รวมทั้งเป็นสื่อเพื่อสร้างการรับรู้ความจริงจากบุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ เช่น อนิจจัง วัฏจักร และเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเป็นเอกภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมภาคใต้

ข้อเสนอแนะ

1. เป็นฐานความรู้ในการศึกษารูปแบบและการสื่อความหมายของลวดลายสัญลักษณ์ ศิลปะในสังคมพหุวัฒนธรรม
2. เป็นแนวทางศึกษาวิจัย วิธีการผสมผสาน หรือ การหลอมรวมรูปธรรมกับนามธรรมในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ
3. สามารถขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่การศึกษามหาวิทยาลัยในเอเชีย เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์

เอกสารอ้างอิง

จักพันธุ์ วิลาลินีกุล. (2555). **ปัญญา วิจินธนสาร : ปรากฏการณ์ศิลปะไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : คมบาง.

เจมส์ คลิฟฟอร์ด. (2554). **ฟ้าเดียวกัน**. แปลโดย ประชา สุขิวิธานนท์. กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน.

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. (2548). **ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้**. กรุงเทพฯ : สวีริยาสาส์.

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2545). **ประวัติศาสตร์ศิลป์และการออกแบบ**. กรุงเทพฯ : อีแอนด์ไอคิว.

ศิราพร ณ ถลาง. (2557). **ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนานนิทานพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สิทธิ์ บุตรอินทร์. (2554). **ปรัชญาเปรียบเทียบมนุษยนิยมตะวันออกกับตะวันตก**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์บุ๊คส์.

สุกัญญา บำรุงสุข. (2555). **อ่านอินเดีย ประวัติศาสตร์นิพนธ์อินเดีย ก่อน ค.ศ. 1947**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

สุชาติ สุทธิ. (2544). **คู่มือการสอน สุนทรียภาพของชีวิต**. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2548). **รู้จักทักษิณ**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2548). **ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม : การทะลุกรอบและกับดักของความคิดแบบคู่ตรงกันข้าม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์บุ๊คเซนเตอร์.

ราชันย์ นิลวรรณภา³ (Rachan Nilawanapa)³

บทความวิจัยเรื่อง ลำเพลินบ้านแพง : การปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการศึกษาหมอลำเพลินในชุมชนบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีความมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของ ลำเพลินบ้านแพง 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของลำเพลินบ้านแพง 3) เพื่อศึกษา การปรับตัวของลำเพลินบ้านแพงในยุคโลกาภิวัตน์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม ข้อมูล ได้แก่ การสังเกต และการสัมภาษณ์ นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนา วิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ลำเพลินบ้านแพงมีประวัติความเป็นมาแบ่งออกเป็น 6 ยุค คือ ยุคบุกเบิก พ.ศ. 2514 ยุคเฟื่องฟู พ.ศ. 2516 - 2518 ยุคถดถอย พ.ศ. 2519 ยุคใหม่ พ.ศ. 2520 - 2526 ยุครุ่งเรืองชื่อเสียง พ.ศ. 2530 - 2545 และ ยุคปัจจุบัน พ.ศ. 2545 - 2560 2) ลำเพลินบ้านแพงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

Received : April 8, 2020 ; Revised : May 28, 2020 ; Accepted : June 10, 2020

นักแสดง ดนตรี ชุดเครื่องแต่งกาย บทกลอนลำ เวทีและแสงเสียง และรูปแบบการแสดง 3) ลำเพลินบ้านแพงเกิดการปรับตัวจากสภาพปัญหาด้านองค์ประกอบ และใช้วิธีเรียนรู้ ปรับปรุง ปรับเปลี่ยน และปรับใช้เพื่อการดำรงอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์

คำสำคัญ : หมอลำเพลิน, ลำเพลินบ้านแพง, การปรับตัว, โลกาภิวัตน์

Abstract

The research article titled Lam Plern Ban Phaeng: Adaptation in the Globalization aimed to study Mo Lam groups in Ban Phaeng, Ban Phaeng Subdistrict, Kosum Phisai District, Maha Sarakham Province. The objectives of this study were to; 1) explore the history of Lam Plern Ban Phaeng; 2) investigate the performance components of Lam Plern Ban Phaeng and; 3) study the adaptation of Lam Plern Ban Phaeng. The research instruments were an observation, and an interview. The descriptive analysis was employed to propose the results. The findings are as follows. 1) Lam Plern Ban Phaeng covers 6 periods including the beginning period in 1971, the golden period in 1973-1974, the recession period in 1976, the revival period in 1977-1983, the reputation flourishing period in 1987-2002 and the current period in 2002 – 2017. 2) The performance components of Lam Plern Ban Phaeng consisted of performer, musicians, costumes, Klon lam texts, stage, light and sound system, and step of the performance. 3) Lam Plern Ban Phaeng was adapted from the problem of composition and use learning, update, modification and deployment to exist in the globalization era.

Keyword : Mo Lamplern, Lamplern Banphaeng, Adaptation, Globalization

บทนำ

ลำเพลิน หรือ หมอลำเพลิน เป็นการแสดงหมอลำหมู่ประเภทหนึ่งในภาคอีสาน ที่ถูกตั้งชื่อขึ้นตามจังหวัดการลำที่เรียกว่า จังหวัดลำเพลิน หรือ ทำนองลำเพลิน โดยมีลักษณะการแสดงที่ได้รูปแบบมาจากวงดนตรี เช่น การร้อง การฟ้อน การเต้น การแต่งกาย และการใช้เครื่องดนตรีประกอบการแสดง เป็นต้น (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, 2547 : 14) ในปัจจุบัน คณะหมอลำเพลิน จัดเป็นกลุ่มคณะหมอลำที่กำลังจะสูญหายไป จากแวดวงการแสดงหมอลำในภาคอีสาน เนื่องจากได้รับความนิยมจากผู้ชมน้อยลง (สงกรานต์ นามวงษา (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้ให้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 14 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2561.)

บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นอีกหนึ่งชุมชน ในภาคอีสาน ที่มีความสำคัญด้านการแสดงลำเพลินนับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2514 เป็นต้นมา โดยชุมชนบ้านแพงมีการก่อตั้งคณะลำเพลินมาแล้วทั้งหมด 9 คณะ ได้แก่ คณะอ่อนตาพัฒนาลำเพลิน คณะท.สามัคคี คณะส.ทองนาถ คณะสายทองรุ่งตะวัน คณะหนึ่งในตำบล คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง คณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน คณะเมขลาลำเพลิน และคณะเมขลารุ่งลำเพลิน ในปัจจุบัน ชุมชนบ้านแพงมี คณะหมอลำเพลินที่ดำเนินกิจการอยู่เพียง 2 คณะ คือ หมอลำคณะสาวน้อยเพชร บ้านแพง และหมอลำคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน (บุญพรรค อวบอ้วน (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้ให้สัมภาษณ์). ที่ศาลาประชาคมชุมชนบ้านแพง หมู่ที่ 11 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2561.)

ในปัจจุบัน หมอลำคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง และคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน เป็นคณะหมอลำที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนบ้านแพงในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และมีความสำคัญต่อแวดวงการแสดงหมอลำในภาคอีสาน ในฐานะที่เป็น คณะหมอลำหมู่ ที่ใช้ทำนองลำเพลินเพียงสองคณะที่ยังคงอยู่ และได้รับความนิยม จากผู้ชมในภาคอีสานมาอย่างต่อเนื่องกว่า 4 ทศวรรษ

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี คณะหมอลำ ทั้งสองคณะได้เผชิญกับสภาพปัญหาที่หลากหลาย และได้มีการปรับตัวเพื่อให้

สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ ด้วยความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาคณะหมอลำเพลินในชุมชนบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม คือ คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง และคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน

จากการสืบค้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ที่ผ่านมามีผู้ศึกษาเกี่ยวกับคณะหมอลำเพลินในภาคอีสานอยู่จำนวนหนึ่ง เท่าที่พบเป็นการศึกษาในประเด็นด้านความเป็นอยู่ทางสังคม เศรษฐกิจของผู้สร้างและผู้แสดงหมอลำเพลิน (พรชัย เขียวสาคร, 2536) และศึกษาในประเด็นแนวทางการพัฒนาการแสดงของคณะหมอลำเพลิน (ณัฐพงษ์ ภารประดับ, 2555) ในส่วนของการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา และการปรับตัวของคณะหมอลำเพลิน ปัจจุบันยังมีการกล่าวถึงค่อนข้างน้อย และเป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจอยู่มาก ในแวดวงการศึกษา ด้านการแสดงหมอลำของชาวอีสาน

บทความนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและการปรับตัวของคณะหมอลำเพลิน ในหัวข้อเรื่อง ลำเพลินบ้านแพง : การปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่ออธิบายถึงสภาพปัญหาและวิธีปรับตัวของคณะหมอลำเพลินต่อการดำรงอยู่ในภาคอีสานยุคปัจจุบัน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของลำเพลินบ้านแพง
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของลำเพลินบ้านแพง
3. เพื่อศึกษาการปรับตัวของลำเพลินบ้านแพงในยุคโลกาภิวัตน์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ลำเพลินบ้านแพง หมายถึง คณะหมอลำที่ใช้การลำทำนองลำเพลินประกอบการแสดง โดยมีสำนักงานคณะหมอลำตั้งอยู่ที่ชุมชนแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ หมอลำคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง และคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน

สภาพปัญหา หมายถึง ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงาน และการดำรงอยู่ของหมอลำคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง และคณะบัวริมบึงร่งลำเพลิน

ยุคโลกาภิวัตน์ หมายถึง ยุคปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านการใช้ เทคโนโลยีต่าง ๆ โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ และส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของหมอลำ คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง และคณะบัวริมบึงร่งลำเพลิน

การปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ หมายถึง การปรับเปลี่ยนองค์ประกอบเพื่อ การดำรงอยู่ของหมอลำคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง และคณะบัวริมบึงร่งลำเพลิน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สำหรับแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการแสดง ของ (เต็มสิริ บุญยสิงห์, 2522 : 248) กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการแสดงและการแสดงจะมีความสมบูรณ์ ได้นั้น ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบที่สำคัญต่าง ๆ ได้แก่ นักแสดง เครื่องแต่งกาย ดนตรี บทเพลง ลีลา วิธีการแสดง เทคนิค สี เสียง องค์ประกอบเหล่านี้ต้องผสมกลมกลืนกัน ได้อย่างเหมาะสม ผลของการแสดงจึงจะสมบูรณ์และเกิดสุนทรียะ

2. แนวคิดการปรับตัวระหว่างวัฒนธรรม ของ Ting-Toomey (อ้างถึงใน ธาณิษฐ์ กองแก้ว, 2544 : 16) ได้สร้างแนวคิดการปรับตัวระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural adaptation) กล่าวว่า การปรับตัวระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural adaptation) พิจารณาได้ 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยแรก เหตุที่จะก่อให้เกิดการปรับตัว (Antecedent factors) สามารถพิจารณาได้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับระบบ (System-level factor) ระดับบุคคล (Individual-level factor) และระดับระหว่างบุคคล (Interpersonal-level factor) ปัจจัยที่สอง ผลที่เกิดจากการปรับตัว (Outcome factor) มาจากความทับซ้อนกันที่เกิดขึ้นจากขบวนการปรับตัวก่อให้เกิดความสับสนในอัตลักษณ์ (Identity confusion) และสูญหายของอัตลักษณ์ (Identity loss) ดังนั้นผลที่เกิดจากการปรับตัว จึงนำไปสู่การมีแวดล้อมที่พึงพากันและมีเครือข่ายทางวัฒนธรรมใหม่เกิดขึ้น

3. แนวคิดโลกาภิวัตน์ทางสังคมและวัฒนธรรม ของ (พรณพิลาศ กุลดิลก, 2560 : 59) กล่าวว่า โลกาภิวัตน์ได้กระตุ้นให้เกิดการไหลเวียนของวัฒนธรรมโลกได้ในปริมาณที่มากขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อที่มีความสำคัญในการแพร่กระจาย และผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเหมือนกันมากขึ้น หรือที่เรียกว่า วัฒนธรรมป๊อป (Pop Culture) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของประเทศต่าง ๆ ไปในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และโลกาภิวัตน์ได้ผลักดันให้วัฒนธรรมท้องถิ่นโดดเด่นขึ้นมา เกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมโลกกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้เกิดความแตกต่างภายใต้ความเหมือนโดยมีอินเทอร์เน็ตเป็นแรงผลักดัน

จากแนวคิดและทฤษฎีทั้ง 3 ประการ ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการศึกษาเรื่อง ลำเพลินบ้านแพง : การปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ คือ แนวคิดองค์ประกอบการแสดง ใช้ศึกษาเรื่ององค์ประกอบของคณะหมอลำ แนวคิดการปรับตัวระหว่างวัฒนธรรม และแนวคิดโลกาภิวัตน์ทางสังคมและวัฒนธรรม ใช้ศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ สภาพปัญหา และการปรับตัวของลำเพลินบ้านแพงในยุคโลกาภิวัตน์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องลำเพลินบ้านแพง : การปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยในครั้งนี้เลือกพื้นที่ในการศึกษา คือ 1) ชุมชนบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของคณะหมอลำเพลิน คือ คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง และคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน 2) ชุมชนในเขตพื้นที่ภาคอีสานที่คณะหมอลำได้เดินทางไปทำการแสดง ใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มประชากรที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้องกับคณะหมอลำเพลิน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ ผู้นำชุมชน 5 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน และชาวบ้านในชุมชน 30 คน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ หัวหน้าคณะหมอลำ 5 คน หัวหน้าฝ่ายงานในคณะหมอลำ 10 คน และนักแสดงในคณะหมอลำ 10 คน 3) กลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants) ได้แก่ กลุ่มผู้ชมการแสดงคณะหมอลำเพลิน 200 คน แบ่งเป็นคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง 100 คน และคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน 100 คน

ใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด และ จังหวัดกาฬสินธุ์ รวมประชากรที่ศึกษาวิจัยทั้ง 3 กลุ่ม จำนวน 265 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสังเกต (Observation) ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าร่วมรับชมการแสดงสดของคณะหมอลำ และทำการบันทึกข้อมูล การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Observation) เป็นการบันทึกข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวของคณะหมอลำ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) สำหรับเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หัวหน้าคณะหมอลำ รวมถึงบุคลากรในหมอลำ และ 3) แบบสอบถามเชิงสำรวจ (Questionnaire) ใช้เก็บข้อมูลด้านความประทับใจของกลุ่มบุคคลทั่วไปที่เป็นผู้ชมภายในงาน กับประเด็นคำถามเกี่ยวกับความประทับใจด้านการนำเสนอการแสดง และด้านองค์ประกอบการแสดง โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายเพื่อให้ได้ผู้ตอบแบบสอบถามตามจำนวนที่กำหนดไว้ใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดกาฬสินธุ์ นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการใช้โปรแกรม SPSS วิเคราะห์ข้อมูลหาค่าความถี่และค่าร้อยละที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม

สรุปผลการศึกษา

1. ประวัติความเป็นมาของลำเพลินบ้านแพง

ชุมชนบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีประวัติการก่อตั้งคณะหมอลำเพลินในชุมชนแบ่งออกเป็นยุคต่างๆ ได้แก่ 1) ยุคแรก ยุคบุกเบิก (พ.ศ. 2514) ชุมชนบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีการก่อตั้งลำเพลินคณะแรกในปี พ.ศ. 2514 คือ คณะอ่อนตาพัฒนาลำเพลิน สำนักงานตั้งอยู่ที่ชุมชนบ้านแพงหมู่ที่ 1 ก่อตั้งโดยนายอ่อนตา นาพูน ซึ่งเป็นอดีตนักแสดงหมอลำที่อพยพมาจากอำเภอลืออำนาจ จังหวัดมหาสารคาม ต่อมาในปี พ.ศ. 2515 คณะอ่อนตาพัฒนาลำเพลินได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดแข่งขันการแสดงหมอลำเพลินชิงแชมป์ที่จังหวัดขอนแก่น ส่งผลให้ได้รับความสนใจจากชาวบ้านแพงเป็นอย่างมาก 2) ยุคที่สอง ยุคเฟื่องฟู (พ.ศ. 2516 – 2518)

เป็นยุคที่คณะหมอลำเพลินในชุมชนบ้านแพง ก่อตั้งขึ้นในระยะเวลาที่ต่อเนื่องกัน ผลจากการก่อตั้งคณะลำเพลินเกิดขึ้นคณะแรกในชุมชน ทำให้ชาวบ้านแพงเห็นว่ามีรายได้จากการรับงานแสดงหมอลำสามารถสร้างฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัวได้อย่างรวดเร็ว ในเวลาต่อมาจึงมีผู้สนใจก่อตั้งคณะหมอลำในชุมชนเพิ่มขึ้น ด้วยหวังว่าจะแสวงหารายได้จากการรับงานแสดงหมอลำ โดยปี พ.ศ. 2516 ในชุมชนบ้านแพงหมู่ที่ 11 ได้มีการก่อตั้งคณะท.สามัคคี มีหัวหน้าคือนายทำสีหาโคตร ต่อมาปี พ.ศ. 2517 ในชุมชนบ้านแพงหมู่ที่ 1 ได้มีการก่อตั้งคณะส.ทองนาถ มีหัวหน้าคณะคือนายลอด สอนทะเดช และได้มีการก่อตั้งคณะสายทองรุ่งตะวัน มีหัวหน้าคณะคือนายเขียน วันทา ต่อมาปี พ.ศ. 2518 ในชุมชนบ้านแพงหมู่ที่ 11 ได้มีการก่อตั้งคณะหนึ่งในตำบล มีหัวหน้าคณะคือนายสงบ ด้านชัยภูมิ ต่อมา 3) ยุคที่สาม ยุคดุดอย (พ.ศ. 2518 – 2519) ชุมชนบ้านแพงมีคณะหมอลำทั้งหมด 5 คณะ คือ คณะอ่อนตาพัฒนาลำเพลิน คณะท.สามัคคี คณะส.ทองนาถ คณะสายทองรุ่งตะวัน และคณะหนึ่งในตำบล ในช่วงปี พ.ศ. 2518 คณะหมอลำเพลินแต่ละคณะต่างก็ประสบปัญหาที่หลากหลาย เช่น ปัญหาขาดนักแสดง ปัญหาทางด้านการเงิน ปัญหาอุบัติเหตุ และปัญหาการขาดงานจ้างแสดง โดยปัญหาดังกล่าว ส่งผลกระทบให้คณะลำเพลินได้ทยอยปิดตัวลงอย่างต่อเนื่องภายในปี พ.ศ. 2518 – 2519 4) ยุคที่สี่ ยุคใหม่ (พ.ศ. 2520 – 2526) ถึงแม้ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2518 – 2519 คณะลำเพลินในชุมชนแพงได้ปิดตัวลง แต่ชุมชนบ้านแพงก็ยังมีชาวบ้านที่ให้ความสนใจด้านการแสดงหมอลำเพลินอยู่จำนวนหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอดีตนักแสดงหมอลำในชุมชน ที่มุ่งมั่นอยากจะก่อตั้งคณะหมอลำเป็นของตนเอง เพื่อแสวงหารายได้จากการรับงานแสดง ต่อมาชุมชนบ้านแพงได้เริ่มมีการก่อตั้งคณะหมอลำเพลินขึ้นอีกครั้ง และนับเป็นยุคใหม่ของคณะหมอลำเพลินในชุมชนบ้านแพง โดยปี พ.ศ. 2520 ในชุมชนบ้านแพงหมู่ที่ 14 ได้มีการก่อตั้งหมอลำคณะสวน้อยเพชรบ้านแพง มีนายสงกรานต์ นามวงษา เป็นหัวหน้าคณะ ต่อมาปี พ.ศ. 2522 ในชุมชนบ้านแพงหมู่ที่ 13 ก่อตั้งคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน มีนายแหล่ ทบแป เป็นหัวหน้าคณะ และต่อมาปี พ.ศ. 2523 ในชุมชนบ้านแพงหมู่ที่ 11 มีการก่อตั้ง คณะเมขลาลำเพลิน โดยมีนายประสิทธิ์ วันดี เป็นหัวหน้าคณะ และในปี พ.ศ. 2526 หมอลำคณะเมขลาลำเพลินได้ปิดตัวลง เนื่องจากประสบปัญหาด้าน

การบริหารจัดการ ภายในปี พ.ศ. 2526 นายสำราญ นามมนตรี อดีตนักแสดง หมอลำคณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง และคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน ได้เข้าซื้ออุปกรณ์ การแสดงจากคณะเมขลารุ่งลำเพลิน และได้ก่อตั้งคณะหมอลำขึ้นใหม่อีกครั้ง ในชุมชน บ้านแพงหมู่ที่ 14 คือ คณะเมขลารุ่งลำเพลิน และนับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา ชุมชนบ้านแพงจึงมีคณะลำเพลินที่รับงานแสดงอยู่ 3 คณะ คือ คณะสาวน้อย เพชรบ้านแพง คณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน และคณะเมขลารุ่งลำเพลิน โดยไม่ปรากฏ การก่อตั้งคณะหมอลำเพิ่มขึ้นอีก 5) ยุคที่ห้า คือ ยุคสร้างชื่อเสียง (พ.ศ. 2530 - 2545) จากคณะลำเพลินที่ดำเนินกิจการในชุมชนบ้านแพง 3 คณะ คือ คณะสาวน้อยเพชร บ้านแพง คณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน และคณะเมขลารุ่งลำเพลิน หัวหน้าคณะลำเพลิน แต่ละคณะได้สร้างชื่อเสียงของคณะหมอลำโดยเริ่มจากการผลิตผลงานการแสดง ที่มีคุณภาพและรับงานแสดงในราคาจ้างที่ไม่แพงเกินไป จากนั้นได้มีการส่ง คณะหมอลำเข้าร่วมการแข่งขันการแสดงหมอลำที่จัดขึ้นตามหน่วยงานต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ภาคอีสาน และได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติต่าง ๆ มากมาย เช่น คณะสาวน้อย เพชรบ้านแพง ในปี พ.ศ. 2533 ได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานสมเด็จพระ เทพฯ ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม ในปี พ.ศ. 2540 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 และในปี พ.ศ. 2543 ได้รับรางวัลชนะเลิศ การแข่งขันลำเพลินชิงแชมป์ภาคอีสาน ที่จังหวัดขอนแก่น สำหรับหมอลำคณะ บัวริมบึงรุ่งลำเพลิน ในปี พ.ศ. 2535 ได้รับรางวัลชนะเลิศถ้วยพระราชทานสมเด็จพระ เทพฯ ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม และในปี พ.ศ. 2540 รางวัลเชิดชูเกียรติคณะหมอลำเพลินดีเด่น ที่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี สำหรับ หมอลำคณะเมขลารุ่งลำเพลิน ในปี พ.ศ. 2536 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 การแข่งขันลำเพลินชิงโล่พระราชทานสมเด็จพระเทพฯ ที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม และในปี พ.ศ. 2543 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 การประกวด หมอลำชิงแชมป์ภาคอีสาน ที่จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น และ 6) ยุคที่หก คือ ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2545 – 2560) นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา คณะลำเพลิน ในชุมชนแพงประสบปัญหาการจ้างงานแสดงที่มีน้อยลง เนื่องจากกลุ่มเจ้าภาพและ กลุ่มผู้ชมนิยมจ้างมหรสพรูปแบบอื่น เช่น ภาพยนตร์ วงดนตรี และหมอลำชิง เป็นต้น ภายในปี พ.ศ. 2545 หมอลำคณะเมขลารุ่งลำเพลินได้ปิดตัวลงเนื่องจากขาดการ

จ้างงานแสดงและบุคลากรส่วนใหญ่ได้ขอลาออกไปประกอบอาชีพอื่น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนบ้านแพงไม่ปรากฏการก่อตั้งคณะหมอลำเพิ่มขึ้นอีก และมีคณะหมอลำเพลินที่เปิดกิจการเพียง 2 คณะ คือ หมอลำคณะสวน้อยเพชรบ้านแพง และหมอลำคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน โดยคณะหมอลำเพลินได้มีการสืบทอดการบริหารจัดการจากรุ่นก่อตั้ง รุ่นทายาท เพื่อให้คณะหมอลำสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ โดยในยุคปัจจุบัน หมอลำคณะสวน้อยเพชรบ้านแพง มีหัวหน้าคณะคือนายยมนิล นามวงษา และนายมานชัย นามวงษา สำนักงานคณะหมอลำตั้งอยู่บ้านเลขที่ 126 ชุมชนบ้านแพงหมู่ที่ 14 และหมอลำคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน มีหัวหน้าคณะคือ นางสาวนีย์ คอนโพธิ์ศรี นายทรงศิลป์ คอนโพธิ์ศรี นายสุทัศน์ ทบแป และนายชัชวาล ทบแป สำนักงานคณะหมอลำตั้งอยู่บ้านเลขที่ 118 ชุมชนบ้านแพงหมู่ที่ 13 (บุญพรรค อวบอ้วน (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศาลาประชาคมชุมชนบ้านแพง หมู่ที่ 11 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2561)

2. องค์ประกอบของลำเพลินบ้านแพง

จากการศึกษาองค์ประกอบของลำเพลินบ้านแพง พบว่า ลำเพลินบ้านแพงมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายส่วน ประกอบด้วย นักแสดง ดนตรี ชุดเครื่องแต่งกาย บทกลอนลำ เวทีแสงเสียง และรูปแบบการแสดง โดยผู้วิจัยได้จัดกลุ่มองค์ประกอบของลำเพลินบ้านแพงเพื่อให้เห็นถึงระบบโครงสร้างการทำงานภายในที่มีความชัดเจนยิ่งขึ้น แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ด้านบุคลากร ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง และด้านการนำเสนอการแสดง ดังนี้

2.1 ด้านบุคลากร ลำเพลินบ้านแพงเป็นคณะหมอลำหมู่ที่มีบุคลากรภายในคณะไม่ต่ำกว่า 200 – 300 คน โดยบุคลากรของลำเพลินบ้านแพง ประกอบด้วย

- 1) หัวหน้าคณะ ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมระบบการทำงานทั้งหมดภายในคณะ
- 2) หัวหน้าฝ่าย ทำหน้าที่ประสานงานและรับคำสั่งงานจากหัวหน้าคณะ เพื่อช่วยควบคุมดูแลการทำงานของสมาชิกในคณะ
- 3) นักแสดง เป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่ที่สุดในคณะหมอลำทำหน้าที่เป็นผู้สวมบทบาทต่างๆ ในแต่ละช่วงการแสดง ประกอบด้วย นักร้อง หมอลำ และหางเครื่อง
- 4) ช่างเทคนิคและคอนวอย ทำหน้าที่ออกแบบควบคุมดูแล ติดตั้ง และจัดเก็บอุปกรณ์ประกอบการแสดง

2.2 ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ลำเพลินบ้านแพงใช้ในการแสดง ประกอบด้วย 1) ชุดเครื่องแต่งกาย ใช้สำหรับกลุ่มนักแสดงและมีการใช้งานหลากหลายรูปแบบ เช่น ชุดนักร้อง ชุดหมอลำ ชุดทางเครื่อง และชุดฟ้อนเสริม เป็นต้น 2) เวที เป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่นักแสดงใช้ทำการแสดง และในช่วงเวลาที่ทำการแสดงใช้เป็นที่พักอาศัยของกลุ่มนักแสดงและสมาชิกในคณะ 3) ไฟแสงสี ใช้ส่องสว่างให้แก่นักแสดงบนเวทีและใช้ประกอบการแสดงเพื่อให้ความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และ 4) เครื่องเสียงและระบบเสียง ใช้สำหรับประกอบการแสดงและเป็นเครื่องมือสื่อสารกับผู้ชม

2.3 ด้านการนำเสนอการแสดง เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาการแสดงและวิธีการแสดง ประกอบด้วย 1) บทกลอนลำ โดยส่วนใหญ่ลำเพลินบ้านแพงนิยมใช้บทกลอนลำ 2 แบบ ได้แก่ แบบแรก กลอนลำตามเนื้อเรื่องที่คณะหมอลำแต่งขึ้นเพื่อใช้ในการแสดงนิทานพื้นบ้าน ส่วนใหญ่เป็นกลอนลำทำนองลำเพลิน และแบบที่สอง บทกลอนลำที่ไม่เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่แสดงและเป็นบทกลอนลำในรูปแบบเพลงสมัยนิยม 2)ดนตรี ได้แก่ นักดนตรี และเครื่องดนตรี ทำหน้าที่บรรเลงบทเพลงประกอบการแสดง โดยในปัจจุบันลำเพลินบ้านแพงมีเครื่องดนตรีหลากหลายชนิดและส่วนใหญ่นิยมใช้เครื่องดนตรีสากล ได้แก่ กลองชุด กลองทอมไฟฟ้า คีย์บอร์ด เบส กีตาร์โซโล่ กีตาร์คอร์ด แซกโซโฟน ทรอมโบน และทรมเป็ต เป็นต้น 3) รูปแบบการแสดง ได้แก่ ช่วงฝึกซ้อม ช่วงเตรียมการแสดง ช่วงทำการแสดง และช่วงพักวง และ 4) ช่องทางและโอกาสในการแสดง ได้แก่ การรับงานแสดง และการประชาสัมพันธ์

3. การปรับตัวของลำเพลินบ้านแพงในยุคโลกาภิวัตน์

ผู้วิจัยพบว่า ลำเพลินบ้านแพงเกิดการปรับตัวจากสภาพปัญหาในองค์ประกอบต่าง ๆ โดยมีประเด็นปัญหาและวิธีการปรับตัวเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นเพื่อให้เห็นถึงปัญหาและวิธีการปรับตัวของลำเพลินบ้านแพงที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ลำดับประเด็นสำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ด้านบุคลากร 2) ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง และ 3) ด้านการนำเสนอการแสดง สรุปได้ดังนี้

3.1 สภาพปัญหาและการปรับตัวด้านบุคลากร

สำหรับประเด็นปัญหาและการปรับตัวด้านบุคลากร เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในคณะ ประกอบด้วย นักแสดง หัวหน้าคณะ ช่างเทคนิค และคณวอย มีประเด็นสำคัญดังนี้

3.1.1 ปัญหาและการปรับตัวระหว่างหัวหน้าคณะกับสมาชิกในคณะ เกิดจากการควบคุมระบบการทำงานของหัวหน้าคณะที่มีต่อสมาชิกในคณะ โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญ คือ ประการแรก ปัญหาการประชุมจัดแผนงานที่ไม่ต่อเนื่อง เกิดจากหัวหน้าคณะรวบรวมบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ เพื่อทำการประชุมได้ยาก เพราะมีระยะเวลาการทำงานที่ไม่ตรงกันและมีสิ่งแวดล้อมการทำงานที่ไม่เอื้อต่อการจัดประชุม ประการที่สอง ปัญหาสมาชิกไม่เคารพต่อกฎกติกาของคณะหมอลำ ปัญหานี้เกิดจากหัวหน้าคณะไม่เข้มงวดต่อการใช้กฎระเบียบของคณะ ขาดการทำข้อตกลงร่วมกันกับสมาชิกในคณะ และให้อิสระในการทำงานของสมาชิกมากเกินไป จนนำไปสู่การไม่เคารพกันและกัน และสมาชิกขาดการให้ความร่วมมือต่อหัวหน้าคณะ และประการที่สาม ปัญหาขาดสวัสดิการให้แก่สมาชิกในคณะ ปัญหานี้เกิดจากงบประมาณที่หัวหน้าคณะจัดเตรียมไว้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกไม่เพียงพอ ทำให้สมาชิกได้รับการดูแลที่ไม่ทั่วถึง และสมาชิกขาดแรงจูงใจขาดความเชื่อมั่นในการทำงาน ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปรับตัวในการควบคุมระบบการทำงานของหัวหน้าคณะ ที่เห็นเด่นชัดคือ ประการแรก การจัดประชุมวางแผนการทำงานและทำข้อตกลงร่วมกัน โดยหัวหน้าคณะได้มีการจัดประชุมสมาชิกในทุกฝ่ายงานเพื่อชี้แจงภาระหน้าที่ที่แต่ละสมาชิกต้องรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดความชัดเจนต่อการทำงานมากขึ้น และตลอดช่วงปฏิบัติงานของสมาชิก หัวหน้าคณะได้มีการติดตามผลการทำงาน นำปัญหาที่เกิดขึ้นมาชี้แจงในที่ประชุม และทำการแก้ไขปัญหาร่วมกันกับสมาชิก เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้รอบด้านมากขึ้น ประการที่สอง การมีกติกาในการทำงานร่วมกัน โดยหัวหน้าคณะได้มีการทำข้อตกลงร่วมกันกับสมาชิกเพื่อควบคุมพฤติกรรมการทำงานของสมาชิกให้มีความรับผิดชอบต่องาน และมีสังคมการทำงานที่เป็นระบบระเบียบมากขึ้น รวมถึงเพื่อสร้างแวดล้อมการทำงานที่มีความยุติธรรมต่อกัน สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีเหตุและผล ประการที่สาม การเซ็นสัญญาจ้างงาน โดยหัวหน้าคณะได้นำวิธี

การทำงานแบบสัญญาจ้างมาปรับใช้ในคณะหมอลำ โดยสัญญาจ้างจะมีลักษณะเป็นสัญญารายเดือน และสัญญารายปี ในสัญญาจ้างประกอบด้วยข้อตกลงในการทำงานร่วมกันที่ถูกต้องตามกฎหมาย ส่งผลให้คณะหมอลำมีความมั่นคงด้านการทำงานร่วมกันมากขึ้น ประการที่สี่ หัวหน้าคณะมีสวัสดิการให้แก่สมาชิก หัวหน้าคณะได้มีการคุ้มครองดูแลสมาชิกตลอดช่วงการทำงานร่วมกัน และมุ่งเน้นการดูแลสมาชิกอย่างทั่วถึง ด้วยการอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกและสร้างขวัญกำลังใจต่อการทำงานร่วมกัน ด้วยการมีสวัสดิการที่ดีให้แก่สมาชิก เช่น มีค่าเบี้ยเลี้ยงในช่วงที่เดินทางไปทำการแสดง มีค่ารักษาพยาบาลตลอดช่วงการทำงาน และมีการเพิ่มค่าแรงตามระยะเวลาการทำงาน เป็นต้น และประการที่ห้า การจัดกิจกรรมนันทนาการในคณะหมอลำ เป็นวิธีการปรับตัวที่หัวหน้าคณะได้นำมาปรับใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างแวดล้อมการทำงานภายในคณะให้มีความสามัคคี และมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีต่อกันระหว่างหัวหน้าคณะและสมาชิก รวมถึงการมีแวดล้อมการทำงานที่ดีระหว่างสมาชิกกับสมาชิก โดยการจัดกิจกรรมนันทนาการแต่ละครั้ง หัวหน้าคณะจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วย เพื่อเรียนรู้พฤติกรรมการทำงานร่วมกันของกลุ่มสมาชิก สำหรับการจัดกิจกรรมนันทนาการในคณะหมอลำส่วนใหญ่จะจัดปีละครั้ง ก่อนถึงช่วงฝึกซ้อมการแสดง เช่น กิจกรรมแข่งขันกีฬา กิจกรรมทำความสะอาดชุมชน เป็นต้น

3.1.2 ปัญหาและการปรับตัวระหว่างกลุ่มสมาชิกกับหัวหน้าคณะ
เกิดการให้ความร่วมมือต่อการทำงานของสมาชิกในคณะที่มีต่อหัวหน้าคณะ โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญที่พบ คือ ประการแรก ปัญหาการไม่เคารพต่อกฎกติกาของคณะหมอลำ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง โดยส่วนใหญ่สมาชิกให้เหตุผลว่าหากทำตามกฎระเบียบจะรู้สึกว่าตนเองถูกกดดันจากการทำงานมากเกินไป และทำให้ไม่สนุกกับการทำงาน ส่งผลให้หัวหน้าคณะควบคุมระบบการทำงานได้ยาก และเกิดการไม่เคารพต่อกันระหว่างหัวหน้าคณะกับสมาชิก และประการที่สอง ปัญหาสมาชิกปกปิดความสามารถพิเศษของตนเอง ปัญหานี้เกิดจากสมาชิกขาดความมั่นใจในการทำงาน ขาดการเข้าสังคมกับกลุ่มเพื่อนร่วมงาน และขาดการนำเสนอทักษะความสามารถของตนเองต่อหัวหน้าคณะ จึงส่งผลให้สมาชิกเสียโอกาสที่จะได้รับการพิจารณาหน้าที่การทำงานที่ดียิ่งขึ้น และเสียโอกาสในการได้รับพิจารณา

การเพิ่มค่าแรงที่จะได้รับจากหัวหน้าคณะ ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปรับตัวของกลุ่มสมาชิกในการให้ความร่วมมือกับหัวหน้าคณะ ที่เห็นเด่นชัดคือ ประการแรก สมาชิกให้ความสำคัญต่อกฎกติกาของคณะหมอลำมากขึ้น เป็นการปรับตัวที่เกิดขึ้นจากกลุ่มสมาชิกมีแวดล้อมการทำงานที่ดี และการมีเพื่อนร่วมงานที่ดีที่ของกลุ่มสมาชิก นำไปสู่การเกิดความรับผิดชอบต่อการงานและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ส่งผลให้หัวหน้าคณะสามารถควบคุมระบบการทำงานได้คล่องตัวมากขึ้นและคณะหมอลำมีระบบการทำงานที่พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ประการที่สอง สมาชิกสร้างแวดล้อมการทำงานที่ดี เป็นพฤติกรรม การปรับตัวที่เริ่มจากตัวสมาชิก เพื่อสร้างแวดล้อมการทำงานที่ดี ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน หัวหน้าคณะ รวมถึงการเข้าหาผู้หลักผู้ใหญ่ ที่ถูกต้องตามกาลเทศะ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นว่า สมาชิกได้มีการปรับตัว และมีความพร้อมที่จะยอมรับในข้อผิดพลาดของตนเองและพร้อมที่จะได้รับข้อพัฒนาต่างๆ ที่หัวหน้าคณะ ผู้อาวุโส หรือเพื่อนร่วมงานได้แนะนำ ว่ากล่าว และตักเตือน และประการที่สาม สมาชิกกล้าคิดและกล้าแสดงออกเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น เป็นผลที่เกิดจากสมาชิกปรับตัวต่อแวดล้อมการทำงาน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและหัวหน้าคณะ โดยได้รับการสนับสนุนการคิด การพูด หรือพฤติกรรมการแสดงออกจากกลุ่มเพื่อนร่วมงานและหัวหน้าคณะในทางสร้างสรรค์ ส่งผลให้สมาชิกใช้ชีวิตประจำวันในคณะหมอลำได้อย่างมีความสุข มีความภาคภูมิใจจากการทำหน้าที่น้อยลง

3.1.3 ปัญหาและการปรับตัวระหว่างกลุ่มบุคลากรกับกลุ่มบุคลากรเกิดจากการทำงานร่วมกันของกลุ่มสมาชิกในคณะ โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญที่พบคือ ประการแรก ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบต่อกันในการทำงาน ปัญหานี้เกิดจากพฤติกรรมของสมาชิกหรือเพื่อนร่วมงานขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยสมาชิกบางคนมีพฤติกรรมบ่ายเบี่ยงงาน หรือมีพฤติกรรมทิ้งงาน เพื่อให้เพื่อนร่วมงานทำหน้าที่แทน ประการที่สอง ปัญหาการใช้คำพูดที่ไม่สุภาพในการทำงาน ปัญหานี้เกิดจากพฤติกรรมของสมาชิกและเพื่อนร่วมงานใช้คำพูด หรือภาษาที่ไม่สุภาพสื่อสารต่อกัน และในบางครั้งสมาชิกมีพฤติกรรมนำคำล้อเลียนต่างๆ มาพูดจาเสียดสีต่อกันจนนำไปสู่การทะเลาะวิวาทในคณะหมอลำ และประการที่สาม ปัญหาสมาชิก

มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน ปัญหานี้เกิดจากสมาชิกและเพื่อนร่วมงานขาดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และมีลักษณะการทำงานที่เป็นส่วนตัวมากเกินไป ซึ่งย้อนแย้งกับสิ่งแวดล้อมการทำงานในคณะหอคำที่ส่วนใหญ่สมาชิกต้องทำงานเป็นกลุ่ม จากพฤติกรรมดังกล่าว ทำให้ตัวสมาชิกขาดเพื่อนร่วมงานที่ดี นำไปสู่การนิินทาซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปรับตัวของกลุ่มสมาชิกในการทำงานร่วมกัน ที่เห็นเด่นชัด คือ การมีทัศนคติที่ดี พุดดี และให้เกียรติเพื่อนร่วมงาน โดยสมาชิกได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกระดำเนินชีวิตการทำงานร่วมกันกับเพื่อนร่วมงานโดยรู้จักใช้เหตุและผลมากขึ้น โดยเริ่มต้นจากตัวของสมาชิกให้รู้จักการมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน มีความรับผิดชอบหน้าที่ มีความเกรงใจต่อเพื่อนร่วมงาน มีการสื่อสารกันด้วยคำพูดที่สุภาพ และมีความอ่อนน้อมถ่อมตนเพื่อสร้างมิตรภาพที่ดีต่อกัน

3.2 ด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง

สำหรับปัญหาและการปรับตัวด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ องค์ประกอบด้านชุดเครื่องแต่งกาย และด้านเวทีและแสงเสียงของลำเพลินบ้านแพง สรุปได้ดังนี้

3.2.1 สภาพปัญหาและการปรับตัวด้านชุดเครื่องแต่งกาย เป็นสภาพปัญหาและการปรับตัวที่เกิดจากองค์ประกอบด้านชุดเครื่องแต่งกายเกี่ยวข้องกับฝ่ายนักแสดง รวมถึงการออกแบบ การใช้งาน และการดูแลรักษา โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญที่พบ คือ ประการแรก ปัญหาการใช้ชุดและเครื่องแต่งที่ชำรุดในการแสดง ปัญหานี้เกิดจากนักแสดงไม่มีเวลาตรวจสอบความชำรุดของชุดเครื่องแต่งกายก่อนนำไปใช้ในการแสดง เมื่อนักแสดงพบว่าชุดที่ใช้ชำรุดขณะทำการแสดง หรือมีผู้ชมทักท้วงว่านักแสดงใช้ชุดเครื่องแต่งกายที่ชำรุดในขณะที่กำลังทำการแสดง ทำให้นักแสดงเกิดความไม่มั่นใจต่อการแสดงและทำให้ผู้ชมเกิดความไม่ประทับใจต่อการรับชมการแสดง ประการที่สอง ปัญหาการออกแบบชุดเครื่องแต่งกายที่ไม่หลากหลาย ปัญหานี้เกิดจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบชุดเครื่องแต่งกายนักแสดงที่ยังขาดความหลากหลายด้านการนำเสนอ โดยปัญหานี้พบมากที่สุดในการออกแบบชุดเครื่องแต่งกายของหางเครื่องที่มีการใช้ชุดเครื่องแต่งกายไม่โดดเด่นและไม่ทันสมัย เช่น การใช้สีของชุด การประดับตกแต่งชุด

เป็นต้น และประการที่สาม ปัญหาการจัดเก็บชุดเครื่องแต่งกายไม่เป็นระบบระเบียบ ปัญหานี้เกิดจากนักแสดงไม่ค่อยมีระเบียบวินัยในการจัดเก็บชุดเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะชุดเครื่องแต่งกายที่ใช้ส่วนรวม มีบ่อยครั้งที่นักแสดงใช้ชุดเครื่องแต่งกายแบบทิ้งขว้าง และกระจัดกระจาย และไม่ให้ความสำคัญต่อสภาพของชุดเครื่องแต่งกายหลังการใช้งาน ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปรับตัวด้านชุดเครื่องแต่งกายของลำเพลินบ้านแพง ที่เห็นเด่นชัดคือ การจัดหน้าที่ฝ่ายงานออกแบบดูแล และซ่อมบำรุงชุดเครื่องแต่งกาย โดยหัวหน้าคณะได้มีการจัดหน้าที่ฝ่ายงานด้านการแต่งกาย เพื่อทำหน้าที่ออกแบบชุดและซ่อมบำรุงชุดเครื่องแต่งกายให้นักแสดง รวมถึงที่ทำหน้าที่จัดระบบระเบียบและควบคุมพฤติกรรมการใช้ชุดเครื่องแต่งกายของนักแสดงให้มีวินัยมากยิ่งขึ้น เช่น นักแสดงสามารถนำชุดส่วนตัว หรือชุดของคณะมาส่งซ่อมบำรุงก่อนที่จะทำการแสดงได้ และถ้าฝ่ายซ่อมบำรุงพบเห็นนักแสดงมีการใช้งานชุดเครื่องแต่งกายแบบทิ้งขว้าง ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย จนเป็นเหตุให้ชุดเครื่องแต่งกายชำรุด ก็จะมีการหักเงินค่าบำรุงรักษาชุดเครื่องแต่งกาย (ยมนิล นามวงษา (ผู้ให้สัมภาษณ์), เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 14 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2561.)

3.2.2 สภาพปัญหาและการปรับตัวด้านเวทีและฉาก เป็นสภาพปัญหาและการปรับตัวที่เกิดจากองค์ประกอบด้านเวที ของลำเพลินบ้านแพง เกี่ยวข้องกับการออกแบบ การใช้งาน และการดูแลรักษา โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญที่พบ คือ ประการแรก ปัญหาการออกแบบเวทีและฉากขาดความน่าสนใจ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับฝ่ายช่างเทคนิคในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ออกแบบเวทีและฉากน้อยเกินไป ส่งผลให้เวทีและฉากของคณะหมอลำดึงดูดความสนใจจากผู้ชมได้น้อย ประการที่สอง ปัญหาโครงสร้างเวทีและฉากไม่มั่นคงแข็งแรง ปัญหานี้เกิดจากช่างเทคนิคและคอนวอยขาดการตรวจสอบสภาพความมั่นคงแข็งแรงของเวทีและฉากก่อนการใช้งานและหลังการติดตั้ง เนื่องจากการใช้เวทีของคณะหมอลำเป็นเวทีลอยและติดตั้งในที่โล่ง เมื่อเกิดลมกรรโชกส่งผลให้เวทีคณะหมอลำสั่นคลอนและเสี่ยงต่อการโค่นล้มได้ง่าย ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปรับตัวด้านเวทีของลำเพลินบ้านแพง ที่เห็นเด่นชัด คือ ประการแรก การออกแบบเวทีและฉากด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

โดยช่างเทคนิคได้นำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้อำนวยความสะดวกแบบเวทีและฉาก ด้วยการวาดภาพจำลองเป็นโมเดลเวทีและฉาก และนำเสนอผลการออกแบบเวทีและฉากให้แก่หัวหน้าคณะเพื่อทำการปรับปรุงแก้ไขด้านโครงสร้างเวที และลดรายละเอียดให้สอดคล้องต่อการแสดง ก่อนที่จะทำการผลิตและทำการติดตั้ง ส่งผลให้ช่างเทคนิคสามารถระบาระยะเวลาในการแก้ไขปัญหาข้อผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นต่อการออกแบบเวทีและฉากได้ง่ายยิ่งขึ้น และประการที่สอง มีการตรวจสอบสภาพอุปกรณ์ก่อนทำการติดตั้งและหลังการติดตั้งเวทีและฉากทุกงานแสดง เพื่อเป็นการรับประกันความปลอดภัยจากการใช้เวทีและฉากก่อนที่จะทำการแสดง และเพื่อเป็นการป้องกันเวทีและฉากโค่นล้มขณะที่กำลังทำการแสดง หรือในสภาพแวดล้อมที่เกิดพายุลมกรรโชก (มานชัย นามวงษา (ผู้ให้สัมภาษณ์), เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตติก (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 14 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561.)

3.2.3 สภาพปัญหาและการปรับตัวด้านแสงและเสียง เป็นสภาพปัญหาและการปรับตัวที่เกิดจากองค์ประกอบด้านแสง คือ ไฟแสงสี และเสียง คือ ระบบเสียง เครื่องเสียง ของลำโพงบ้านแพง เกี่ยวข้องกับช่างเทคนิค คอวนอย และการใช้เทคโนโลยี โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญที่พบ คือ ประการแรก อุปกรณ์ไฟแสงสีขาดการตรวจสอบและการบำรุงรักษา ปัญหานี้เกิดช่างเทคนิคขาดการตรวจสอบสภาพของไฟแสงสีที่ใช้ส่องสว่างในการแสดง ก่อนที่จะทำการแสดง เมื่อถึงช่วงทำการแสดงมีบ่อยครั้งที่ไฟแสงสีมีลักษณะอาการดับและไม่พร้อมใช้ประกอบการแสดง ส่งผลให้เวทีทำการแสดงมืดเกินไป ผู้ชมมองเห็นนักแสดงไม่ชัดเจน ประการที่สอง การประดับไฟแสงสีผิดตำแหน่ง ปัญหานี้เกิดจากช่างเทคนิคขาดแผนการติดตั้งไฟแสงสีและขาดการจัดประชุมคอวนอยเพื่อชี้แจงตำแหน่งการติดตั้ง ส่งผลให้ระดับของไฟแสงสีส่องสว่างบนเวทีทำการแสดงไม่ทั่วถึง ทำให้ผู้ชมมองเห็นนักแสดงไม่ชัดเจน และทำให้การนำเสนอการแสดงในภาพรวมไม่น่าติดตาม ประการที่สามการติดตั้งระบบเสียงและเครื่องเสียงล่าช้าเกินไป ปัญหานี้เกิดจากความผิดพลาดด้านการบริหารเวลาของช่างเทคนิคและคอวนอยในการติดตั้งระบบเสียงและเครื่องเสียงให้ทันกับช่วงเวลาทำการแสดง ประการที่ดีปัญหาการใช้ระบบแสงสีและเสียงล่าช้าไม่ทันสมัย ปัญหานี้เกิดจากความพร้อม

ด้านงบประมาณในการลงทุนปรับเปลี่ยนระบบแสงสีและเสียงของคณะหอคำ ให้มีความทันสมัย โดยเห็นได้จากการใช้อุปกรณ์ควบคุมที่มีเทคโนโลยีล้ำหลังเกินไป ทำให้มีรูปแบบการนำเสนอต่อผู้ชมไม่หลากหลาย ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปรับตัวด้านแสงและเสียงของลำเพลินบ้านแพง ที่เห็นเด่นชัด คือ ประการแรก มีการตรวจสอบสภาพอุปกรณ์ไฟแสงสีทุกครั้งก่อนติดตั้ง โดยหัวหน้าฝ่ายเทคนิคและคอนวอย ได้ทำการตรวจสอบอุปกรณ์ไฟแสงสีทุกงานแสดง เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดของระบบไฟแสงสีที่อาจเกิดขึ้นขณะที่ทำการแสดง ขณะเดียวกันช่างเทคนิคได้ชี้แจงตำแหน่งการติดตั้งไฟแสงสีให้แก่คอนวอยเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดในการติดตั้งแสงสีผิดตำแหน่ง และประการที่สอง หัวหน้าคณะปรับระบบแสงและเสียง ให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้น โดยช่างเทคนิค มีเครื่องมืออุปกรณ์พิเศษที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการควบคุมระบบแสงและเสียง เพื่อเพิ่มรูปแบบการนำเสนอ งานแสงและเสียงให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น เช่น การมีบอร์ดควบคุมโทนสีของไฟ และการมีบอร์ดควบคุมเสียงด้วยปุ่มรีโมท หรือ ควบคุมระบบเสียงผ่านทางระบบออนไลน์ เป็นต้น (ยมนิล นามวงษา (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตติก (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 14 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2561.)

3.3 ด้านการนำเสนอการแสดง

สภาพปัญหาและการปรับตัวด้านการนำเสนอการแสดง เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านบทกลอนลำ ด้านดนตรี และด้านรูปแบบการแสดง โดยมีประเด็นสำคัญที่พบดังนี้

3.3.1 สภาพปัญหาและการปรับตัวด้านบทกลอนลำ เป็นสภาพปัญหาและการปรับตัวเกี่ยวกับองค์ประกอบด้านบทกลอนลำ เกี่ยวข้องกับผู้ประพันธ์บทกลอนลำ การใช้ทำนองลำ และการใช้เรื่องราวที่แสดง โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญที่พบ คือ ประการแรก ปัญหาขาดผู้ประพันธ์บทกลอนลำ ปัญหานี้ เกิดจากคณะหอคำขาดผู้ประพันธ์บทกลอนลำเพลิน และขาดการใช้บทกลอนลำเพลินแบบใหม่ที่มีเนื้อหาเข้ากับยุคสมัย ส่งผลให้คณะหอคำจำเป็นต้องนำบทกลอนลำที่เคยแสดงกลับมาใช้ซ้ำและทำให้มีเรื่องราวที่น่าแสดงไม่หลากหลาย และประการที่สอง ปัญหานักแสดงไม่ถนัดการใช้ทำนองลำและขับร้องบทกลอนลำได้น้อย

ปัญหานี้เกิดจากการเรียนรู้ด้านการใช้ทำนองลำและการฝึกท่วงทกลอนลำของนักแสดงมีน้อยเกินไป โดยเฉพาะการทำนองลำเพลินและการใช้บทกลอนลำเพลินที่นักแสดงหมอลำส่วนใหญ่ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ขบร้องได้ยากกว่าทำนองอื่นๆ เพราะต้องใช้พลังลมปราณค่อนข้างมากในออกเสียงและเอื้อนเสียง ดังนั้นจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปรับตัวด้านบทกลอนลำของลำเพลินบ้านแพงที่เห็นเด่นชัดคือ ประการแรก หัวหน้าคณะแสวงหาผู้ประพันธ์บทกลอนลำผ่านทางอินเทอร์เน็ต หัวหน้าคณะได้ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประพันธ์บทกลอนลำ เช่น การค้นหารายชื่อผู้เชี่ยวชาญ หรือข้อมูลของผู้รับงานเกี่ยวกับการประพันธ์บทกลอน จากนั้นได้ติดต่อว่าจ้างการประพันธ์บทกลอนลำเพื่อการพัฒนาด้านการใช้กลอนลำให้มีความหลากหลาย และมีเนื้อหาบทกลอนลำที่เข้ากับยุคสมัย ประการที่สอง นักแสดงหมอลำใช้อินเทอร์เน็ตเสริมความรู้ด้านการขบร้องบทกลอนลำ ปัจจุบันเทคโนโลยีการใช้อินเทอร์เน็ตมีความสะดวกและเข้าถึงนักแสดงหมอลำ และนักแสดงได้ใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูล ฝึกฝน และเรียนรู้การใช้บทกลอนลำอื่นๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ต่อการแสดงได้ เพื่อให้การขบร้องและการใช้บทกลอนลำของนักแสดงมีความหลากหลายและมีคุณภาพมากขึ้น (เสาวนีย์ คอนโพธิ์ศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์), เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตติก (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 13 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม, เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2561.)

3.3.2 สภาพปัญหาและการปรับตัวด้านดนตรี เป็นสภาพปัญหาและการปรับตัวองค์ประกอบด้านดนตรี เกี่ยวข้องกับนักดนตรีและรูปแบบการบรรเลงดนตรี โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญที่พบ คือ ปัญหาการบรรเลงดนตรีติดขัดไม่ต่อเนื่อง ปัญหานี้เกิดจาก นักดนตรีขาดการจัดประชุมงานก่อนที่จะบรรเลงดนตรี จึงส่งผลให้เกิดการสื่อสารต่อกันที่ผิดพลาด และเกิดความสับสนต่อลำดับการบรรเลงดนตรี ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปรับตัวด้านดนตรีของลำเพลินบ้านแพงที่เห็นเด่นชัดคือ การจัดประชุมนักดนตรีก่อนถึงเวลาทำการแสดง โดยหัวหน้าคณะและหัวหน้าฝ่ายดนตรี ได้มีการจัดประชุมนักดนตรีทุกคน เพื่อให้ทุกนักดนตรีทำความเข้าใจต่อลำดับการแสดง หากนักดนตรีมีข้อสงสัยหรือปัญหาต่อการบรรเลงดนตรีก็จะสามารถแก้ไขปัญหาล่วงหน้านั้นได้ก่อนถึงช่วงเวลาที่ต้องทำการแสดง และ

ประการที่สอง การปรับปรุงแบบการบรรเลงดนตรีด้วยการใช้เครื่องดนตรีหลากหลายชนิด โดยนักดนตรีได้มีการใช้เครื่องดนตรีสากลหลากหลายชนิดมาบรรเลงประกอบการแสดง โดยเฉพาะการใช้เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า ที่จากเดิมมีเพียง 1 ชนิด คือ แซกโซโฟน ได้มีการใช้เครื่องดนตรีเพิ่มขึ้น คือ ทรัมเปต และท롬โบน เพื่อให้การบรรเลงดนตรีมีคุณภาพและหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ นักดนตรีได้เรียนรู้เทคนิคการบรรเลงดนตรีเพิ่มเติม และได้สำรวจข้อมูลความนิยมในกลุ่มผู้ชมผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต เกี่ยวกับเรื่องการใช้จังหวะดนตรี เพื่อให้รูปแบบการบรรเลงดนตรีมีความทันสมัยและมีความหลากหลาย (สุขสันติ ทบแป (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 13 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561.)

3.3.3 สภาพปัญหาและการปรับตัวด้านการนำเสนอการแสดง เป็นสภาพปัญหาและการปรับตัวองค์ประกอบด้านรูปแบบการแสดง ประกอบด้วย การฝึกซ้อม การเตรียมการแสดง และช่องทางในการแสดง โดยมีประเด็นปัญหาสำคัญที่พบ คือ ประการแรก ปัญหาขาดการบริหารเวลาในช่วงฝึกซ้อม เกิดจากหัวหน้าคณะรวบรวมบุคลากรฝ่ายการแสดงเข้าเฝ้ากำหนดเวลา ทำให้กระชั้นชิดต่อวันเวลาที่คณะหมอลำต้องเปิดทำการแสดง ส่งผลให้คณะหมอลำขาดความพร้อมด้านนักแสดงและการนำเสนอการแสดง ประการที่สอง ปัญหาการแสดงซ้ำเดิม ปัญหานี้เป็นผลมาจากระยะเวลาการฝึกซ้อมที่ไม่เพียงพอ ส่งผลให้การแสดงในแต่ละช่วงของคณะหมอลำขาดการนำเสนอที่หลากหลาย ด้วยระยะเวลาการฝึกซ้อมที่มีอยู่อย่างจำกัด คณะหมอลำจึงได้มีการนำชุดการแสดงเดิมมาใช้แสดง และประการที่สาม ปัญหาการเข้าถึงเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเพื่อการประชาสัมพันธ์ ปัญหานี้เกิดจากความพร้อมด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการประชาสัมพันธ์ของคณะหมอลำที่ล่าช้าเกินไป และขาดฝ่ายงานด้านการผลิตสื่อโฆษณาในคณะหมอลำซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความนิยมในกลุ่มผู้ชมยุคปัจจุบัน ที่ส่วนใหญ่ผู้ชมได้เลือกใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลข่าวสารการแสดงหมอลำ และใช้เป็นช่องทางติดต่อว่าจ้างงานแสดง จึงส่งผลให้คณะหมอลำค่อนข้างเสียโอกาสที่จะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น และมีช่องทางการติดต่อรับการจ้างงานแสดงน้อยลง ดังนั้น จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่การปรับตัวด้านการนำเสนอการแสดงของลำเพลินบ้านแพง

ที่เห็นเด่นชัดคือ ประการแรก การจัดตารางฝึกซ้อม หัวหน้าคณะได้มีการประชุมฝ่ายการแสดง และได้จัดทำตารางการฝึกซ้อมเพื่อการบริหารเวลาในการฝึกซ้อมและเข้มงวดต่อการฝึกซ้อม เพื่อให้การแสดงมีความพร้อมก่อนที่จะถึงวันทำการแสดง ประการที่สอง มีวิธีการนำเสนอการแสดงให้หลากหลายมากขึ้น หัวหน้าคณะและหัวหน้าฝ่ายการแสดงได้ทำการประชุมเพื่อจัดลำดับการแสดง โดยมีการเปรียบเทียบผลงานการแสดงที่ผ่านมา รวมกันระดมความคิดเพื่อผลิตผลงานการแสดงที่มีความแปลกใหม่ และแตกต่างจากผลงานการแสดงที่ผ่านมา รวมถึงได้ทำการสำรวจการแสดงของคณะหมอลำแต่ละคณะผ่านการใช้อินเทอร์เน็ต เพื่อป้องกันการแสดงซ้ำเดิมและป้องกันการคัดลอกวิธีการนำเสนอการแสดง ประการที่สาม คณะหมอลำรับงานแสดงแบบงานปลีกผสมกับงานเปิดวิก เป็นวิธีการเพิ่มช่องทางด้านรายได้ และโอกาสในการแสดงของคณะหมอลำ โดยหัวหน้าคณะได้ใช้วิธีการรับงานแสดงทั้งแบบงานปลีกและงานเปิดวิก โดยงานปลีกคืองานจ้างจากเจ้าภาพในช่วงเทศกาลงานประเพณี และงานเปิดวิกคือ งานเก็บบัตรเข้าชมการแสดงหลังจากผ่านช่วงเทศกาลงานประเพณี หรือช่วงที่คณะเว้นว่างจากงานปลีก เพื่อให้คณะหมอลำมีรายได้เพิ่มขึ้น และเพิ่มโอกาสให้ผู้ชมได้ชมการแสดงมากขึ้น และประการที่สี่ คณะหมอลำใช้อินเทอร์เน็ตในการเผยแพร่ผลงานแสดงและสร้างกลุ่มแฟนคลับ โดยหัวหน้าคณะได้มีการจัดตั้งฝ่ายประชาสัมพันธ์ในการผลิตสื่อและเผยแพร่ผลงานการแสดงผ่านอินเทอร์เน็ต และเลือกใช้สังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์ โดยมีการสร้างเว็บไซต์คณะหมอลำในสังคมออนไลน์เป็นช่องทางหลักในการเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องต่อกลุ่มผู้ชมยุคปัจจุบัน ที่ได้เลือกใช้สังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการติดตามข้อมูลข่าวสารการแสดงหมอลำ ในปัจจุบันคณะหมอลำมีผู้ชมติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในสังคมออนไลน์เป็นจำนวนมาก และมีผู้ชมในฐานะแฟนคลับของคณะหมอลำ จำแนกได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแฟนคลับในฐานะผู้ชมการแสดงหมอลำ กลุ่มแฟนคลับในฐานะพ่อยกแม่ยกนักแสดงหมอลำ และกลุ่มแฟนคลับในฐานะสร้างสื่อโฆษณาคณะหมอลำ (มานชัย นามวงษา (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 14 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561.)

จากสภาพปัญหาและการปรับตัวของลำเพลินบ้านแพง จะเห็นได้ว่า ลำเพลินบ้านแพงมีวิธีการปรับตัวหลากหลายวิธี เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นถึงการปรับตัวของลำเพลินบ้านแพงในทัศนคติของผู้ชม ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามสำรวจความประทับใจของผู้ชมที่มีต่อการแสดงของลำเพลินบ้านแพง ใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งเป็นผู้ชมคณะสว่นน้อยเพชรบ้านแพง 100 คน และผู้ชมคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน 100 คน โดยประเด็นที่ใช้ในแบบสอบถามเกี่ยวข้องกับด้านรูปแบบการแสดง ได้แก่ ช่วงเพลงลูกทุ่ง ช่วงการแสดงตลก ช่วงการแสดงลำเรื่องต่อกลอน ช่วงเตี้ยลา และด้านองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ นักแสดง ชุดเครื่องแต่งกาย ดนตรี เวทีและแสงเสียง บทกลอนลำและเรื่องที่แสดง พบว่า หมอลำคณะสว่นน้อยเพชรบ้านแพง ในจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 100 คน ด้านรูปแบบการแสดง ผู้ชมประทับใจการแสดงช่วงเพลงลูกทุ่ง มากที่สุด ร้อยละ 38 รองลงมาเป็นการแสดงช่วงลำเรื่องต่อกลอน ร้อยละ 29 และการแสดงช่วงเตี้ยลา ร้อยละ 21 ส่วนช่วงการแสดงที่ผู้ชมประทับใจน้อยที่สุด คือ ช่วงการแสดงตลก ร้อยละ 12 ในด้านองค์ประกอบการแสดง พบว่า ผู้ชมประทับใจองค์ประกอบการแสดงด้านชุดเครื่องแต่งกาย เวทีและแสงเสียง มากที่สุด ร้อยละ 24 รองลงมาเป็นความประทับใจองค์ประกอบด้านดนตรี ร้อยละ 22 และองค์ประกอบด้านนักแสดง ร้อยละ 15 ส่วนองค์ประกอบที่ผู้ชมประทับใจน้อยที่สุด คือ ด้านเรื่องและบทกลอนลำที่แสดง ร้อยละ 14 หมอลำคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน พบว่า ในจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 100 คน ด้านรูปแบบการแสดง ผู้ชมประทับใจการแสดงช่วงลำเรื่องต่อกลอน มากที่สุด ร้อยละ 42 รองลงมา เป็นการแสดงช่วงเพลงลูกทุ่ง ร้อยละ 28 และช่วงการแสดงตลก ร้อยละ 22 ส่วนช่วงการแสดงที่ผู้ชมประทับใจน้อยที่สุด คือ การแสดงช่วงเตี้ยลา ร้อยละ 11 และในด้านองค์ประกอบการแสดง พบว่า ผู้ชมประทับใจองค์ประกอบการแสดงด้านเรื่องและบทกลอนลำที่แสดง ร้อยละ 31 รองลงมาเป็นองค์ประกอบด้านเวทีและแสงเสียง ร้อยละ 27 องค์ประกอบด้านนักแสดง ร้อยละ 18 และองค์ประกอบด้านชุดเครื่องแต่งกาย ร้อยละ 13 ส่วนองค์ประกอบที่ผู้ชมประทับใจน้อยที่สุด คือ ด้านดนตรี ร้อยละ 11 จากข้อมูลการตอบแบบสอบถามของลำเพลินบ้านแพง สรุปได้ว่า ลำเพลินบ้านแพงมีลำดับการแสดง

แบ่งออกเป็น 5 ช่วงการแสดง ได้แก่ ช่วงเพลงลูกทุ่ง ช่วงการแสดงตลก ช่วงการแสดงลำเรื่องต๋อกลอน และช่วงเต้ยลา จากความประทับใจของผู้ชมที่มีต่อการปรับตัวของลำเพลินบ้านแพง พบว่า ผู้ชมประทับใจช่วงการแสดงของลำเพลินบ้านแพงแตกต่างกัน โดยคณะสวน้อยเพชรบ้านแพง ผู้ชมประทับใจต่อช่วงการแสดงมากที่สุด คือ ช่วงเพลงลูกทุ่ง ร้อยละ 38 ขณะที่คณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน ผู้ชมประทับใจต่อช่วงการแสดงมากที่สุด คือ ช่วงลำเรื่องต๋อกลอน ร้อยละ 42 ในส่วนของความประทับใจของผู้ชมต่อองค์ประกอบการแสดง พบว่า ผู้ชมประทับใจองค์ประกอบการแสดงของลำเพลินบ้านแพงแตกต่างกัน โดยคณะสวน้อยเพชรบ้านแพง ผู้ชมประทับใจต่อองค์ประกอบด้านชุดเครื่องแต่งกายและเวทีแสงเสียง มากที่สุด ร้อยละ 24 ในขณะที่หมอลำคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน ผู้ชมประทับใจต่อด้านเรื่องและบทกลอน ลำที่แสดง มากที่สุด ร้อยละ 31 จากข้อมูลได้สะท้อนให้เห็นว่า ลำเพลินบ้านแพง มีวิธีการนำเสนอการแสดงที่เป็นจุดเด่นหรือจุดขายแตกต่างกัน และการแสดงของลำเพลินบ้านแพงส่งผลต่อความคาดหวังของกลุ่มผู้ชมที่เป็นกลุ่มคนสำคัญ ต่อการได้รับความนิยมของลำเพลินบ้านแพง

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง ลำเพลินบ้านแพง : การปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ชุมชนบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนที่มีการก่อตั้งคณะหมอลำเพลินเกิดขึ้นในชุมชน ทั้งหมด 9 คณะ คือ คณะอ่อนตาพัฒนาลำเพลิน คณะท.สามัคคี คณะส.ทองนาถ คณะสายทองรุ่งตะวัน คณะหนึ่งในตำบล คณะสวน้อยเพชรบ้านแพง คณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน คณะเมขลา ลำเพลิน และคณะเมขลารุ่งลำเพลิน โดยมีประวัติการก่อตั้ง แบ่งออกเป็น 6 ยุค ได้แก่ ยุคบุกเบิก พ.ศ. 2514 ยุคเฟื่องฟู พ.ศ. 2516 - 2518 ยุคถดถอย พ.ศ. 2519 ยุคใหม่ พ.ศ. 2520 - 2526 ยุคสร้างชื่อเสียง พ.ศ. 2530 - 2545 และยุคปัจจุบัน พ.ศ. 2545 - 2560 โดยในปัจจุบันชุมชนบ้านแพงไม่ปรากฏการก่อตั้งคณะหมอลำเพลินเกิดขึ้นอีก และมีคณะหมอลำเพลินที่ยังดำเนินกิจการอยู่ 2 คณะ คือ คณะสวน้อยเพชรบ้านแพง และคณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน โดยคณะหมอลำทั้งสองคณะ มีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแพง และมีความสำคัญ

ต่อแนวทางการแสดงหมอลำด้วยเป็นคณะหมอลำเพลินเพียงสองคณะ ที่ยังดำเนินกิจการ มีการรับงานแสดง และมีการพัฒนาปรับปรุงการแสดงในทุก ๆ ปี ในขณะที่หมอลำเพลินคณะอื่นๆ ในภาคอีสานได้ปิดตัวลง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ (พรชัย เขียวสาคร, 2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ลำเพลินบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้อธิบายไว้ว่า ชุมชนบ้านแพงมีคณะหมอลำเพลินก่อตั้งขึ้นทั้งหมด 9 คณะ และคณะที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วภาคอีสาน คือ คณะสาวน้อยเพชรบ้านแพง คณะบัวริมบึงรุ่งลำเพลิน และคณะเมขลารุ่งลำเพลิน เป็นกลุ่มคณะหมอลำที่มีความสำคัญต่อแนวทางการแสดงหมอลำในภาคอีสานด้วย เป็นคณะหมอลำเพลินที่มีการพัฒนาปรับปรุงการแสดงให้มีความทันสมัยในทุก ๆ ปี และเป็นคณะหมอลำเพลินที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนบ้านแพงในด้านฐานะทางสังคมและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านแพง 2) ลำเพลินบ้านแพงมีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงอยู่และการสร้างผลงานการแสดง ประกอบด้วย นักแสดง ดนตรี ชุดเครื่องแต่งกาย บทกลอนลำ เวที แสงเสียง และรูปแบบการแสดง โดยแต่ละองค์ประกอบมีระบบการทำงานที่สัมพันธ์กัน มีความสำคัญต่อคุณภาพการแสดงและภาพลักษณ์การแสดงที่นำไปสู่การได้รับความนิยมของผู้ชม สามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก องค์ประกอบด้านบุคลากร ได้แก่ หัวหน้าคณะและสมาชิกในคณะ กลุ่มที่สอง องค์ประกอบด้านอุปกรณ์ประกอบการแสดง ได้แก่ ชุดเครื่องแต่งกาย เวทีและแสงเสียง และกลุ่มที่สาม องค์ประกอบด้านการนำเสนอการแสดง ได้แก่ บทกลอนลำ ดนตรี และรูปแบบการแสดง สอดคล้องกับแนวคิดองค์ประกอบการแสดง ของ (เต็มสิริ บุญยสิงห์ 2522 : 248) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการแสดง มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงต่อกัน และต้องผสมกลมกลืนกันได้อย่างเหมาะสม ผลของการแสดงจึงจะสมบูรณ์ มีคุณภาพและเกิดสุนทรียะ 3) การปรับตัวของลำเพลินบ้านแพงในยุคโลกาภิวัตน์พบว่า ลำเพลินบ้านแพงเกิดการปรับตัวจากสภาพปัญหาด้านองค์ประกอบเป็นลักษณะคล้ายคลึงกัน และใช้วิธีการปรับตัวแบ่งออกเป็น 4 ประการสำคัญ คือ ประการแรก การปรับตัวด้วยวิธีเรียนรู้การทำงานภายในคณะหมอลำ เป็นการปรับตัวที่เกิดขึ้นจากเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบด้านบุคลากร โดยได้มีการเรียนรู้สภาพปัญหาที่เกิดในการทำงานร่วมกัน รวมถึงเรียนรู้พฤติกรรมการทำงานที่

ปฏิบัติต่อกันในคณะหมอลำ เพื่อให้ระบบการทำงานภายในคณะมีคุณภาพ รวมถึงการมีแวดลอมทางสังคมที่ดี และการทำงานร่วมกันในคณะหมอลำได้อย่างปกติสุข ผลวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดการปรับตัวระหว่างวัฒนธรรมของ Ting-Toomey (อ้างถึงใน ธาณิษฐ์ กองแก้ว, 2544 : 16) ได้กล่าวว่า การปรับตัวระหว่างวัฒนธรรมพิจารณาได้ 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยแรก เหตุที่จะก่อให้เกิดการปรับตัว สามารถพิจารณาได้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับระบบ ระดับบุคคล และระดับระหว่างบุคคล ปัจจัยที่สอง ผลที่เกิดจากการปรับตัว มาจากความทับซ้อนกันที่เกิดขึ้นจากขบวนการปรับตัว ก่อให้เกิดความสับสนในตัวของคนเมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากเดิม โดยการปรับตัวได้นำไปสู่การมีแวดลอมที่พึงพาอาศัยกัน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ประการที่สอง การปรับตัวด้วยวิธีปรับปรุงอุปกรณ์การแสดง เป็นการปรับตัวที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบด้านชุดเครื่องแต่งกาย และองค์ประกอบด้านเวทีและแสงเสียง โดยคณะหมอลำได้มีการปรับปรุงอุปกรณ์การแสดงในทุก ๆ ปี เช่น การปรับปรุงชุดเครื่องแต่งกายให้มีความสวยงามสอดคล้องกับเนื้อหาที่แสดง การปรับปรุงเวทีและฉากให้วิจิตรตระการตา การปรับปรุงระบบแสงและเสียงให้เข้ากับยุคสมัย เป็นต้น ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญของการปรับปรุงอุปกรณ์การแสดงของลำเพลินบ้านแพง คือ เพื่อให้คณะหมอลำมีความทันสมัยและมีภาพลักษณ์การแสดงที่ดีต่อผู้ชม ผลการวิจัยในประเด็นนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ (ณัฐพงษ์ ภารประดับ, 2555) ได้ศึกษาเรื่องลำเพลิน องค์ประกอบและการพัฒนา กล่าวว่า คณะหมอลำเพลินควรมีการพัฒนาอุปกรณ์ประกอบการแสดงในทุก ๆ ปี โดยเฉพาะองค์ประกอบการแสดงด้านชุดเครื่องแต่งกาย เวที แสงสีเสียง ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ของคณะหมอลำและความทันสมัยของคณะหมอลำ หากขาดการปรับปรุงอุปกรณ์ประกอบการแสดงก็อาจส่งผลให้คณะหมอลำไม่ได้รับความนิยมจากผู้ชมได้ ประการที่สาม การปรับตัวด้วยวิธีปรับเปลี่ยนการแสดงให้มีความหลากหลาย เป็นการปรับตัวที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบด้านบทกลอนลำ องค์ประกอบด้านดนตรี และองค์ประกอบด้านรูปแบบการแสดง โดยคณะหมอลำได้มีการปรับเปลี่ยนการนำเสนอการแสดงให้มีความหลากหลายและไม่ซ้ำเดิมในทุก ๆ ปี เช่น การใช้บทกลอนลำและเรื่องที่แสดงแบบใหม่ การปรับเปลี่ยนรูปแบบการบรรเลงดนตรีด้วยการใช้เครื่องดนตรีหลากหลายชนิด และการปรับเปลี่ยนลำดับการแสดง

ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชม ผลการวิจัยในประเด็นนี้สอดคล้องกับการวิจัยของ (ณัฐพงษ์ ภารประดับ, 2555) ได้ศึกษาเรื่องลำเพลิน องค์ประกอบและการพัฒนากล่าวว่า คณะหมอลำเพลินควรมีการปรับเปลี่ยนการแสดงให้มีความหลากหลายในทุกๆ ปี โดยเฉพาะการใช้บทกลอนลำ การบรรเลงดนตรี และรูปแบบการแสดงที่นำเสนอต่อผู้ชม โดยคณะหมอลำเพลินจำเป็นต้องมีการมีปรับเปลี่ยนการนำเสนอแบบใหม่และไม่ซ้ำเดิมมากเกินไปเพื่อให้การแสดงน่าติดตามมากขึ้น ประการที่สี่ การปรับตัวด้วยวิธีปรับใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นการปรับตัวที่เกิดขึ้นจากการใช้ช่องทางประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความนิยมในยุคปัจจุบัน โดยคณะหมอลำได้มีการปรับรูปแบบการประชาสัมพันธ์ด้วยผลิตรายชื่อ และเผยแพร่ผลงานการแสดงผ่านการใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตและเลือกใช้สังคมออนไลน์เป็นช่องทางหลักในการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้คณะหมอลำมีตัวตนในสังคมยุคปัจจุบันมากขึ้น สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้ชมได้ง่าย และนำไปสู่การได้รับความนิยมจากผู้ชมในยุคปัจจุบัน ผลการวิจัยในประเด็นนี้ สอดคล้องกับแนวคิดโลกาภิวัตน์ทางสังคมและวัฒนธรรม ของ (พรณพิลาศ กุลดิลก, 2560 : 59) กล่าวว่า โลกาภิวัตน์ได้ผลักดันให้วัฒนธรรมท้องถิ่นโดดเด่นขึ้นมา และทำให้เกิดความแตกต่างภายใต้ความเหมือนโดยมีอินเทอร์เน็ตเป็นแรงผลักดัน ส่งผลให้เกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรม และผู้คนได้รับความนิยมของวัฒนธรรมโลกหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่องลำเพลินบ้านแพง : การปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการวิจัยศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับความคาดหวังหรือความประทับใจของผู้ชมในภาคอีสานที่มีต่อการแสดงหมอลำในยุคปัจจุบัน รวมถึงศึกษาบทบาทของคณะหมอลำต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์

เอกสารอ้างอิง

- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2526). **หมอลำ-หมอแคน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ณัฐพงษ์ ภารประดับ. (2555). **ลำเพลิน องค์ประกอบและการพัฒนา**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เต็มสิริ บุญสิงห์. (2522). **การละครเพื่อการศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ธนาธิปไตย กองแก้ว. (2544). **การสื่อสารและการปรับตัวของอาจารย์ต่างชาติในมหาวิทยาลัยไทย** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชัย เขียวสาคร. (2536). **ลำเพลินบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- พรรณพิลาศ กุลติลก. (2560). การขับเคลื่อนสังคมผ่านสื่อใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์, **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. (25)49, 59-77.

บุคลากรกรม

- บุญพรรค อวบน้ำวน (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์). ที่ศาลาประชาคมชุมชนบ้านแพง หมู่ที่ 11 ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2561.
- มานชัย นามวงษา (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 14 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2561.
- ยมนิด นามวงษา (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 14 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2561.

สงกรานต์ นามวงษา (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์).
ที่บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 14 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2561.

สุขสันติ ทบแป (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่
118 หมู่ที่ 13 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม.
เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2561.

เสาวนีย์ คอนโพธิ์ศรี (ผู้ให้สัมภาษณ์). เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก (ผู้สัมภาษณ์).
ที่บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 13 บ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2561.

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทกับการส่งเสริม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน¹ Traditional Knowledge in Chai Nat Province for Sustainable Tourism Promotion¹

รัตนพล ชื่นคำ^{2*} (Rattanaphon Chuenka)^{2*}

จริยา สุพรรณ³ (Jariya Supun)³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการเก็บข้อมูลภาคสนามแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดชัยนาท ช่วง พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2562 รวม 56 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองชัยนาท อำเภอสรรคบุรี อำเภอสรรพยา อำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอหนองมะโมง อำเภอเนินขาม และอำเภอหันคา นำข้อมูลที่ได้มาคัดสรรตามเกณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำหนด และวิเคราะห์เรียบเรียงผลการวิจัย

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน” ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย ปีงบประมาณเงินแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2561

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชาวรรณคดีไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900, อีเมล : rattanaphon.arts@gmail.com

³ นักวิจัยชำนาญการ, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900, อีเมล : jariya_supun@hotmail.com

¹ This article submitted in partial of the research project entitled “Traditional Knowledge in Chai Nat Province for Sustainable Tourism Promotion and Value Creation of Local Products” received research grant from The Thailand Research Fund (fiscal year 2018)

² Asst. Prof., Thai Literature Section, Faculty of Humanities, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand, E-mail : rattanaphon.arts@gmail.com

³ Researcher, Professional Level., Faculty of Humanities, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand, E-mail : jariya_supun@hotmail.com

*Corresponding author : E-mail address : rattanaphon.arts@gmail.com

Received : April 4, 2019 ; Revised : May 28, 2020 ; Accepted : June 8, 2020

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่ 1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ส้มโอบางแตงกวา” อำเภอมนัสมันและอำเภอเมือง 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “วิถีตาล” อำเภอสรรคบุรี และอำเภอสรรพยา 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หน่อไม้ เขาราวเทียน” อำเภอหันคา 4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ตำรายาสมุนไพรหลวงปู่สุข” อำเภอวัดสิงห์ และ 5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ผ้าทอชาติพันธุ์ลาว” อำเภอเนินขาม และอำเภอหนองมะโมง ผลการวิจัยยังพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น “วิถีตาล” และ “ผ้าทอชาติพันธุ์ลาว” จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมฟื้นฟูอย่างเร่งด่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 5 ประเภท แสดงอัตลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท และได้รับการสนับสนุนให้อยู่ในกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดและชุมชน เพื่อพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การส่งเสริมการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Abstract

The objective of this research paper is to study the traditional knowledge in Chai Nat province for selecting and analyzing the traditional knowledge of Chai Nat province which can be applied in the sustainable tourism promotion. The results of the study reveal that traditional knowledge sources in Chai Nat province from field data collection of 56 sources in 2018-2019 covers 8 districts, namely, Muang district, Sankhaburi district, Sapphaya district, Manorom district, Wat Sing district, Nong Mamong district, Noen Kham district and Hankha district.

According to the study results on the traditional knowledge of Chai Nat province which can be applied to promote sustainable tourism; 1. traditional knowledge of “Khao Tang Kwa Pomelos” in Manorom district and Mueang district, 2. traditional knowledge of “Toddy Palm” in Sankhaburi district and Sapphaya district, 3. traditional knowledge of “Khao Raw Thien Bamboo Shoots” in Hankha district, 4. traditional knowledge of “Herbal Medicine Recipe of Luang

Pu Suk” in Wat Sing district, and 5. traditional knowledge of “Lao Ethnic Woven Fabrics” in Noen Kham district and Nong Mamong district. The results of the study reveal traditional knowledge of “Toddy Palm” and “Lao Ethnic Woven Fabrics” also urgent need for preservation. The five traditional knowledges of Chai Nat province reveal Chainat identity and used to promote in province and community tourism activities. Moreover, They can be applied to plan for sustainable tourism.

Keywords : Traditional Knowledge, Tourism Promotion, Sustainable Tourism

บทนำ

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศ ในแต่ละปีประเทศไทยได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอย่างล้นหลาม การท่องเที่ยวของไทยนับว่าพึ่งพิงการขาย “วิถีไทย” อย่างยิ่ง วิถีไทยที่ว่าคือวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย คำว่าวัฒนธรรมไม่เพียงจะหมายถึงประเพณีต่างๆ เช่น การทำบุญวันสงกรานต์ วันลอยกระทง แต่รวมไปถึงวิถีกินอยู่ พักผ่อน สื่อความหมาย วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือกับความสัมพันธ์ในสังคม ดังนั้น วัฒนธรรมจึงนับเป็นทุนอย่างหนึ่ง มรดกบางประเภทยังนำมาต่อยอดสร้างรายได้ได้ เช่น จิตรกรรมและประติมากรรมที่เป็นอัตลักษณ์ไทยแบบลายปักลายทอผ้าโบราณที่นำมาเป็นของที่ระลึกนักท่องเที่ยว มรดกวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่ได้กลายมาเป็นภูมิปัญญาสาธารณะ ไม่มีใครเป็นเจ้าของ บังคับบุคคลสามารถนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ได้ ทุนวัฒนธรรมเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญด้านการท่องเที่ยว หรือถ้าจะใช้ภาษาสมัยใหม่ก็เป็นวัตถุดิบในการผลิตบริการให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative economy) (มิ่งสรรพ ขาวสอาด, 2555 : 60)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นมาในบริบททางกายภาพและวัฒนธรรมของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบนิเวศ มีการสืบทอดและพัฒนามาเป็นเวลานานร้อยนับพันปี และมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปตามบริบท

ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก่อกำเนิดขึ้นจากเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมและมีลักษณะเป็นองค์รวม รอบด้าน โดยมีอาจแยกส่วนต่างๆ ออกจากกันไปอย่างเด็ดขาด อย่างไรก็ตามสามารถ แบ่งแยกเพื่อการวิเคราะห์องค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็น 4 ระดับ คือ 1. องค์ความรู้ในเรื่องอาหารและยา 2. องค์ความรู้ในเรื่องระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร 3. ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ปรากฏในรูปความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติ และ 4. วิถีคิด (ยศ สันตสมบัติ, 2542 : 51-58) ชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยให้ความสำคัญและหยิบยกอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่หลากหลายมาส่งเสริมและสร้างความน่าสนใจให้กับ สถานที่ท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่เพื่อดึงดูดความสนใจและตอบสนองความต้องการ ของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่หลากหลายได้เป็นอย่างมาก จนทำให้เกิดการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนซึ่งจะนำไปสู่การสร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน หนึ่งนั้นคือจังหวัดชัยนาท

จังหวัดชัยนาทเป็นพื้นที่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานและมีทุน ทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจยิ่ง ทั้งด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน หลายแห่งในจังหวัดชัยนาทได้รับการกำหนดอายุตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี สมัยอยุธยา และมีความผสมผสานกับศิลปะ สุขุขทัย และล้านนา ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบันทึกเรื่องราว และภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ที่จังหวัดชัยนาท หลากหลายแง่มุม ทั้งวัดวาอาราม ผู้คน สภาพภูมิศาสตร์แวดล้อม เมื่อครั้งเสด็จประพาสต้นผ่าน จังหวัดชัยนาท นับเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการทำความเข้าใจจังหวัดชัยนาท ในปัจจุบันอย่างยิ่ง ปัจจุบันจังหวัดชัยนาทแบ่งการปกครองเป็น 8 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอสรรคบุรี อำเภอสรรพยา อำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอหนองมะโมง อำเภอเนินขาม และอำเภอหันคา ทั้ง 8 อำเภอของจังหวัดชัยนาท มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ การเกษตร งานหัตถกรรม ผ้าทอ อาหาร และยา ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม ตลอดจนโบราณสถานสำคัญๆ หลายแห่ง

การท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดชัยนาทอาจแบ่งกว้างๆ ได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) กลุ่มแรกด้วยทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ทำให้จังหวัดชัยนาทเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีที่สำคัญยิ่งของประเทศ เช่น วัดมหาธาตุ และวัดพระแก้ว อำเภอสรรคบุรี วัดพระบรมธาตุ อำเภอเมือง วัดทรงเสวย วัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ เป็นต้น รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงที่อำเภอเนินขาม และลาวครั่งที่อำเภอหนองมะโมง กลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์และยังคงสืบทอดวิถีอัตลักษณ์ลาวที่โดดเด่นทั้งศิลปหัตถกรรมผ้าทอและงานประเพณีของชุมชน กลุ่มที่ 2 ด้วยทุนทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ที่มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านถึง 3 สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำมะขามเฒ่า (แม่น้ำท่าจีน) และแม่น้ำน้อย ทำให้จังหวัดชัยนาทกลายเป็นพื้นที่ราบขนาดใหญ่ มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน การคมนาคมและการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบันมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลายแห่ง เช่น สวนนกชัยนาท เขื่อนเจ้าพระยา ศูนย์วิจัยข้าวชัยนาท โครงการพัฒนาพื้นที่ขงมูลนิธิตายพัฒนา เป็นต้น สอดรับกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอย “ศาสตร์พระราชา”

ในหนังสือประวัติศาสตร์ชัยนาท (กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, 2558 : 16) สรุปให้เห็นต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่จังหวัดชัยนาทมีอยู่และอาจส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาต่อยอดได้ในอนาคตว่า “ความสมบูรณ์เรื่องทรัพยากรน้ำเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สนับสนุนให้จังหวัดชัยนาทเป็นเมืองเกษตรสำคัญแห่งหนึ่งของลุ่มแม่น้ำภาคกลาง เป็นเมืองเกษตรที่มีสภาพแวดล้อมสะอาด ปราศจากมลพิษเหมาะกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สถานที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ เกิดขึ้นจากต้นทุนจากธรรมชาติ และวิถีทางวัฒนธรรมของจังหวัดชัยนาทที่มีอยู่เดิม”

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดชัยนาท ช่วง พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2562 รวม 56 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอสรรคบุรี อำเภอสรรพยา อำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอหนองมะโมง อำเภอเนินขาม และอำเภอหันคา จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาคัดสรรตามเกณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำหนดและวิเคราะห์เรียงเรียงผลการวิจัย

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทและการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีดังนี้

1. *ทำการท่องเที่ยวชุมชนริมน้ำ จังหวัดชัยนาท* ของชติยา ฉัตรเพชร (2549 : 154) ศึกษาพบว่าชุมชนริมน้ำเป็นการตั้งถิ่นฐานในการอยู่อาศัยและหาเลี้ยงชีพของผู้คนในบริเวณพื้นที่ริมน้ำ เกิดเป็นลักษณะวิถีชีวิตที่น่าสนใจและมีงานสถาปัตยกรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง งานสถาปัตยกรรมดังกล่าวนี้เกิดจากการสืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่น อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่อยู่ริมน้ำมากที่สุด โดยสร้างโปรแกรมที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่เป็นทำการท่องเที่ยวชุมชน เป็นทั้งท่าเรือและศูนย์การท่องเที่ยวชุมชน แบ่งการท่องเที่ยวออกเป็น 4 จุด คือ วิถีชาวน้ำ เลิศล้ำคุณค่า พาไปอ้อมท้อง และของดีเมืองชัยนาท ทั้ง 4 จุด มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทางด้านโปรแกรม ฟังก์ชันการใช้งาน และลักษณะทางสถาปัตยกรรม

2. *แผนการตลาดการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการบนฐานข้อมูลพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดชัยนาท* ของณัฏฐ์ กุณิสร์ อรทัย เลิศวรรณวิทย์ จิระวัฒน์ อนุวิชชานนท์ และ รัตนา แสงจันทร์ (2553 : 163 - 177) ศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวทางศาสนา การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจัดอันดับสูงสุด นอกจากนี้ ความต้องการหรือความสนใจในแหล่งท่องเที่ยวพบว่า 6 อันดับแรกอยู่ในกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เช่น วัดธรรมามูลวรวิหาร วัดปากคลองมะขามเฒ่า วัดไถ่ถาวร วัดมหาธาตุ เป็นต้น ส่วนการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ เขื่อนเจ้าพระยาและสวนนก

3. *การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับรำรำมะนา จังหวัดชัยนาท* ของบุปผาชาติ อุปลัมภ์ นรากร (2554 : 119-130) ศึกษาพบว่า กระบวนการรำ กระบวนการแสดง และกระบวนการร้องรำรำมะนาจังหวัดชัยนาทสืบทอดมาจากครอบครัวและเครือญาติจนบรรจุเป็นหลักสูตรในโรงเรียน ใช้อาจารย์ผู้สอนเป็นผู้สืบทอด นักเรียนหรือเยาวชนที่มีใจรักสามารถเรียนได้ องค์ประกอบการแสดงรำ

รำมะนาประกอบด้วย ผู้แสดงประมาณ 5-10 คู่ การแต่งกายเหมาะกับยุคสมัย ดนตรีใช้กลองรำมะนา ฉิ่ง ฉาบ กรับ เพลง ขึ้นต้นด้วยเพลงไหว้ครู จบด้วยเพลง ลาจากท่ารำใช้การรำที่ทำตามเนื้อร้อง ก้าวท่าตามจังหวะเพลงไปตามวง แสดงกิริยา เกี่ยวพาราสีระหว่างคู่ตามเนื้อร้อง แนวทางการอนุรักษ์การแสดง ควรจัดทำเป็น หลักสูตรท้องถิ่นบรรจุไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษา จัดทำข้อมูลการสืบค้นลงใน เว็บไซต์ขององค์กรที่เกี่ยวข้องและจัดทำเป็นหนังสือ วิดิทัศน์ ซีดี เผยแพร่ให้ผู้สนใจ

4. การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้งใน จังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี ของทรงพล ต่วนเทศ (2555 : 117-124) ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้งในจังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านทอผ้าไว้เพื่อจำหน่ายและสวมใส่ในเทศกาลสำคัญ มีการทอผ้าแบบดั้งเดิม คือ การทอขัด การทอผ้ามัดหมี่ การทอผ้าจก และการทอผ้าขิด ลวดลายบนผืนผ้า แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ลวดลายเรขาคณิต และลวดลายจากธรรมชาติ นิยมใช้สีสด เช่น สีแดง สีน้ำเงิน สีเหลือง สีฟ้า สีส้ม เป็นต้น กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในการทอเรียนรู้จากการเลียนแบบและการสาธิตให้ดูแล้วลงมือปฏิบัติจริง

5. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษา จังหวัดชัยนาท ของเบญจวรรณ ธรรมรัตน์ (2557 : 125-132) ศึกษาพบว่า จังหวัดชัยนาท มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมามากมายหลากหลายประเภท ด้วยเหตุที่เป็น จังหวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ชุมชนและชาวบ้านมีการดำเนินการคุ้มครองทางกฎหมายแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงส่วนน้อย เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจ และพบว่า การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทมีปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับ บทนิยามที่ขาดความเป็นเอกภาพ สิทธิความเป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และการขาดหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแล ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

6. การออกแบบพัฒนาตราสัญลักษณ์และรูปลักษณ์บรรจุภัณฑ์เพื่อเชื่อมโยง การท่องเที่ยววัฒนธรรมสำหรับผลิตภัณฑ์สุขภาพและความงามของกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชน จังหวัดชัยนาท ของประชิด ทิณบุตร ชีระชัย สุขสวัสดิ์ และอดิสรณ์ สมนึก แทน (2559 : 84-94) ศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์ด้านสุขภาพและความงามของผู้ประกอบ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดชัยนาท มีภาพรวมด้านมาตรฐานอัตลักษณ์และคุณภาพ

ของการออกแบบตราสัญลักษณ์ ด้านมาตรฐานและคุณภาพการออกแบบ
 รูปลักษณ์บรรจุภัณฑ์ และด้านภาพรวมของสื่อการรับรู้ที่เชื่อมโยงถึงการท่องเที่ยว
 เชิงวัฒนธรรมของจังหวัดชัยนาท โดยใช้อัตลักษณ์จังหวัดชัยนาทเป็นสื่อสร้างสรรค์
 คือ นก วัด เขื่อน ผู้วิจัยได้ออกแบบตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และกรอบแนวคิด
 การสื่อสารและการเชื่อมโยงถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท

7. *อาหารพื้นถิ่นกับกลไกในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรณี
 ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นลาวครั่ง จังหวัดชัยนาท* ของญาณภา บุญประกอบ จักรวาล วงศ์ณิ
 สิริพร เขตเจนการ และโยธิน แสงดี (2560 : 93-108) ศึกษาภูมิปัญญาอาหาร
 ตำรับลาวครั่ง และสร้างกลไกในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากอาหาร
 พื้นถิ่นลาวครั่ง กรณีศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นลาวครั่ง จังหวัดชัยนาท ผลการศึกษาพบว่า
 ภูมิปัญญาอาหารตำรับลาวครั่งในจังหวัดชัยนาทมีภูมิปัญญาอาหารตำรับลาวครั่งมากมาย
 เช่น ปลาข้าว ปลาตุ๋น ปลาข้าว แก้วไก่ แกงเห็ดระโงก และขนมแดกข้าวโพด
 งานวิจัยนี้ยังได้นำเสนอตัวอย่างกิจกรรมการทำอาหารชุมชนลาวครั่งตามหลัก
 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อีกด้วย

ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่ผ่านมาได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท
 ในหลากหลายแง่มุม เช่น ด้านการเกษตร ผ้าทอ อาหาร การแสดงพื้นบ้าน
 การออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบพื้นที่ มาตรการทางกฎหมาย การส่งเสริม
 การตลาดการท่องเที่ยว เป็นต้น ผู้วิจัยจะได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์
 ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละประเภทและใช้ในการอภิปรายผลการวิจัย โดยจะเน้น
 ศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาพรวมของจังหวัดชัยนาทและคัดสรรภูมิปัญญาท้องถิ่น
 บางประเภทเพื่อใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับรูปแบบและพฤติกรรมการ
 ท่องเที่ยวปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา
 ท้องถิ่นกับการพัฒนาจากงานของยศ สันตสมบัติ (2542 : 51-58) บัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์
 และเจษฎ์ โทณะวณิก (2547 : 5) โกวิท พวงงาม (2553 : 398) เทิดชาย ช่วยบำรุง
 (2554 : 40) และกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (2559 : 12) ในงานวิจัยนี้
 ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาของ
 เทิดชาย ช่วยบำรุง เนื่องจากมีความชัดเจนและครอบคลุมมากที่สุด โดยเน้นว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความริเริ่มของคนในท้องถิ่น รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง พัฒนา สูญสลายหายไปบ้าง และเกิดใหม่เป็นความรู้ใหม่ตามยุคสมัย หรืออาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการใช้ภูมิปัญญาหรือความรู้ในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งเป็นความรู้ชุดใหม่ โดยลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 5 ประการ คือ 1. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน 2. มีลักษณะผสมผสาน 3. มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ 4. เน้นการปฏิบัติที่ถูกทำนองคลองธรรมและพฤติกรรมมนุษย์ 5. เน้นพฤติกรรมกลุ่มของหน่วยทางสังคม และสถาบันสังคม (เทิดชาย ชัยบำรุง, 2554 : 40-46)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ และสื่อออนไลน์
2. สืบค้นและเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารงานวิจัย หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ และสื่อออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดชัยนาท ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท และการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท
3. คัดเลือกพื้นที่ในการศึกษา ครอบคลุม 8 อำเภอในจังหวัดชัยนาท คือ อำเภอเมือง อำเภอสรรคบุรี อำเภอสรรพยา อำเภอมโนรมย์ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอหนองมะโมง อำเภอเนินขาม และอำเภอหันคา
4. สัมภาษณ์เชิงลึกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท และสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท
5. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork) ระหว่าง พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2562 สัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสท้องถิ่น และกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ประกอบกิจการด้านต่างๆ ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยผู้วิจัย

เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญ ตามข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท รวบรวมแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ทั้งสิ้น 56 แห่ง

6. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม โดยคัดสรรข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น 56 แห่ง เหลือเพียง 5 ประเภท โดยใช้เกณฑ์ในการคัดสรรภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 ข้อ คือ

1) ภูมิปัญญาที่คัดสรรมาต้องมีศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อ “ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” และ “สร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน” ได้

2) ภูมิปัญญาที่คัดสรรมาต้องได้รับความยินยอมจากการประชุมประชาคมชาวชัยนาท ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือเป็นผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ตัวแทนวิทยากรผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 8 อำเภอ เป็นต้น

7. ประชุมประชาคมชาวชัยนาท เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2562 เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการคัดสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จาก 56 แห่ง เหลือเพียง 5 ประเภท มีผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ตัวแทนวิทยากรผู้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 8 อำเภอ นอกจากนั้นยังมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ร่วมประชุมให้ข้อเสนอแนะด้วย

8. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีประกอบ โดยเน้นให้เห็นถึงความสำคัญและศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 5 ประเภทที่จะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว หลังจากนั้นเรียบเรียงเป็นรายงานวิจัย และส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. คนท้องถิ่นในจังหวัดชัยนาท โดยส่วนใหญ่เป็นผู้เกิดและเติบโตในจังหวัดชัยนาท ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสท้องถิ่น และกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่ประกอบกิจการด้านต่างๆ ในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาท สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชัยนาท องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทและความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน แบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพ

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท เช่น อาหารพื้นเมือง ศิลปหัตถกรรม ประเพณีและวัฒนธรรม เรื่องเล่าพื้นบ้าน เป็นต้น

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเพิ่มเติมในส่วนต่างๆ หรือรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทที่รวบรวมจากเอกสารงานวิจัยและการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ 8 อำเภอของจังหวัดชัยนาท

ช่วง พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2562 พบแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งสิ้น 56 แห่ง ผู้วิจัยได้คัดสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงอัตลักษณ์โดดเด่น 5 เรื่อง โดยได้รับความเห็นชอบจากการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวจังหวัดชัยนาท ได้แก่

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ส้มโอขาวแตงกวา” อำเภอโมโนมย์ และอำเภอเมือง
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “วิถีตาล” อำเภอสรรคบุรี และอำเภอสรรพยา
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หน่อไม้เขาราวเทียน” อำเภอหันคา
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ตำรายาสุมไพรหลวงปู่ศุข” อำเภอวัดสิงห์
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ผ้าทอชาติพันธุ์ลาว” อำเภอเนินขาม และอำเภอหนองมะโมง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คัดสรรมาทั้งภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด กล่าวคือ ปรากฏใน คำขวัญของจังหวัดชัยนาท ได้แก่ “หลวงปู่ศุขลือชา” และ “ส้มโอิดขาวแตงกวา” และภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับวิถีชุมชนและได้รับการส่งเสริมฟื้นฟูเพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ “วิถีตาล” “หน่อไม้เขาราวเทียน” และ “ผ้าทอชาติพันธุ์ลาว” โดยผู้วิจัยพยายามคัดสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ครอบคลุมทุกอำเภอของ จังหวัดชัยนาท และสัมพันธ์กับปัจจัย 4 ทั้งด้านอาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และพื้นที่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ส้มโอขาวแตงกวา” อำเภอโมโนมย์และอำเภอเมือง

ส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา มีการนำมาปลูกครั้งแรกในจังหวัดชัยนาทที่ อำเภอโมโนมย์ เมื่อประมาณกว่า 200 ปีมาแล้ว โดยพ่อค้าชาวจีนที่ล่องเรือ มาตามแม่น้ำเจ้าพระยา ส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวาเป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียง เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยนาท ดังปรากฏในคำขวัญจังหวัดชัยนาทและ สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรจังหวัดชัยนาทเป็นอย่างมาก ราคาเฉลี่ยกิโลกรัมละ 60 - 70 บาท ปัจจุบันมีพื้นที่ปลูกทั้งสิ้น 1,137 ไร่ และเป็นผลไม้ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication : GI) ของ กระทรวงพาณิชย์อีกด้วย (สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท, 2560 : 1)

ลักษณะของส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวาที่แตกต่างจากส้มโอถิ่นอื่น มีดังนี้

1. ผล มีรูปร่างทรงกลม ผิวเรียบสีเขียวเป็นมัน ต่อม้ำมันละเอียดย ไม้มีจัก
2. เนื้อ สีของเนื้อสีขาวอมเหลือง (สีน้ำผึ้ง)
3. กุ้ง หมายถึง เนื้อในส้ม ทำหน้าที่เก็บสะสมน้ำ น้ำตาล และสารต่าง ๆ ลักษณะของกุ้งค่อนข้างโต ถ้าส้มแก่เต็มที่จะเป็นมันเงา
4. รสชาติ หวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย เนื้อแห้งและค่อนข้างกรอบ เปอร์เซ็นต์ความหวานประมาณ 10-12 บริกซ์

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าแหล่งกำเนิดของส้มโอขาวแตงกวาอยู่ที่อำเภอโมโนรมย์ และมีตำนานเล่าขานอีกสำนวนหนึ่งว่า

ยายทองเขามีต้นส้มโออยู่ต้นหนึ่งที่ปลูกไว้ขายคาบ้าน มีผลดก อยู่มาวันหนึ่งทราบข่าวจากพ่อบ้านว่า รัชกาลที่ 5 จะเสด็จมาสร้างเขื่อนเจ้าพระยา ทราบว่า จะผ่านมาทางมโนรมย์ จะเสด็จพักที่มโนรมย์ ยายทองเลยเตรียมส้มโอ 3 ลูกไว้ถวายรัชกาลที่ 5 เมื่อรัชกาลที่ 5 เสด็จมาถึงที่ขึ้นที่พักที่มโนรมย์ ยายทองเลยนำส้มโอเข้าถวาย เมื่อรัชกาลที่ 5 ได้ชิมส้มโอที่ยายทองเอามาถวาย จึงได้ถามยายทองว่ามันคือพันธุ์อะไร ยายทองเลยตอบว่า ยังไม่ได้ตั้งชื่อ รัชกาลที่ 5 เลยตรัสว่า รสชาติหวานกรอบอมเปรี้ยวนิด ๆ เนื้อส้มโออมเหลืองเหมือนแตงกวาแก่ เลยให้ตั้งชื่อว่า “ส้มโอขาวแตงกวา”

หลังจากนั้น นายเกลี้ยงและนางละออง มาสะอาด สองสามีภรรยาจึงได้ขยายพันธุ์ นำมาปลูกที่บ้านเลขที่ 40 บ้านหาดมะตูม หมู่ 4 ตำบลศิลาदान จากนั้น 5 ปี พ.ศ. 2420 นายสะอาด สุขสำราญ ได้ตอกลงขยายพันธุ์ต่อปลูกไว้ในสวนตัวเองจนถึงรุ่นลูกหลาน จนปัจจุบันเป็นระยะเวลาประมาณ 140 กว่าปี

(สุภาพ สุขสำราญ (ผู้ให้สัมภาษณ์).

รัตนพล ชื่นคำ และจริยา สุพรรณ (ผู้สัมภาษณ์).

ที่สหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอขาวแตงกวา อำเภอโมโนรมย์

หมู่ 4 ตำบลศิลาदान อำเภอโมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท.

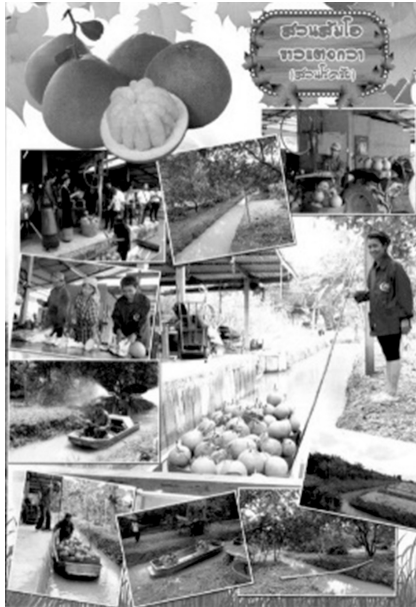
เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2562.)

ปัจจุบันอำเภอโนนรมย์มีพื้นที่ปลูกส้มโอเป็นจำนวนมากและเกิดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอขาวแตงกวา อำเภอโนนรมย์ ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ตำบลศิลาदान อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท มีนายสุภาพ สุขสำราญ เป็นประธานกลุ่ม เพื่อรักษาภูมิปัญญาการปลูกส้มโอขาวแตงกวาให้มีคุณภาพ โดยเน้นหลัก “ส้มโอปลอดภัย” มีสมาชิกรวมกลุ่มจำนวน 189 คน ส่วนใหญ่ใช้สวนสุขสำราญเป็นพื้นที่หลักในการจัดกิจกรรมต่างๆ มีการจัดฐานการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาการปลูกส้มโอขาวแตงกวา เช่น การจัดแปลง การให้น้ำ สำหรับปลอดภัยจากส้มโอตลอดจนการแปรรูปอาหารจากส้มโอ เช่น ยำส้มโอ

ภาพที่ 1 ส้มโอสวนสุขสำราญ อำเภอโนนรมย์
ที่มา : รัตนพล ชื่นคำ และจรรยา สุพรรณ (2562 : 111)

นอกจากนี้ที่อำเภอเมืองยังมีสวนส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวาที่มีชื่อเสียงอีกแห่งคือ สวนโชคชัย ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 ตำบลนางลือ อำเภอเมือง นายชัชชัย ทับทอง และนางทัศนีย์ ทับทอง สองสามีภรรยา เป็นเกษตรกรที่ปลูกส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา โดยปรับเปลี่ยนพื้นที่จากนาข้าวมาเป็นสวนส้มโอแบบยกร่อง เมื่อ พ.ศ. 2545 ในพื้นที่ 45 ไร่ เนื่องจากส้มโอขาวแตงกวาเป็นผลไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยนาทและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคจำนวนมาก ผลผลิตของส้มโอขาวแตงกวาจะออกสู่ตลาดปีละ 2 ครั้ง เป็นส้มนอกฤดู ประมาณช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม และส้มในฤดู (ส้มปี) ประมาณช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก จังหวัดชัยนาทจึงได้จัดงานส้มโอขาวแตงกวาเป็นงานประจำปี โดยสวนส้มโอโชคชัยได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกปี เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคทั้งในจังหวัดชัยนาทและต่างจังหวัดได้มีโอกาสชิมรสชาติของส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา

ภาพที่ 2 สวนส้มโอโชดชัย อำเภอมะนัง หนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดชัยนาท
ที่มา : รัตนพล ชื่นคำ และจรรยา สุพรรณ (2562 : 113)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากส้มโอขาวแตงกวาที่โดดเด่นอีกเรื่องหนึ่ง คือ การนำเปลือกส้มโอมาตากแห้งและใช้จุดไต้ยุง เนื่องจากน้ำมันจากเปลือกส้มโอ มีคุณสมบัติไล่ยุงได้ ปัจจุบันมีกลุ่มทำรูปสมุนไพรรไต้ยุงจากเปลือกส้มโอขาวแตงกวา ด้วย และยังมีการสกัดน้ำมันจากเปลือกส้มโอทำเป็นผลิตภัณฑ์ไต้ยุงในรูปแบบอื่นๆ เช่น เจลไต้ยุง และสเปรย์ไต้ยุง เป็นต้น

ปัจจุบันจังหวัดชัยนาทให้การส่งเสริมสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นส้มโอขาวแตงกวาอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากการจัดงานวันส้มโอขาวแตงกวาจังหวัดชัยนาทเป็นประจำทุกปี โดยจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2527 ที่อำเภอมโนรมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวาได้นำผลผลิตมาจำหน่ายโดยตรงแก่ผู้บริโภค สนับสนุนเผยแพร่และส่งเสริมการปลูกส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา ซึ่งเป็นผลไม้ท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงของจังหวัด โดยจัดที่บริเวณเขื่อนเรียงหินหน้าศาลากลางจังหวัด

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “วิถีตาล” อำเภอสรรคบุรีและอำเภอสรรพยา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “วิถีตาล” เป็นภูมิปัญญาที่เสี่ยงต่อการสูญหายอย่างมาก จึงเกิดกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีตาลที่อำเภอสรรคบุรีและอำเภอสรรพยา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนด ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยกรด อำเภอสรรคบุรี ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2550 เดิมตำบลห้วยกรดมีต้นตาลปลูกอยู่หนาแน่น แต่ถูกโค่นล้มจากการปฏิรูปที่ดิน ส่งผลให้เหลือเพียงบางส่วน ให้ลูกหลานได้ทำตาลโตนดเพื่อบริโภคและเป็นอาชีพเสริม หลังว่างจากการทำนา

ส่วนต่าง ๆ ของตาลโตนดที่สามารถมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ไม้ต้นตาล เนื้อไม้แข็ง สามารถนำมาใช้เป็นส่วนประกอบสร้างบ้าน ทำเฟอร์นิเจอร์ ช่อดอกและวงผลิตน้ำตาลสดพร้อมดื่มและน้ำตาลปึก ผล อายุ 45 วัน นำหัวตาลมาทำอาหารได้ อายุ 65 วัน เฉาะลอนตาล (ตาลสด) ระหว่างเดือนเมษายน - มิถุนายน ของทุกปี ผลตาลแก่ เนื้อทำขนมตาล ระหว่างเดือนกรกฎาคม - กันยายน ของทุกปี เมล็ดแก่ตาลสุกทำจาวตาล กะลา (เปลือกนอกเมล็ดตาล) นำไปเผาทำถ่านคุณภาพดี อีกทั้งเศษขี้เถ้าสามารถนำไปล้างห้องน้ำได้ด้วย ปัจจุบันมีนายวิชาญ จัยแจ้ง เป็นประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนด เพื่อสืบทอดองค์ความรู้เรื่องตาลโตนด เช่น การปลูก การแปรรูป การสร้างอาชีพเสริม เป็นต้น

ปัจจุบันศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ตาลโตนดมีการดำเนินงานเพื่อสืบสาน ภูมิปัญญาวิถีตาลดังนี้

1) เป็นฐานเรียนรู้เรื่องการทำตาลโตนดโดยการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ตั้งแต่การขึ้นตาล (ขึ้นตาลเล็ก) การผลิตน้ำตาล เต้าไฟแบบต่างๆ ในการผลิตน้ำตาลโตนด อุปกรณ์ที่จำเป็นในการขึ้นตาลและการผลิตน้ำตาล

2) เป็นศูนย์กลางการรับซื้อน้ำตาลสดจากเกษตรกรที่ไม่พร้อมจะเคี้ยวตาล

3) เคี้ยวน้ำตาลสดให้เป็นน้ำตาลปึกเพื่อจำหน่าย

4) เป็นศูนย์กลางรับซื้อน้ำตาลปึก

5) แปรรูปผลิตภัณฑ์จากตาล เช่น การกรองใบตาล ใช้สำหรับการมุงหลังคาบ้าน การนำส่วนประกอบของตาลมาทำเป็นข้าวของเครื่องใช้ เครื่องประดับ เช่น การสานปลาตะเพียน ดอกไม้ เครื่องประดับสำหรับสุภาพสตรี และการทำแจกัน เป็นต้น

6) ทำอาหารจากตาล เช่น ยำหัวตาล เลี้ยงหัวตาล (ต้มปลาร้าหัวตาล) แกงคั่วหัวตาล และขนมตาล เป็นต้น

ภาพที่ 3 แจกันจากก้านตาล

ที่มา : รัตนพล ชื่นคำ และจริยา สุพรรณ (2562 : 117)

ที่อำเภอสรรพยา กลุ่มทำตาลตั้งอยู่ที่ตำบลโพนางดำตก อำเภอสรรพยา การทำตาลเป็นอาชีพเก่าแก่ของชาวสรรพยา โดยมี นายสำออง เมฆสุข ปัจจุบัน อายุ 63 ปี ผู้สืบทอดอาชีพทำตาล ผลผลิตส่วนใหญ่คือน้ำตาลสด เมื่อเก็บมาแล้ว จะแบ่งต้มขายเป็นน้ำตาลสด ที่เหลือเคี่ยวจนงวดเพื่อทำน้ำตาลปึก ส่วนลอนตาลสด มีให้ชิมช่วงเดือนเมษายน - มิถุนายน และจาวตาลเชื่อมช่วงเดือนตุลาคม ปัญหาการทำตาลที่อำเภอสรรพยาในปัจจุบันคือ ไม่มีคนขึ้นตาล ปัจจุบันในชุมชน เหลืออยู่เพียง 3-4 คนเท่านั้น คนรุ่นใหม่ไม่สืบทอด ทำให้เป็นภูมิปัญญาที่เสี่ยงต่อการสูญหายในไม่ช้า

ภาพที่ 4 - ภาพที่ 5 นายสำอวง เมฆสุข สาธิตการใช้อุปกรณ์นวดตาลและอุปกรณ์เคี้ยวตาล
 ที่มา : รัตนพล ชื่นคำ และจรรยา สุพรรณ (2562 : 118)

ผู้วิจัยยังพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นวิธิตาลได้รับการจัดให้อยู่ในปฏิทินการท่องเที่ยวชุมชนคนสาปยา (สรรพยา) เดือนพฤษภาคมของทุกปี ในหัวข้อ “ท่องเที่ยวชุมชน สัมผัสวิถีคนทำตาล” (เทศกาลกินตาลโตนด) ด้วย แสดงให้เห็นว่าวิธิตาลเป็นภูมิปัญญาที่โดดเด่นของอำเภอสรรพยา และถูกคัดเลือกมาเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ตำรายาสมนไพรหลวงปู่ศุข” อำเภовัดสิงห์

หลวงปู่ศุข หรือพระครูวิมลคุณากร เป็นพระผู้มีเกียรติคุณทางด้านเมตตาศิลาจารวัตรที่น่าเลื่อมใส ตลอดจนความศักดิ์สิทธิ์ด้านอิทธิปาฏิหาริย์แห่งวัดปากคลองมะขามเฒ่า ตำบลมะขามเฒ่า อำเภовัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท กล่าวกันว่าในอดีต ผู้คนที่สัจจะรผ่านไรมาดึงดูดพักเพื่อขึ้นมานมัสการกราบไหว้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัว เป็นที่น่าเสียดายว่าขณะที่หลวงปู่ศุขมีชีวิตอยู่นั้น ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรรักษาให้กับบุคคลทั่วไปนั้นไม่ได้รับการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน คงปรากฏแต่ตำรับตำรายาจากผู้สืบทอด โดยได้รับคำยืนยันว่าเป็นตำรับตำรายาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากหลวงปู่ศุขอย่างแท้จริง เพราะได้รับการสืบทอดมาจากผู้ที่มีชีวิตและได้ใกล้ชิดกับหลวงปู่ศุขตั้งแต่สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่และเป็นผู้ถ่ายทอด บอกกล่าวให้โดยการที่หลวงปู่บอกกล่าวให้จดจำ

เขียนตำราด้วยลายมือของท่านเองบ้าง ตำรับตำรายาต่าง ๆ ของหลวงปู่ศุขน่าจะเป็นตำรับตำรายาที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากสอบถามผู้สืบทอดที่ได้นำไปใช้และเกิดประสิทธิผลเป็นอย่างดี

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาทได้ขออนุญาตพระราชสุทธินิโสภณ (ประทวน ปภากร) เจ้าอาวาสวัดปากคลองมะขามเฒ่า เปิดอ่าน พร้อมแปลตำราให้เป็นภาษาไทย เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และให้เป็นสมบัติของจังหวัดชัยนาท ปัจจุบันพบว่ายังมีลูกศิษย์หลวงปู่ศุขที่ครอบครองเอกสารตำราที่ได้เรียนจากหลวงปู่ศุข จำนวน 11 คน ทุกคนได้มรณภาพ/เสียชีวิตหมดแล้ว แต่ยังมีลูกหลานเหลน ที่พอมีข้อมูลและเก็บอุปกรณ์เครื่องปรุงยาโบราณ ใบลาน สมุดข่อย สมุดสำหรับบันทึกข้อมูลที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบันเป็นบางส่วน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาท จึงได้ขออนุญาตผู้ครอบครองตำรายาสมุนไพรจำนวน 5 ราย เพื่อเปิดอ่าน แปลตำรา บันทึกรวบรวมและเผยแพร่ตำรายาสมุนไพรสู่สาธารณชน และใน พ.ศ. 2556 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาทได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดเพื่อดำเนินการดังนี้

1. ปรับปรุงอาคารวัดปากคลองมะขามเฒ่า เป็นอาคารแสดงตำรายาสมุนไพร
2. ก่อสร้างอาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร/นวัตกรรมไทย
3. อ่านตำรายา/จัดทำเอกสารตำรายาสมุนไพร เพื่อเป็นการเสริมสร้างบาร์มีหลวงปู่ศุข และให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท

ภาพที่ 6 ยาแก้ลมอัมพฤกษ์ จากตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข ที่นางมาลัย จิมดี
ยังคงสืบทอดอยู่ในปัจจุบัน
ที่มา : รตนพล ชื่นคำ และจริยา สุพรรณ (ถ่ายเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2561)

ตัวอย่างยาแก้ลมอัมพฤกษ์ ยาตำรับนี้ นายเสร็จ จิมดี ลูกศิษย์คนหนึ่งของหลวงปู่ศุขได้สืบทอดวิชามาเมื่อครั้งบวชเรียนเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดปากคลองมะขามเฒ่า ปัจจุบัน นางมาลัย จิมดี บุตรสาวเป็นผู้สืบทอด ยาดังกล่าวมีสรรพคุณแก้อาการปวดในท้อง ทำอะไรไม่ได้ ตื่นมือขา ใจสั่น มีส่วนผสมคือ เกสรทั้ง 5 บัวสัตตบุษย์ ฝาง ลักชี สะค้าน ข่าพลู เจตมูลเพลิง แก่นขี้เหล็ก แก่นหนาม พรม หญ้าปากควาย รากหญ้าคา หัวเห็ดเหมา รากมะตูม ลูกมะตูมอ่อน เปลือกมะรุ้ม แสมสาร ให้นำยาทั้งหมดนี้ในปริมาณน้ำหนักเท่ากัน ต้มกิน จะหายจากอาการดังกล่าว

ตารางที่ 1 ตัวอย่างยาสมุนไพรหลวงปู่ศุขที่รวบรวมได้จากลูกศิษย์และในตำรายาของวัดปากคลองมะขามเฒ่า

ลำดับ	ชื่อยา	จำนวนขนาน
1	ยาแก้ลม 108 จำพวก	1
2	ยาอายุวัฒนะ	5
3	ยาแก้บ้า	10
4	ยานารายณ์แปดกร แก้มอัมพฤกษ์ อัมพาต	1
5	ยาทาแก้พิษ เหงือกเป็นหนอง เป็นร้ำมะนาด ชื่อกัมพยาสะโต	1

ที่มา : รัตนพล และจริยา สุพรรณ (2562 : 122-124)

ปัจจุบันผู้วิจัยพบว่า ตำรายาหลวงปู่ศุขได้รับการประกาศขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปี 2561 และมีการจัดงานมหกรรมตำรายาหลวงปู่ศุขและการนวดแผนไทย จังหวัดชัยนาท อย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข ทั้งในแง่การถ่ายทอดองค์ความรู้ของยาสมุนไพรและการนำไปใช้จริง นอกจากนั้น อาคารตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุขที่วัดปากคลองมะขามเฒ่ายังเป็นแหล่งเก็บรักษาและถ่ายทอดความรู้ผ่านนิทรรศการ โดยจัดแสดงโบราณและสมุดไทยที่บันทึกรวบรวมสูตรยาสมุนไพรต่าง ๆ จากลูกศิษย์ ตลอดจนสรรพคุณที่สำคัญของยาสมุนไพร และมีอาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพรและนวดไทยอีกด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า ตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุขเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีศักยภาพโดดเด่นและสามารถนำไปสร้างสรรค์ต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ส่งเสริมการท่องเที่ยววัดปากคลองมะขามเฒ่าได้อีกมาก

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หน่อไม้เขาราวเทียน” อำเภอหันคา

หน่อไม้ที่เขาราวเทียน อำเภอหันคา มี 2 ชนิด คือ หน่อไม้รวกและหน่อไม้ป่า ความแตกต่างของหน่อไม้ 2 ชนิดนี้ คือ หน่อไม้ป่าจะมีหนามและมีขนาดใหญ่กว่า ส่วนหน่อไม้รวกนั้นจะพบได้ทั่วไป พบง่ายกว่าหน่อไม้ป่า โดยทั่วไปจะหาหน่อไม้ได้ตอนที่ป่าเปิดแล้วเท่านั้น คือช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน (ช่วงฤดูฝน) พื้นที่เก็บหน่อไม้ คือ เขาราวเทียน มีเนื้อที่ประมาณ 2,000 ไร่ เป็นป่าไผ่ที่ครอบคลุมตำบลเด่นใหญ่ และตำบลไพรนกยูงของอำเภอหันคา การเก็บหน่อไม้จะใช้วิธีการหักหน่อแทนการใช้เลียม เพราะถ้าหากใช้เลียมจะทำให้ชุดเอาตาไผ่ขึ้นมาด้วยทำให้หน่อไม้ในฤดูถัดไปมีปริมาณน้อยลง แต่ถ้าหากทำการหักหน่อไม้ ตาไผ่ก็จะยังคงอยู่และสามารถเจริญเติบโตเป็นหน่อไม้ขึ้นมาได้อีก

ลักษณะเฉพาะของหน่อไม้ที่เขาราวเทียน อำเภอหันคา คือ มีรสชาติกรอบ หวาน และมีขนาดใหญ่จนเกินไป ข้อห้ามสำหรับการเก็บหน่อไม้ในป่าเขาราวเทียนคือ เก็บได้คนละ 1 กระสอบ เพื่อให้มีหน่อไม้เพียงพอสำหรับชาวบ้านทุก ๆ คน

สำหรับการแปรรูปหน่อไม้ ชาวบ้านจะนิยมนำหน่อไม้ที่ได้มาดองปีบหรือทำเป็นหน่อไม้อัดถุง ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนำหน่อไม้มาดองไว้ เพื่อเป็นการยืดอายุในสมัยก่อนจะมีการถนอมอาหารหน่อไม้โดยการหั่นหน่อไม้เป็นเส้นแล้วเอาไปตากแดดให้แห้ง เก็บไว้รับประทานในช่วงที่หาหน่อไม้ไม่ได้ ชาวบ้านจะเรียกหน่อไม้ที่ตากแห้งแล้วนี้ว่า “หนังเหี่ยว” เวลารับประทานจะนำไปลวกน้ำและรับประทานกับน้ำพริก ถือเป็นภูมิปัญญาด้านการถนอมอาหารสำหรับเก็บไว้เป็นอาหารนอกฤดูกาล

ภาพที่ 7 หน่อไม้เขาราวเทียนดอง

ที่มา : รัตนพล ชื่นคำ และจรรยา สุพรรณ (2562 : 127)

จากการสอบถามชาวบ้านหันคาถึงกรรมวิธีแปรรูปหน่อไม้ พบว่ามีการแปรรูป 2 แบบ ได้แก่ 1. หน่อไม้อัดถุง โดยเผาหน่อไม้ แล้วนำไปปอกเปลือก ล้างให้สะอาด ใส่ถุงแล้วนำไปนึ่งประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง และ 2. หน่อไม้ดอง โดยนำหน่อไม้ไปล้าง ปอกเปลือก ผานเป็นชิ้นๆ แล้วนำไปแช่ในน้ำเกลือ (ใช้น้ำผสมเกลือ ชิมพอมีรสเค็ม) แช่หน่อไม้ในน้ำเกลือประมาณ 2-3 คืน แล้วเอามาทุบ ปัจจุบันหน่อไม้อัดถุงและหน่อไม้ดองเป็นอาหารขึ้นชื่อของบ้านบุทางรด ตำบลเด่นใหญ่ อำเภอหันคา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ

ทุกปีที่อำเภอหันคาจะจัดงาน “มหกรรมเดินป่าชมพรรณไม้ ย้อนตำนานเสือร้าย กินหน่อไม้ เขาราวเทียน” ภายในงานจะมีการแข่งขันแปรรูปอาหารจากหน่อไม้ด้วย ในปีที่ผ่านมาๆ มานี้มีการนำหน่อไม้มาสร้างสรรค์เป็น “หน่อนางรอ” ซึ่งก็คือข้าวเหนียวปั้นใส่หน่อไม้ นอกจากนั้นยังมีข้าวหลามหน่อไม้ หมูโสร่งหน่อไม้ กะหรี่ปั๊พอใส่หน่อไม้ ขนมแข่งหน่อไม้ และไอศกรีมหน่อไม้ เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ผ้าทอชาติพันธุ์ลาว” อำเภอเนินขาม และอำเภอหนองมะโมง

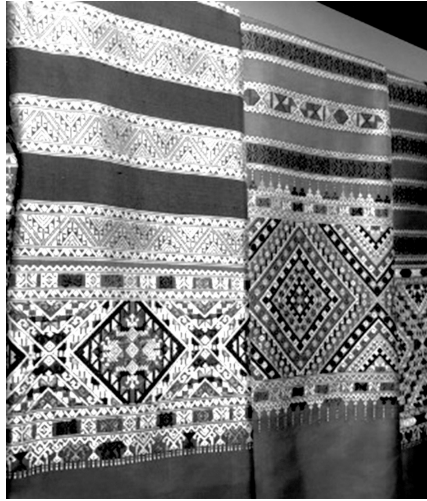
ลาวเวียงบ้านเนินขาม อำเภอเนินขาม เป็นชุมชนที่ชาวลาวอพยพจากเวียงจันทน์ เข้ามาตั้งรกรากจนปัจจุบันกลายเป็นชุมชนใหญ่ ชุมชนแห่งนี้เรียกตัวเองว่าลาวเวียง ย้ายถิ่นฐานมาจากพื้นที่เดิมที่อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อมาหา

ที่ทำกินแห่งใหม่เมื่อ 150 กว่าปีที่แล้ว จนถึงปัจจุบัน ชาวลาวเวียงยังคงสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิม ทั้งการใช้ภาษา ศิลปะ การแต่งกาย อาหาร และวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย เลื่อมใสพุทธศาสนา มีความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียว โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่ยังคงใช้ภาษาและการแต่งกายดั้งเดิม

ชุมชนลาวเวียงที่บ้านเนินขามเป็นชุมชนที่นำเอาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นมา ต่อยอดพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน มีการรวมกลุ่มทอผ้าขึ้นตีนจก ซึ่งมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น โดยใช้สีหลัก 5 สี ตามความเชื่อเรื่องขันธุ์ 5 โดยมีพื้นสีแดงที่ได้จากการนำครั่งมาทำเป็นสีย้อมแล้วนำมาทอเป็นผ้าขึ้น ผ้าสบ ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ รวมทั้งยังมีการทอผ้าขาวม้า หรือนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อเย็บมือ (เสื้อ jub หม้อบ้านเนินขาม) ทำเป็นหมอนขิด หมอนหวาน ย่าม เป็นต้น ปัจจุบันมีนางอุษา บุญสาพิพัฒน์ เป็นประธานกลุ่มทอผ้าลายโบราณลาวเวียงเนินขาม

ผ้าทอบ้านเนินขามมีสีของลวดลายตีนจกสวยสดงดงาม มีรูปสัตว์หลายชนิด และลายตาราง ลายขิด หรือลายใหม่คือ ลายช่อใบมะขาม ผ้าทอบ้านเนินขามมีลายที่สลับซับซ้อน ใช้เวลาในการทอนาน เพราะทอไปตกแต่งไปให้เป็นไปตามลายที่วาดไว้ ผ้า 1 ผืน จะใช้เวลาทอประมาณ 2 - 4 เดือน

ลักษณะเด่นของผ้าทอบ้านเนินขาม คือ ลวดลายที่เป็นตีนจกหรือลายขิด ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่ชาวเนินขามภาคภูมิใจ มีลายโบราณ เช่น ลายหมี่สำเภา ลายโคมเหลือง ลายตะขาบ เป็นต้น โดยใช้สีธรรมชาติจากวัสดุในท้องถิ่นในการย้อม เช่น เปลือกมะม่วง ขนุน ลิ่นฟ้า ไม้จำฉา ครั่ง เป็นต้น เป็นสีที่มีความมัน สด และสีไม่ตก จึงไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ต่อผู้ย้อมและผู้สวมใส่

ภาพที่ 8 ผ้าทอลาวเวียงบ้านเนินขาม

ที่มา : รัตนพล ชื่นคำ และจรรยา สุพรรณ (2562 : 130)

ลาวครึ่งบ้านกุดจอก อำเภอหนองมะโมง ปัจจุบันตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ตำบลกุดจอก อำเภอหนองมะโมง เป็นชุมชนลาวที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง มีความชำนาญในการใช้ประโยชน์จากครั้ง ทั้งใช้ย้อมผ้า ใช้เป็นยาสมุนไพร และใช้เป็นสีทำอาหาร เป็นที่มาของชื่อ “ลาวครึ่ง” เมื่อราว พ.ศ. 2321 ตั้งถิ่นฐานที่บ้านเขากระจิว ตำบลบ้านไร่ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2427 นายกองขุนศรีคงยศ ผู้นำกลุ่มลาวครึ่งได้นำกลุ่มลาวครึ่งประมาณ 20 ครัวเรือน ย้ายถิ่นฐานมาอยู่บริเวณริมบึงที่มีดอกจอกขนาดใหญ่อยู่เต็มบึง ภาษาลาวครึ่งเรียก “บึง” ว่า “กุด” จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านกุดจอก”

ปัจจุบันบ้านกุดจอกเป็นชุมชนวัฒนธรรมลาวครึ่งที่น่าสนใจแห่งหนึ่งของประเทศ มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ลาวครึ่งภายในวัดศรีสโมสร จัดแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา และพิพิธภัณฑ์ชุมชนคนกุดจอก เก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ในอดีตของคนในชุมชน ชุมชนวัฒนธรรมลาวครึ่งกุดจอก ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของตนเอง ทั้งภาษาพูด การแต่งกาย ดนตรี พิธีบ้าน อาหารพื้นบ้าน และงานประเพณี จนเกิดการรวมตัวและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นของลาวครั้งบ้านกุดจอก คือ การทอผ้า โดยสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน เป็นการทอที่มีลวดลายเฉพาะ ผ้าทอลาวครั้งกุดจอก มีมือทอจาก ผ้าลายขิด และผ้ามัดหมี่ของชาวลาวครั้งกุดจอก เป็นที่เลื่องลือมาแต่ครั้งอดีต เอกลักษณ์ของผ้าจากลาวครั้งกุดจอกจะใช้เพียง 5 สี เท่านั้น โดย 5 สีนี้มาจากความเชื่อเรื่องขันธุ์ 5 โดยมีสีพื้นแดงที่ย้อมจากครั้ง เป็นอัตลักษณ์จนได้รับการเรียกขานว่า “ลาวครั้ง” และเป็นสีที่ทำมาจากธรรมชาติ ได้แก่ สีเหลืองมาจากขมิ้น สีดำมาจากลูกมะเกลือ สีครามมาจากต้นคราม สีเขียว มาจากสีครามเจือขมิ้น สีแดงมาจากครั้ง

ผู้วิจัยพบว่า ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าในชุมชนลาวครั้งบ้านกุดจอก แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง กลุ่มทอผ้าขาวม้า และกลุ่มผ้าปักต้นมือ เมื่อพิจารณา กิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนพบว่า ได้มีการนำเสนอวิถีชีวิตชุมชน ชุมภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น การทอผ้าพื้นเมือง เป็นกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวด้วย

ภาพที่ 9 ผ้าทอลาวครั้งบ้านกุดจอก
ที่มา : รัตนพล ชื่นคำ และจริยา สุพรรณ (2562 : 68)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 5 เรื่อง ว่ามีระดับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับที่แตกต่างกันเพื่อให้สอดคล้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “วิถีตาล” และ “ผ้าทอชาติพันธุ์ลาว” ประสบปัญหาในการสืบทอดภูมิปัญญาล้ำยุคถึงกัน นั่นคือ ขาดผู้สืบทอดองค์ความรู้ทั้งในเรื่องการทำตาลและการทอผ้า ทำให้ปัจจุบันบางครั้งผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายในกลุ่มอาจไม่ได้เกิดจากการผลิตหรือสืบทอดภูมิปัญญาในชุมชนเหมือนในอดีต แต่มีการ “หยิบยืม” ผลิตภัณฑ์จากแหล่งอื่นที่สามารถผลิตได้มาจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวแทน หรือมีจำกัดในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง นับว่าอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหายอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสองกลุ่มได้มีการจัดบันทึกและถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการปลูกฝัง เรียนรู้ และถ่ายทอดสู่เยาวชนในอนาคต

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หน่อไม้เขาราวเทียน” และ “ตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข” ประสบปัญหาในการสื่อสารภาพลักษณ์ของภูมิปัญญาให้มีจุดเด่นและแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ทั่วไป เช่น หน่อไม้เขาราวเทียนอาจเพิ่มการเชื่อมโยงตำนานเขาราวเทียนและรสชาติเฉพาะของหน่อไม้ในการสื่อสาร ขณะเดียวกัน ตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุขเป็นองค์ความรู้ที่ถูกนำไปใช้จริงในแง่สรรพคุณของยา การสื่อสารภาพลักษณ์ที่ต่างไปจากยาสมุนไพรทั่วไปจะทำให้เป็นที่รับรู้และจดจำแก่คนทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะคนชยันนาท

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ส้มโอขาวแตงกวา” นับว่ามีความโดดเด่น เป็นที่รู้จัก และถือเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดชยันนาทอย่างแท้จริง จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า ส้มโอเป็นสัญลักษณ์ที่มีการนำไปถ่ายทอดในฐานะสัญลักษณ์ของจังหวัดชยันนาทในหลากหลายผลิตภัณฑ์ เช่น เป็นลายบนเครื่อง เบญจรงค์ เป็นรูปปั้นสำหรับให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพ สมุนไพรไฉ่ยุงจากเปลือกส้มโอ แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหาร เช่น ส้มโอทวน เปลือกส้มโอเชื่อม เป็นต้น โดยสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ระดับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาท	ระดับการส่งเสริม		
	เร่งด่วน	ปานกลาง	ไม่เร่งด่วน
ส้มโอขาวแตงกวา			✓
วิถีตาล	✓		
หน่อไม้เขาราวเทียน			✓
ตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุข		✓	
ผ้าทอชาติพันธุ์ลาว	✓		

ที่มา : รัตนพล และจรรยา สุพรรณ (2562 : 142)

ภาพที่ 10 การนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นในปฏิทินส่งเสริมการท้องถิ่นเกี่ยวกับวิถีชุมชน จังหวัดชัยนาท ประจำปี 2562

ที่มา : รัตนพล ชื่นคำ และจรรยา สุพรรณ (2562 : 143)

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทมีความหลากหลายและมีความโดดเด่นด้านเกษตรกรรม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านศิลปกรรม และด้านประเพณีและศาสนา โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จังหวัดชัยนาทให้การสนับสนุนและส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ทั้งการปลูกส้มโอ ข้าว พืชผัก

ผลไม้อินทรีต่าง ๆ ตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ โดยปรากฏมากที่อำเภอเมือง อำเภอโนนรมย์ อำเภอสรรพยา และอำเภอสรรพบุรี สอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฏฐ์ กุลิษฐ์ และคณะ (2553 : 163-177) นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่าภูมิปัญญาของท้องถิ่นของอำเภอเนินขามและอำเภอหนองมะโมง ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยววิถีชาติพันธุ์ลาว โดยนำเสนอผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทอาหาร และผ้าทอที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น สอดคล้องกับผลการวิจัยของญาณภา บุญประกอบ จักรวาล วงศ์มณี สิริพร เขตเจนการ และโยธิน แสงวงดี (2560 : 93-108) โดยผู้วิจัยพบข้อแตกต่างบางประการจากการศึกษาของทรงพล ต่วนเทศ (2555 : 117-124) ที่พบว่าภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้งในจังหวัดชัยนาทยังคงสืบทอดการทอผ้าแบบดั้งเดิม คือ การทอผ้ามัดหมี่ การทอผ้าจก และการทอผ้าขิด ปัจจุบันผู้วิจัยพบว่ากระบวนการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้ากำลังประสบปัญหา ทั้งรูปแบบการเรียนรู้จากการเลียนแบบและการสาธิตให้ดูแล้วลงมือปฏิบัติจริง เนื่องจากผู้ที่มีความรู้เรื่องการทอผ้าในชุมชนมีจำนวนลดลง โดยเน้นนำเสนอความรู้ในรูปแบบนิทรรศการมากกว่าการสาธิตหรือลงมือปฏิบัติจริง ขณะเดียวกันที่อำเภอวัดสิงห์เน้นนำเสนอแหล่งเรียนรู้ตำรายาสมุนไพรหลวงปู่ศุขให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดงานประจำปี และการสืบทอดการปรุงยาตามตำรายาเดิม ซึ่งสืบทอดทางสายตระกูลและมีหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดชัยนาทเข้ามาส่งเสริมร่วมด้วย

ผลการวิจัยยังพบว่า การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทมีปัญหาเรื่องขาดหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง สอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจวรรณ ธรรมรัตน์ (2557 : 125 - 132) เรื่องมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาจังหวัดชัยนาท แม้ว่าจังหวัดชัยนาทจะมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายและโดดเด่น แต่หากขาดการบันทึกองค์ความรู้ การคุ้มครองทางกฎหมายและการสืบทอดในชุมชน ก็มีแนวโน้มที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางประเภทอาจสูญหายไปในอนาคต

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทเป็นข้อมูลที่มีพลวัต ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทที่ปรากฏในเว็บไซต์หรือในฐานข้อมูลของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชัยนาทหลายส่วนไม่ปรากฏ เมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนาม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายเรื่องกำลังประสบปัญหา เช่น ชาวผู้สืบทอด เห็นได้ชัดจากกลุ่มทอผ้าที่บ้านกุดจอกและบ้านเนินขาม ผู้ทอผ้าอยู่ในวัยสูงอายุ เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจทำอาชีพทอผ้า หรือกลุ่มทำตาลที่อำเภอสุวรรณบุรีและอำเภอสรรพยา เหลือผู้ที่ทำตาลได้เพียงไม่กี่คน ภูมิปัญญาบางอย่างสูญหายไปพร้อมกับผู้สืบทอด ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมและวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการตรวจสอบกับข้อมูลภาคสนามจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและควรให้ความสำคัญอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอาจใช้วิธีการนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ ในกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดและชุมชน เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์ของจังหวัดและชุมชนนั้น ๆ ตลอดจนอาจวิเคราะห์ระดับความแรงดวนในการส่งเสริม เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใกล้สูญหายหรือขาดการสืบทอดได้รับการส่งเสริมในอันดับต้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). **วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา**. กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.
- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2558). **ประวัติศาสตร์ชัยนาท**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- ขัตติยา ฉัตรเพชร. (2549). **ทำการท่องเที่ยวชุมชนริมน้ำ จังหวัดชัยนาท**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ญาณภา บุญประกอบ, จักรวาล วงศ์มณี, สิริพร เขตเจนการ และโยธิน แสงวงดี. (2560). อาหารพื้นถิ่นกับกลไกในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่ง จังหวัดชัยนาท, **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี**. 11 (ฉบับพิเศษ), 93 - 108.

ณัฏฐ์ กุลิษฐ์, อรทัย เลิศวรรณวิทย์, จิระวัฒน์ อนุวิชชานนท์ และ รัตนา แสงจันทร์.

(2553). **แผนการตลาดการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการบนฐานข้อมูล
พฤติกรรมนักท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดชัยนาท**
 (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ทรงพล ต่วนเทศ. (2555). **การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทย
เชื้อสายลาวครั้งในจังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี.**

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). **ภูมิปัญญาในการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์.**

กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ และเจษฎ์ โทณะวณิก. (2547). **กฎหมาย กฏระเบียบ
ที่เกี่ยวข้องต่อการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น** (รายงานผลการวิจัย).

กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

กระทรวงสาธารณสุข.

บุปผาชาติ อุปลัมภันธกร. (2554). การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำ
รำมะนา จังหวัดชัยนาท. **วารสารจันทร์เกษมสาร**. 17(33), 119 - 130.

เบญจวรรณ ธรรมรัตน์. (2557). **มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครอง
ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาจังหวัดชัยนาท** (รายงานผลการวิจัย).

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

ประชิด ทิถันบุตร, ชีระชัย สุขสวัสดิ์ และอดิสรณ์ สมนึกแทน. (2559).

การออกแบบพัฒนาตราสัญลักษณ์และรูปปลั๊กอินบรรจุภัณฑ์เพื่อเชื่อมโยง

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับผลิตภัณฑ์สุขภาพและความงาม

ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดชัยนาท. **วารสารวิชาการ ศิลปะ**

สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 7(1), 84 - 94.

มิ่งสรรพ ขาวสอาด. (2555). **การท่องเที่ยวไทย จากนโยบายสู่รากหญ้า**

(พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่ : สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ.

ยศ สันตสมบัติ. (2542). **ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น
เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน**. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์.

รัตนพล ชื่นคำ และจริยา สุพรรณ. (2562). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชน** (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานเกษตรจังหวัดชัยนาท. (2560). **ส้มโอพันธุ์ขาวแตงกวา จังหวัดชัยนาท.** (แผ่นพับ).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานয়รัฐมนตรี. (2541). **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา.** กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

บุคลากร

สุภาพ สุขสำราญ (ผู้ให้สัมภาษณ์). รัตนพล ชื่นคำ และจริยา สุพรรณ (ผู้สัมภาษณ์). **ที่วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกส้มโอขาวแตงกวา อำเภอโนนรมย์ หมู่ 4 ตำบลศิลาดาน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท. เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2562.**

การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะ บริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย¹

Promoting Lifelong Learning to the Elderly in Island Border Areas between Thailand and Malaysia¹

ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ² (Suparat Pinsuwan)²

มูหามัด สาละบิง³ (Muhammad Salaebing)³

คันสนีย์ จันทรอานูภาพ⁴ (Sansanee Chanarnupap)⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบ่งขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 5 ระยะ ได้แก่ ระยะเวลาเตรียมการ ระยะเวลาทำวิจัย ระยะเวลาจัดทำแผน ระยะเวลา นำแผนไปปฏิบัติ และระยะการติดตามประเมินผล การเก็บข้อมูลในระยะเวลาทำวิจัย

¹ บทความวิจัยนี้มีพื้นฐานจาก (1) โครงการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะที่สมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศมาเลเซีย และ (2) โครงการวิจัยเรื่อง ชีวิตทางสังคมและการทำงานของสูงอายุในพื้นที่เกาะที่สมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นโครงการย่อยในแผนวิจัยเรื่อง การผาสุกของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะที่สมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยทักษิณ พ.ศ. 2560

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000 อีเมล : suchoo74@hotmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000 อีเมล : nureez@hotmail.com

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000 อีเมล : csansanee@tsu.ac.th

¹ This article is derived from the research projects entitled (1) Lifelong Learning Promotion of the Elderly Living in Island Areas which the Member of Households Migrate to Work in Malaysia, and (2) Social and Working Life of the Elderly Living in Island Areas which the Member of Households Migrate to Work in Malaysia. These projects are part of the research project plan entitled Well-being of the Elderly Living in Island Areas which the Member of Households Migrate to Work in Malaysia, receiving a research grant from Thaksin University, fiscal year 2560.

² Asst. Prof., Geography Section, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand, Email : suchoo74@hotmail.com

³ Asst. Prof., Oriental Languages Section, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand, Email : nureez@hotmail.com

⁴ Asst. Prof. Dr., Social Sciences Section, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand, Email : csansanee@tsu.ac.th

*Corresponding author : E-mail address : suchoo74@hotmail.com

Received : October 7, 2019; Revised : May 31, 2020; Accepted : June 8, 2020

ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลหลักมีจำนวน 60 คน เป็นบุคคลสัญชาติไทยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลตันหยงโป ตำบลเจ๊ะบิลัง ตำบลตำมะลัง ตำบลปูลู และตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของผู้สูงอายุสั่งสมมานานจากรุ่นสู่รุ่น ที่สำคัญได้แก่ ภูมิปัญญาในการทำประมงชายฝั่ง ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและป่าชายเลน ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์เครื่องมือจับสัตว์น้ำ การแปรรูปอาหารทะเล และการจักสาน ปัจจุบันผู้สูงอายุมีการเรียนรู้วิทยาการใหม่ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนา ที่สำคัญได้แก่ ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ โดยเฉพาะที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวชุมชน การผลิตและจำหน่ายสินค้าชุมชน

คำสำคัญ : การเรียนรู้ตลอดชีวิต, ผู้สูงอายุ, พื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย

Abstract

This article aims to study and promote lifelong learning to the elderly living in island border areas between Thailand and Malaysia. The research methodology is divided into five phrases which are preparation phrase, research phrase, planning phrase, implementation phrase, and evaluation phrase. In research phrase, the research employed qualitative data collection methods covered in-depth interview and participant observation. The research key informants were 60 Thai citizens aged 60 or above, residing in Tanyongpo, Jehbilang, Thammalang, Puyu and Kohsarai subdistricts, Satun Province. The research found that these elderly are potential and knowledgeable in the area of, such as, coastal fishing, marine natural resources and mangrove forests conservation, fishing instruments making, seafood processing, and hand weaving. Nowadays, they are open for new learning to adjust themselves for national and local development, preliminarily entrepreneurship skills, especially in community based tourism and community product enterprises.

Keywords : Lifelong learning, Elderly, Island border areas between Thailand and Malaysia

บทนำ

การสูงวัยของประชากร (Population ageing) เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลกในปี พ.ศ. 2559 โลกของเรามีประชากรประมาณ 7,433 ล้านคน เป็นประชากรสูงวัยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณ 929 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 12.5 ของประชากรทั้งหมด สำหรับประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2559 มีจำนวนประชากรไทย 65.9 ล้านคน เป็นประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณ 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559 ระบุว่า ผู้สูงอายุไทยจำนวนมากอยู่ในสภาวะยากลำบาก ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะประสบกับภาวะยากจนสูงกว่ากลุ่มวัยอื่นๆ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560 : 3-4)

ประเทศไทยได้ประกาศปฏิญญาผู้สูงอายุไทย เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2542 มีใจความสำคัญโดยสรุปดังนี้ (1) ผู้สูงอายุต้องได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี (2) ผู้สูงอายุควรอยู่กับครอบครัวโดยได้รับการดูแลเอาใจใส่ การยอมรับบทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว (3) ผู้สูงอายุควรได้รับโอกาสในการศึกษาเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของตนเอง (4) ผู้สูงอายุควรได้ถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้สังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยและตามความสมัครใจ โดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม (5) ผู้สูงอายุควรมีหลักประกัน และสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยโดยเท่าเทียมกัน (6) ผู้สูงอายุควรมีเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน (7) รัฐต้องกำหนดนโยบายและแผนด้านผู้สูงอายุ ส่งเสริมและประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ให้บรรลุผลตามเป้าหมาย (8) รัฐต้องตรากฎหมายพิทักษ์สิทธิคุ้มครองสวัสดิภาพ และสวัสดิการผู้สูงอายุ และ (9) รัฐต้องรณรงค์ปลูกฝังค่านิยมให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุตามวัฒนธรรมไทยที่เน้นความกตัญญูและเอื้ออาทรต่อกัน (กองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2542 : 1-11)

นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังได้กำหนดแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2525 - 2544) และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 โดยแผนผู้สูงอายุแห่งชาติตั้งอยู่บนแนวคิด

พื้นฐานโดยมองว่า “ผู้สูงอายุไม่ใช่บุคคลด้อยโอกาสหรือเป็นภาระของสังคม แต่สามารถมีส่วนร่วมเป็นพลังพัฒนาสังคม ผู้สูงอายุจึงควรได้รับการส่งเสริมและเกื้อกูลจากครอบครัว ชุมชน และรัฐ ให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และคงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีให้นานที่สุด ขณะเดียวกันผู้สูงอายุที่ประสบความทุกข์ยาก ต้องได้รับการเกื้อกูลจากครอบครัว ชุมชน สังคม และรัฐ อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม” แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 กำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุ ไว้ 5 ด้าน โดยมาตรการการให้การศึกษและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นมาตรการสำคัญต่อยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553 : 29 - 30)

บทความวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซีย มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ พื้นที่ศึกษาในการวิจัยนี้ได้แก่ ตำบลตันหยงโป ตำบลปูลู ตำบลเจ๊ะบิลัง ตำบลตำมะลัง และตำบลเกาะสาหร่าย ซึ่งตั้งอยู่สุดเขตแดนใต้ของประเทศไทยทางด้านฝั่งทะเลอันดามัน จังหวัดสตูล มีพื้นที่ทางทะเลติดต่อกับประเทศมาเลเซีย มีเรือโดยสาร เช่น ที่ท่าเรือตำมะลัง ท่าเรือเจ๊ะบิลัง สามารถเชื่อมต่อกับเกาะลังกาวิของประเทศมาเลเซีย ใช้เวลาเดินทางเพียง 1 ชั่วโมง ทำให้ผู้คนในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซีย นิยมย้ายถิ่นข้ามแดนไปทำงานในประเทศมาเลเซีย นอกจากนี้พื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซีย ยังมีประวัติศาสตร์ภูมิหลังเชื่อมโยงกับเมืองไทรบุรีของประเทศมาเลเซีย ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซียนับถือศาสนาอิสลาม และมักมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติกับประชากรในประเทศมาเลเซีย ทำให้เชื้อและเกื้อหนุนต่อการย้ายถิ่นข้ามแดนไปทำงานในประเทศมาเลเซีย ข้อมูลจากการสำรวจเบื้องต้นของคณะวิจัยในแผนวิจัยเรื่อง “การผาสุกของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะที่สมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศมาเลเซีย” เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2561 พบว่า พื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 6,097 ครัวเรือน มีจำนวนประชากร ประมาณ 25,737 คน เป็นผู้สูงอายุ

ประมาณ 2,590 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.06 ของจำนวนประชากรทั้งหมด พื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซีย ได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุ (Aged Society) แล้วเนื่องจากมีจำนวนผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรทั้งหมด นอกจากนี้ในจำนวนผู้สูงอายุที่ทำการสำรวจทั้งสิ้น 1,783 คน พบผู้สูงอายุที่สมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่นไปทำงานในประเทศมาเลเซีย จำนวน 438 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 24.57 ของจำนวนผู้สูงอายุที่ทำการสำรวจทั้งหมด ข้อสังเกตที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนามของคณะวิจัยในเบื้องต้นพบว่า การย้ายถิ่นข้ามแดนของสมาชิกในครัวเรือนส่งผลให้ผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซีย จำนวนไม่น้อยจำเป็นต้องดำเนินชีวิตอยู่ตามลำพัง ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเป็นกลุ่มเปราะบางที่จะเผชิญปัญหาทั้งทางด้านจิตวิทยา สังคม และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลเกิดความเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่ออาชีพดั้งเดิมของผู้สูงอายุที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงชายฝั่ง ผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซีย จำเป็นต้องปรับตัวและเรียนรู้ที่จะพึ่งพาตนเองในการดำเนินชีวิต ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซีย ส่งผลให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น ช่วยลดมายาคติที่สังคมมีต่อผู้สูงอายุ ช่วยจุดประกายให้คนกลุ่มวัยอื่นๆ มองเห็นศักยภาพของผู้สูงอายุที่สามารถยังคุณประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม จนเกิดการยอมรับช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คนกลุ่มวัยต่างๆ และส่งเสริมให้คนทุกวัยสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเกื้อกูลกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้แนวคิด ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) คำว่า “ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ” ถูกนำเสนอโดยองค์การอนามัยโลกเพื่อหาแนวทางแก้ไข ปัญหาประชากรสูงอายุที่กำลังเพิ่มมากขึ้น เป็นความพยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดจาก

“การแก้ไขปัญหาที่เน้นความต้องการพื้นฐาน (Need-base) ของผู้สูงอายุที่ทำให้เกิดมุมมองต่อกลุ่มเป้าหมายในเชิงลบ ไปสู่แนวคิดการแก้ไขปัญหาที่เน้น สิทธิขั้นพื้นฐาน (Rights-base) ที่บุคคลพึงได้รับ” โดยได้กำหนดแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) ว่าเป็นกระบวนการที่นำไปสู่สุขภาพที่ดี (Health) การมีส่วนร่วม (Participation) และหลักประกันที่มั่นคง (Security) เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเมื่อสูงวัย และให้ประชากรตระหนักถึงสุขภาวะด้านร่างกาย สังคม จิตใจ ตลอดจนวิถีชีวิตและการมีส่วนร่วมทางสังคม ในขณะเดียวกัน ควรมีหลักประกันหรือความมั่นคงและการดูแลประชาชนเมื่อประชาชนต้องการด้วย โดยคำว่า “Active” ตามนัยขององค์การอนามัยโลกครอบคลุมมิติต่าง ๆ ทุกด้าน โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของผู้สูงอายุในด้านกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม จิตวิญญาณ และกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ไม่ใช่แค่ความสามารถทางร่างกายที่จะใช้แรงงานเท่านั้น โดยการมีอิสระและความสามารถพึ่งพาตัวเองได้ของผู้สูงอายุเป็นเป้าหมายสำคัญในการวางกรอบนโยบายสำหรับการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) องค์การอนามัยโลกเสนอแนวคิดนี้ให้แก่ประเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้พัฒนาประชากรสูงอายุให้มีสุขภาพดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความสามารถในทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนมีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองเท่าที่จะทำได้ และใช้ความสามารถนั้นช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่น และสังคม (World Health Organization [WHO], 2002)

องค์การอนามัยโลก (WHO, 2002 : 12-18) ได้เสนอกรอบที่เป็นองค์ประกอบหลักของการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) ใน 3 องค์ประกอบหลัก อันได้แก่ สุขภาพ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ดังนี้ (1) สุขภาพ (Health) สุขภาพส่วนบุคคลนั้นเป็นสิ่งสำคัญ หากบุคคลมีสุขภาพแข็งแรงจะเป็นเงื่อนไขแรกของการดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระและพึ่งพาตนเอง อันเป็นลักษณะสำคัญของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ การที่บุคคลจะมีสุขภาพดีแข็งแรงหรือไม่ขึ้นอยู่กับทั้งปัจเจกบุคคลเอง ครอบครัวและสังคมแวดล้อม (2) การมีส่วนร่วม (Participation) กิจกรรมในครอบครัว ชุมชน และสังคม เป็นผู้ดำรงไว้ซึ่งสิทธิมนุษยชน และวัฒนธรรมของสังคม ผู้สูงอายุที่ยังคงมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากจะรู้สึกถึงความมีคุณค่า มีเกียรติภูมิแล้ว ยังรู้สึกถึงความเป็น

ผู้มีศักดิ์ศรี และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุตรหลานด้วย เหล่านี้ช่วยทำให้สุขภาพจิตของผู้สูงอายุดีขึ้น อันจะส่งผลต่อสุขภาพกายด้วย (3) การมีหลักประกันความมั่นคงของผู้สูงอายุ (Security) คือการที่ผู้สูงอายุมีความมั่นคงปลอดภัยทางด้านร่างกายจากที่อยู่อาศัยและสถานที่ต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุต้องไปใช้บริการ และยังมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้สูงอายุมั่นใจที่จะดำเนินชีวิตในบั้นปลายอย่างมีคุณภาพ

องค์การอนามัยโลก (WHO, 2002 : 19-32) ยังได้กล่าวถึงปัจจัยกำหนดการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพด้วยว่าประกอบด้วยปัจจัย 6 ด้าน คือ (1) ด้านระบบบริการสุขภาพ ได้แก่ การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพในการรักษาโรค การดูแลผู้ป่วยระยะยาว การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพจิต (2) ด้านพฤติกรรม เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพไปสู่วิถีชีวิตที่มีสุขภาพะ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดโรค เช่น การงดสูบบุหรี่ การเลิกดื่มสุรา และหันมาเอาใจใส่กับการรับประทานอาหารอย่างเหมาะสม การเคลื่อนไหวร่างกาย กิจกรรมที่ส่งเสริมด้านสุขภาพหรือชะลอการเจ็บป่วย (3) ด้านปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ พันธุกรรมซึ่งมีผลต่อการเกิดโรคบางชนิด เช่น โรคเบาหวาน โรคหัวใจ โรคเมะเร็ง เป็นต้น ด้านจิตใจ โดยเฉพาะความสามารถในการปรับตัวต่อการสูญเสีย และความเชื่อมั่นในสมรรถนะแห่งตน (4) ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะความปลอดภัยจากอุบัติเหตุภายในบ้าน การปรับสภาพพื้นที่และการจัดวางสิ่งของให้เหมาะสม (5) ด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม การให้โอกาสทางการศึกษา การอ่านออกเขียนได้ และการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ และ (6) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ การทำงานที่มีรายได้หรือการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ระบบการปกป้องทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้หรือผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง

นอกจากปัจจัยกำหนดการเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพข้างต้นแล้ว องค์การอนามัยโลกยังกล่าวถึง ปัจจัยกำหนดตัดขวาง (Cross-Cutting Determinants) ซึ่งมีผลต่อปัจจัยกำหนดศักยภาพทุกปัจจัยด้วย ได้แก่ ปัจจัยกำหนดด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ เช่น ในสังคมดั้งเดิมซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมนั้น จะให้นิยามผู้สูงอายุว่าเป็นผู้มีสิทธิอำนาจทางสังคม เนื่องจากผู้สูงอายุจะเป็นผู้ดูแลทรัพย์สิน เป็นเจ้าของที่ดิน เป็นผู้มีทักษะสูงทางจารีตประเพณี

เป็นผู้มีความรู้ทางศาสนา และเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือขั้นพื้นฐานแก่สังคม แต่ภายหลังเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยีทางด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Technology) ซึ่งถูกนำมาใช้ในกระบวนการผลิตและกระบวนการจำหน่ายแจก ทำให้เกิดการสร้างงานใหม่สำหรับคนวัยหนุ่มสาว เป็นงานที่อาศัยความชำนาญ เฉพาะด้านทางอาชีพ ความจำเป็นที่จะต้องรับการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากผู้สูงอายุจึงลดน้อยลง อีกทั้งระบบการศึกษามัยใหม่ยังทำให้คนวัยหนุ่มสาว มีระดับการศึกษาและระดับของการอ่านออกเขียนได้สูงกว่าผู้สูงอายุ (Literacy and Mass Education) ผลที่ตามมาทำให้กิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมได้ในประเภทการจ้างงาน การเป็นผู้นำชุมชน หรือผู้นำองค์กร จึงมีความจำกัด ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาผู้สูงอายุไปสู่ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ จึงต้องปรับกระบวนการทัศนของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุด้วย (Amoss, 1981 : 227 - 247)

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้เสนอระเบียบวาระโลกว่าด้วยความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ซึ่งเป็นกระบวนการทัศนที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง การดำเนินงานเพื่อให้เกิดความมั่นคงของมนุษย์ ได้มีการกำหนดยุทธวิธีหลักสองประการ ได้แก่ การปกป้อง (Protection) และการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) โดยการปกป้อง เป็นยุทธวิธีที่มุ่งป้องกันประชาชนจากความไม่มั่นคงและความไม่ปลอดภัยจากอันตรายต่าง ๆ ส่วนการเสริมสร้างพลัง เป็นยุทธวิธีที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของประชาชนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มที่ ซึ่งยุทธวิธีทั้งสองประการนี้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ยุทธวิธีที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ ประกอบด้วยหลักพื้นฐานที่สำคัญสองประการ คือ (1) หลักมนุษยธรรม (Humanitarian Aspect of Ageing) หมายถึง ผู้สูงอายุควรได้รับความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม และความต้องการด้านสุขภาพอนามัย โภชนาการ ที่อยู่อาศัย ครอบครัวยุติธรรม สังคม ความมั่นคงทางรายได้ การจ้างงาน รวมถึงการศึกษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็น “สิทธิขั้นพื้นฐาน” (Rights-base) ที่บุคคลทุกกลุ่มวัยพึงได้รับ การปฏิเสธที่จะดูแลผู้สูงอายุเพราะเหตุแห่งความแตกต่างด้านอายุจึงเป็นการเลือกปฏิบัติซึ่งสังคมจะกระทำมิได้ และ (2) หลักการพัฒนา (Developmental Aspect of Ageing) หมายถึง ผู้สูงอายุควรได้รับ

การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของบุคคล การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ, 2560 : 12-15; ปิยะ ศักดิ์เจริญ, 2558 : 141 - 156)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

ภูมิ โชคเหมาะ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากฎหมายการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยที่เห็นด้วยมากที่สุด คือ ผู้สูงอายุควรได้รับการศึกษา อบรม เรียนรู้ตามความสมัครใจ ความสนใจ ความถนัด หรือความต้องการ และผู้สูงอายุควรได้รับทราบข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นหรือเป็นประโยชน์ เนื่องจาก การศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้สูงอายุปรับเปลี่ยนและสามารถดำรงชีวิตได้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของสังคมและรู้สึกว่าคุณค่ามากขึ้นด้วย นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ มีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ คือ (1) ควรมีการอบรมฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุมีงานทำและเพิ่มรายได้ และ (2) ควรส่งเสริมให้ความรู้กับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องเพื่อเตรียมรับวัยอันควร

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานที่อยู่ในเขตเมืองและชนบท พบว่า เขตพื้นที่ระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทมีความสัมพันธ์กับลักษณะด้านอาชีพและการดำรงชีวิต จึงทำให้สภาพปัญหาและความต้องการในการเรียนรู้เพื่อการเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้สูงอายุมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงควรพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ อาทิ พื้นที่เมืองควรจัดโดยผ่านหน่วยงานต้นสังกัดให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหา รวมทั้งนโยบายขององค์กร

ที่จะพัฒนาพนักงานในหน่วยงาน สำหรับพื้นที่ชนบทควรจัดกิจกรรมโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดปัญหาและความต้องการ ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ใหญ่วัยแรงงานมีปัญหาและความต้องการฝึกนิตยการเรียนรู้เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2553 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศและต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นบทเรียนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย โดยศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในประเทศไทย และได้นำเสนอรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ พบว่า แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม รูปแบบศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน รูปแบบเมืองและชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ รูปแบบชมรมผู้สูงอายุหรือสโมสรผู้สูงอายุ และรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัตราวัย โดยแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักสำคัญ คือ การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้หรือสื่อการเรียนรู้ และการวิจัยและพัฒนา ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุคุณ

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2554 : บทคัดย่อ) ศึกษาการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย โดยเสนอว่า การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถนำมาพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุได้ โดยต้องยึดหลักการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในวัยของตน และต้องตอบสนองปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ซึ่งเสนอว่าบุคคลต้องเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา อันสอดคล้องกับความต้องการ (Needs) ของผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษา

ตามอัธยาศัยสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการรับมือกับปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม

นารุชิม่า และคณะ (Narushima et al., 2016 : 1-25) ศึกษาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาไม่เป็นทางการในหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่องในประเทศแคนาดา จำนวน 416 คน ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ระยะเวลาการมีส่วนร่วมในการศึกษาต่อเนื่องของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับสุขภาวะทางจิตวิทยาของผู้สูงอายุ ผลงานวิจัยนี้อภิปรายว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุช่วยให้ผู้สูงอายุมีความเชื่อมั่นในสมรรถนะแห่งตน สามารถปรับตัวและพึ่งตนเองได้

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นจะเห็นว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing) สามารถปรับตัวและยังคุณประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมได้ (Productive Ageing)

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานออกเป็น 5 ขั้นตอนได้แก่ ระยะเตรียมการ ระยะการทำวิจัย ระยะการจัดทำแผน ระยะการนำไปปฏิบัติ และระยะการติดตามประเมินผล โดยมีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

ระยะเตรียมการ นักวิจัยใช้เวลาในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้สูงอายุและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งได้แก่ ครัวเรือนผู้สูงอายุ แกนนำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โดยอาศัยช่องทางหลักได้แก่ การลงพื้นที่พบปะพูดคุย การเยี่ยมเยียนตามบ้าน การศึกษาดูงานและเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ

ระยะการทำวิจัย นักวิจัยศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของผู้สูงอายุ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสังเกต การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสนทนา และการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลหลัก มีจำนวน 60 คน เป็นบุคคลสัญชาติไทยที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

อาศัยอยู่ในตำบลตันหยงโป ตำบลเจ๊ะบิลัง ตำบลตำมะลัง ตำบลปูลู และ ตำบลเกาะสาหร่าย จังหวัดสตูล ตำบลละ 12 คน นอกจากนี้นักวิจัยรวบรวมข้อมูล จากครัวเรือนผู้สูงอายุ แก่นนำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อเป็น ข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์ด้วย

ระยะการจัดทำแผน นักวิจัยจัดเวทีประชุมระดมความคิดเพื่อกำหนดแนวทาง ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ โดยเชิญผู้สูงอายุซึ่งเป็นแกนนำ ชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ และกลุ่มทางศาสนา เข้าร่วมประชุม จำนวนรวม 53 คน ในจำนวนนี้ครอบคลุมผู้สูงอายุทั้งห้าตำบล ทั้งเพศชายและเพศหญิง

ระยะการนำแผนไปปฏิบัติ นักวิจัยร่วมกับชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้สูงอายุในพื้นที่ศึกษาทั้งห้าตำบล ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของผู้สูงอายุ โดยเน้นให้กิจกรรมตอบสนองตามความสนใจและความต้องการของ ผู้สูงอายุเป็นสำคัญ

ระยะการติดตามประเมินผล นักวิจัย ผู้สูงอายุ ชุมชน และองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสะท้อนผล การประเมินผลใช้วิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วม จำนวน 20 คน การสังเกตท่าที ความสนใจ และการตอบสนองของผู้สูงอายุในระหว่างดำเนินกิจกรรม การประชุมรับฟัง ความคิดเห็นภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม

จริยธรรมการวิจัย

บทความวิจัยนี้ตั้งอยู่บนหลักจริยธรรมสำคัญคือ หลักความเคารพใน บุคคล หลักคุณประโยชน์ และหลักความยุติธรรม กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถ ตัดสินใจได้เองอย่างอิสระในการเข้าร่วมโครงการ การจัดลำดับความสำคัญโดยให้ คุณประโยชน์ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักและชุมชนพึงได้รับมาก่อนคุณประโยชน์ของนักวิจัย และนักวิจัยไม่มีอคติต่อชุมชน สำหรับการเก็บรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลหลักนั้น ชื่อที่ปรากฏในบทความวิจัยนี้เป็นนามแฝง

ตัวอย่างภูมิหลังของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย - มาเลเซีย จังหวัดสตูล

กรณีศึกษา 1 นายตัน ปูยู (นามแฝง) อายุ 70 ปี

แبدัน อาศัยอยู่ในตำบลปูยู เป็นคนอริยาศัยดี และขยันหารายได้โดยการทำแห แبدันเล่าว่า “คนในชุมชนอยู่กันแบบพอมือพอกัน ใช้ความรู้ตามที่ตัวเองมีมา ประกอบอาชีพทางด้านประมงเป็นหลัก แبدันมีบุตรทั้งหมดสิบคน บุตรส่วนใหญ่แยกครอบครัวไปแล้ว เหลือเพียงบุตรสาวคนเดียวที่ยังคงอาศัยอยู่ด้วยกัน บุตรชายสามคนย้ายไปทำงานประมงที่ประเทศมาเลเซีย บุตรสาวอีกหนึ่งคนก็ได้แต่งงานกับชาวมาเลเซีย และย้ายถิ่นฐานไปราวสิบปีแล้ว บุตรสาวจะส่งเงินมาให้ทางบ้านใช้จ่ายเป็นครั้งคราว จำนวนไม่มากนัก และจะกลับมาเยี่ยมบ้านเฉพาะวันสำคัญทางศาสนา ปัจจุบันรายได้หลักของแبدันมาจากเบี้ยคนชรา” (ตัน ปูยู (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และมูท่าหมัด สาเลบิง (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 1 ตำบลปูยู จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561.)

กรณีศึกษา 2 นางฮาซานะ ต่ามะลั่ง (นามแฝง) อายุ 69 ปี

มะนะ อาศัยอยู่กับลูกสะใภ้ในตำบลต่ามะลั่ง ส่วนลูกชายไปทำงานอยู่มาเลเซีย ทำงานอยู่ในร้านอาหารได้ประมาณ 2-3 ปีแล้ว มะนะเล่าว่า “ลูกไม่ค่อยกลับมาบ้าน นาน ๆ ครั้งกว่าจะกลับมา ปีละครั้งก็ว่าได้ ลูกไปทำงานก็หาเงินหาจ่ายเองของเขาเอง มะก็ไม่เคยคิดขออยู่แล้ว ก็ให้เขาได้จ่ายของเขาไป มะก็สบายใจ ตอนนี้นะแก่แล้ว มะก็ทำใบจากขายอยู่บ้าน หาใบจากมาทำ มาตากแห้ง ลูกคนที่อยู่บ้านก็จะหาให้บางครั้ง ก็หาเองได้ก็หาเอง ทำทีละไม้เยอะ จะทำช่วงที่มีคนมาสั่งก็จะทำเป็นมัดๆ ขาย ลงทุนไม่กี่บาท ซื้อมาจากมาไม่แพง มะก็จำไม่ได้แต่ลงทุนไม่เกิน 70 บาท กำไรถ้าเค้าสั่งเยอะๆ ก็ได้กินอยู่ 300-400 บาท ทำงานดีกว่าอยู่บ้านเฉยๆ พอมีรายได้บ้าง แล้วก็คลายเครียดด้วย ได้ออกกำลังกายไปในตัวด้วย เดินเก็บใบจากบ้าง แล้วก็จะมีเงินผู้สูงอายุ 600 บาท ที่พอได้กินอยู่ เมื่อก่อนตอนมะยังแข็งแรงมะก็ทำทุกอย่าง เปิดร้านขายของชำด้วย ตอนนี้นะแก่และไม่มีทุนก็นั่งทำใบจากอยู่หน้าบ้านนี่แหละ” (ฮาซานะ ต่ามะลั่ง (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ศันสนีย์ จันทรอานูภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 2 ตำบลต่ามะลั่ง จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2561.)

กรณีศึกษา 3 นายยูเด็น เจ๊ะบิลัง (นามแฝง) อายุ 78 ปี

บังยูเด็น อาศัยอยู่ในตำบลเจ๊ะบิลัง บังยูเด็นเล่าว่า “บังมีลูก 5 คน ชาย 1 คน หญิง 4 คน ลูกสาวคนหนึ่งย้ายถิ่นไปทำงานเป็นแม่บ้านอยู่ที่ประเทศมาเลเซียมา 12 ปีแล้ว และไม่คอยได้เดินทางกลับบ้าน แต่ก็ส่งเงินมาเลี้ยงครอบครัวบ้าง เป็นบางครั้ง สมัยก่อนเด็ก ๆ ที่บ้านไม่ค่อยมีใครได้เรียนหนังสือ เพราะครอบครัวไม่มีเงินที่จะส่งเสีย แต่อาศัยว่าเจ๊ะบิลังในสมัยก่อนมีป่า มีทะเล มีสวนยาง อุดมสมบูรณ์มาก ตอนเช้า ๆ บังจะช่วยพ่อแม่กรีดยาง ทำมาเรื่อย ๆ จนกลายเป็นอาชีพตัวเอง ถึงตอนโต แต่ปัจจุบันไม่ได้กรีดยางแล้ว สุขภาพไม่ค่อยดี บังชอบทำสวน ปลูกผัก เมื่อปลูกผักแล้วก็เก็บไปขายนำเงินมาใช้ส่วนตัวบ้าง บังชอบเข้าไปนั่งฟังอบรมเกี่ยวกับศาสนาที่มีสยิด ซึ่งจะจัดขึ้นทุกวันจันทร์และวันศุกร์ โดยเข้าไปร่วมเกือบจะทุกครั้ง” (ยูเด็น เจ๊ะบิลัง (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ต้นสนีย์ จันทรอานูภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 2 ตำบลเจ๊ะบิลัง จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2561.)

กรณีศึกษา 4 นางนะ ปูยุต (นามแฝง) อายุ 72 ปี

มะนะ อาศัยอยู่กับสามี ในตำบลปูยู มีบุตรทั้งหมด 5 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 2 คน มะนะเล่าว่า “มะทำงานเก็บหอยนางรม มีรายได้วันละ 200 - 300 บาท บุตรสาว 2 คน แต่งงานกับชาวมาเลเซีย ย้ายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่มาเลเซีย โดยจะกลับมาเยี่ยมบ้านเฉพาะวันสำคัญทางศาสนา เวลามะเดือดร้อนเรื่องเงิน มะสามารถโทรศัพท์ขอเงินจากลูกสาวได้” (นะ ปูยุต (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และมูหามัด สาแลบิง (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 1 ตำบลปูยู จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561.)

กรณีศึกษา 5 นางเจ๊ะหะมะ เจ๊ะบิลาง (นามแฝง) อายุ 75 ปี

กะเจ๊ะหะมะ อาศัยอยู่ในตำบลเจ๊ะบิลัง กะเจ๊ะหะมะเล่าว่า “มีลูกทั้งหมด 4 คน เป็นผู้ชาย 3 คน และผู้หญิง 1 คน กะมีลูกชายทำงานอยู่ที่ประเทศมาเลเซียจำนวน 1 คน ทำงานเป็นลูกจ้างในร้านอาหารมานานกว่า 13 ปี เดินทางกลับบ้านนาน ๆ ครั้ง ลูกจะส่งเงินกลับมาช่วยเหลือบ้าง ตอนเด็ก ๆ กะไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะที่บ้านยากจน กะทำงานบ้านช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของพ่อกับแม่ ช่วยพ่อแม่ทำสวน และกรีดยางตั้งแต่เด็ก ๆ จนเป็นสาวก็แต่งงาน ปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร

แต่อยู่บ้านก็ไม่ได้อยู่นิ่งเฉย สามารถหยิบจับอะไรได้ก็จะพยายามช่วย” (เจ๊ะหะมะ เจ๊ะบิลาล (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ศันสนีย์ จันทรานุภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 2 ตำบลเจ๊ะบิลาล จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2561.)

ผลการวิจัย

ในระหว่างการทำวิจัย นักวิจัยพบว่า วิถีชุมชนที่สำคัญในพื้นที่เกาะบริเวณ ชายแดนไทย - มาเลเซีย คือ (1) วิถีมุสลิม ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่เกาะบริเวณ ชายแดนไทย - มาเลเซีย นับถือศาสนาอิสลาม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่นอกจากจะมีความผูกพันกับระบบเครือญาติแล้ว ยังคงยึดมั่นในหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติของ ศาสนาอิสลาม การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางศาสนาหรือที่เกี่ยวข้องกับ กลุ่มทางศาสนา เช่น การมีส่วนร่วมในเทศกาลงานบุญในรอบปีปฏิทินของอิสลาม โดยมีสยิดทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมหรือศูนย์กลางของชุมชน มีสยิดหลายแห่งในพื้นที่ เกาะบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย มีการจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายกิจการสตรีและ ผู้สูงอายุขึ้น เช่น การรวมตัวกันของสตรีและผู้สูงอายุเป็น “กลุ่มมุสลิมะห์” ตามมัสยิดต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้สตรีและผู้สูงอายุมีส่วนร่วม เป็นพลังพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมของกลุ่มมุสลิมะห์ เช่น การเรียนหลักคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน การฝึกเขียนชื่อ-สกุลของตนเองเป็น ภาษาไทย การจัดเทศกาลวันฮารีรายอ การจัดงานกินน้ำชาเพื่อการกุศล เป็นต้น การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางศาสนานอกจากจะช่วยพัฒนาด้านจิตใจ จิตวิญญาณ และสังคมแล้ว การผูกพันตัวกับกลุ่มทางศาสนายังช่วยสร้างบรรยากาศ อบอุ่นและเกื้อกูลกันอย่างเป็นครอบครัวให้กับผู้สูงอายุที่สมาชิกในครัวเรือนย้ายถิ่น ไปทำงานในประเทศมาเลเซียด้วย (2) วิถีประมงชายฝั่ง เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกี่ยวกับประมงชายฝั่ง อาชีพดั้งเดิมของผู้สูงอายุส่วนใหญ่สัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับประมงชายฝั่ง ด้วยเหตุนี้ภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สั่งสมมานานนับ แต่ดั้งเดิมส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่นของผู้สูงอายุ ที่สำคัญได้แก่ ภูมิปัญญาในการทำประมง ชายฝั่ง โดยเฉพาะ “การทำประมงแนวอนุรักษ์แบบพื้นบ้าน” ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและป่าชายเลน ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์เครื่องมือ จับสัตว์น้ำด้วยวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น โดยเฉพาะ “การย่ำกั้ง” ภูมิปัญญาในการแปรรูป

อาหารทะเลเพื่อการถนอมอาหารในครัวเรือน เช่น การตากปลา ทำกะปิ กุ้งแห้ง กุ้งหวาน รวมถึงนำอาหารทะเลมาแปรรูปเป็นขนมต่าง ๆ ด้วย และภูมิปัญญาในการจักสาน โดยเฉพาะการถนอมบุริใบจาก และการสานหมวกตุง

นอกจากนั้นผลการวิจัยยังพบว่า ในปัจจุบันผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย – มาเลเซีย มีการเรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและโครงการที่เข้าไปขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนในท้องถิ่น ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เน้นความเป็นอยู่แบบพอเพียง การพึ่งตนเอง ไม่เน้นการขยายงานที่เกินความสามารถหรือเกินสมรรถนะทางร่างกายของตนเอง ในขณะที่โครงการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนฐานรากของทางราชการและท้องถิ่น เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โครงการหมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว และโครงการชุมชนท่องเที่ยวโอท็อปนวัตวิถี ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบท โดยเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นการผลิตเพื่อการจำหน่ายที่ต้องพึ่งพิง “ตลาด” มากขึ้น แต่ตลาดในที่นี้ เน้นตลาดภายในที่เข้มแข็ง ซึ่งมุ่งตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ ชาวบ้านในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย – มาเลเซีย จำนวนมากเปลี่ยนสถานภาพจากชาวประมง เป็น “ผู้ประกอบการ” (Entrepreneur) ในระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ซึ่งเน้นส่งเสริมการประกอบการที่ดึงเสน่ห์แห่งภูมิปัญญา วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ซึ่งเหล่านี้ผู้สูงอายุคุ้นเคยเป็นอย่างดี มาใช้เป็นฐานในการสร้างรายได้และกระจายรายได้ภายในชุมชน (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2559 : 67 - 68) ผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย – มาเลเซียได้เรียนรู้ทักษะใหม่ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยว เช่น เรียนรู้ในการจัดตั้งกลุ่มและทำงานเป็นกลุ่ม เรียนรู้การทำงานร่วมกับคนกลุ่มวัยอื่นๆ เรียนรู้การเป็นวิทยากร ในฐานะครูภูมิปัญญาและภาคีของศูนย์เรียนรู้ชุมชน เรียนรู้การปรับที่พักให้กลายเป็นโฮมสเตย์รองรับนักท่องเที่ยว เรียนรู้การปรับใช้เรือหาปลาให้เป็นเรือนำเที่ยว เรียนรู้การขายอาหารและสินค้าของที่ระลึก เรียนรู้การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของสินค้าชุมชน เรียนรู้การส่งเสริมการขายโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและผ่านสังคมดิจิทัล เป็นต้น

ในระหว่างการจัดทำแผน นักวิจัยพบว่า แนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย – มาเลเซีย ควรมีลักษณะสำคัญ 6 ประการดังนี้

(ก) ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุควรจะเป็นไปตามความชอบ ความถนัด และความสนใจของผู้สูงอายุ

(ข) สอดคล้องกับบริบทและวิถีชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุจะต้องคำนึงถึงวิถีชุมชนเป็นสำคัญ วิถีชุมชนที่สำคัญคือ วิถีชุมชนชาวประมงชายฝั่งที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล และวิถีชุมชนมุสลิม

(ค) สอดคล้องกับทุนชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุควรพยายามดึงทุนชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นการส่งเสริมชุมชนพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองของชุมชนแสดงออกได้หลายรูปแบบ เช่น การใช้วัตถุดิบเพื่อการผลิตที่หาได้ในท้องถิ่นแทนการหาจากภายนอก การใช้ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นแทนการจ้างผู้เชี่ยวชาญจากต่างถิ่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างรายได้แทนการรับเอาเทคนิคใหม่มาใช้ การพึ่งแหล่งทุนในท้องถิ่นแทนการก่อหนี้จากต่างถิ่น การตัดสินใจลงมือปฏิบัติเองแทนที่จะรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ เป็นต้น

(ง) ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งที่สำคัญขึ้นอยู่กับการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ อีกทั้งผู้สูงอายุเองอาจมีความจำกัดด้านกายภาพและความรู้สมัยใหม่ จำเป็นต้องประสานความร่วมมือกับคนกลุ่มวัยอื่นๆ การทำงานร่วมกันหลายกลุ่มวัยยังช่วยเรื่องการปรับตัวและลดช่องว่างระหว่างวัย ช่วยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุด้วย

(จ) เน้นหลักการมีส่วนร่วม กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุยึดหลักการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การดำเนินงานเริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือ ร่วมกันคิด เมื่อตกลงกันแล้วก็จะร่วมกันทำ โดยมอบหมายงานให้แต่ละคนรับผิดชอบ

(จ) คำนึงถึงความยั่งยืน/ความต่อเนื่อง กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ จำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ผู้สูงอายุเห็นว่า ควรผลักดันให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นผนวกกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุให้อยู่ในแผนพัฒนาท้องถิ่นด้วย

ในระหว่างการนำแผนไปปฏิบัติ การตัดสินใจว่าจะดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ได้นั้น นักวิจัยร่วมกับชุมชนและผู้สูงอายุพยายามออกแบบให้สอดคล้องตามหลักการ 6 ประการข้างต้น และยังพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย เช่น ศักยภาพและความพร้อมของผู้สูงอายุ ปัญหาของการดำเนินงานในอดีต เงื่อนไขด้านระยะเวลาและงบประมาณ เป็นต้น

บทความวิจัยนี้ขอยกตัวอย่างกรณีศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในตำบลเจ๊ะบิลัง ซึ่งได้จัดทำหลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม กิจกรรมนี้เริ่มต้นขึ้นจากการสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุและหุ้นส่วนในงานพัฒนาด้านผู้สูงอายุในตำบลเจ๊ะบิลัง พบว่า กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุสนใจมากที่สุดคือ กิจกรรมการเรียนรู้ทางศาสนา ด้วยเหตุนี้เทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง ร่วมกับ แกนนำผู้สูงอายุ ผู้นำทางศาสนา และครูสอนศาสนา ได้ตัดสินใจเลือก การจัดทำหลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม เป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ เนื่องจากเห็นว่า กิจกรรมที่ผู้สูงอายุสนใจมากที่สุดคือ กิจกรรมการเรียนรู้ทางศาสนา และจากประสบการณ์ในอดีต กิจกรรมทางศาสนาจะมีผู้สูงอายุเข้าร่วมอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันเทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง ได้จัดชั้นเรียนศาสนาให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง เป็นประจำทุกวันจันทร์ เวลา 14.00 – 16.00 น. ณ มัสยิดมะมูดีย เทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง ร่วมกับ แกนนำผู้สูงอายุ ผู้นำทางศาสนา และครูสอนศาสนา เห็นชอบร่วมกันที่จะจัดทำหลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม และใช้ช่องทางชั้นเรียนทุกวันจันทร์ โดยเพิ่มการบรรยายธรรมในหัวข้อที่สอดคล้องกับแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเองและใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน การจัดทำหลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม ดำเนินงานโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการทำงานของคนหลายกลุ่มวัย โดยมีเทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง ครูสอนศาสนา และชมรมผู้สูงอายุ

เป็นกลไกสำคัญในการประสานงาน วัตถุประสงค์เพื่อออกแบบหลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม เป้าหมายคือ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา แกนนำผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุ จำนวนไม่น้อยกว่า 20 คน มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับ (Output) คือ หลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยใช้หลักศาสนาอิสลาม ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ (Outcome) คือ (1) ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น (2) ผู้สูงอายุมีความรู้เรื่องการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่ามากขึ้น (3) ผู้สูงอายุให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในกิจกรรมยังคุณค่าประโยชน์มากขึ้น (4) เทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง ผู้นำทางศาสนา และครูสอนศาสนา นำแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุ

ในการดำเนินงาน การประชุมระดมความคิดเพื่อจัดทำหลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม จัดขึ้นเมื่อวันพุธที่ 10 ตุลาคม 2561 ณ เทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง กำหนดการเริ่มต้นด้วยนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเจ๊ะบิลังเป็นประธานกล่าวเปิดการประชุม ตลอดจนแถลงนโยบายและแผนงานด้านผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง จากนั้นนักพัฒนาชุมชนชี้แจงความสำคัญของชมรมผู้สูงอายุ และแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ และทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการในวงระดมความคิด โดยมีผู้นำทางศาสนา ครูสอนศาสนา แกนนำผู้สูงอายุรวมถึงผู้สูงอายุเข้าร่วมประชุมจำนวนรวม 21 คน การประชุมมีการแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เช่น เรื่องหัวข้อการบรรยายธรรม การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เหมาะสมกับสมรรถนะของผู้สูงอายุ การทบทวนกำหนดการและสถานที่จัดชั้นเรียน การเสนอผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน เป็นต้น ในที่สุดที่ประชุมได้มีมติให้หลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้หลักศาสนาอิสลาม ประกอบด้วย การบรรยายธรรม และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เหมาะสมกับสมรรถนะของผู้สูงอายุ จำนวน 3 สัปดาห์ ๆ ละ 1 ครั้ง โดยให้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 22 ตุลาคม 2561 เป็นต้นไป ทั้งนี้ครูสอนศาสนาจะเป็นผู้ออกแบบการบรรยายธรรมและกิจกรรมเสริมหลักสูตรเอง และจะใช้ช่องทางชั้นเรียนศาสนาเดิมที่มีอยู่แล้ว คือ วันจันทร์ เวลา 14.00 – 16.00 น. ณ มัสยิดมะมูดีย์ การบรรยายธรรมครั้งที่ 1 หัวข้อผู้สูงอายุกับการมีจิตอาสาในมิติของศาสนา ครั้งที่ 2 หัวข้อเวลาที่มีคุณค่าคือการสร้างประโยชน์ให้กับเพื่อนมนุษย์ และครั้งที่ 3 หัวข้อสุขภาพจิตดี อายุก็แค่เพียงตัวเลข กิจกรรมเสริมหลักสูตร

เน้นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุแต่ละคนสามารถเลือกได้เอง เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว กลุ่ม ชุมชน หรือชุมชน ตามความสนใจและความถนัด โดยไม่บังคับ

ระยะการติดตามประเมินผล กรณีศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในตำบลเจ๊ะบิลัง พบว่า การจัดทำหลักสูตรนำร่องโรงเรียนผู้สูงอายุโดยใช้ศาสนาอิสลามของตำบลเจ๊ะบิลัง เป็นไปตามแนวทางในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุทั้ง 6 ข้อคือ ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับบริบทและวิถีชุมชน สอดคล้องกับทุนชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เน้นหลักการมีส่วนร่วม และคำนึงถึงความยั่งยืน/ความต่อเนื่องของกิจกรรม ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมคือ (1) ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเองมากขึ้น (2) ผู้สูงอายุมีความรู้เรื่องการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่ามากขึ้น พิจารณาจากการตอบสนองในชั้นเรียน (3) ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ยังคุณค่าประโยชน์มากขึ้น พิจารณาจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อตอบสนองบทเรียนตามที่ได้เรียนไป และ (4) เทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง ผู้นำทางศาสนา และครูสอนศาสนา นำแนวคิดผู้สูงอายุที่มีศักยภาพไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุ โดยเทศบาลตำบลเจ๊ะบิลังได้กำหนดจัดโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ บรรจุในแผนงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2562 ด้วย

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบที่ได้จากบทความวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้สูงอายุมีศักยภาพ โดยศักยภาพของผู้สูงอายุไม่ได้ถูกจำกัดด้วยระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือความเป็นชนบท ศักยภาพและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมมาจากรุ่นสู่รุ่น ในบทความวิจัยนี้ได้แก่ ภูมิปัญญาในการทำประมงชายฝั่ง ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและป่าชายเลน ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ภูมิปัญญาในการแปรรูปอาหารทะเล และภูมิปัญญาในการจักสาน โดยปัจจุบันผู้สูงอายุมีการเรียนรู้วิทยาการใหม่ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศและท้องถิ่น ในบทความวิจัยนี้ได้แก่ การเรียนรู้ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ โดยเฉพาะการเป็นผู้ประกอบการในวิสาหกิจ

ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน และการผลิตและจำหน่ายสินค้าชุมชน ศักยภาพการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในบทความวิจัยนี้ มีความสอดคล้องกับข้อเสนอของ Malcolm S. Knowles ซึ่งได้ตีพิมพ์บทความชื่อ “Andragogy, not pedagogy” (การศึกษาผู้ใหญ่ ไม่ใช่การศึกษาเด็ก) ในปี ค.ศ. 1968 โดย Knowles ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้เรียนผู้ใหญ่ไว้ดังนี้ (1) ผู้เรียนผู้ใหญ่ได้หลุดพ้นจากการพึ่งพาไปสู่การเป็นอิสระที่สามารถคิดและชี้นำตนเองได้ (2) ผู้เรียนผู้ใหญ่สามารถดึงประสบการณ์ชีวิตมาช่วยในการเรียนรู้ได้ทันที (3) ผู้เรียนผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนรู้ตามการเปลี่ยนแปลงของบทบาททางสังคมหรือของชีวิต (4) ผู้เรียนผู้ใหญ่เน้นปัญหาเป็นศูนย์กลางและต้องการเรียนรู้ในสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ทันที (5) ผู้เรียนผู้ใหญ่มีแรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นความปรารถนาที่จะเรียนรู้มากกว่าปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน เช่น ความต้องการพัฒนาศักยภาพตนเอง ความต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นต้น (Knowles, 1968 : 350-352) Knowles ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งการเรียนรู้ผู้ใหญ่ ผลงานของ Knowles มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบ (Non-formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education)

แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในบทความวิจัยนี้ เป็นการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ให้นิยาม “การศึกษาตามอัธยาศัย” หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล สำหรับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย – มาเลเซีย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake holders) ในบทความวิจัยนี้ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางให้กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุจะต้อง (ก) ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ (ข) สอดคล้องกับบริบทและวิถีชุมชน (ค) สอดคล้องกับทุนชุมชน (ง) มีการประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ (จ) เน้นหลักการมีส่วนร่วม และ (ฉ) คำนึงถึงความยั่งยืน/ความต่อเนื่องของกิจกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่า

แนวทางเหล่านี้มีความสอดคล้องกับหลักปฏิบัติในพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ซึ่งกำหนดให้การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องยึดหลักดังต่อไปนี้ (1) การเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและวิถีชีวิตของผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย (2) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายทั้งส่วนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่วนที่นำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อการศึกษา และ (3) การจัดกรอบหรือแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้เรียน

นอกจากนี้แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในบทความวิจัยนี้ ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ Eduard C. Linderman ซึ่งได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อว่า The Meaning of Adult Education ในปี ค.ศ. 1926 โดยได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ที่แตกต่างจากรูปแบบการศึกษาเดิม ๆ ที่มักจะติกรอบอยู่แต่ในห้องเรียน และหลักสูตรที่เน้นท่องจำ ไปสู่การศึกษาที่เน้นประสบการณ์ในการเรียนรู้ รวมถึงเน้นการใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่ของแต่ละคนมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ซึ่งเกิดขึ้นทุกวัน Linderman เสนอว่าหลักการในการสอนผู้ใหญ่นั้นไม่ควรเน้นการบรรยาย แต่เน้นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปรายในประเด็นที่กำลังเรียนรู้อยู่ การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ต้องเน้นไปที่กระบวนการมากกว่าเนื้อหาสาระ เพราะผู้ใหญ่มีชุดทักษะในการคิด วิเคราะห์ ที่สามารถดึงมาใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี (Linderman, 1926: 47-61) ในประเทศไทย การศึกษาผู้ใหญ่ได้เติบโตและเข้มแข็งมาเป็นเวลานาน กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้ถูกจัดตั้งขึ้นในกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2483 ทำหน้าที่ส่งเสริมให้ผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือได้รับการพัฒนาจนสามารถอ่านออกเขียนได้ และพัฒนาประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างน้อยก็หนึ่งให้มีการศึกษาขั้นต่ำอย่างน้อยระดับประถมศึกษา ต่อมากรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2522 โดยได้ออกกองการศึกษาผู้ใหญ่มาเป็นส่วนหนึ่งของกรมฯ และในปี พ.ศ. 2546 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย นับตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2551 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทำหน้าที่หลักในการจัดและส่งเสริม

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อยกระดับการศึกษา พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของประชาชนให้เหมาะสมทุกช่วงวัยและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม บทความวิจัยนี้พบว่า หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท อย่างเช่นผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย ก็คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และองค์กรทางศาสนา ทั้งสามหน่วยงานนับได้ว่าเป็นเสาหลักสำคัญที่มีบทบาทต่อความผาสุกของผู้สูงอายุในชนบท โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกหลักที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุโดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศและโครงการที่เข้าไปขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนในท้องถิ่น ส่วนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นกลไกหลักที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความผาสุกทางด้านสุขภาพร่างกาย ในขณะที่ องค์กรทางศาสนาเป็นกลไกหลักที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้ผู้สูงอายุมีความผาสุกทางด้านจิตใจ รวมถึงทางสังคมด้วย สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จำเป็นต้องทำงานประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และองค์กรทางศาสนา ในฐานะ “หุ้นส่วนการพัฒนาด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท” (กมลชนก ภูมิชาติ และคณะ, 2561 : 115 - 132) เพื่อให้พันธกิจในการจัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อยกระดับการศึกษา พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของประชาชนให้เหมาะสมทุกช่วงวัยและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประสบความสำเร็จอย่างทั่วถึงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก ภูมิชาติ, ปรีชา สามัคคี, และลัญจกร นิลาญจน์. (2561). รูปแบบชุมชนต้นแบบที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ. **วารสารอินทนิลทักษิณสาร**. 13(1), 115 - 132.
- กองสวัสดิการสังคมและสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (2542). **ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย**. กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). **แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552**. กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์.
- ปิยะ ศักดิ์เจริญ. (2558). องค์ประกอบสำคัญที่ช่วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต. **วารสารครุศาสตร์**. 43(2), 141-156. เข้าถึงได้ใน <https://www.tci-thaijo.org/index.php/EDUCU/article/view/37610>
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. **ราชกิจจานุเบกษาเล่ม** 125 ตอนที่ 41 ก ลงวันที่ 3 มีนาคม 2551
- ภูมิ โชคเหมาะ. (2552). **กฎหมายการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย** (รายงานผลการวิจัย). คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2560). **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559**. กรุงเทพมหานคร : พรินเทอรี่. เข้าถึงได้ใน <http://thaitgri.org/?p=38427>
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, ภาวนา พัฒนศรี และธนิกันต์ ศักดาพร. (2560). **การถอดบทเรียนตัวอย่างที่ดีของโรงเรียนและชมรมผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมถ่ายทอดความรู้** (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร : โครงการสร้างและจัดการความรู้เพื่อพัฒนาระบบรองรับสังคมสูงวัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2559). **ลืมนิทาอำปาก จากชาวนาสู่ผู้ประกอบการ.**
กรุงเทพมหานคร : มติชน.

อาชัญญา รัตนอุบล, ปาน กิมปี, สาริพันธ์ ศุภวรรณ, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา,
วรรัตน์ อภินันท์กุล, และ ระวี สัจโสภณ. (2554). **การศึกษาและ
การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทย** (รายงานผลการวิจัย).
กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.

อาชัญญา รัตนอุบล, ปาน กิมปี, สาริพันธ์ ศุภวรรณ, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา,
มนัสวสน โกวิทยา, วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, ญัฐลักษ์ณ์ ศรีมีชัย,
สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, และระวี สัจโสภณ. (2553). **การพัฒนาแนวทางการ
ส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ**
(รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

อาชัญญา รัตนอุบล, ปาน กิมปี, สาริพันธ์ ศุภวรรณ, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา,
วรรัตน์ อภินันท์กุล, ญัฐลักษ์ณ์ ศรีมีชัย, และสุวิธิดา จรุงเกียรติกุล.
(2552). **การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ของผู้ใหญ่วัยแรงงานเพื่อส่งเสริม
การเรียนรู้ในการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ** (รายงานผลการวิจัย).
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

Amoss P. (1981). Coast Salish elders. In P.T. Amoss & S. Harrell (Eds.),
Other ways of growing old: Anthropological perspectives (pp. 227-247).
Stanford CA : Stanford University Press.

Linderman E. C. (1926). **The meaning of adult education.** New York :
New Republic. Retrieved from <https://archive.org/details/meaningofadulthood00lind/page/n5>

Knowles M. S. (1968). Andragogy, not pedagogy. **Adult Leadership.**
16(10), 350-352.

Narushima M., Liu J., and Diestelkamp N. (2018). Lifelong learning in
active ageing discourse: its conserving effect on wellbeing, health and
vulnerability. **Ageing and Society.** 38(4), 651-675.

World Health Organization. (2002). **Active Aging, A Policy Framework.**

A Contribution of the World Health Organization to the Second United Nation World Assembly on Ageing, Madrid, Spain, April.

บุคลากรกรม

เจ๊ะหมีะ เจ๊ะบิลาล (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ศันสนีย์ จันทร์อานูภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 2 ตำบลเจ๊ะบิลาล จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2561.

ตัน ปูยู (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และมูหำหมัด สาละบิง (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 1 ตำบลปูยู จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561.

นะ ปูยูต (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ และมูหำหมัด สาละบิง (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 1 ตำบลปูยู จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2561.

ยูเด็น เจ๊ะบิลาล (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ศันสนีย์ จันทร์อานูภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 2 ตำบลเจ๊ะบิลาล จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2561.

ฮาซานะ ตាំมะลิ่ง (นามแฝง) (ผู้ให้สัมภาษณ์). ศันสนีย์ จันทร์อานูภาพ (ผู้สัมภาษณ์). ที่หมู่ 2 ตำบลตាំมะลิ่ง จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2561.

สำรวจงานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อ การเมือง สปป.ลาว ระหว่าง ค.ศ.1992-2016 Survey the Studies about Role of the Lao People's Revolutionary Party in Lao PDR Politics During 1992 - 2016

ณัฐพล อิงทม^{2*} (Nattapol Ingthom)^{2*}

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการสำรวจ และทบทวนงานศึกษาที่เกี่ยวกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมืองของ สปป.ลาว ระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2016 เพื่อค้นหาประเด็นที่มีการศึกษาก่อนหน้านี้ โดยอาศัยการวิเคราะห์ตัวบทของงานศึกษาเหล่านั้น อันจะเป็นพื้นฐานให้แก่การศึกษาเรื่องบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมืองของ สปป.ลาว ระหว่าง ค.ศ.1992-2016

จากการศึกษาพบว่า งานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคฯ ระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2016 แบ่งออกได้เป็นสองกลุ่ม ได้แก่ 1. งานศึกษาช่วงระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2006 งานศึกษาในช่วงนี้มักให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างอำนาจทางการเมืองภายในพรรคฯ การปฏิรูปเศรษฐกิจภายใต้กรอบนโยบายจินตนาการใหม่ และการปรับแนวคิดการสร้างชาติที่สัมพันธ์การฟื้นฟูวัฒนธรรม และ 2. งานศึกษาระหว่าง ค.ศ.2006-2016 งานศึกษาในช่วงนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนถ่ายอำนาจสู่กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ภายในพรรคฯ การรับอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจจากจีน และการสร้างแหล่งความทรงจำที่สืบเนื่องจากแนวคิดการสร้างชาติในช่วง ค.ศ.1992-2006

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมือง สปป.ลาว ระหว่าง ค.ศ.1992-2016” โดยมี รศ.ดร.เนกตล ชาติประเสริฐ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

² นักศึกษาระดับปริญญาโท, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200, อีเมล: nat.ingthom@gmail.com

¹ This article submitted in partial of the thesis entitled “The Role of The Lao People's Revolutionary Party in Lao PDR's Politics during 1992-2016.” Assoc. Prof. Dr. Noppadol Chartprasert is advisor.

² Graduate Student, Master of Arts in History, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Bangkok, 10200, Thailand, E-mail: nat.ingthom@gmail.com

*Corresponding author : E-mail address : nat.ingthom@gmail.com

Received: April 28, 2020; Revised: June 10, 2020; Accepted: June 18, 2020

คำสำคัญ : พรรคประชาชนปฏิวัติลาว, สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว), บทบาทที่มีต่อการเมือง, ประวัติศาสตร์นิพนธ์ลาว, การรักษอำนาจอ
ทางการเมือง

Abstract

This article aims to survey and review the studies about the role of the Lao People's Revolutionary Party (LPRP) in Lao PDR politics from 1992 to 2016 to evaluate published conclusions. Content in the literature was analyzed to create the basis of a new study of the role of the Lao People's Revolutionary Party in Lao PDR politics from 1992 to 2016.

Results were that the literature on the role of the LPRP from 1992 to 2016 could be classified into two groups: from 1992 to 2006 containing assumptions about the political power structure within the party, economic transformation under the framework of the Chintanakan Mai (New Thinking) policy, and the changing of party's nation-building ideal that related with the revival of culture. The second group would be writings from 2006 to 2016. During this time, the literature represents the transferring of power to a new generation leaders in the party, the expanding political and economic influences from China, and the creating of commemoration places where continued with the nation-building ideal in 1992-2006 period.

Keywords : Lao People's Revolutionary Party, Lao People's Democratic Republic (Lao PDR), Role in politics, Lao Historiography, Political Power Maintaining

บทนำ

พรรคประชาชนปฏิวัติลาว (Lao People's Revolutionary Party; LPRP) เป็นพรรคการเมืองคอมมิวนิสต์และชาตินิยม จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม ค.ศ.1955 (คณะโศสนาอบสมสุนทางพัก, 2015 : 18) โดยสมาชิกชาวลาวในพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีน (Indochinese Communist Party; ICP) นำโดยไกสอน พมวิหาน (Kaysone Phomvihane) โดยพรรคฯ มีบทบาทอยู่เบื้องหลังองค์การแนวร่วมกู้ชาติลาวที่ใช้ชื่อว่า “แนวลาวยุทธชาติ” (Lao Patriotic Front ; LPF) หรือ “ขบวนการปะเทดลาว” (Pathet Lao Movement) (Evans, G. 2012 : 114 - 117) โดยมีสหภาพโซเวียต จีน และเวียดนามเหนือให้ความช่วยเหลือขบวนการดังกล่าวในการต่อสู้กับรัฐบาลราชอาณาจักรลาวที่ได้รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา ไทย เวียดนามใต้ และพันธมิตรของสหรัฐฯ จนในที่สุดได้รับชัยชนะและประกาศสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Lao People's Democratic Republic; สปป.ลาว; Lao PDR) ขึ้นเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ.1975 เป็นต้นมา (ดาร์วาร์ตัน เมตตาริกานนท์, 2548 : 133)

แม้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวจะได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดแล้ว แต่ภารกิจที่สำคัญกว่านั้นคือการรักษาอำนาจการปกครองพรรคเดียวของตนไว้ให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างมั่นคง ซึ่งพรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้ผ่านฝ่าอุปสรรคนานัปการที่พยายามล้มคลอนระบอบการปกครองดังกล่าว อาทิเช่น ความผิดพลาดของนโยบายการปกครองและเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่นำมาสู่การอพยพครั้งใหญ่ของประชาชนลาวในช่วงระหว่าง ค.ศ.1976-1985 อันแสดงถึงการที่พรรคฯ ต้องสูญเสียความชอบธรรมในการปกครองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Stuart-Fox, M. 1997 : 185 - 190) รวมไปถึงการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล สปป.ลาวของขบวนการลาวฝ่ายขวาด้วย (อนรรจน์ ผันถึงภูมิ, 2548 : 90-91)

ใน ค.ศ.1985 สหภาพโซเวียตภายใต้การนำของมิกฮาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ประกาศใช้นโยบายกลาสต์นอสต์-เปเรสตรอยกา (Glasnost-Perestroika) และสนับสนุนให้ประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์สายสหภาพโซเวียตดำเนินการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจ (Stuart-Fox, M. : 196) นี่จึงเป็นโอกาสสำคัญให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวประกาศใช้ “นโยบายจีนตนาการใหม่และเปลี่ยนแปลงใหม่

อย่างรอบด้านและมีหลักการ” หรือเรียกโดยย่อว่า “นโยบายจินตนาการใหม่” (Chintanakan Mai; New Thinking Policy) เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1986 (คณะโคสนาอบชมสุนทางพัก, 2011)

การประกาศใช้นโยบายดังกล่าวนำมาสู่การปฏิรูปกฎหมายให้เอื้อต่อการสร้างระบบเศรษฐกิจทุนนิยมควบคู่ไปกับการผูกขาดอำนาจของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (สุรัชย์ ศิริไกร, 2548 : 187, 194-195) ระบบเศรษฐกิจของ สปป.ลาว ได้รับการฟื้นฟูอย่างค่อยเป็นค่อยไป อัตราผู้อพยพชาวลาวจึงลดลงเรื่อย ๆ และมีการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่าง สปป.ลาวกับบรรดาประเทศที่เคยมีความขัดแย้งกันในช่วงทศวรรษ 1980 การปฏิรูปดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พรรคฯ รอดพ้นจากการสูญเสียอำนาจดังบรรดาพรรคคอมมิวนิสต์ยุโรปตะวันออกในช่วง ค.ศ.1989-1991

จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าเครื่องมือสำคัญที่ทำให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวสามารถรักษอำนาจทางการเมืองในช่วงทศวรรษ 1990 จนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย การปฏิรูปเศรษฐกิจโดยนโยบายจินตนาการใหม่ และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคฯ แต่กลับมีการศึกษาเกี่ยวกับการปรับบทบาทของพรรคฯ และโครงสร้างทางการเมืองในพรรคฯ น้อยมาก ทั้งที่บทบาทและโครงสร้างทางการเมืองของพรรคฯ ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการรักษอำนาจทางการเมืองของพรรคฯ เอง

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนบทความจึงต้องการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมืองของ สปป.ลาวในช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ.1992-2016 แต่ก่อนที่จะทำการศึกษาได้ เราจำเป็นต้องสำรวจงานศึกษาที่มีอยู่เพื่อหาประเด็นที่มีการศึกษาไปแล้วก่อนหน้านี้ และหาช่องทางที่นำไปสู่ประเด็นการศึกษาใหม่เกี่ยวกับบทบาทของพรรคฯ ข้างต้น

วิธีการศึกษาและขอบเขตการศึกษา

บทความนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ในศึกษาเอกสารประเภทงานเขียนทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเมืองลาวร่วมสมัยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน อาทิเช่น หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความ เป็นต้น ทั้งที่เป็นเอกสารภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อการสำรวจหาประเด็นที่สามารถจะศึกษาต่อไปได้ โดยผู้เขียนบทความได้กำหนดช่วงเวลาที่จะศึกษาอยู่ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2016 ซึ่งเป็นช่วงที่เครือข่ายอำนาจในพรรคฯ ของพลเอกคำไต สิ้นพณโดนได้ก่อกำเนิดขึ้นและดำรงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

บทความนี้แบ่งช่วงเวลาในการศึกษาออกเป็นสองช่วง ได้แก่ 1. ช่วงระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2006 อันเป็นช่วงที่พลเอกคำไต สิ้นพณโดนขึ้นเป็นผู้นำสูงสุดของพรรคฯ และ 2. ช่วงระหว่าง ค.ศ.2006-2016 ซึ่งเป็นช่วงที่พลเอกคำไตส่งมอบตำแหน่งผู้นำสูงสุดของพรรคฯ ให้แก่พลโทจุมมะลี ไชยะสอน และเป็นช่วงที่เครือข่ายผู้นำพรรคฯ ที่มีความใกล้ชิดกับพลเอกคำไตได้ก้าวสู่ตำแหน่งสำคัญทางการเมือง สปป.ลาว อย่างมีนัยสำคัญ

งานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมืองของ สปป.ลาว ก่อน ค.ศ.1992

ในส่วนนี้จะขอกล่าวถึงงานศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของพรรคคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในภาพรวมก่อน งานศึกษากลุ่มนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสถานการณ์การเมืองภายนอก และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบรรดาพรรคคอมมิวนิสต์ในโลกและโดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภูมิภาคนี้ตลอดจนถึงประเทศลาว ซึ่งจะนำมาสู่การกำเนิดและพัฒนาการของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวระหว่าง ค.ศ.1930-1992 ด้วย

บทความเรื่อง *Communism in South East Asia* โดยแอนนา เบโลกูรอฟา (Anna Belogurova) (2014) เป็นงานศึกษาที่กล่าวถึงการแผ่ขยายและการเสื่อมถอยของพรรคคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างสังเขปในช่วงระหว่างทศวรรษ 1920-1990 ซึ่งครอบคลุมสงครามโลกครั้งที่สอง (World War II) สงครามเย็น (Cold War) จนถึงยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization)

เบโลกูรอฟาเสนอว่า พรรคคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีจุดกำเนิดที่เกี่ยวข้องกันผ่านสายการจัดตั้งขององค์การคอมมิวนิสต์สากล หรือโคมินเทิร์น (Communism International; Comintern) และพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Chinese Communist Party; CCP) โดยมีเครือข่ายชาวจีนและชาวเวียดนามโพ้นทะเลเป็นกำลังหลัก บรรดาพรรคคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้มีอุดมการณ์ที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดคอมมิวนิสต์และการต่อต้านเจ้าอาณานิคมที่ต่อมาพัฒนาขึ้นเป็นแนวคิดชาตินิยม เบโลกูรอฟากล่าวถึงความสัมพันธ์ของทั้งสองแนวคิดว่า “...ลัทธิคอมมิวนิสต์นำเสนอตนเองว่าเป็นวิถีทางที่แน่นอนในการทำลายลัทธิอาณานิคม และการรับรู้สิทธิของประชาชนชาติในการกำหนดอนาคตของตน...” (Belogurova, A. 2014 : 238)

นักคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคนี้จึงร่วมกับนักชาตินิยมจัดตั้งแนวร่วมสหภาพ (United Front) ที่เคลื่อนไหวร่วมกับสหภาพแรงงานก่อการปฏิวัติโดยการนัดหยุดงานประท้วง จนกระทั่ง ค.ศ.1946 เป็นต้นมา สภาวะสงครามเย็นนำมาสู่การที่สหภาพโซเวียตเปลี่ยนนโยบายการปฏิวัติจากการนัดหยุดงานของกรรมกรเป็นการจัดตั้งขบวนการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธจากกลุ่มชนชั้นล่าง

เบโลกูรอฟามีข้อสังเกตหนึ่งที่น่าสนใจว่าการเผยแพร่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์นั้นอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งลำดับชั้นทางเชื้อชาติ อันเห็นได้จากทัศนะของชาวเวียดนามที่มองตนเองเหนือกว่าชาวลาวและกัมพูชา ซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดการเมืองแบบรัฐบรรณาการในอดีต (Belogurova, A. 2014 : 239)

อีกงานศึกษาหนึ่งที่น่าสนใจและมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทความก่อนหน้านี้คือบทความเรื่อง *The Failure of Stalinist Ideology and the Communist Parties of Southeast Asia (1998)* โดยไจล์ อังภากรณ์ (Ji Giles Ungpakorn) ที่กล่าวถึงความล้มเหลวของอุดมการณ์สตาลินนิสต์และพรรคคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยยกกรณีของอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ไทย และเวียดนามเป็นตัวอย่างในการศึกษา

ไจล์อธิบายว่าอุดมการณ์สตาลินนิสต์ (Stalinist Ideology) อาศัยแนวคิดชาตินิยมเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความเป็นเอกภาพของประชาชนและลดความขัดแย้งระหว่างชนชั้น ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดมาร์กซิสต์คลาสสิก (Classical Marxist) อย่างสิ้นเชิง (Ungpakorn, J. G. : 87-88) ไจล์เสนอว่าหัวใจหลักของอุดมการณ์

สตาลินนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีอยู่สามประการ ได้แก่ 1. การส่งเสริมอุดมการณ์ชาตินิยมอย่างหนักและการละทิ้งแนวความคิดการต่อสู้ทางชนชั้น 2. ยุทธศาสตร์แนวร่วมประชาชนในการสร้างพันธมิตรข้ามชนชั้น 3. ยุทธศาสตร์การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธโดยชาวชนบท (Ungpakorn, J. G. : 89, 91, 93)

อย่างไรก็ตาม ใจลส์กลับมองว่าอุดมการณ์ดังกล่าวนำมาสู่การพังทลายของบรรดาพรรคคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค อันเนื่องจากว่าอุดมการณ์สตาลินนิสต์ได้ทำลายบทบาทของชนชั้นกรรมากร และทำให้ผู้เข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ขาดความเข้าใจเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้นอย่างี่ควรจะเป็น อย่างไรก็ดี อุดมการณ์นี้ยังคงมีอิทธิพลกับอดีตนักคอมมิวนิสต์ที่สะท้อนถึงแนวคิดชาตินิยมและแนวคิดต่อต้านทุนนิยมของพวกเขา (Ungpakorn, J. G. : 94-95)

บทความของเบโลกูโรว่าและใจลส์แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของขบวนการคอมมิวนิสต์กับแนวคิดชาตินิยม ในทัศนะของผู้เขียนบทความเห็นว่าข้อเสนอของทั้งสองบทความสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวของขบวนการคอมมิวนิสต์ลาวช่วง ค.ศ.1945-1975 ทั้งในประเด็นการจัดตั้งขบวนการแนวร่วมกู้ชาติติตอวูช การให้ความสำคัญแก่แนวคิดชาตินิยมมากกว่าแนวความคิดการต่อสู้ทางชนชั้น และการที่ขบวนการคอมมิวนิสต์เวียดนามมีอิทธิพลเหนือขบวนการคอมมิวนิสต์ลาว อย่างไรก็ดี ผู้เขียนบทความเห็นว่าเรามีอาจกล่าวได้ว่ายุทธศาสตร์แนวร่วมประชาชนจะล้มเหลวไปเสียทั้งหมด เพราะอย่างน้อยยุทธศาสตร์นี้ได้นำมาสู่การสถาปนารัฐคอมมิวนิสต์ในเวียดนาม ลาว และกัมพูชาสำเร็จ

ส่วนงานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในช่วงก่อน ค.ศ. 1992 มักกล่าวถึงการกำเนิดและพัฒนาการของพรรคฯ ซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนเมื่อ ค.ศ.1930 จนถึงการอดสูกรรมของไกสอน พมวิหานใน ค.ศ.1992

ในบทความเรื่อง *The History and Evolution of the Lao People's Revolutionary Party (2017)* โดยมาร์ติน เรธี (Martin Rathie) เป็นบทความที่แสดงถึงการกำเนิด วิธีการจัดตั้ง และแนวทางการเคลื่อนไหวของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ในระหว่างทศวรรษ 1930 - 2010 โดยสังเขป

เรื้อหรือบิยาว่า ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนสามารถขยายแนวร่วมชาวลาวที่ต่อต้านฝรั่งเศสได้มากขึ้นโดยผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์แบบพรรคพวกและเครือญาติของชาวลาวและชาวเวียดนามในพื้นทะเล ดังนั้น ในขบวนการปะเทดลาวจึงประกอบด้วยกลุ่มผู้นำที่มีภูมิหลังจากชนชั้นปกครองเดิม (เจ้าสุพานวง เจ้าสุก วงสัก พูมี วงวิจิต) สมาชิกขบวนการเวียดนามห์ (ไกสอน พมวิหาน หนุ่ยัก พุมสะหวัน) รวมไปถึงผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ (ไฟต้าง ลอบเบลิยยาว สีทน กมมะดำ คำสุก ไชยะแสง) (Rathie, M. : 24-27)

ข้อเสนอของเรื้อจึงทำให้เห็นถึงความสำคัญของเครือข่ายทางสังคมแบบพรรคพวกดังกล่าว อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ขบวนการปฏิวัติลาวกำเนิดขึ้นและเป็นพื้นฐานให้แก่โครงสร้างอำนาจทางการเมืองภายในพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในภายหลัง นอกจากนี้แล้ว การที่บรรดาผู้นำในขบวนการคอมมิวนิสต์ลาวประกอบด้วยบุคคลที่มีภูมิหลังหลากหลายและมีบารมีในกลุ่มคนต่าง ๆ ยิ่งทำให้ขบวนการคอมมิวนิสต์ลาวสร้างความชอบธรรมให้แก่ตนและการปฏิวัติลาวได้ง่ายยิ่งขึ้น

ในงานเขียนของมาร์ติน สจิวต-ฟอกซ์ (Martin Stuart-Fox) เรื่อง *Buddhist Kingdom, Marxist State: The Making of Modern Laos* (2002) เป็นการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ลาวสมัยใหม่นับแต่ยุคอาณานิคมฝรั่งเศสจนถึงยุครัฐสังคมนิยม ซึ่งงานนี้เน้นหนักในช่วงยี่สิบปีแรกของ สปป.ลาว (ค.ศ. 1975 - 1995) โดยมีประเด็นหลักเกี่ยวกับการนำของขบวนการปฏิวัติลาว ยุทธศาสตร์ในการสร้างความชอบธรรมของระบอบคอมมิวนิสต์ และวิธีการลดบทบาทพุทธศาสนาจักรให้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐสังคมนิยม นอกจากนี้ งานนี้ยังกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่าง สปป.ลาว กับเวียดนาม ความล้มเหลวและความสำเร็จของ สปป.ลาว ในช่วงสิบปีแรก และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ภายในผู้นำพรรคประชาชนปฏิวัติลาวแต่ละระดับ

สจิวต-ฟอกซ์เสนอว่าระบบอุปถัมภ์เป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมการเมืองลาวมายาวนานและสืบเนื่องจนถึงยุค สปป.ลาว ระบบดังกล่าวอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์แบบครอบครัวยุคใหม่ ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างกรณีที่ถูกมองว่าได้รับพรบวรการองรัฐมนตรีจำนวนหนึ่งด้วยข้อหาทุจริตในช่วง ค.ศ. 1983 - 1985 แต่พวกเขาก็ได้รับการปล่อยตัวภายหลังไม่นานและยุติการดำเนินคดี เนื่องจากพวกเขาอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของ

ผู้นำพรรคฯ บางคนซึ่งไม่เห็นด้วยกับแนวทางปฏิรูปของโกสอน (Stuart-Fox, M. 2002 : 263 - 268) เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งและการต่อสู้กันภายในกลุ่มผู้นำระดับสูงแต่ก็สามารถประนีประนอมตกลงกันได้ ซึ่งส่งผลให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวรักษาภาพลักษณ์ความเป็นเอกภาพของตนไว้ได้ อย่างไรก็ตาม สจ๊วต-ฟอกซ์ไม่ได้ระบุถึงสมาชิกกลุ่มผู้นำสายอนุรักษนิยมและสายปฏิรูปออกมาอย่างชัดเจนเท่าใดนัก ซึ่งผู้เขียนบทความเข้าใจว่าสจ๊วต-ฟอกซ์อาจมีข้อจำกัดด้านข้อมูลที่ยังคลุมเครืออยู่

ข้อเสนอของสจ๊วต-ฟอกซ์กับเรธีมีจุดร่วมกันโดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ของบรรดาผู้นำพรรคฯ ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครือข่ายผู้นำพรรคฯ มีความเข้มแข็งเหนียวแน่น และช่วยให้พรรคฯ สามารถดำเนินการปฏิรูปจินตนาการใหม่ได้โดยปราศจากข้อขัดแย้ง ดังนั้น การศึกษาเครือข่ายและโครงสร้างอำนาจในพรรคฯ จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญในการทำทำความเข้าใจถึงบทบาทที่มีต่อการเมือง สปป.ลาว อีกด้วย

สำหรับงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านนโยบายเศรษฐกิจใหม่นั้น มักกล่าวถึงความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมและกลไกการปกครองของพรรคฯ ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1975 - 1986 โดยในสามบทหลังของหนังสือเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว (ฉบับปรับปรุง) (2548) ได้แสดงให้เห็นปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนนำมาสู่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปี สूरชัยระบุว่ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมฉบับแรกของ สปป.ลาว ค.ศ.1981-1985 รัฐบาล สปป.ลาวยังยึดถือแนวทางสังคมนิยมเป็นหลัก จนกระทั่งมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่สอง ซึ่งเป็นแผนสำหรับการวางรากฐานเศรษฐกิจทุนนิยมตามนโยบายจินตนาการใหม่ (สूरชัย ศิริไกร, 2548 : 169)

งานของสूरชัยถือเป็นงานศึกษาที่ให้ภาพกว้างของพัฒนาการทางการเมืองและเศรษฐกิจ สปป.ลาวในช่วง ค.ศ. 1975 - 2000 และแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างสถานการณ์การเมืองและเศรษฐกิจโลกและภูมิภาคกับสถานการณ์ภายใน สปป.ลาวได้ค่อนข้างดี ข้อจำกัดของงานนี้คือการใช้เอกสารภาษาอังกฤษและภาษาไทยเป็นแหล่งอ้างอิงหลักที่ทำให้มีการระบุนามเฉพาะเช่นนามองค์กรหรือนามบุคคลผิดพลาดจากเอกสารภาษาลาวอยู่บ้าง

สารนิพนธ์ปริญญาโทของสุธิดา ตันเลิศ เรื่อง ไกสอน พมวิหาน กับพัฒนาการสังคมนิยมลาว ระหว่าง ค.ศ. 1975-1986 (2541) เป็นงานศึกษาที่กล่าวถึงบทบาทของไกสอน พมวิหานที่มีต่อสภาพการณ์และความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้นหนักไปที่ยุคสังคมนิยม (ค.ศ.1975-1986)

สุธิดาเสนอว่า สปป.ลาวภายใต้การนำของไกสอนมีความกระตือรือร้นที่จะปฏิรูปเศรษฐกิจก่อนเวียดนามและกัมพูชา อันเห็นได้จากการออกมติที่ 7 ใน ค.ศ.1979 และในช่วง ค.ศ.1986-1995 สปป.ลาว ดำเนินการปฏิรูปบางประการก่อนเวียดนาม เช่น การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และการยุติการผูกขาดอุตสาหกรรมขนาดย่อมของรัฐ (สุธิดา ตันเลิศ, 2541 : 214-215) เป็นต้น ข้อเสนอของสุธิดาจึงแสดงให้เห็นว่า สปป.ลาวยังมีอิสระในการดำเนินนโยบายของตนอยู่บ้าง แม้เวียดนามจะมีอิทธิพลครอบงำ สปป.ลาวอยู่ก็ตาม นอกจากนี้ งานของสุธิดายังให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของขบวนการคอมมิวนิสต์ลาวและไกสอน พมวิหาน ในช่วง ค.ศ.1930-1986 ไว้ค่อนข้างละเอียด อย่างไรก็ตาม งานนี้ค่อนข้างให้ภาพลักษณ์เชิงบวกต่อไกสอน พมวิหานมากจนทำให้ผู้อ่านไม่เห็นข้อผิดพลาดของไกสอนเท่าใดนัก

อีกประเด็นหนึ่งที่มีการศึกษาค่อนข้างมากนั้นคือการสร้างชาติและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้เช่นหนังสือเรื่อง *The Politics of Rituals and Remembrance: Laos since 1975* (1998) โดยแกรนท์ เอแวนส์ ซึ่งระบุว่าในช่วงระหว่าง ค.ศ.1975-1997 พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้ใช้พิธีกรรมและความทรงจำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างชาติและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่ตน พิธีกรรมและความทรงจำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในช่วงก่อน ค.ศ.1992 ที่เอแวนส์กล่าวถึงได้แก่การให้นิยามอัตลักษณ์ของความเป็นชาติลาว การจัดพิธีเฉลิมฉลองวันชาติ การสร้างป่ายโฆษณาชวนเชื่อที่มีภาพเขียนศิลปะสังคมนิยมสังคมนิยม (Socialist Realism) เป็นต้น หนังสือเล่มนี้ถือเป็นงานพื้นฐานให้แก่งานศึกษาเกี่ยวกับการสร้างชาติและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในภายหลัง

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทของปริยาภรณ์ กันทะลาเรื่อง แนวคิดการสร้างชาติของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว: วิเคราะห์ผ่านหนังสือพิมพ์ เสียงประชาชน, ค.ศ. 1975 - 1986 (2551) ที่ชี้ให้เห็นถึงการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมใหม่ในระบอบสังคมนิยมเพื่อต้องการสร้างคนลาวให้เป็น “คนใหม่สังคมนิยม” ซึ่งหมายถึงการเป็นคนที่ยึดชาติ รักระบอบใหม่ เกลียดชังศัตรูของพรรคฯ และปฏิบัติตามแนวทางสังคมนิยมของพรรคฯ แต่เมื่อภายหลังการประกาศนโยบายจินตนาการใหม่แล้วนั้น แนวทางการสร้างชาติของพรรคฯ ลดทอนความเข้มข้นทางอุดมการณ์สังคมนิยมลง โดยเน้นไปที่การสร้างความภักดีต่อพรรคฯ และรัฐบาล สปป.ลาวแทน อันเห็นได้จากรูปแบบคำที่ใช้ในหนังสือพิมพ์ภายหลัง ค.ศ.1986 เกี่ยวกับคุณสมบัติของพลเมืองที่เปลี่ยนไปจาก “คนใหม่สังคมนิยม” เป็น “พลเมืองดี” และการกล่าวถึงกลุ่มผู้ต่อต้านพรรคฯ และรัฐจาก “ปะติกัน” (ปฏิกริยา) เป็น “คนไม่ดี” (ปริยาภรณ์ กันทะลา, 2551 : 170 - 171)

จากงานศึกษากลุ่มแนวคิดการสร้างชาติลาวช่วงสิบปีแรกของระบอบสังคมนิยมสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามสร้างระเบียบแบบแผนใหม่ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมสังคมนิยม” ให้เกิดขึ้นในสังคมนลาว ซึ่งมีการผสมผสานวัฒนธรรมลาวเดิมกับแนวคิดคอมมิวนิสต์ วัฒนธรรมดังกล่าวได้รับการเผยแพร่ผ่านสื่อสารมวลชนของรัฐ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมสังคมนิยมไม่ได้เป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนทั่วไปเท่าใดนัก

งานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นช่วยให้เราเข้าใจได้ว่า พรรคประชาชนปฏิวัติลาวในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการคอมมิวนิสต์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงมีรูปแบบการจัดตั้ง แนวคิดอุดมการณ์ และยุทธศาสตร์คล้ายคลึงกับขบวนการคอมมิวนิสต์อื่น ๆ ในภูมิภาค โดยเฉพาะกับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามซึ่งเป็นต้นแบบของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ด้วยเหตุนี้ การก่อกำเนิดของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวนั้นจึงเป็นไปตามกระแสการต่อต้านลัทธิอาณานิคมทั่วโลก และเป็นส่วนหนึ่งในการขยายอิทธิพลของสหภาพโซเวียต ความขัดแย้งในช่วงสงครามเย็นจึงกำหนดบทบาทให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นตัวแทนโลกคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ประเทศลาวที่ต่อสู้กับรัฐบาลราชอาณาจักรซึ่งเป็นตัวแทนของโลกทุนนิยม และเมื่อพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จแล้ว สปป.ลาวจึงกลายเป็น

รัฐสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ในเครือข่ายของสหภาพโซเวียตไปโดยปริยาย อย่างไรก็ตาม การเสื่อมอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในช่วงทศวรรษ 1980 ส่งผลให้พรรคฯ ต้องปรับตัวใหม่เพื่อรักษาระบบอบการปกครองของตนไว้ให้ได้

สำหรับประเด็นการศึกษาที่เห็นได้จากงานศึกษากลุ่มนี้สามารถจำแนกได้เป็นสามประเด็น ประกอบด้วย 1. โครงสร้างและเครือข่ายอำนาจในพรรคประชาชนปฏิวัติลาว 2. นโยบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมและการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบทุนนิยม และ 3. การสร้างชาติและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองซึ่งงานศึกษาในช่วง ค.ศ. 1992 - 2016 ก็ยังให้ความสนใจในประเด็นเหล่านี้อยู่ ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในส่วนถัดไป

งานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมืองของ สปป.ลาว ระหว่าง ค.ศ.1992-2016

ในงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมือง สปป.ลาว ระหว่าง ค.ศ.1992-2016 นั้น มักเป็นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจภายในพรรคฯ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และการสร้างชาติและการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง โดยบทความนี้จะแบ่งงานศึกษาดังกล่าวออกเป็นสองกลุ่ม ดังนี้

1. งานศึกษาในช่วงเวลา ระหว่าง ค.ศ.1992-2006

ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่พลเอกคำไต สีพันดอนเป็นประธานพรรคประชาชนปฏิวัติลาว งานศึกษาในช่วงเวลานี้จึงให้ความสำคัญกับบทบาทของพรรคฯ ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมภายใต้บริบทของวัฒนธรรมการเมืองลาวที่ครอบงำด้วยแนวคิดระบบอุปถัมภ์และพุทธศาสนา ในช่วงเวลานี้ยังเป็นที่อำนาจนำของพรรคฯ อยู่ที่กลุ่มอดีตนายทหารระดับสูงของกองทัพประชาชนลาว (Lao People's Army) ด้วย กองทัพจึงมีบทบาทสำคัญและเป็นการกำลังหลักที่ช่วยให้พรรคฯ สามารถรักษาอำนาจทางการเมืองของตนในช่วงเวลานี้ไว้ได้

สำหรับงานศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจภายในพรรคฯ นั้น ในสองบทสุดท้ายของหนังสือ *Buddhist Kingdom, Marxist State: The Making of Modern Laos* สจ๊วต-ฟอกซ์กล่าวถึงการเมืองลาวในช่วงทศวรรษ 1990 ว่าการที่กองทัพสนับสนุน

นโยบายจินตนาการใหม่ของไกสอน พมวิหาน ส่งผลให้ผู้นำกองทัพอย่างพลเอกคำไต สິพันดอนได้รับเลือกให้เป็นทนายทนายการเมืองของไกสอน เมื่อพลเอกคำไตก้าวขึ้นเป็นประธานพรรคฯ อำนาจนำในพรรคฯ จึงตกอยู่กับเหล่านายพลอาวุโส ซึ่งส่งผลให้กองทัพมีอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจของ สปป.ลาวมากขึ้น (Stuart-Fox, M. 2002 : 307-308)

นอกจากนี้แล้ว ความสัมพันธ์ภายในพรรคฯ ยังคงมีลักษณะเป็นเครือข่ายพรรคพวกและเครือญาติที่เหนียวแน่น อย่างไรก็ตาม มีเหตุการณ์ที่สะท้อนภาพความขัดแย้งภายในพรรคฯ ที่สืบเนื่องมาแต่ทศวรรษ 1980 สจ๊วต-ฟอกซ์ยกตัวอย่างเรื่องการที่พลเอกคำไตเปิดทางให้หนูฮัก พูมสะหวัน (Nouhak Phoumsavan) ขึ้นเป็นประธานประเทศสืบต่อจากไกสอน เนื่องจากว่ามีสาเหตุจากการต่อต้านภายในพรรคฯ (Stuart-Fox, M. 2002 : 310) งานนี้จึงให้ประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยภายในพรรคฯ โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์และบทบาทของกองทัพในการเมืองลาว

ส่วนตัวอย่างงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชาติและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคฯ นั้นได้แก่หนังสือเรื่อง *The Politics of Rituals and Remembrance: Laos since 1975 (1998)* โดยแกรนท์ เอแวนส์ เขาเป็นนักวิชาการลาวศึกษาคนแรกที่เรียกห้วงเวลาทางประวัติศาสตร์ลาวนับแต่ ค.ศ.1990 เป็นต้นมาว่า “ยุคหลังสังคมนิยม” (Post-socialist era) คำอธิบายถึงยุคหลังสังคมนิยมของเอแวนส์นั้นหมายถึงยุคที่การปกครองแบบเผด็จการของพรรคฯ ผ่านคลายลง อันเนื่องมาจากการพังทลายของโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมนิยมจากช่วงทศวรรษ 1980 การผ่อนคลายการปกครองเผด็จการดังกล่าวนำมาสู่การฟื้นฟูค่านิยมทางวัฒนธรรมก่อน ค.ศ.1975 พร้อมกับการเปิดรับวัฒนธรรมสมัยนิยมตะวันตกมากขึ้น โดยพรรคฯ เข้ามามีบทบาทในการฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาติด้วย

บทบาทด้านวัฒนธรรมของพรรคฯ ที่เกิดขึ้นนับแต่ ค.ศ.1990 ได้แก่ การฟื้นฟูสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาและระบอบกษัตริย์ขึ้นมาและปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของรัฐสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ลาว โดยเฉพาะการอัญเชิญพระธาตุหลวงเป็นสัญลักษณ์ประธานในตราแผ่นดินแทนตราค้อนเคียวและดาวแดงนับแต่ ค.ศ. 1991 เป็นต้นมา (Evans, G. 1998 : 163) อีกทั้งพรรคฯ ยังสนับสนุนให้มีการฟื้นฟูและเพิ่มความสำคัญวัฒนธรรมลาวดั้งเดิมที่สัมพันธ์กับแนวคิดกษัตริย์นิยมในอดีต

เช่น งานบุญนมัสการพระธาตุหลวงเวียงจันทน์ พิธีแห่นางสังขานในงานบุญปีใหม่นานาชาติลาวพระบาง ซึ่งแต่เดิมเป็นกิจกรรมที่สัมพันธ์กับสถาบันกษัตริย์ในยุคราชอาณาจักร (Evans, G. 1998 : 47, 135-137) ส่วนด้านวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันนั้น พรรคฯ ให้เสรีภาพประชาชนในการแต่งกายตามแบบสมัยนิยมตะวันตก การรับฟังวิทยุและรับชมโทรทัศน์จากประเทศไทย และการเดินทางไปยังต่างแขวงและต่างประเทศ

ในหนังสือของเอแวนส์ทั้งสองเล่มกล่าวถึงการสร้างลัทธิบูชาไกสอน (Cult of Kaysone) นับแต่ภายหลังการก่อการกำเริบของไกสอน พมวิหานเมื่อ ค.ศ.1992 โดยพรรคฯ อาศัยแนวคิดเดียวกันกับการสร้างลัทธิบูชาโฮจิมินห์ในเวียดนาม พรรคประชาชนปฏิวัติลาวสนับสนุนให้มีการตีพิมพ์หนังสือและการจัดปฐกฐาสดุดีไกสอน พมวิหาน มีการผลิตธนบัตรและตราไปรษณียากรที่มีภาพของไกสอน อีกทั้งมีการจัดสร้างหอพิพิธภัณฑสถานไกสอน พมวิหาน และการจัดสร้างรูปหล่อครึ่งตัวของไกสอนไปตั้งไว้ในทุกแขวงทั่วประเทศ (Evans, G. 1998 : 24-40)

เอแวนส์มีความเห็นคล้ายกับสจ๊วต-ฟอกซ์ว่ากองทัพมีบทบาทมากขึ้นในการเมืองลาว อย่างไรก็ตาม เอแวนส์เสนอว่าสังคมลาวมีพัฒนาการเป็นสังคมพลเรือนมากขึ้น เนื่องมาจากการผ่อนคลายการปกครองที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ประชาชนลาวมีอิสระในการดำรงชีวิตจากการควบคุมของรัฐมากขึ้น งานนี้จึงช่วยให้เราเห็นถึงบทบาทของพรรคฯ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากผู้ควบคุมเศรษฐกิจและสังคมโดยตรงมาเป็นผู้กำกับดูแลที่อยู่เบื้องหลังการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระยะใหม่

วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นโครงสร้างทางการเมือง สปป.ลาว และแนวคิดการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองอีกเรื่องหนึ่ง นั่นคือ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทของ อนุรัตน์ ผืนถึงภูมิ เรื่อง การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของ ส.ป.ป.ลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1975-2003 (2548) อนุรัตน์มีความเห็นว่า ความชอบธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งโครงสร้างส่วนบน (suprastructure) ตามแนวคิดแบบมาร์กซิสต์ (Marxism) อย่างไรก็ตาม การสร้างความชอบธรรมของผู้ปกครองได้ทำให้เห็นการสร้างและเผยแพร่แนวคิดความเหมาะสมของผู้ปกครองเองในช่วงเวลาที่พวกเขา มีอำนาจ ดังที่ผู้เขียนเสนอว่า “...การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่ง

ของการรักษาสถานะของการเป็นชนชั้นปกครองต่อไปท่ามกลางความขัดแย้งทางชนชั้น...” (อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ, 2548 : 3)

อนุรัตน์วิเคราะห์บทบาทของพรรคฯ ไว้ว่า พรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นพรรคการเมืองที่เน้นแนวทางสตาลินนิสต์ ซึ่งสอดคล้องกับบทความของโจลล์ อังภากรณ์ที่กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้ โดยพรรคฯ ลดความสำคัญของชนชั้นกรรมาชีพและตีความว่าชนชั้นดังกล่าวเป็นชนชั้นเดียวกับชาวนา พรรคฯ ใช้ระบบทุนนิยมโดยรัฐและรวมศูนย์อำนาจจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง แนวทางสตาลินนิสต์นี้จึงนำมาสู่การให้ความสำคัญต่อผู้นำพรรคฯ และระบบราชการมากกว่าชนชั้นกรรมาชีพ ดังนั้น ระบบชนชั้นในลาวจึงยังคงมีอยู่โดยมีบรรดาผู้นำพรรคฯ เป็นชนชั้นปกครองที่อยู่บนส่วนยอดสุด และพรรคฯ ยังครองความเป็นใหญ่ทางความคิดและยับยั้งการเกิดจิตสำนึกทางชนชั้นจากประชาชนได้ในระดับหนึ่ง (อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ, 2548 : 136)

อนุรัตน์ยังเสนออีกว่า นับแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา พรรคฯ อาศัยแนวคิดชาติ พุทธศาสนา สังคมนิยม เศรษฐกิจกลไกตลาด และการสร้างรัฐธรรมนูญมาใช้ปิดบังจิตสำนึกทางชนชั้นของประชาชนผู้ถูกปกครอง อนุรัตน์ยังชี้ว่าพรรคฯ ยังมีอำนาจเด็ดขาดอยู่ แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะการอ้างหลักการประชาธิปไตยบางอย่างไว้ ความเป็นประชาธิปไตยในรัฐธรรมนูญจึงเป็นเพียงเรื่องโกหก (อนุรัตน์ ฝันถึงภูมิ, 2548 : 135-136)

นอกจากนี้แล้ว อนุรัตน์ยังกล่าวถึงบทบาทของขบวนการต่อต้านรัฐบาลลาวที่ประกอบไปด้วยกลุ่มนักบวชของนายพลวังปาว รวมไปถึงกลุ่มรัฐบาลราชอาณาจักรพลาตินที่เคลื่อนไหวในสหรัฐฯ และฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม ขบวนการต่อต้านเหล่านี้มีเคยมีกำลังเพียงพอที่จะต่อสู้กับรัฐบาล สปป.ลาวได้เลยนอกจากการก่อวินาศกรรมเป็นบางครั้งคราวเท่านั้น

งานนี้จึงช่วยอธิบายถึงแนวคิดในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้แก่พรรคฯ นับแต่การปฏิรูปจินตนาการใหม่เมื่อ ค.ศ.1986 เป็นต้นมา โดยที่พรรคฯ ใช้แนวคิดสตาลินนิสต์ผสมผสานกับค่านิยมเดิมของสังคมลาวก่อน ค.ศ. 1975 การผสมผสานแนวคิดข้างต้นนำมาสู่การสร้างชาติสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “สังคมนิยมแบบลาว” อย่างไรก็ตาม ช่วงเวลาศึกษาของงานนี้สิ้นสุดลงที่ ค.ศ. 2003 ผู้เขียนบทความเห็นว่าเราควรที่จะศึกษาเกี่ยวกับ

พลวัตของแนวคิดการสร้างความปลอดภัยทางเมืองของพรรคฯ ในช่วงระยะเวลาต่อจากงานนี้ เนื่องจากแนวคิดการสร้างความปลอดภัยดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมือง สปป.ลาว ภายหลัง ค.ศ. 2003 ด้วย

งานศึกษาข้างต้นถือเป็นข้อมูลและแนวคิดพื้นฐานให้แก่การศึกษาการจัดการองค์กรภายในพรรคฯ การปรับปรุงกฎหมายของรัฐบาล สปป.ลาว บทบาทของกองทัพภายในพรรคฯ และการปราบปรามศัตรูทางการเมืองในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2006 ซึ่งถือเป็นบทบาทส่วนหนึ่งของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมือง สปป.ลาว

ในหนังสือเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว (ฉบับปรับปรุง) (2548) สุรัชย์ ศิริไกรเน้นหนักถึงการลงทุนจากต่างประเทศใน สปป.ลาวในช่วงระหว่าง ค.ศ.1992-2000 โดยเฉพาะการลงทุนโครงการพลังงานไฟฟ้าอันเป็นแหล่งรายได้สำคัญที่สุดของรัฐบาล สปป.ลาว นอกจากนี้ สปป.ลาวยังให้ความร่วมมือในโครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะโครงการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกเชื่อมระหว่างด้านตะวันตกถึงตะวันออกของภูมิภาค และระหว่างภาคเหนือของไทยกับมณฑลหยุนหนานของจีน ซึ่ง สปป.ลาวจะได้รับประโยชน์ในฐานะประเทศทางผ่านการเดินทางของผู้คนและสินค้า (สุรัชย์ ศิริไกร, 2548 : 246)

งานนี้ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของ สปป.ลาวในช่วงทศวรรษ 1990 ถึงช่วงต้นทศวรรษ 2000 ไว้ที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการลงทุนด้านพลังงานไฟฟ้า การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่ง อันแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพรรคฯ ในการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางการปฏิรูปจินตนาการใหม่ซึ่งพรรคฯ คาดหวังว่าจะช่วยสร้างความเจริญให้กับประเทศและสร้างความเชื่อมั่นในการปกครองของพรรคฯ ให้แก่ประชาชนลาวด้วย

สารนิพนธ์ปริญญาโทของ อนินทร์ พุฒิโชติ เรื่อง ความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ “จินตนาการใหม่”, ค.ศ. 1986 - 2000 (2546) ก็เป็นงานที่สำคัญเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษาของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่ดำเนินไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงนโยบายเศรษฐกิจ

ตามการปฏิรูปจินตนาการใหม่ อนินทร์เสนอว่าแนวทางเศรษฐกิจแบบตลาดจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีทักษะและมีความรู้ความสามารถมากขึ้นกว่าการหลอหลอมกล่อมเกลาคิดให้เป็น “คนสังคมนิยม” เช่นแต่ก่อน ดังนั้น รัฐบาล สปป.ลาว จึงปรับปรุงนโยบายทางการศึกษา เพื่อปรับปรุงและยกระดับคุณภาพการศึกษาของ สปป.ลาวให้สูงขึ้น โดยมีจุดประสงค์ที่จะสร้างคนลาวให้มีทักษะและความรู้ที่ตรงกับความต้องการของการพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์นับแต่ ค.ศ. 1991 เป็นต้นมา (อนินทร์ พุฒิชิต, 2546 : 126-128)

สารนิพนธ์นี้จึงช่วยทำให้เห็นว่าพรรคฯ ปรับปรุงนโยบายด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมตามแนวทางของพรรคฯ การปฏิรูปเศรษฐกิจของพรรคฯ ได้ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางนโยบายด้านต่าง ๆ ของ สปป.ลาว นอกจากนี้แล้ว การปรับปรุงนโยบายการศึกษาเพื่อสร้างคนลาวให้เป็น “พลเมืองดี” นั้นก็เป็นแสดงถึงการผ่อนคลายความเข้มงวดในการปกครองของพรรคฯ ด้วย ดังนั้น งานนี้จึงช่วยทำให้เราเห็นถึงบทบาทด้านการศึกษาของพรรคฯ ในช่วงทศวรรษ 1990 ที่ต้องการให้คนลาวมีความภักดีต่อพรรคฯ และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศตามแนวทางที่พรรคฯ กำหนด

นอกจากนี้แล้ว การฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่าง สปป.ลาวกับจีนเมื่อ ค.ศ. 1987 ได้นำมาสู่การลงทุนขนาดใหญ่จากจีนทั้งในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม งานศึกษาที่กล่าวถึงการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนงานสำคัญนั้นคือบทความของมาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์ เรื่อง Laos: The Chinese Connection (2009) สจ๊วต-ฟอกซ์กล่าวถึงการลงทุนจากจีนในลาวที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 1990 และกลายเป็นหนึ่งในห้าประเทศที่ลงทุนใน สปป.ลาว มากที่สุดในช่วงกลางทศวรรษ 2000

ชาวจีนที่ประกอบด้วยนายทุนลาวเชื้อสายจีนสมัยราชอาณาจักรและพ่อค้าชาวจีนจากมณฑลยูนนานได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและทำมาค้าขายใน สปป.ลาวมากขึ้น นับหมื่นคน การลงทุนของจีนใน สปป.ลาวยังขยายไปในด้านอสังหาริมทรัพย์และโครงสร้างพื้นฐาน โดยรัฐบาล สปป.ลาวให้สัมปทานบริษัทจีนพัฒนาที่ดินในนครหลวงเวียงจันทน์และแขวงอื่น ๆ รวมไปถึงการก่อสร้างสนามบินแห่งชาติแห่งใหม่ ซึ่งทำให้เห็นถึงการขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนใน สปป.ลาว ที่สืบเนื่องต่อมาถึงยุคหลัง ค.ศ.2006 ด้วย (Stuart-Fox, 2008 : 142-148)

งานศึกษาในช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2006 จึงสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของ สปป.ลาวให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในโลก อันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลมากขึ้นภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็น ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนและการเสริมสร้างบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ในฐานะผู้ปกครองและพัฒนาระบอบประเทศชาติ

2. งานศึกษาในช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ.2006-2016

ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่พลเอกคำไต สีพันดอนลงจากตำแหน่งผู้นำสูงสุดของพรรคฯ และพลโทจุมมะลี ไซยะสอนขึ้นเป็นเลขาธิการใหญ่พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ซึ่งนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงอันสำคัญ โดยมีการปรับปรุงโครงสร้างอำนาจในพรรคฯ และรัฐขนานใหญ่ที่สุดนับแต่ ค.ศ. 1991 อันนำมาสู่การลดบทบาทของกลุ่มอดีตนายทหารที่เคยมีอิทธิพลสูงในพรรคฯ ช่วงระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2006 พร้อมกับการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสำคัญของกลุ่มเทคโนโลยีและทายาทของอดีตผู้นำรุ่นก่อนหน้า

อย่างไรก็ดี พลเอกคำไตยังคงมีอิทธิพลอยู่ในพรรคฯ และเป็นผู้สนับสนุนกลุ่มผู้นำรุ่นสืบทอดที่เป็นเครือข่ายเดียวกันกับตนให้มีอำนาจในพรรคฯ และรัฐบาล ช่วงเวลานี้ยังเป็นช่วงที่สังคมลาวอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอย่างสมบูรณ์ ควบคู่กับระบบการเมืองที่ยังคงเป็นสังคมนิยม ในช่วงเวลานี้ จีนได้ขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้ามาใน สปป.ลาว มากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของ สปป.ลาวให้มีความเจริญและพัฒนาตัวเมืองให้มีความทันสมัยขึ้น

ในส่วนที่สองของบทความเรื่อง *The History and Evolution of the Lao People's Revolutionary Party (2017)* ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ภายในหมู่ผู้นำพรรคฯ ช่วงระหว่าง ค.ศ.2006-2017 เรายังคงให้น้ำหนักไปที่การเมืองแบบพรรคพวกกับการเมืองแบบครอบครัว (Kith and Kin Politics) ภายในพรรคฯ การปรับตัวของพรรคฯ ตามกระแสโลกาภิวัตน์ และการเติบโตของกลุ่มปัญญาชนและเทคโนโลยีในพรรคฯ ซึ่งกลุ่มนี้เริ่มมีอำนาจนับแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา อันนำมาสู่การปรับปรุงโครงสร้างพรรคฯ ขนานใหญ่ใน ค.ศ.2006

นับแต่ ค.ศ.2006 มานั้น ผู้นำรุ่นเดียวกับพลเอกคำไตที่มีพื้นเพมาจากกองทัพ เริ่มมีบทบาทน้อยลง ในขณะที่กลุ่มผู้นำพลเรือนอันประกอบด้วยทายาทของผู้นำรุ่นแรกและกลุ่มเทคโนโลยีในพรรคฯ ได้ก้าวขึ้นมาใช้อำนาจในพรรคฯ แทนวิธีให้เห็นว่าพรรคประชาชนปฏิวัติลาวประกอบด้วยกลุ่มผู้นำที่มีความสัมพันธ์เหนียวแน่นกันมาก ผู้นำส่วนใหญ่ยังคงมีพื้นเพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ของลาวเช่นเดียวกันกับผู้นำรุ่นก่อน อย่างไรก็ตาม พรรคฯ ยังคงให้มีตัวแทนจากแขวงต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในคณะบริหารงานศูนย์กลางพรรคฯ เพื่อรักษาความเป็นภูมิภาคนิยม อันเป็นการสร้างสมดุลอำนาจภายในพรรคฯ และป้องกันการต่อต้านจากสมาชิกพรรคฯ ระดับล่าง (Rathie, M. 2017 : 42-44)

เช่นเดียวกับบทความของสุลัดดา ไชยะลาด (Soulattha Sayalath) และไซมอน เครก (Simon Creak) เรื่อง *Regime Renewal in Laos: The Tenth Congress of the Lao People's Revolutionary Party (2017)* งานนี้กล่าวถึงการเปลี่ยนผ่านคณะผู้นำในกองประชุมใหญ่พรรคฯ ครั้งที่ 10 เมื่อ ค.ศ.2016 ซึ่งผู้เขียนบทความทั้งสองเห็นว่าการเปลี่ยนผ่านครั้งนี้ถือเป็นการเปลี่ยนรุ่นคณะผู้นำพรรคฯ และรัฐบาลที่มีความสำคัญมากเนื่องจากมีผู้นำรุ่นใหม่ก้าวขึ้นมามีบทบาทนำจำนวนมากทดแทนผู้นำรุ่นเก่า

อย่างไรก็ตาม พวกเขายังคงอยู่ภายใต้เครือข่ายสัมพันธ์ภาพแบบผู้อุปถัมภ์กับผู้พึ่งพา (Patron-client relationship) เช่นเดิม ดังนั้น ผู้เขียนบทความจึงเห็นถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจมีความขัดแย้งกับกระบวนการประชาธิปไตยภายในพรรคฯ อันเนื่องมาจากผู้นำระดับล่างต้องทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของผู้นำระดับสูง โดยที่เหล่าผู้นำระดับล่างไม่สามารถเลื่อนขั้นในระดับสูงขึ้นได้เท่าที่ควร เพราะผู้นำระดับสูงวางตัวลูกหลานและเครือข่ายคนใกล้ชิดของตนขึ้นสืบทอดตำแหน่งไว้แล้ว (Sayalath, S. and Creak, S. 2017 : 196)

ข้อเสนอของบทความทั้งสองนี้ทำให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจในพรรคฯ รวมไปถึงการแบ่งปันปันส่วนอำนาจให้แก่ตระกูลชนชั้นนำต่าง ๆ อันเป็นความพยายามในการจัดการความสัมพันธ์ภายในเพื่อรักษาความเป็นเอกภาพของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว รวมไปถึงแนวทางการสืบทอดอำนาจจากผู้นำรุ่นเก่าไปสู่ผู้นำรุ่นใหม่ในอนาคต ผู้เขียนบทความจึงเห็นว่าเราควรต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองแบบพรรคพวกและการเมืองแบบครอบครัวในพรรคฯ ช่วงระหว่าง

ค.ศ. 2006 - 2016 เพิ่มมากขึ้น เพราะระบบดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้พรรคฯ มีความเป็นเอกภาพ และส่งผลต่อการกำหนดบทบาททางการเมืองของ พรรคประชาชนปฏิวัติลาวด้วย

การปฏิรูปจินตนาการใหม่ยังคงดำเนินต่อมาในยุคจุมมะลี ไชยะสอน งานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงเวลานี้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการ ขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจจากจีนที่เพิ่มยิ่งขึ้น ในบทความของซามูเอล ซี วาย กู (Samuel C. Y. Ku) เรื่อง Laos in 2014: Deeping Chinese Influence กูเสนอว่าจีน ได้กลายเป็นประเทศที่ลงทุนมากที่สุดใน สปป. ลาวนับแต่เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2013 การลงทุนของจีนเน้นหนักในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ เชื้อเพลิงไฟฟ้า และการท่องเที่ยว

นอกจากนี้แล้ว เอกชนจีนยังได้รับสัมปทานที่ดินสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษ และพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ เช่น โครงการเวียงจันทน์นิวเวิลด์ (Vientiane New World) ที่เริ่ม ดำเนินการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2014 รวมไปถึงการได้รับความช่วยเหลือจากจีน ในโครงการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการขนส่งอย่างโครงการก่อสร้างทางรถไฟ ลาว-จีนและโครงการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 4 (เชียงของ-ห้วยซาย) เป็นต้น (Ku, S. C. Y. 2015 : 216-217)

อย่างไรก็ตาม การขยายอิทธิพลของจีนใน สปป.ลาวยังก่อให้เกิดผลกระทบ กับประชาชนท้องถิ่นอยู่บ้าง เช่นกรณีข้อพิพาทการเวนคืนที่ดินในเขตเศรษฐกิจพิเศษ สามเหลี่ยมคำ อันเป็นที่ตั้งบ่อนคาสิโนดองจั่วคำ หรือคิงส์โรมัน (Kings Roman Casino) แขวงบ่อแก้ว การหลั่งไหลของชาวจีนจำนวนมากที่เข้ามาทำธุรกิจต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างชาวลาวกับชาวจีนที่เข้ามาใหม่ เป็นต้น (Ku, S. C. Y. 2015 : 218-219)

จากงานศึกษาของสจ๊วต-ฟอกซ์ (2009) และกู (2015) นั้นทำให้ผู้เขียน บทความเห็นว่าพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเปิดรับการลงทุนจากจีนภายใต้เงื่อนไข ที่พรรคฯ และรัฐบาล สปป.ลาวได้ประโยชน์ โดยมีได้ตระหนักถึงผลกระทบด้านลบ ที่เกิดขึ้นต่อประชาชนเท่าใดนัก ซึ่งสะท้อนว่าประชาชนมีความเกรงกลัวต่ออำนาจ ของพรรคฯ เป็นอย่างยิ่ง ความเกรงกลัวดังกล่าวจึงส่งผลเชิงบวกให้แก่การรักษา อำนาจของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวอีกทางหนึ่งด้วย

ส่วนงานศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการสร้างชาติลาวและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคฯ ในยุคหลัง ค.ศ.2006 นั้น โอลิเวอร์ แทปปเป้ (Oliver Tappé) ได้เสนอไว้ในบทความเรื่อง Faces and Facets of the Kantosou Kou Xat – the “Lao National Liberation Struggle” in State Commemoration and Historiography (2013) ว่า พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้เชื่อมโยงเรื่องราวของวีรกษัตริย์กับวีรชนปฏิวัติเข้าด้วยกันในลักษณะที่เป็นวงศ์วิทยา (Genealogy) เรื่องเล่าดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการศึกษาหลักของชาติ และเป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อที่มีพลัง และช่วยสร้างเสริมความชอบธรรมในการปกครองของพรรคฯ ด้วย (Tappé, O. 2013 : 446 - 448)

แนวคิดดังกล่าวนำมาสู่การก่อสร้างแหล่งความทรงจำและการเชิดชูวีรบุรุษของชาติในทุกสมัย ดังเช่นในคุษฎีนิพนธ์ของอนินทร์ พุฒิชิตติ เรื่อง การเชิดชูวีรกษัตริย์: การเมืองชาตินิยมกับการดำรงอยู่ของรัฐสังคมนิยมลาวในยุคโลกาภิวัตน์ (2558) และวิทยานิพนธ์ปริญญาโทของกิตติศักดิ์ ชินแสง เรื่อง การสร้างความทรงจำเกี่ยวกับวีรบุรุษของชาติลาวโดยมองผ่านท่านไกสอน พมวิหาน ค.ศ. 1975 - 2010 (2558)

คุษฎีนิพนธ์ของอนินทร์กล่าวถึงการที่รัฐบาลสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ลาวหันมายกย่องบูชาวีรกษัตริย์โบราณ เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาล พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ในฐานะที่เป็นบรรพบุรุษผู้รักชาติ และเชื่อมโยงให้พรรคฯ เป็นผู้สืบทอดภารกิจของบรรดาวีรกษัตริย์ในการสร้างความเป็นเอกภาพของชาติลาว นำมาสู่การสร้างอนุสาวรีย์วีรกษัตริย์สำหรับสักการะบูชา และการจัดพิธีรำลึกถึงวีรกรรมของวีรกษัตริย์เหล่านั้น (อนินทร์ พุฒิชิตติ, 2558 : 188 - 192)

ส่วนวิทยานิพนธ์ของกิตติศักดิ์ได้ชี้ให้เห็นถึงการสร้างความทรงจำเกี่ยวกับไกสอน พมวิหานในฐานะที่เป็นตัวแทนวีรบุรุษระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นหนึ่งในวีรบุรุษของชาติ ร่วมกับบรรดาวีรกษัตริย์ เพื่อเป็นประโยชน์ให้แก่ผู้นำรุ่นหลังของพรรคฯ ในการรักษาอำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จต่อไปได้อย่างราบรื่น การสร้างความทรงจำเกี่ยวกับไกสอนนำมาซึ่งการสร้างอนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑสถานการจัดพิธีรำลึก รวมไปถึงการออกธนบัตรเงินกิบลาว ที่มีภาพของไกสอนเป็นภาพประธานในธนบัตรด้วย (กิตติศักดิ์ ชินแสง, 2558 : 179 - 181)

งานทั้งสองเรื่องนี้มีจุดร่วมกันอยู่ที่การสร้างเรื่องเล่ามาหาบุรุษแห่งชาติที่มีการผสมผสานระหว่างสัญลักษณ์จารีตนิยมกับสัญลักษณ์ของระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ลาว ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของแทปเป่ที่กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้ ในทัศนะของผู้เขียนบทความเห็นว่าข้อเสนอของงานทั้งสองเรื่องนี้แสดงถึงพัฒนาการของการสร้างชาติและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีความเปลี่ยนแปลงตามกระแสการฟื้นฟูวัฒนธรรมจารีตและการพัฒนาเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ซึ่งกระแสดังกล่าวเป็นปัจจัยหนุนให้แกการสร้างแหล่งความทรงจำเพื่อการรำลึกและเป็นแหล่งท่องเที่ยวอันจะเป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวใน สปป.ลาว อีกทางหนึ่งด้วย

งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชาติและการสร้างความชอบธรรมในช่วงระหว่าง ค.ศ. 2006 - 2016 สะท้อนให้เห็นถึงผลจากการรื้อสร้างอดีตของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่สืบเนื่องมาตั้งแต่ช่วงระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2006 จนนำมาสู่การสร้างแหล่งความทรงจำเพื่อการรำลึกถึงการต่อสู้กู้ชาติของบรรพชนลาวสืบเนื่องมาจนถึงการปฏิบัติของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว

บทสรุป

จากการสำรวจงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมือง สปป.ลาว ระหว่าง ค.ศ. 1992-2016 นั้นพบว่าประเด็นในการศึกษาช่วงยุคคำไตและยุคจุมมะลีมีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการปรับโครงสร้างอำนาจทางการเมือง การปฏิรูปเศรษฐกิจทุนนิยม และการสร้างชาติและการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ประเด็นข้างต้นของทั้งสองยุคมีความแตกต่างกันในรายละเอียดซึ่งสัมพันธ์กับบริบททางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมใน สปป.ลาวที่มีพลวัตอยู่ตลอดเวลา นับแต่ช่วงต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ ความแตกต่างของงานศึกษาทั้งสองกลุ่มสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. งานศึกษาช่วงระหว่าง ค.ศ. 1992 - 2006 งานศึกษาช่วงเวลานี้มักให้ความสำคัญกับการปรับสมดุลอำนาจทางการเมืองภายในพรรคฯ เสียใหม่ โดยการปรับปรุงเครือข่ายอำนาจที่มีพลเอกคำไต สีสันดอนเป็นศูนย์กลาง และการเพิ่มบทบาทของกองทัพประชาชนลาวในพรรคฯ การปฏิรูปเศรษฐกิจภายใต้กรอบนโยบายจินตนาการใหม่ที่น่ามาสู่การลงทุนด้านพลังงานไฟฟ้าขนาดใหญ่และการเปิดรับการลงทุนครั้งใหม่จากจีน และการปรับแนวคิดการสร้างชาติที่สัมพันธ์กับกระแสการฟื้นฟูวัฒนธรรมจารีตและการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม โดยการเผยแพร่ตำนานเรื่องเล่าของวีรกษัตริย์ลาวในฐานะบรรพบุรุษของชาติลาวยุคใหม่
2. งานศึกษาระหว่าง ค.ศ.2006-2016 งานศึกษาในช่วงนี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนถ่ายอำนาจสู่กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ภายในพรรคฯ ที่เป็นเทคโนโลยีและทายาททางการเมืองของผู้นำรุ่นก่อน ส่งผลให้มีการลดบทบาทของกองทัพในการนำของพรรคฯ และเสริมสร้างระบบผู้นำแบบหมู่คณะขึ้นใหม่ การรับอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจจากจีนที่น่ามาสู่ความร่วมมือกันของทั้งสองประเทศในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการก่อสร้างทางรถไฟความเร็วสูง และการสร้างชาติลาวและการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของพรรคฯ โดยการเชื่อมโยงเรื่องเล่าประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวีรกษัตริย์และวีรชนปฏิวัติเข้าด้วยกัน และการสร้างแหล่งความทรงจำที่สืบเนื่องจากแนวคิดการสร้างชาติดังกล่าว

โดยภาพรวมนั้น สปป.ลาว ได้รับอิทธิพลทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะจากจีน อันช่วยให้เศรษฐกิจของ สปป.ลาวมีการเติบโตขึ้นในอัตราสูงและช่วยให้พรรคประชาชนปฏิวัติลาวมีความมั่นคงทางการเมืองยิ่งขึ้น ความมั่นคงของพรรคฯ สะท้อนให้เห็นได้จากเครือข่ายความสัมพันธ์ในพรรคฯ ที่มีความเหนียวแน่นและการเปลี่ยนผ่านอำนาจในพรรคฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

อย่างไรก็ตาม เราพบว่าประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์แบบเครือญาติของบรรดาผู้นำพรรคฯ นั้นยังมีการศึกษาอยู่น้อยมาก เนื่องจากปัญหาการเข้าถึงหลักฐาน ซึ่งเป็นข้อจำกัดให้แก่การศึกษาใหม่เกี่ยวกับ

เครือข่ายความสัมพันธ์ในพรรคฯ ที่ลึกซึ้งกว้างขวางที่มีอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้แล้ว อีกประเด็นหนึ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าค่อนข้างมีความสำคัญ แต่ยังไม่ได้รับการศึกษา เท่าที่ควรนั้นคือบทบาทของพรรคฯ ในด้านการควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ในช่วงทศวรรษ 1990 - 2010 ซึ่งเป็นช่วงที่สื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ จากภายนอก สปป.ลาวเข้าถึงประชาชนลาวและเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย ผู้เขียน บทความหวังเป็นอย่างยิ่งว่าในอนาคตจะมีผู้ศึกษาประเด็นเหล่านี้เพิ่มเติม เพื่อเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับลาวศึกษาในประเทศไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิตติศักดิ์ ชินแสง. (2558). **การสร้างความทรงจำเกี่ยวกับวีรบุรุษของชาตินลาว โดยมองผ่านท่านไกสอน พมวิหาน ค.ศ. 1975 - 2010.** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ขอนแก่น:มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดาร์วิน เมตตาริกานนท์. (2548). **ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ
- ทองปาน สมพะวง. (2542). **การศึกษาพัฒนาการของระบบสื่อสารมวลชนในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, ค.ศ.1950-1997.** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชาภรณ์ กันทะลา. (2551). **แนวคิดการสร้างชาติของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว : วิเคราะห์ผ่านหนังสือพิมพ์ เสี่ยงประชาชน, ค.ศ.1975-1986.** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธิดา ดันเลิศ. (2541). **ไกสอน พมวิหาน กับพัฒนาการสังคมนิยมลาว ระหว่าง ค.ศ. 1975-1986.** (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุรัชย์ ศิริไกร. (2548). **การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว (ฉบับปรับปรุง) (พิมพ์ครั้งที่ 4).** กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- อนันท์ พุฒิชิต. (2546). **ความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ “จินตนาการใหม่” ค.ศ.1986-2000.** (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- อนันท์ พุฒิชิต. (2558). **การเชิดชูวีรกรรม: การเมืองชาตินิยมกับการดำรงอยู่ของรัฐสังคมนิยมลาวในยุคโลกาภิวัตน์**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนันต์ ฝันถึงภูมิ. (2548). **การสร้างภาพความชอบธรรมทางการเมืองของ ส.ป.ป.ลาว ระหว่างปี ค.ศ. 1975-2003**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษบัณฑิต). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Belogurova, A. (2014). Communism in South East Asia. In S.A. Smith (Ed.), **The Oxford handbook of the history of communism**. Oxford : Oxford University Press.
- Evans, G. (1998). **The politics of ritual and remembrance: Laos since 1975**. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Evans, G. (2002). **A short history of Laos: the land in between**. Chiang Mai : Silkworm Books.
- Evans, G. (2012). **A short history of Laos: the land in between (Revised ed.)**. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Ku, S. C. Y. (2015) Laos in 2014 : Deepening Chinese Influence. **Asian Survey**, 55(1), 214-219. Retrieved April 22, 2020, from <https://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2015.55.1.214>
- Rathie, M. (2017). The History and Evolution of the Lao People's Revolutionary Party. In V. Bouté & V. Pholsena (Eds.), **Changing Lives in Laos : Society, Politics, and Culture in a Post-socialist State**. Singapore : NUS Press.
- Sayalath, S., & Creak, S. (2017). REGIME RENEWAL IN LAOS: The Tenth Congress of the Lao People's Revolutionary Party. **Southeast Asian Affairs**, 179-200. Retrieved March 30, 2019, from <https://www.jstor.org/stable/26492601>

- Stuart-Fox, M. (1997). **A history of Laos**. Cambridge : Cambridge University Press.
- Stuart-Fox, M. (2002). **Buddhist kingdom, Marxist state: the making of modern Laos** (2nd ed.). Bangkok: White Lotus.
- Stuart-Fox, M. (2009). LAOS: The Chinese Connection. **Southeast Asian Affairs**, 141-169. Retrieved March 30, 2019, from <https://www.jstor.org/stable/27913382>
- Tappé, O. (2013). Faces and Facets of the Kantosou Kou Xat – the Lao “National Liberation Struggle” in State Commemoration and Historiography. **Asian Studies Review**, 37(4), 433-450. Retrieved May 3, 2018, from <https://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=4bafdd70-936a-4ec9-9966-e331c9d544ef%40sessionmgr4008>
- Ungpakorn, J. G. (1998). The Failure of Stalinist Ideology and the Communist Parties in Southeast Asia. **Thammasat Review**, 3(1), 87-96. Retrieved December 14, 2019, from http://digi.library.tu.ac.th/journal/0040/1998/3_1/06PAGE87_PAGE96.pdf
- คณะโคส่นาอบสมสุนทางพัก. (2011). **สละลูป 25 ปี แห่งกานเปี่ยนเปงใหม่ (1986-2011)**. เวียงจัน: โสงพิมแห่งลัด.
- คณะโคส่นาอบสมสุนทางพัก. (2015). **60 ปี พักปะชาชนปะติวัดลาว (22/03/1955-22/03/2015)**. เวียงจัน: โสงพิมแห่งลัด.

วารสาร อินทนิลทักษิณสาร

วารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ
INTHANINTHAKSIN JOURNAL — Thaksin University

วารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ

การเตรียมต้นฉบับ (Article Preparation Guidelines)

1. ข้อกำหนดทั่วไป

1.1 เป็นบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ

1.2 เว้นขอบด้านบน/ขอบด้านซ้าย 1.5 นิ้ว เว้นขอบด้านล่าง/ขอบด้านขวา 1 นิ้ว

1.3 ต้นฉบับต้องพิมพ์บนกระดาษขาว ขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว ใส่เลขกำกับหน้าทุกหน้า พิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรม Microsoft Word ใช้แบบอักษร TH SarabunPSK รายละเอียดขนาดตัวอักษรดังตารางข้างล่าง

ส่วนประกอบของบทความ	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร	ลักษณะตัวอักษร
ชื่อบทความ	กลางหน้ากระดาษ	18	ตัวหนา B
ชื่อผู้แต่ง	ชิดขวา	14	ตัวธรรมดา
บทคัดย่อ	ชิดซ้าย	16	หัวข้อตัวหนา
- ภาษาไทย			เนื้อหาตัวปกติ
- ภาษาอังกฤษ			
หัวข้อแบ่งตอน	ชิดซ้าย	16	ตัวหนา B
หัวข้อย่อย	ใช้หมายเลข	16	ตัวปกติ
เนื้อหาบทความ	-	16	ตัวปกติ
การเน้นความในบทความ	-	16	ตัวปกติ
ข้อความในตาราง	-	14	ตัวปกติ
เอกสารอ้างอิง	กลางหน้ากระดาษ	16	ตัวหนา B
ภาพประกอบ / คำอธิบาย ใต้ภาพ	กลางหน้ากระดาษ	14	ปกติ

1.4 ถ้ามีภาพประกอบ ควรเป็นภาพถ่ายขาว-ดำ ที่ชัดเจน

1.5 ถ้าเป็นภาพวาดลายเส้น ให้วาดบนกระดาษขาวโดยใช้หมึกดำให้สะอาดและลายเส้นคมชัด

1.6 ความยาวของเนื้อเรื่องภาพประกอบตารางและบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษรวมเอกสารอ้างอิงไม่ควรเกิน 20 หน้า

2. ชื่อบทความ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กำหนดให้ชื่อเรื่องหลักใช้ตัวอักษร ขนาด 18 ตัวเข้ม จัดวางไว้กึ่งกลางหน้า และชื่อเรื่องหลักที่เป็นภาษาอังกฤษ กำหนดให้ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ที่ตัวอักษรแรกของคำนาม คำกริยา คำขยาย โดยเว้นบรรทัด 1 บรรทัดจากชื่อเรื่องหลัก * **ไม่ต้องใส่เครื่องหมายหัพภาพหรือจุด (.) หลังชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ**

3. ชื่อผู้แต่ง สถาบัน และ อีเมล

3.1 กำหนดให้ชื่อผู้แต่ง สถาบัน และอีเมล อยู่ในตำแหน่งขีดขวาได้ชื่อบทความภาษาอังกฤษ โดยชื่อภาษาไทยให้ใช้ตัวอักษร ขนาด 14 ตัวธรรมดา และชื่อภาษาอังกฤษใส่ในวงเล็บตามหลังภาษาไทย

3.2 ขีดเส้นใต้ชื่อผู้เขียนที่รับผิดชอบบทความ (corresponding authors) และใส่ * หลังเลขเชิงอรรถทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3 ในกรณีบทความภาษาไทยใส่ชื่อผู้แต่ง สถาบัน และ ที่อยู่อีเมลทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษด้านล่างหน้าแรกของบทความ

3.4 เชิงอรรถของผู้เขียน ซึ่งประกอบด้วย (1) ตำแหน่งทางวิชาการ (2) คุณวุฒิ (3) สาขาวิชา/ภาควิชา (4) คณะ (5) สถาบัน (6) เมืองและ (7) อีเมลตามลำดับ หากมีผู้เขียนหลายคนให้เรียงตามลำดับคนละบรรทัด (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ดังตัวอย่างข้างล่าง

3.5 บรรทัดล่างสุด เขียน *Corresponding author : E-mail address : และใส่ที่อยู่อีเมลของผู้เขียนหลัก

ตัวอย่างการเขียนตำแหน่งทางวิชาการและคุณวุฒิของผู้เขียน

เจ้าหน้าที่ (ใส่ชื่อตำแหน่งเป็นอังกฤษ) เช่น เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไปนักวิชาการ ช่างศิลป์	General Administration, Art Academician,
นักศึกษาระดับปริญญาตรี	Undergraduate Student, Bachelor of (ใส่ชื่อคุณวุฒิปริญญา) in (ใส่ชื่อสาขาวิชา),
นักศึกษาระดับปริญญาโท	Graduate Student, Master of (ใส่ชื่อคุณวุฒิ ปริญญา) in (ใส่ชื่อสาขาวิชา),
นักศึกษาระดับปริญญาเอก	Doctoral Student, Doctor of Philosophy Program in (ใส่ชื่อสาขาวิชา),
นักวิชาการอิสระ	Independent scholars,
อาจารย์	Lecturer,
อาจารย์ ดร.	Lecturer, Dr.,
ผู้ช่วยศาสตราจารย์	Asst. Prof.,
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.	Asst. Prof. Dr.,
รองศาสตราจารย์	Assoc. Prof.,
รองศาสตราจารย์ ดร.	Assoc. Prof. Dr.,
ศาสตราจารย์	Prof.,
ศาสตราจารย์ ดร.	Prof. Dr.,
บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ วิทยานิพนธ์เรื่อง (ใส่ชื่อวิทยานิพนธ์)	This article submitted in partial of the thesisentitled“ (ชื่อวิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษ)”
บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง (ใส่ชื่อวิทยานิพนธ์)	This article submitted in partial of the dissertation entitled “(ชื่อดุษฎีนิพนธ์ภาษาอังกฤษ)”
บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง (ใส่ชื่อวิทยานิพนธ์)	This article submitted in partial of the research project entitled “(ชื่อโครงการวิจัยภาษาอังกฤษ)”

ตัวอย่าง

ชื่อไทย//นามสกุลไทย¹ (Name//Familyname)¹ชื่อไทย//นามสกุลไทย² (Name//Familyname)²ชื่อไทย//นามสกุลไทย³ (Name//Familyname)³

บทคัดย่อ

(เนื้อหา)

¹ตำแหน่งทางวิชาการ คุณวุฒิ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ สถาบัน อีเมล:²ตำแหน่งทางวิชาการ คุณวุฒิ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ สถาบัน อีเมล:³ตำแหน่งทางวิชาการ คุณวุฒิ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ สถาบัน อีเมล:¹ตำแหน่งทางวิชาการ คุณวุฒิ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ สถาบัน อีเมล:²ตำแหน่งทางวิชาการ คุณวุฒิ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ สถาบัน อีเมล:³ตำแหน่งทางวิชาการ คุณวุฒิ สาขาวิชา/ภาควิชา คณะ สถาบัน อีเมล:^{*}Corresponding author : E-mail address :

เช่น

หากจำเป็นต้องใส่ “บทความที่เป็นส่วนหนึ่งของ...” ก็ให้เป็นลำดับที่ ¹ และชื่อผู้เขียนเป็นลำดับที่ ^{2, 3, 4}¹อาจารย์, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล: xxx@xxx.com²อาจารย์ ดร., สาขาวิชาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล: xxx@xxx.com³รองศาสตราจารย์, สาขาวิชาภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000, อีเมล: xxx@xxx.com¹Lecturer, Communication Arts Section, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand, E-mail: xxx@xxx.com²Lecturer, Dr., Oriental Languages Section, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand, E-mail: xxx@xxx.com³Assoc. Prof., Western Languages Section, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand, E-mail: xxx@xxx.com^{*}Corresponding author : E-mail address :xxx@xxx.com

จำเป็นต้องใส่

^{*}บทความภาษาอังกฤษใช้ E-mail : บทความภาษาไทยใช้ อีเมล : (ไม่มีตัวการ์นต์)

4. บทคัดย่อ

4.1 หัวเรื่องของ บทคัดย่อ ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา อยู่ในตำแหน่ง ซิดซ้ายและเนื้อหาของบทคัดย่อใช้อักษร ขนาด 16 ตัวปกติ ไม่ต้องเว้นบรรทัด ระหว่างหัวเรื่องและเนื้อหาบทคัดย่อ

4.2 บทความภาษาไทยต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้บทคัดย่อภาษาอังกฤษก่อนบทคัดย่อภาษาไทยและจำนวนคำไม่เกิน 200 คำ

4.3 บทความภาษาอังกฤษต้องมีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้บทคัดย่อภาษาไทยก่อนบทคัดย่อภาษาอังกฤษและจำนวนคำไม่เกิน 200 คำ

4.4 คำสำคัญท้ายบทคัดย่อให้ผู้เขียนกำหนดคำสำคัญ (Keywords) สำหรับ คำดัชนีเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่ควรเกิน 5 คำ โดยหัวเรื่องให้ใช้เป็นตัว อักษรขนาด 16 ตัวหนา แล้วตามด้วยคำสำคัญที่เป็นอักษรขนาด 16 ตัวปกติ และมี จำนวนคำสำคัญ ไม่เกิน 5 คำ ระหว่างคำสำคัญทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้อง ใส่เครื่องหมายจุลภาค (.) เว้นหลัง 1 ระยะ และไม่ต้องใส่เครื่องหมายมหัพภาคหรือ (.) หลังคำสำคัญคำสุดท้าย

ตัวอย่าง

อักษรขนาด 16 ตัวหนา

บทคัดย่อ
(เนื้อหา)

คำสำคัญ : คำสำคัญ1, คำสำคัญ2, คำสำคัญ3, คำสำคัญ4, คำสำคัญ5

อักษรขนาด 16 ตัวหนา

Abstract
(เนื้อหา)

Keywords : Keywords1, Keywords2, Keywords3, Keywords4, Keywords5

5. หัวเรื่อง มีข้อกำหนดดังนี้

5.1 หัวเรื่องแบ่งตอนหรือหัวข้อหลัก เช่น บทนำ บทสรุป บรรณานุกรม กำหนดให้ใช้ตัวอักษร ขนาด 16 ตัวหนา ชิดขอบซ้าย และไม่ต้องเว้นบรรทัดหลังจากหัวเรื่อง ไม่มีต้องมีเลขกำกับ

5.2 หัวเรื่องย่อย กำหนดให้ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา ชิดขอบซ้ายและไม่ต้องเว้นบรรทัดหลังจากหัวเรื่องแบ่งตอนใช้หมายเลขกำกับ

ตัวอย่าง

บทนำ

(เนื้อหา)

บทสรุป

1. หัวข้อย่อย

(เนื้อหา)

6. เนื้อเรื่อง

ที่อยู่ภายใต้หัวเรื่องทุกลำดับให้ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ ไม่ต้องเว้นบรรทัดระหว่างย่อหน้าในหัวเรื่องเดียวกัน แต่ต้องเว้นบรรทัดระหว่างหัวข้อหลัก

7. ภาพและตาราง

7.1 รูปภาพ รูปเขียน แบบ แผนที่ หรือไดอะแกรม ให้ใช้คำว่า “ภาพ” ทั้งหมด หัวเรื่องของภาพใช้คำว่า “**ภาพที่**” (หมายเลขภาพ) โดยใช้เลขเดียวตามด้วยชื่อภาพ (ชื่อภาพไม่ต้องนำด้วยคำว่า “แสดง”) ด้วยตัวอักษรขนาด 14 ตัวเอียง ปกติตำแหน่งได้ภาพและเขียนที่มาของภาพด้วย “**ที่มา :** ชื่อผู้เขียน (ปีที่พิมพ์: หน้าที่)” ด้วยตัวอักษรขนาด 14 ตัวเอียง ปกติได้ชื่อภาพ

ตัวอย่าง

ภาพที่ 1

ที่มา : Johnson และSmith (1980: 25)

*หากหรือผู้เขียนบทความถ่ายภาพด้วยตนเอง อ้างอิงดังนี้ ที่มา : ฤกษ์ณะ ทองแก้ว (ถ่ายเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2559)

*ควรกำกับหมายเลขภาพและชื่อภาพใต้ภาพทุกภาพ หากผู้เขียนบทความจัดวางรูปภาพในแนวเดียวกันซ้ายและขวา ควรใส่หมายเลขภาพและชื่อภาพใต้ภาพทั้งด้านซ้ายและขวา

7.2 ตาราง เนื้อหาในตารางเป็นตัวอักษรขนาด 14 ตัวปกติ และหัวเรื่องของตารางให้ใช้คำว่า “**ตารางที่ 1**” โดยให้ใช้ตัวเลขเดียว ตามด้วยชื่อตาราง (ชื่อตารางไม่ต้องนำด้วยคำว่า “แสดง”) โดยให้ใช้ตัวอักษรขนาด 14 ตัวเอียง ปกติ และมีความยาวมากที่สุดได้ไม่เกิน 2 บรรทัด ชื่อตารางให้อยู่เหนือตาราง และใส่ที่มาของตาราง/หมายเหตุ (ถ้ามี) ใต้ตาราง “**ที่มา : ชื่อผู้เขียน (ปีที่พิมพ์ : หน้าที่)**” เป็นตัวอักษรขนาด 14 ตัวเอียง ปกติ

ตัวอย่าง

ตารางที่ 1

หมายเหตุ : (ถ้ามี)

ที่มา : จินตนา และคณะ (2015 : 25)

8. บทควมวิจัย ต้องประกอบไปด้วยส่วนประกอบต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย

- ชื่อเรื่อง (ไทย-อังกฤษ) หรือ (อังกฤษ-ไทย)
- บทคัดย่อ (ไทย-อังกฤษ) หรือ (อังกฤษ-ไทย)
- บทนำ (Introduction)
- การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Review of Literature)
- วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือวิจัย และวิธีการศึกษา (Materials and Methods)
- ผลการศึกษาและอภิปรายผล (Results and Discussion)
- สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ (Conclusions)
- กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgments) *ถ้ามี
- เอกสารอ้างอิง (References)

9. บทความวิชาการ และบทความปริทัศน์ ต้องประกอบไปด้วยส่วนประกอบต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย

- ชื่อเรื่อง (ไทย-อังกฤษ) หรือ (อังกฤษ-ไทย)
- บทคัดย่อ (ไทย-อังกฤษ) หรือ (อังกฤษ-ไทย)
- บทนำ (Introduction)
- เนื้อหา (Substance)
- บทสรุปหรือบทส่งท้าย (Conclusion)
- เอกสารอ้างอิง (References)

10. การอ้างอิง

10.1 การอ้างอิงแทรกในเนื้อเรื่องให้ใช้วิธีการอ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนามปี (author-date in text citation) โดยใส่วงเล็บชื่อผู้แต่งและปีพิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้างอิงเพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และระบุเลขหน้าเอกสารอ้างอิงในกรณียกข้อความมาทั้งหมดด้วยอักษรขนาด 16 ตัวปกติ

- 10.1.1 หนังสือที่มีผู้แต่ง 1 คน 1. ชื่อ/นามสกุล/(ปี/ : /เลขหน้า) เนื้อหา....
2. เนื้อหา.... (ชื่อ/นามสกุล, // ปี/ : /เลขหน้า)

เช่น ชฎาพร ขุนทองเพชร (2550 : 58).....
.....(ชฎาพร ขุนทองเพชร, 2550 : 58)

- 10.1.2 หนังสือที่มีผู้แต่ง 2 คน 1. ชื่อ/นามสกุล/และชื่อ/นามสกุล/(ปี/ : /เลขหน้า)
เนื้อหา....
2. เนื้อหา....(ชื่อ/นามสกุล/และชื่อ/นามสกุล,
//ปี/ : /เลขหน้า)

เช่น ทิวา ศุภจรรยา และผ่องศรี วนาสิน (2524 : 3-5).....
.....(ทิวา ศุภจรรยา และผ่องศรี วนาสิน, 2524 : 3-5)

- 10.1.3 หนังสือที่มีผู้แต่ง 3-6 คน 1. ชื่อ/นามสกุล,ชื่อ/นามสกุล/และชื่อ/นามสกุล/
(ปี/ : /เลขหน้า) เนื้อหา....
2. เนื้อหา.... (ชื่อ/นามสกุล,/ชื่อ/นามสกุล/
และชื่อ/นามสกุล,/ปี/ : /เลขหน้า)

เช่น คุณัญญ์ สมชนะกิจ, ศิรินทร์ญา เปียกลิ่น และพัชรารภณ์ นิลอุบล (2560 : 10-12)
.....(คุณัญญ์ สมชนะกิจ, ศิรินทร์ญา เปียกลิ่น
และพัชรารภณ์ นิลอุบล, 2560 : 10-12)

*การอ้างอิงเลขหน้าแบบนามปี ไม่ต้องใส่ “หน้า” “น.” หรือ “p.” หน้าเลขหน้าในวงเล็บ

**การอ้างอิงเลขหน้าแบบนามปี ตามจำนวนหน้า

- อ้างอิงเพียงหน้าเดียว เช่น (..... : 1)
- อ้างอิงตั้งแต่ 2 หน้าขึ้นไปต่อเนื่องกัน เช่น (..... : 1-2) หรือ (..... : 1-5)
- อ้างอิงโดยที่หน้าไม่ต่อเนื่องกันใช้เครื่องหมาย (,) คั่นเช่น (..... : 1,3-5)

10.1.4 หนังสือที่มีผู้แต่ง 6 คน ขึ้นไป

1. ชื่อ/นามสกุลและอื่น ๆ (ปี:/เลขหน้า)
เนื้อหา....

2. เนื้อหา.... (ชื่อ/นามสกุลและคณะ,
// ปี /:/เลขหน้า)

เช่น จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ และอื่น ๆ (2557)
.....(จิตราภรณ์ สุทธิวรเศรษฐ์ และคณะ, 2557.)

*แต่ในการเขียนเอกสารอ้างอิงท้ายบทจำเป็นจะต้องเขียนชื่อผู้แต่งทั้งหมด
ไม่ใช่ “อื่น” หรือ “และคณะ”

10.1.5 การอ้างอิงเอกสารหลายเล่มในย่อหน้าเดียวกัน

แบ่งแยกแต่ละเอกสารไว้ด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

เช่น (สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
สยามบรมราชกุมารี, 2550 :

1 ; อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ, 2548 : 85, 88 ; สุจิตรสุมภาพ, 2560 : 68)

10.1.6 อ้างอิงจากเอกสารวิทยุภูมิ

เช่น 村崎恭子 (2000 : 23, อ้างถึงในฉันทวิสุทธิราชทัณฑ์, 2557 : 72) กล่าวว่า....

(村崎恭子, 2000 : 23, อ้างถึงในฉันทวิสุทธิราชทัณฑ์, 2557 : 72)

10.1.7 การอ้างอิงคำพูดคำต่อคำ

ถ้าจำนวนคำน้อยกว่า 40 คำ ให้ใส่เครื่องหมายอัฒภาค “.....” และสามารถ
รวมคำและประโยคไว้ในเนื้อหา

ในกรณีที่ข้อความมีจำนวนคำมากกว่า 40 คำขึ้นไปให้เริ่มต้นบรรทัดใหม่และ
ย่อหน้าเข้าไปครึ่งนิ้วจากกันซ้าย

(Left-Margin) และหากมีย่อหน้าใหม่ในข้อความที่อ้างอิงให้เริ่มต้นบรรทัดใหม่
บรรทัดแรกและย่อหน้าเข้าไป

ครึ่งนิ้วจากกันซ้ายเช่นเดียวกันและอ้างอิงในเนื้อเรื่องโดยใส่ผู้แต่งปีและระบุเลขหน้าหรือเลขย่อหน้าเมื่อจบ

ประโยคหากระบุชื่อผู้แต่งไว้ต้นประโยคให้ใส่ปีและระบุเลขหน้าหรือเลขย่อหน้าไว้ในวงเล็บต่อจากชื่อผู้แต่ง

10.2 การอ้างอิงในเชิงอรรถ (footnote) ด้านล่างของหน้ากระดาษ ให้ใช้ตัวอักษร ThaiSarabun PSK ตัวปกติขนาด 12 และให้โน้ตอยู่ด้านล่างในหน้าเดียว โดยความยาวของเชิงอรรถ ทั้งหมดต้องไม่เกิน 4 บรรทัด

11. เอกสารอ้างอิง การอ้างอิงส่วนท้ายเล่มโดยรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้นๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งภายใต้หัวข้อ “บรรณานุกรม” สำหรับผลงานวิชาการภาษาไทยหรือ “Reference” สำหรับผลงานวิชาการภาษาอังกฤษโดยใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association) ดังปรากฏในตัวอย่างต่อไปนี้

1. หนังสือ

1.1 ชื่อผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง/(ครั้งที่พิมพ์).//เมืองที่พิมพ์:/:สำนักพิมพ์.

*ตัดคำว่าสำนักพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัดบริษัทหรือคำว่า Publishers, Co., และ Inc. แต่คงคำว่า โรงพิมพ์ Press หน้าหรือหลังชื่อสำนักพิมพ์

**ชื่อผู้แต่ง หากเป็นนามแฝงสามารถใช้ชื่อนามแฝงตามที่ปรากฏต่อด้วยปีที่พิมพ์ได้เลย เช่น ทมยันตี. (2547).

ตัวอย่าง

โกวิท วงศ์วัฒน. (2550). **การเมืองการปกครองรัสเซีย**. กรุงเทพฯ : ดวงกลม.

ผ่องพรรณ ตรียมคงกุล และสุภาพ จัตุราภรณ์. (2550). **การออกแบบการวิจัย**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พิชัย น้อยวัฒน. (2556). **เมืองแม่กลองจังหวัดสมุทรสงคราม**. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.

Wong, W. (2005). **Input enhancement from theory and research to the classroom.** New York : McGraw – Hill.

1.2 หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่งต้นฉบับ. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อเรื่องที่แปล/[ชื่อต้นฉบับ(ถ้ามี)](ชื่อผู้แปล,ผู้แปล และเรียบเรียง). / เมืองที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สหพันธ์แรงงานนานาชาติในกิจการเคมีภัณฑ์พลังงานเหมืองแร่และแรงงานทั่วไป (ICEM). (2554). **คู่มือฉบับพกพาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิคนงานในระบบจ้างเหมา** (เกรียงศักดิ์ ธีระ โกวิท ขจร และวรุดลย์ ตูลารักษ์, ผู้แปล และเรียบเรียง). กรุงเทพฯ : เลิศโกโปร.

2. บทความ / เรื่อง / ตอนในหนังสือรวมเรื่อง

ชื่อผู้เขียนบทความ. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อบทความ, /ใน/ชื่อผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ (ถ้ามี), /ชื่อหนังสือ, เลขหน้าของบทความ. // // // // // เมืองที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

อรทัย วาริสะอาด. (2537). **ความขัดแย้งระหว่างหัวหน้ากับลูกน้อง**, ในสุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์ และพวพันธ์ เมฆา (บรรณาธิการ), **บนถนนสายวิชาชีพ**, 127 – 130. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Arhuckle, J.L. (1996). “Full information estimation in the presence of incomplete data,” In G.a. Morcoulides and R.E. Schumaker (Eds), **Advanced structural equation modeling : Issues and techniques**, 243 -277. Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates.

3. บทความในวารสาร

3.1 วารสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ./ / (ปีที่พิมพ์)./ / ชื่อบทความ, / ชื่อวารสาร./ / ปีที่ (ฉบับที่)./
เลขหน้า.

ตัวอย่าง

วรสิรา พึ่งทองหล่อ. (2553). สมุนไพรไทยโอกาสอาหารเพื่อสุขภาพ, **วารสารส่งเสริมการลงทุน**. 21(2), 43 – 47.

กฤษณา อยู่พ่วง, เทิดศักดิ์ ไม่เท่าทอง และสมรรษตรา แสนวา (2557). ความต้องการของผู้สูงอายุที่มีต่อการจัดบริการและกิจกรรมของห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้กรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาห้องสมุดเพื่อการเรียนรู้สวนลุมพินี, **วารสารบรรณศาสตร์**. 7(1), 24-38.

Mollet, J. A. (2007). Educational investment in conflict areas of Indonesia : The case of West Papua Province, **International Education Journal**. 2007, 8(2), 155-166.

Taylor, A. (2006). Factors associated with glossing : comments on ko, **Reading in a Foreign Language**. 18(1), 72 – 73.

*วารสารฉบับพิเศษใส่ [ฉบับพิเศษ] หลังชื่อวารสาร

3.2 วารสารอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้เขียนบทความ./ / (ปีที่พิมพ์)./ / ชื่อบทความ, / ชื่อวารสาร./ / ปีที่ (ฉบับที่)./
เลขหน้า./สืบค้น วัน เดือน ปี, จาก <http://www.xxxxxxxxxx>

ตัวอย่าง

ณัฐริกา ทับทิม. (2017). การศึกษาการใช้รูป て・てから・たあとで ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในมหาวิทยาลัย 8 แห่ง, **วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา**. 7(1), 1-20.
สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2560, จาก <http://jsat.or.th/jsn-journal/jsn-vol-7-no-1-2017/>

4. บทความจากหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปีที่พิมพ์,/วันที่,/เดือน).//ชื่อบทความ,**ชื่อหนังสือพิมพ์**.// เลขหน้า.

ตัวอย่าง

กัมปนาท ชันตระกูล. (2555, 7 ธันวาคม). เสี่ยงสะท้อน SME : วิสาหกิจชุมชนโคกขาม
 จังหวะก้าวที่รอการช่วยเหลือ, **คมชัดลึก**. 10.

พฤทธิ ศิริพรรณพิทักษ์. (2550, 2 กรกฎาคม). ครูต้องไฝ่รู้- พัฒนาตัวเอง, **ข่าวสด**.
 11. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2554, จาก [http : / /www.moe.go.th/
 new_center/news--htm](http://www.moe.go.th/new_center/news--htm).

*หากไม่มีผู้แต่งให้นำด้วยชื่อบทความแทนชื่อผู้เขียนบทความ

ตัวอย่าง

Abdullah-Mahathir row FrustratedM'sian PM strikes back. (2006, October28).
The Nation. 4A.

5. บทความจากนิตยสาร

ชื่อผู้เขียนบทความ.// (ปี, เดือน). //ชื่อเรื่อง,**ชื่อนิตยสาร**.//ปีที่ (ฉบับที่), / เลขหน้า-เลขหน้า.

ตัวอย่าง

จรรยา หยุทอง. (2549, มกราคม). รากเหง้าของปัญหาสังคมและวัฒนธรรมชุมชน
 ภาคใต้, **ศิลปวัฒนธรรม**. 27(3). 160-169.

6. บทความวิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง นามสกุล.// (ปีที่พิมพ์).// **ชื่อวิทยานิพนธ์** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
 หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต).//เมืองที่พิมพ์:/ชื่อสถานการศึกษา.

*หากเป็นการค้นคว้าอิสระ หลังชื่อเรื่องใส่ (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต)

ตัวอย่าง

ชฎาพรขุน ทองเพชร. (2550). การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาถ้ำภูผาเพชร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
ศิลปศาสตรบัณฑิต).
สงขลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

สถิตย์พงศ์ ขุนทรง. (2553). พัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองนครปฐมโบราณ
ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
ศิลปศาสตรบัณฑิต). กรุงเทพฯ
: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

7. รายงานการวิจัย

ชื่อผู้แต่ง.//ปีพิมพ์.// ชื่อเรื่อง (รายงานผลการวิจัย).//เมืองที่พิมพ์.//สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นฤมล ชูวิช่วย และคณะ. (2558). การเคลื่อนย้ายและการปรับตัวของครัวเรือน
เพื่อแสวงหาที่ทำกินในเขตป่าอำเภอมะนังจังหวัดสตูล (รายงานผลการ
วิจัย). นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.

นิตาการ ทองนอก. (2552). การเคลื่อนย้ายทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นและนัยต่อการ
**เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย : กรณีศึกษาการ
เรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตภาคใต้**
(รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

8. เอกสารสืบเนื่องในที่ประชุมวิชาการ

8.1 จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม

ชื่อผู้แต่ง.//ปีพิมพ์.//ชื่อเรื่อง.//ในชื่อการประชุม.//เลขหน้า.//วันที่/เดือน/ปี/
สถานที่ประชุม.//เมืองที่พิมพ์.//สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

เตวิช เสวตไอยาราม. (2558). ความเหลื่อมล้ำของโอกาสทางการเรียนภาษาญี่ปุ่น
ในประเทศไทย. ในการประชุมวิชาการระดับชาติเนื่องในโอกาสครบรอบ
ปีที่ 49 แห่งการสถาปนาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 537-555.
วันที่ 1 เมษายน 2558 ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.
กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

9. บุคลานุกรม

การอ้างอิงแทรกในเนื้อเรื่อง

ใส่วงเล็บ () เช่น...เนื้อหา...(สายทิพย์ เครือแก้ว (ผู้ให้สัมภาษณ์). วิระเดช ทองคำ (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 5 ตำบลโคกทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2558.)

การอ้างอิงในเอกสารอ้างอิง

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/(ผู้ให้สัมภาษณ์)//ชื่อผู้สัมภาษณ์/(ผู้สัมภาษณ์). สถานที่สัมภาษณ์./
เมื่อวันเดือนปีที่สัมภาษณ์.

ตัวอย่าง

จำเนียร หนูชุม (ผู้ให้สัมภาษณ์). มานะ ขุนวิช่วย (ผู้สัมภาษณ์). ที่บ้านเลขที่ 134 หมู่ 9 ตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล. เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558.

จรี สังขนิญ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ก้องกิดากร บุญช่วย และรัชนิย ศรีศักดิ์ (ผู้สัมภาษณ์). ที่ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลา อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2560.

10. บทความจากเว็บไซต์

10.1 บทความจากเว็บไซต์กรณีปรากฏชื่อผู้แต่ง

ชื่อผู้แต่ง//(ปีที่พิมพ์)//ชื่อเรื่อง//สืบค้นเมื่อวันเดือนปีที่สืบค้น./จากชื่อเว็บไซต์.

*หากไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ใส่ (ม.ป.ป.)

ตัวอย่าง

กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. (ม.ป.ป.). **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด**. สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2558, จาก <http://web3.dnp.go.th/wildlifenew/anim>

วานิช สุนทรนนท์. (2551). **ห้องสมุดเคลื่อนที่เทศบาลนครสงขลา**. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2560, จาก <https://www.oknation.Nationtv.tv/blog/print.php?id=331222>.

Ministry of Foreign Affairs. (2017). **MOFA's Overseas Travel Safety Information (Online)**. Retrieved February7, 2017, from http://www.anzen.mofa.go.jp/info/pcinfectionsपोथazardinfo_007.html#ad-image-0

Brooklyn public library. (2017). **Services for Older Adults**. Retrived March 1, 2017, from <https://www.bklynlibrary.org/outreach/older-adults> 2017.

10.2 บทความจากเว็บไซต์กรณีไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

ชื่อบทความ./(ปีที่พิมพ์)./สืบค้นเมื่อวันเดือนปีที่สืบค้น./จากชื่อเว็บไซต์.

ตัวอย่าง

เทคนิคการสืบค้นข้อมูล. (2550). สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2550, จาก[http :// www.gtknow.org/blogs.com](http://www.gtknow.org/blogs.com).

Economic indicators and releases. (2013). Retrieved February 19, 2013, from <http://www.nber.org/releases/>.

11. เอกสารประกอบการสอนหรือเอกสารคำสอน

ชื่อผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง./เมืองที่พิมพ์./ชื่อสถานการศึกษา.

*ใส่รหัสรายวิชาหลังชื่อเรื่อง

ตัวอย่าง

อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา. (2558). **เอกสารคำสอนนวจีภาคและวากยสัมพันธ์ ภาษาศาสตร์ในแนวหน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษา 209522**. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร.

12. การเรียงลำดับตัวอักษร สระภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

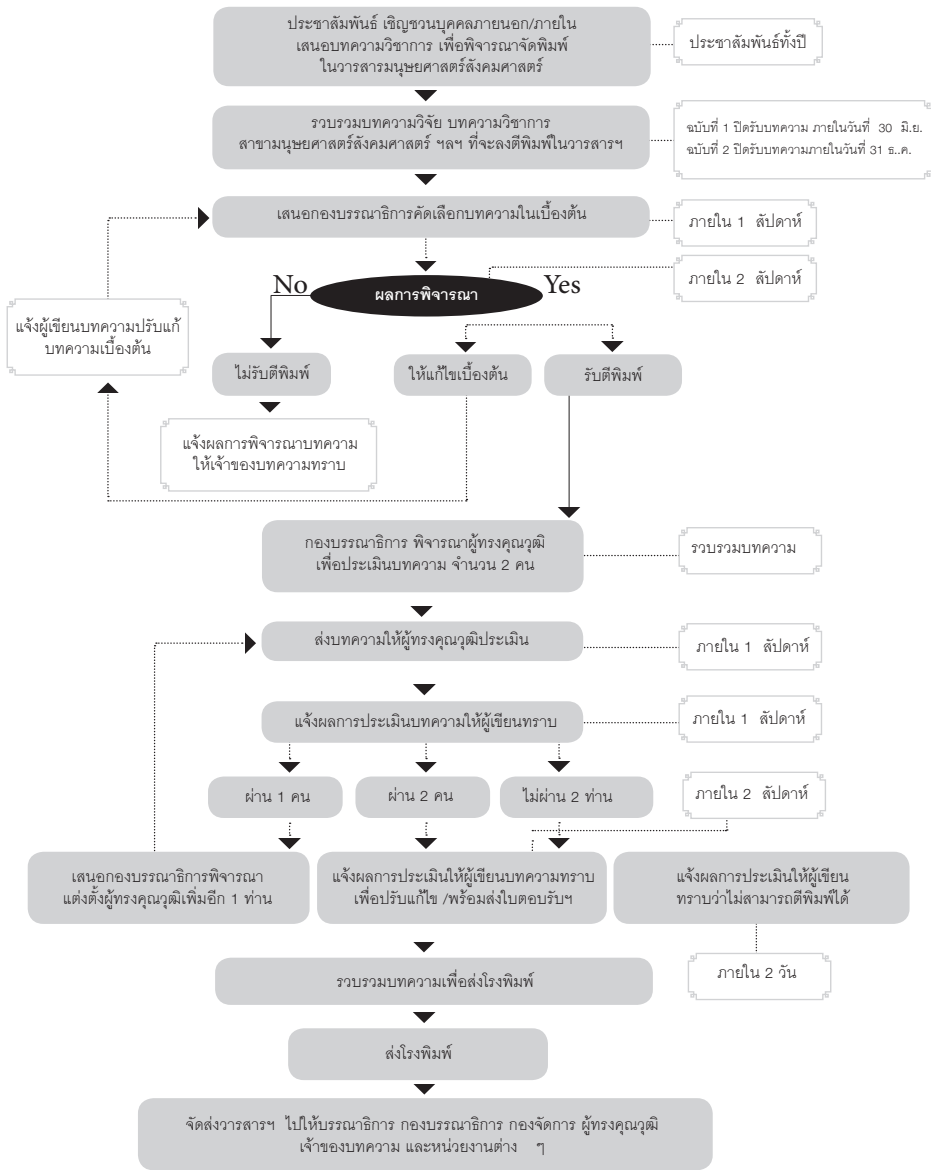
ก ข ฃ ค ฅ ฆ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม
ย ร ฤ ฦ ล ฎ ฎ ว ศ ษ ส ห พ อ ฮ

อะ อั อา อำ อี อื อี อื อุ อุ เอ แอ โอ โอ ไอ (ลำดับวรรณยุกต์ : ไม้ไต่คู้, ไม้เอก, ไม้โท, ไม้ตรี, ไม้จัตวา, ท้นขมาต)

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ

ขั้นตอนระบบงาน (System Procedure)

งานวารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Reader)

ต้นฉบับบทความวิจัย บทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารอินทนิลทักษิณสาร ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2563) ได้รับการตรวจแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิดังรายนามต่อไปนี้

1. ผศ.ดร.บุญเลิศ วิเศษปรีชา	คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
2. ผศ.ดร.เกตุฉวา บุญปรากฏ	สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่
3. ผศ.ดร.วรวรรณ ศรียาภัย	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
4. ผศ.ดร.กิริติ ณะไชย	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
5. ผศ.ดร.คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา	คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร
6. ผศ.ดร.พิเชฐ แสงทอง	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี
7. รศ.ดร. ดวงเด่น บุญปก	คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
8. ผศ.ดร.พัชลิน จินนุ่น	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ
9. รศ.ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ

10. รศ.ศิริณา จิตต์จรัส	คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
11. ผศ.ดร.วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา	คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
12. ดร.โดม ไกรปกรณ์	คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
13. ผศ.ดร.บัณฑิต ไกรวิจิตร	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี
14. ผศ.ดร.ชาติชาย มุกสง	คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
15. ผศ.วรวิมล จำลองนาค	วิทยาลัยการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
16. รศ.ดร.อดิศร ศักดิ์สูง	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยทักษิณ

บทความประจำฉบับ

สังเคราะห์องค์ความรู้เรื่อง “วัฒนธรรมบริโภคนิยม” จากงานวิจัยไทยในรอบ 22 ปี
(พ.ศ. 2538 - พ.ศ. 2560)

จิตติกานต์ หลักอารยะ, พรพันธุ์ เขมคุณาศัย

คนขอทานกับขบวนการต่อรองอำนาจในฐานะผู้แสดงความสามารถ (วณิก)
ในบริบทสังคมไทย

สุรศักดิ์ วงศ์ษา

สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสานและภาคกลางในรอบสองทศวรรษ
(พ.ศ. 2540 - 2560)

พัชลินจ์ จินนุ่น

บุคลาธิษฐานทางธรรมชาติ : การสร้างรูปและความหมายทัศนศิลป์จากวิถีคิดแบบนามธรรม
ของภาคใต้

วิเศษจุ๋ จันทร์คงหอม, สุชาติ เกาทอง, โกสุม สายใจ

ลำเพลินบ้านแพง : การปรับตัวในยุคโลกาภิวัตน์

เฉลิมวงศ์ ธรรมพิชิตศึก, ราชันย์ นิลวรรณภา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดชัยนาทกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รัตนพล ชื่นคำ, จริยา สุพรรณ

การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในพื้นที่เกาะบริเวณชายแดนไทย-มาเลเซีย

ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ, มุhammad สาแลบิง, ศันสนีย์ จันทร์อานูภาพ

สำรวจงานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีต่อการเมือง สปป.ลาว
ระหว่าง ค.ศ.1992-2016

ณัฐพล อึ้งทม

ISSN 0190-5392

9 770190 539598

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

อ.เมืองสงขลา จ.สงขลา 90000 โทรศัพท์ 0-7431-7607

โทรสาร 0-7444-3972, 0-7444-3970